



มาตรการทางกฎหมายในการให้ความคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น

ตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ : ศึกษากรณี ชันลงหิน บ้านบุ

Legal Measures for The Protection of Traditional Knowledge

under Geographical Indication : A Case Study of The Khaneonghin Ban Bu

โดย

นายสุกิตติ คงสถิตมัน

Mr.Sukitti Kongsatitmom

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชากฎหมายเอกชนและกฎหมายธุรกิจบัณฑิตวิทยาลัย

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม

พ.ศ. 2561

มาตรการทางกฎหมายในการให้ความคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น

ตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ : ศึกษากรณี ชันลงหิน บ้านบุ

Legal Measures for The Protection of Traditional Knowledge

under Geographical Indication : A Case Study of The Khaneonghin Ban Bu



วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชากฎหมายเอกชนและกฎหมายธุรกิจบัณฑิตวิทยาลัย

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม

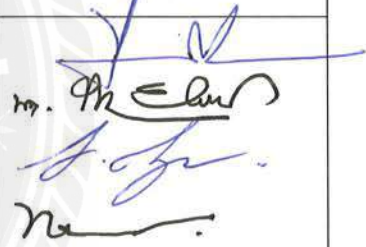
พ.ศ. 2561

## บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยสยาม

หน้าอนุมัติ

หัวข้อวิทยานิพนธ์      มาตรการทางกฎหมายในการให้ความคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น  
ตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ : ศึกษากรณี ชันลงหิน บ้านบุ  
ชื่อนักศึกษา      นาย สุกิตติ คงสถิตมัน  
ปริญญา      นิติศาสตรมหาบัณฑิต  
สาขาวิชาเอก      กฎหมายเอกชนและกฎหมายธุรกิจ

| คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์       | ตำแหน่ง             | ลายมือชื่อ                                                                            |
|--------------------------------|---------------------|---------------------------------------------------------------------------------------|
| ศ.ดร.จุมพต สายสุนทร            | ประธานคณะกรรมการ    |  |
| รศ.น.ต.นิติ ผดุงชัย            | กรรมการ             |                                                                                       |
| ผศ.ดร.ยุพธนา ศรีสวัสดิ์        | กรรมการ             |                                                                                       |
| รศ.ดร.ทวีฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง | กรรมการและที่ปรึกษา |                                                                                       |

อาจารย์ที่ปรึกษา      รศ.ดร.ทวีฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง

บัณฑิตวิทยาลัยสาขานิติศาสตร์ อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม  
หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายเอกชนและกฎหมายธุรกิจ

บัณฑิตวิทยาลัยรับรองแล้ว



(รศ.ดร.ทวีฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย (รักษาการแทน)

วันที่ 3 พฤษภาคม 2562

## บทคัดย่อ

เรื่อง                   มาตรการทางกฎหมายในการให้ความคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น  
                              ตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ : ศึกษากรณี ชันลงหิน บ้านบุ  
โดย                    นาย สุกิตติ คงสถิตมัน  
ชื่อปริญญา           นิติศาสตรมหาบัณฑิต  
สาขาวิชาเอก       กฎหมายเอกชนและกฎหมายธุรกิจ

อาจารย์ที่ปรึกษาประจำตัวนักศึกษา       รศ.ดร. ทวีพทุธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง

## บทคัดย่อ

ชันลงหิน บ้านบุ เป็นเครื่องโลหะผสมระหว่างดีบุกและทองแดง เป็นสินค้างานหัตถกรรมที่มีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นสินค้าที่อยู่คู่กับสังคมไทยมาอย่างยาวนาน เป็นสินค้าที่มีเอกลักษณ์พิเศษแตกต่างจากสินค้าประเภทเดียวกัน เพราะมีขั้นตอนการทำถึง 7 ขั้นตอน ปัจจุบันมีแหล่งผลิตอยู่ในกรุงเทพมหานคร สินค้าชันลงหิน บ้านบุ จึงนับเป็นผลผลิตทางความคิดของมนุษย์ และผลผลิตดังกล่าวได้รับการปกป้องตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา

ระบบกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาเกิดขึ้นจากสนธิสัญญาระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความตกลงทริปส์ (TRIPS) ขององค์การการค้าโลก (WTO) ซึ่งการใช้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อปกป้องผลประโยชน์ทางการค้าสินค้าชันลงหิน บ้านบุจึงจำเป็นต้องอาศัยบทบัญญัติกฎหมายหลายฉบับ โดยหนึ่งในบทบัญญัติกฎหมายดังกล่าว คือ พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ. 2546 ในฐานะที่กฎหมายฉบับนี้มีประโยชน์ต่อการปกป้องตลาดทางการค้า ทำให้ผู้บริโภคทราบว่าสินค้านั้นมีคุณภาพ ชื่อเสียง แตกต่างจากสินค้าอื่น และเป็นการมอบสิทธิในการใช้ชื่อทางภูมิศาสตร์แก่สินค้า เป็นการจูงใจให้ผู้ผลิตผลิตสินค้าจากภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อไปและก่อให้เกิดการพัฒนาสินค้าสืบเนื่องกันไป แต่ด้วยคำนิยามศัพท์ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ในปัจจุบันมีความไม่สมบูรณ์ ทำให้ชันลงหิน บ้านบุ ขาดองค์ประกอบ จึงไม่สามารถได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายฉบับนี้

จากปัญหาดังกล่าวจึงเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ. 2546 นั้นสมควรที่จะได้รับการแก้ไขเพิ่มเติม โดยเฉพาะคำนิยามศัพท์ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ซึ่งเป็นตัวกำหนดว่าสินค้าใดบ้างที่สามารถได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายฉบับนี้ ไม่ว่าจะเป็นกรณีคุณลักษณะเชื่อมโยงระหว่างสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ หรือกรณีที่สินค้ามีแหล่งภูมิศาสตร์แห่งหนึ่งแต่มีขั้นตอนการผลิตบางขั้นตอนนำออกไปทำภายนอกแหล่งภูมิศาสตร์ควรที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายฉบับนี้ ดังนั้นพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 จึงควรที่จะแก้ไขเพิ่มเติมให้มีขอบเขตการคุ้มครองที่กว้างขึ้นและสอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบัน เพื่อให้สามารถคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นได้

**คำสำคัญ :** พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย, งานหัตถกรรม, กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา, ชันลงหิน บ้านบุ, ความตกลงทริปส์

## ABSTRACT

**Title** : Legal Measures for The Protection of Traditional Knowledge under  
Geographical Indication : A Case Study of The Khaneonghin Ban Bu  
**By** : Mr. Sukitti Kongsatitmon  
**Degree** : Master Degree of Law  
**Major Field** : Private and Business Law

**Thesis Advisor** : Assoc. Prof. Dr. Tavephut Sirisakbanjong

### Abstract

The Khaneonghin Ban Bu is a an alloy of tin and copper. It is a handicraft that has come from the past to the present. A product that has been paired with social Thailand for a long time. The product has a unique distinction of offering because of the seven steps in the process of making the product. Current production is in Bangkok and The Khaneonghin Ban Bu is a product derived from human intellect and such product is protected by law on intellectual properties.

Intellectual properties jurisprudence came from an international treaty, in particular, TRIPs Agreement of World Trade Organization (WTO), where the use of intellectual property laws to protect trade commercial benefits of The Khaneonghin Ban Bu. In one of the provisions of the laws, The Geographical Indications Protection Act, B.E. 2546, is useful for protecting the commercial market. Causing consumers to know that the product has quality, reputation and is different from other products and thus granting the right to use geographic name for products, is an incentive for manufacturers to continue to produce products from traditional knowledge and promote continual product development. However, the definition “Geographical Indication” under The Geographical Indications Protection Act, B.E.

2546, is currently incomplete, causing The Khaneonghin Ban Bu to lack specific elements preventing it from being protected by this law.

As a result of this problem, it is evident that The Geographical Indications Protection Act, B.E. 2546, is appropriate to be amended. Especially the terminology “Geographical Indication”, which determines products that can be protected under this law. Whether the case features linking between products with geographic location or the case products has a geographic source, but has some production steps taken outside the geographic location should be protected by this law. Therefore, The Geographical Indications Protection Act, B.E. 2546 (2003), should be amended to provide broader coverage and be in line with current social condition to be able to protect traditional knowledge.

**Keyword :** The Geographical Indications Protection Act, Handicraft, Law of Intellectual Property, The Khaneonghin Ban Bu, TRIPs Agreement

Approved by

## กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ล่วงหน้าได้เนื่องด้วยได้รับความกรุณาอย่างสูงจากท่านศาสตราจารย์ ดร.จุมพต สายสุนทร ที่ท่านได้กรุณาใช้เวลาอันมีค่ายิ่งรับเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ โดยท่านได้ให้ความรู้จากประสบการณ์ของท่าน ความคิดเห็นและความเข้าใจ พร้อมทั้งข้อเสนอแนะต่าง ๆ มากมายที่เป็นประโยชน์เพื่อนำไปแก้ไขในการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เพื่อให้มีวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์เป็นอย่างสูง

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณท่านรองศาสตราจารย์ ดร.ทวีฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง เป็นอย่างสูงที่ท่านอาจารย์ได้เมตตาเป็นผู้เขียนเป็นที่ปรึกษาและเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จล่วงหน้าได้โดยได้รับความกรุณาจากท่านอาจารย์ที่คอยให้คำแนะนำ คำชี้แนะมากมายถึงวิธีการจัดทำวิทยานิพนธ์ ตลอดจนให้การสนับสนุนผู้เขียนเสมอมาตั้งแต่ได้เข้ารับการศึกษาระดับปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ จนกระทั่งจบการศึกษา ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์เป็นอย่างสูง

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณท่านรองศาสตราจารย์ นาวาอากาศตรี นิติ ผดุงชัย และท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ยุทธนา ศรีสวัสดิ์ ที่ได้กรุณาใช้เวลาอันมีค่ายิ่งรับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ โดยท่านอาจารย์ทั้งสองได้ให้คำแนะนำรวมทั้งข้อคิดเห็นต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ในการจัดทำวิทยานิพนธ์จนผู้เขียนสามารถจบการศึกษาได้ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์ทั้งสองท่านเป็นอย่างสูง

นอกจากนี้ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณมหาวิทยาลัยสยามที่ได้เปิดโอกาสให้ผู้เขียนได้เข้ามาศึกษาในระดับปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ และขอกราบขอบพระคุณกำลังใจและความช่วยเหลือที่ได้รับจากบิดาที่ได้สนับสนุนผู้เขียนจนได้รับโอกาสในการศึกษารวมทั้งญาติๆ และพี่พี่น้องๆ ที่ให้กำลังใจกันเสมอมา และขอขอบพระคุณเจ้าของเอกสารและงานวิจัยทุกท่านที่ผู้เขียนได้นำมาอ้างอิงในการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จนสำเร็จล่วงหน้า

หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ก่อให้เกิดประโยชน์ คุณค่าต่อการศึกษาค้นคว้าแก่ผู้สนใจไม่ว่าทางใดทางหนึ่ง ผู้เขียนขอขอบคุณมอบให้แก่บิดามารดา ครูบาอาจารย์ ผู้อบรมสั่งสอน รวมถึงญาติๆ พี่พี่น้องๆ ทั้งหลาย หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีข้อบกพร่องประการใด ผู้เขียนขอน้อมรับและขอกราบขออภัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย

นายสุกิตติ คงสถิตมัน



## สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....(ก)

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....(ค)

กิตติกรรมประกาศ.....(จ)

สารบัญ.....(ฉ)

สารบัญภาพ.....(ญ)

### บทที่ 1 บทนำ

|                                    |   |
|------------------------------------|---|
| 1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา..... | 1 |
| 1.3 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....   | 3 |
| 1.2 สมมติฐานของการศึกษา.....       | 4 |
| 1.4 วิธีการศึกษา.....              | 4 |
| 1.5 ขอบเขตของการศึกษา.....         | 4 |
| 1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ..... | 5 |
| 1.7 คำนิยาม.....                   | 5 |

### บทที่ 2 ความเป็นมา ลักษณะ เอกลักษณะ และกรรมวิธีการทำชันลงหิน บ้านบุ

|                                                           |    |
|-----------------------------------------------------------|----|
| 2.1 ความเป็นมาของชันลงหิน บ้านบุ.....                     | 6  |
| 2.2 ลักษณะของชันลงหิน บ้านบุ.....                         | 9  |
| 2.2.1 ลักษณะ คุณสมบัติ และข้อสังเกตของชันลงหิน.....       | 9  |
| 2.2.2 วัตถุดิบ เครื่องมือและอุปกรณ์ในการผลิตชันลงหิน..... | 10 |
| 2.2.3 ทักษะเชิงช่างในการผลิตชันลงหิน.....                 | 16 |
| 2.2.4 ขั้นตอนในการทำชันลงหิน.....                         | 21 |

|                                                                                 |    |
|---------------------------------------------------------------------------------|----|
| 2.2.5 การใช้ตราสัญลักษณ์ตามกฎหมายเครื่องหมายการค้า                              |    |
| เพื่อการจำหน่ายชั้นลงหิน.....                                                   | 32 |
| 2.3 ประเภทของชั้นลงหิน.....                                                     | 33 |
| 2.4 ปัญหา และอุปสรรคในการประกอบอาชีพชั้นลงหิน.....                              | 34 |
| 2.5 ปัญหา และในการปกป้องสินค้าชั้นลงหิน บ้านบุด้วยกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา.....  | 36 |
| 2.6 ประวัติความเป็นมาก่อนจะมาเป็นกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์.....             | 40 |
| 2.6.1 อนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1883.....                                           | 40 |
| 2.6.2 อนุสัญญากรุงมาดริด ค.ศ.1891.....                                          | 42 |
| 2.6.3 ความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ.1958.....                                          | 44 |
| 2.6.4 ความตกลงทริปส์.....                                                       | 45 |
| <br>บทที่ 3 แนวคิดทฤษฎี สนธิสัญญาระหว่างประเทศ เพื่อปกป้องงานหัตถกรรม           |    |
| ที่เกิดจากประเพณีวัฒนธรรม และกฎหมายของประเทศที่เลือกศึกษา                       |    |
| 3.1 แนวคิดทฤษฎีเพื่อการปกป้องงานหัตถกรรมที่เกิดจากประเพณีวัฒนธรรม.....          | 48 |
| 3.1.1 แนวคิดความเป็นเลิศในความแตกต่าง                                           |    |
| เพื่อการดำรงอยู่ของความหลากหลายทางวัฒนธรรม.....                                 | 48 |
| 3.1.2 แนวคิดชุมชนเป็นประธานแห่งสิทธิตามกฎหมาย.....                              | 54 |
| 3.2 ความตกลงทริปส์เพื่อการปกป้องงานหัตถกรรมที่เกิดจาก                           |    |
| ประเพณีวัฒนธรรมในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์.....                               | 61 |
| 3.2.1 ความเป็นมาของความตกลงทริปส์.....                                          | 61 |
| 3.2.2 ลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์.....              | 62 |
| 3.2.3 สินค้าที่เกิดจากประเพณีวัฒนธรรมเป็นสินค้าในข้อ 22.1                       |    |
| ความตกลงทริปส์.....                                                             | 68 |
| 3.3 การปกป้องงานหัตถกรรมที่เกิดจากประเพณีวัฒนธรรมภายใต้                         |    |
| พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546.....                   | 81 |
| 3.3.1 ผู้ทรงสิทธิตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์.....                   | 82 |
| 3.3.2 งานหัตถกรรมสินค้าตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย       |    |
| พ.ศ.2546.....                                                                   | 84 |
| 3.3.3 สิทธิชุมชนในงานหัตถกรรมตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย |    |
| พ.ศ.2546.....                                                                   | 86 |



|                                                                                                                                                                                                      |     |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| 4.3.2 ปัญหาข้อจำกัดสิทธิด้านสินค้าทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นวัตถุแห่งการคุ้มครอง<br>ตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์.....                                                                                   | 128 |
| 4.3.3 ปัญหาข้อจำกัดสิทธิที่ได้รับในการใช้และส่งต่อ<br>เพื่อฟื้นฟูและสืบสานงานหัตถกรรมที่เกิดจากประเพณีวัฒนธรรม.....                                                                                  | 130 |
| บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ                                                                                                                                                                          |     |
| 5.1 บทสรุป.....                                                                                                                                                                                      | 139 |
| 5.1.1 ความเป็นประธานแห่งสิทธิของชุมชนเพื่อการใช้<br>สิทธิตามกฎหมาย.....                                                                                                                              | 140 |
| 5.1.2 การแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 3 คำนิยามศัพท์และองค์ประกอบคำนิยามศัพท์<br>“สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย<br>พ.ศ.2546 เพื่อประโยชน์แก่สินค้าของชุมชน..... | 142 |
| 5.1.3 ปัญหาข้อจำกัดต่อสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อันเป็น<br>วัตถุแห่งการคุ้มครองตามกฎหมาย.....                                                                                                     | 144 |
| 5.2 ข้อเสนอแนะ.....                                                                                                                                                                                  | 145 |
| บรรณานุกรม.....                                                                                                                                                                                      | 148 |
| ประวัติผู้เขียน.....                                                                                                                                                                                 | 153 |

## สารบัญภาพ

| ภาพที่                                        | หน้า |
|-----------------------------------------------|------|
| 2.1 ทองแดง                                    | 11   |
| 2.2 ดีบุก                                     | 11   |
| 2.3 เบ้าและดินงัน                             | 12   |
| 2.4 คีมแต่งและคีมขับทอง                       | 12   |
| 2.5 คีมประกับและคีมขึ้น                       | 13   |
| 2.6 คีมขึ้นรูปภาชนะขนาดใหญ่                   | 13   |
| 2.7 เครื่องกลึง                               | 14   |
| 2.8 เหล็กกลึงและหินลับ                        | 15   |
| 2.9 วงเวียนแบบเก่า                            | 15   |
| 2.10 ขอบขีดลักษณะต่างๆ                        | 15   |
| 2.11 สว่าน                                    | 15   |
| 2.12 เหล็กแกะ                                 | 16   |
| 2.13 แม่พิมพ์                                 | 16   |
| 2.14 การหลอม                                  | 22   |
| 2.15 การเท                                    | 23   |
| 2.16 การตีแผ่และการตีขึ้นรูป                  | 26   |
| 2.17 การลาย                                   | 27   |
| 2.18 การกลึง                                  | 28   |
| 2.19 การกรอ                                   | 29   |
| 2.20 การเจียรและการขัดเงา                     | 30   |
| 2.21 ขั้นตอนหลังจากผ่านขั้นตอนการขัดเงาเสร็จ  | 31   |
| 2.22 ขั้นตอนหลังจากผ่านขั้นตอนการแกะลาย       | 32   |
| 2.23 ตราสัญลักษณ์ผลิตภัณฑ์ชั้นลงหิน บ้านบุ(1) | 32   |
| 2.24 ตราสัญลักษณ์ผลิตภัณฑ์ชั้นลงหิน บ้านบุ(2) | 33   |
| 2.25 ตราสัญลักษณ์ผลิตภัณฑ์ชั้นลงหิน บ้านบุ(3) | 33   |

## บทที่ 1

### บทนำ

ปัจจุบันสินค้าในตลาดโลกมีมากมาย สินค้าเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญแก่ประเทศ ซึ่งสินค้าหนึ่งในนั้นคือสินค้าอันเกิดจากผลผลิตจากประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน สินค้าประเภทนี้เป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของชุมชน แต่ปัจจุบันเริ่มลดน้อยลงด้วยสาเหตุมากมาย ดังที่ผู้ศึกษาจะอธิบายดังต่อไปนี้

#### 1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

สินค้าในตลาดโลกสามารถแบ่งสินค้าออกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ ประเภทสินค้าที่ผลิตขึ้นในภาคอุตสาหกรรม และสินค้าอีกประเภทหนึ่ง ได้แก่ สินค้าที่เป็นผลผลิตจากประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งสินค้าประเภทหลังนี้เป็นแหล่งรายได้สำคัญแก่ชุมชน ซึ่งสินค้ากลุ่มนี้ไม่ได้เป็นเพียงสินค้าที่มีบทบาทเพื่อจำหน่าย และหาผลกำไรแต่เพียงเท่านั้น แต่สินค้าเหล่านี้เป็นผลผลิตจากประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์สำคัญทางจิตวิญญาณ เป็นองค์ความรู้ที่สืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งในปัจจุบันสินค้าที่เกิดจากประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสินค้าที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน

ด้วยความสำคัญของสินค้าอันเกิดจากประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์การระหว่างประเทศมากมาย ได้แก่ องค์การการค้าโลก (World Trade Organization : WTO) ผู้ทำหน้าที่ สนับสนุนการค้าเสรีระหว่างประเทศ หรือองค์การยูเนสโก (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization : UNESCO) ผู้ทำหน้าที่ รักษาไว้ซึ่งความหลากหลายทางวัฒนธรรมและผลผลิตทางวัฒนธรรมของมนุษย์ ทั้งองค์การการค้าโลกและองค์การยูเนสโกทั้งสององค์กรล้วนเป็นหน่วยงานพิเศษขององค์การสหประชาชาติ (United Nations : UN) และองค์การทั้งสองล้วนมีจุดมุ่งหมายเพื่ออำนวยความสะดวกแก่การร่วมมือกันระหว่างประเทศ องค์การดังกล่าวจึงเห็นถึงประโยชน์ของสินค้าอันเกิดจากประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งสององค์การจึงได้ประกาศใช้การลงนามสนธิสัญญาระหว่างประเทศ เพื่อการปกป้อง อนุรักษ์ ค้ำครองสิทธิหรือประโยชน์ทางการค้า และการส่งต่อมรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น อันเป็นแนวทางให้รัฐภาคีสมาชิกขององค์การระหว่างประเทศทั้งหลายต้องตรากฎหมายภายในประเทศของตนให้สอดคล้องกับมาตรฐานที่สนธิสัญญาระหว่างประเทศกำหนดไว้ เพื่อให้กฎหมายแต่ละฉบับที่ออกโดยองค์การระหว่างประเทศมีหลักเกณฑ์ และวัตถุประสงค์เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ยกตัวอย่างเช่น พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 เป็นหนึ่งในกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา เป็นกฎหมายที่เกิดขึ้นจากความตกลงทริปส์ขององค์การการค้าโลก ซึ่งประเทศไทยเป็นภาคี

สมาชิกองค์การการค้าโลกจึงต้องบัญญัติกฎหมายภายในประเทศตามที่มีความตกลงทริปส์ขององค์การการค้าโลกได้กำหนดมาตรฐานไว้ กฎหมายดังกล่าวมุ่งคุ้มครองผลประโยชน์ทางการค้าของสินค้าอันเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยใช้ตราสัญลักษณ์บ่งบอกว่าสินค้านั้นเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ทำให้ผู้บริโภคเข้าใจได้ว่าสินค้านั้นมีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ ไม่ว่าสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นจะเป็นสินค้าจากงานหัตถกรรม ผลผลิตทางการเกษตร หรือจากโรงงานอุตสาหกรรม

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันโลกมีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็วจากการพัฒนาของระบบสื่อสารมวลชนหรืองานในภาคอุตสาหกรรมต่างๆมากมาย มีการผลิตสิ่งอำนวยความสะดวกมากมายเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน เป็นผลทำให้สินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเริ่มลดน้อยลงเรื่อยๆจากการพัฒนาอย่างรวดเร็วของสังคมในปัจจุบัน ยกตัวอย่างภูมิปัญญา ชนลงหิน บ้านบุ ในการศึกษา ชนลงหิน บ้านบุ ต้องประสบปัญหาในข้อจำกัดทั้งปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมายต่างๆ เช่น ในแง่ปัญหาข้อเท็จจริง ชนลงหิน บ้านบุ นั้นเป็นเครื่องใช้ที่มีมาอย่างช้านาน ตั้งแต่ในสมัยอยุธยา เป็นสินค้าที่มีราคาแพง เพราะกระทำได้ด้วยฝีมือแรงงานของช่างหลายสาขาและมีขั้นตอนการทำที่ซับซ้อน หากนำไปเปรียบเทียบกับสินค้าประเภทเดียวกันที่เกิดจากภาคอุตสาหกรรมในปัจจุบันแหล่งทำชนลงหินเหลืออยู่เพียงแห่งเดียว และมีผู้ประกอบการรายเดียว ทั้งที่ชุมชนชาวบ้านบุไม่มีคู่แข่งทางการค้าในการทำชนลงหินและผูกขาดการทำชนลงหินแค่ภายในชุมชนเดียว และเป็นสินค้าที่มีราคาแพง แต่ทำไมจึงไม่มีคนลงทุนทำชนลงหิน จนในปัจจุบันเหลือเพียงแห่งเดียวในประเทศไทย

ในแง่ปัญหาข้อกฎหมายนั้น ชนลงหิน บ้านบุเป็นงานหัตถกรรมประเภทหนึ่ง แต่ชนลงหิน บ้านบุไม่อาจได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาหลายฉบับ ยกตัวอย่างเช่น ชนลงหิน บ้านบุ ไม่สามารถได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ.2522 เพราะขาดองค์ประกอบสำคัญตามกฎหมายฉบับนี้ซึ่งก็คือความใหม่ หรือพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 ซึ่งจากประวัติของชนลงหิน บ้านบุ นั้น ชุมชนบ้านบุ มีอาชีพ ทำชนลงหินมากมาย และไม่ทราบว่าบุคคลใดเป็นผู้คิดค้น ริเริ่มการทำชนลงหิน ดังนั้นการที่จะให้บุคคลใดเป็นผู้ทรงสิทธิตามกฎหมายลิขสิทธิ์นั้น จึงไม่สามารถกระทำได้ หรือพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ.2559 ซึ่งเป็นกฎหมายที่บ่งบอกระหว่างสินค้าจากผู้ประกอบการรายหนึ่งออกจากผู้ประกอบการรายหนึ่ง เพื่อให้ผู้บริโภคสามารถแยกแยะสินค้าของแต่ละผู้ประกอบการ แต่ชนลงหิน บ้านบุ เหลือเพียงผู้ประกอบการรายเดียว ดังนั้นกฎหมายฉบับนี้จึงไม่สามารถคุ้มครองภูมิปัญญาการทำชนลงหินได้ คงเหลือเพียงพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ฉบับเดียวที่อาจคุ้มครองชนลงหิน บ้านบุได้ เพราะเป็นกฎหมายที่คุ้มครองประโยชน์ต่อสินค้าอันเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น และมีประโยชน์ต่อการส่งเสริมและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ทั้งนี้ แม้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 จะมีผลประโยชน์ทางการค้าแก่สินค้าอันเกิดจากประเพณีวัฒนธรรมรวมถึงภูมิปัญญาการทำชันลงหิน บ้านบุ แต่พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ. 2546 มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองชื่อทางภูมิศาสตร์ กฎหมายฉบับนี้จึงมิได้ตอบโจทย์ในเรื่องการฟื้นฟู ส่งเสริม และการสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมของชันลงหินให้คงอยู่ได้ ซึ่งปัจจุบันนี้การจะผลิตสินค้าต่อไปขึ้นอยู่กับผู้ผลิตว่าจะผลิตต่อไปหรือไม่ โดยที่กฎหมายหรือรัฐไม่ได้เข้าไปมีส่วนในการใช้และสืบทอดภูมิปัญญา แต่กฎหมายฉบับนี้ควรแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อนำมาปกป้องผลประโยชน์ทางการค้าและส่งเสริมการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆได้อย่างทั่วถึง

ดังนั้นเพื่อการแสวงหามาตรการทางกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทงานหัตถกรรม โดยการศึกษาให้ผู้ศึกษาเลือกชันลงหิน บ้านบุเป็นตัวอย่างในการศึกษาในฐานะที่ชันลงหิน บ้านบุเป็นงานหัตถกรรมทางประเพณีวัฒนธรรมของชาวไทย และเป็นสินค้าภายใต้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อแสวงหามาตรการทางกฎหมายที่เหมาะสมต่อการปกป้องภูมิปัญญาการทำชันลงหิน บ้านบุ โดยให้ทุกภาคส่วนทั้งชุมชน และภาครัฐมีส่วนร่วมในการดูแล และรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น

## 1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.2.1 เพื่อศึกษาถึงภูมิปัญญาการทำชันลงหิน บ้านบุ ประวัติความเป็นมา วิธีการทำ รวมถึงความแตกต่างด้านสินค้าเมื่อนำไปเทียบกับสินค้าประเภทเดียวกัน

1.2.2 เพื่อศึกษาถึงความเป็นมา หลักเกณฑ์ และวัตถุประสงค์ ของมาตรการทางกฎหมายของพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546

1.2.3 เพื่อศึกษาถึงแนวคิด หรือทฤษฎีของนักปรัชญาในอดีตซึ่งมีประโยชน์ต่อการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.2.4 เพื่อศึกษาถึงความตกลงระหว่างประเทศที่มีความเกี่ยวข้องหรือสามารถปกป้องและคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นได้

1.2.5 เพื่อศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 กับการใช้พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999



### 1.3 สมมติฐานของการศึกษา

การปกป้องประโยชน์ของชุมชน และการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นตามกฎหมาย สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีข้อจำกัดด้านองค์ประกอบของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์จึงไม่ได้รับความคุ้มครอง ข้อจำกัดนี้ควรได้รับการแก้ไขตามหลักการตามความตกลงทริปส์

### 1.4 วิธีการศึกษา

การศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) จากตัวบทกฎหมาย ตำรา วิทยานิพนธ์ ความตกลงระหว่างประเทศ สนธิสัญญา รายงาน แนวคิดของนักปรัชญาต่างๆ บทความ แนวคำพิพากษาของศาลไทยและศาลต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง เอกสารประกอบการสอน เอกสารประกอบการบรรยาย และการประชุมสัมมนาทางวิชาการรวมถึงบทวิจารณ์ต่างๆทั้งของประเทศไทย และต่างประเทศ รวมถึงการสัมภาษณ์บุคคลซึ่งเกี่ยวข้องกับสินค้าภูมิปัญญาท้องถิ่น

### 1.5 ขอบเขตการศึกษา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะศึกษาถึงพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ. 2546 เพื่อนำมาคุ้มครองภูมิปัญญาการทำชันลงหิน บ้านบุ รวมไปถึงการใช้แนวคิดและทฤษฎีต่างๆ ได้แก่ แนวคิดความเป็นเลิศแห่งความแตกต่าง เพื่อการดำรงไว้ซึ่งความหลากหลายทางวัฒนธรรม และแนวคิดสิทธิชุมชน เป็นต้น และนำพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ไปเปรียบเทียบกับประเทศอื่นซึ่งมีกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เช่นเดียวกัน ซึ่งประเทศที่นำมาเปรียบเทียบได้แก่ พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999 เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขและเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 และศึกษาถึงการที่จะเพิ่มเติมให้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 สามารถคุ้มครองไปถึงการใช้ และการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้ภูมิปัญญาการทำชันลงหิน บ้านบุ สามารถคงอยู่ต่อไปได้

## 1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ทราบถึงประวัติความเป็นมา วิธีการทำ และคุณลักษณะเฉพาะของสินค้าชั้นลงหิน บ้านบุ ซึ่งแตกต่างจากสินค้าหัตถกรรมเกี่ยวกับโลหะประเภทอื่น

1.6.2 ทราบถึงความเป็นมา หลักเกณฑ์ วัตถุประสงค์ และมาตรการทางกฎหมายของพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ที่เกี่ยวข้องกับสินค้าชั้นลงหิน บ้านบุ

1.6.3 ทราบถึงแนวคิด หรือทฤษฎี ซึ่งมีประโยชน์ต่อการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อนำมาประกอบในการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย ให้สามารถปกป้องคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นได้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

1.6.4 ทราบถึงความตกลงระหว่างประเทศที่มีความเกี่ยวข้องหรือสามารถปกป้องและคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ และนำมาเปรียบเทียบกับกฎหมายภายในประเทศ ว่าได้ปฏิบัติถูกต้องตามความตกลงระหว่างประเทศหรือไม่

1.6.5 ทราบถึงการใช้ การตีความ และนิติวิธีของพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 และพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999 เพื่อนำมาแก้ไขเปรียบเทียบหรือเพิ่มเติมให้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 มีความสมบูรณ์เพื่อประโยชน์ต่อการคุ้มครองสินค้าอันเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

## 1.7 คำนิยามศัพท์

1.7.1 ชั้นลงหิน หมายถึง งานหัตถกรรม ประเภทเครื่องโลหะชนิดหนึ่งซึ่งเกิดจากการผสมระหว่าง ดีบุก และทองแดง แล้วใช้กรรมวิธีผลิตเพื่อให้ออกมาเป็นเครื่องใช้ต่างๆ เช่น ชัน มีด ถ้วย จาน เป็นต้น

1.7.2 งานหัตถกรรม หมายถึง สิ่งที่สร้างขึ้นด้วยฝีมือมนุษย์ หรือกระบวนการผลิตสิ่งของด้วยมือ ที่ใช้แรงงานฝีมือเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิต ซึ่งมีวัตถุประสงค์เน้นประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก โดยคิดประดิษฐ์ขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการใช้ในชีวิตประจำวัน

1.7.3 อุตสาหกรรมในครัวเรือน หมายถึง อุตสาหกรรมขนาดเล็ก เป็นอุตสาหกรรมที่ทำกันภายในครอบครัว ในบ้านที่อยู่อาศัยเป็นอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานคนเป็นส่วนใหญ่ ทำผลิตภัณฑ์ที่ใช้ความชำนาญทางฝีมือ

1.7.4 ชุมชน หมายถึง หมู่ชน กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน

## บทที่ 2

### ความเป็นมา ลักษณะ เอกลักษณะ และกรรมวิธีการทำชั้นลงหินบ้านบุ และปัญหาที่พบในการทำและปกป้องผลิตภัณฑ์ชั้นลงหิน บ้านบุ

ด้วยความสำคัญของสินค้าอันเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น เราจึงควรที่จะศึกษาถึงประวัติความเป็นมา วิธีการทำ และความโดดเด่นของสินค้า โดยผู้ศึกษายกตัวอย่างถึงภูมิปัญญาการทำชั้นลงหินของชุมชนบ้านบุ เพื่อเป็นกรณีศึกษาในการวิเคราะห์ต่อไป

#### 2.1 ความเป็นมาของชั้นลงหินบ้านบุ

ชั้นลงหิน หรือเครื่องทองลงหิน มีชื่อเรียกแต่เดิมว่า เครื่องม้าล่อ จากการค้นคว้าพบว่าประเทศไทยนั้นรู้จักทองลงหินมาช้านานแล้ว โดยสังเกตได้จากพระพุทธรูป เทวรูป และศิลปะวิหยาการ อันเป็นสิ่งประดิษฐ์ที่ได้สร้างขึ้นมาตั้งแต่สมัยเชียงแสน และสุโขทัย<sup>1</sup> ชั้นลงหินบ้านบุ จึงถือเป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่สืบทอดประเพณีวัฒนธรรมไทยและอยู่คู่กับคนไทยมาอย่างช้านาน

ชั้นลงหิน บ้านบุ เป็นย่านทำชั้นลงหินหรือชั้นบุมาแต่โบราณ ปรากฏหลักฐานในเอกสารสมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์เป็นต้นมา<sup>2</sup> ซึ่งได้ปรากฏในรูปโคลงสี่สุภาพที่สุนทรภู่แต่งขึ้นในเรื่อง “นิราศสุพรรณ”<sup>3</sup> โดยแต่งขึ้นเมื่อราวพุทธศักราช 2384 ในรัชกาลที่ 3 หรือในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 พระองค์ท่านได้เสด็จประพาสบ้านบุ และทรงตรัสว่า “พวกนี้ดี อยู่กับไฟ แต่ไม่มีไฟไหม้”<sup>4</sup> เป็นต้น

<sup>1</sup> จิตมา เสือทอง, มัทนา โมรากุล, วรุทัย หาญโชติพันธ์, รายงานการวิจัย เรื่องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาบรรจุภัณฑ์และตราสัญลักษณ์สู่ความต้องการของกลุ่มผู้บริโภคผลิตภัณฑ์ชั้นลงหินบ้านบุ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, น 14

<sup>2</sup> เต๋นดาว ศิลปานนท์, ภูมิปัญญาไทยในงานศิลป์, (กรุงเทพ : ฝ่ายบริการการศึกษา พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร), น.126

<sup>3</sup> ยนยำนบ้านบุตั้ง            ตีชัน  
ชุกคิดเคยชมจรร            แจ่มฟ้า  
ยามยากหากปันกัน            กินชีก ฉลิกแฮ  
มีคู่ชูขึ้นหน้า            นุชปลื้มลิ้มเดิมฯ

<sup>4</sup> เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, หนังสือ 80 ปี เขตบางกอกน้อย, สืบค้นเมื่อวันที่ 19 กันยายน 2558 จาก <http://office.bangkok.go.th/bangkoknoi/travel/barnbu.htm>

โดยมีเรื่องเล่าสืบทอดกันมาว่าการตั้งถิ่นฐานของผู้คนในบริเวณชุมชนบ้านบุ ซึ่งสันนิษฐานว่าชุมชนบ้านบุได้อพยพผ่านทางเรือมาเมื่อครั้งเสียกรุงศรีอยุธยา ครั้งที่ 2 ในพ.ศ.2310 ขึ้นฝั่งบริเวณแม่น้ำเจ้าพระยา ใกล้บริเวณคลองบางกอกน้อย การตั้งถิ่นฐาน เป็นการตั้งอยู่บริเวณนอกกำแพงเมือง ในระยะที่ไม่ห่างจากกรุงธนบุรีมาก และได้มีการเลือกทำเลในการตั้งถิ่นฐาน ณ บริเวณปากคลองบางกอกน้อย นอกคลองคูเมืองราชธานีใกล้เคียงกับแนวกำแพงเมืองสมัยกรุงธนบุรีชุมชนบ้านบุตั้งประดิษฐานอยู่ด้านนอก คูเมืองกรุงธนบุรี<sup>5</sup>

ในปัจจุบันชุมชนบ้านบุเป็นชุมชนเล็กๆตั้งอยู่ริมคลองบางกอกน้อย ในซอยจรัญสนิทวงศ์ 32 แขวงบางขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย จังหวัดกรุงเทพมหานคร การเดินทางเข้าออกชุมชนบ้านบุจึงสามารถเดินทางสัญจรได้ทั้งทางบกและทางน้ำ<sup>6</sup>

ศิลปะการทำขันลงหินของชาวบ้านบุ ดำรงอยู่ในบ้านบุสืบทอดกันมาเป็นระยะเวลา ยาวนานกว่า 200 ปี ในช่วงที่ยังไม่มีสินค้าจากต่างประเทศเข้ามาแข่งขันในตลาด มีผู้นิยมใช้ขันลงหิน เป็นจำนวนมาก จนช่วงไม่สามารถผลิตได้ทันต่อความต้องการในสมัยนั้น จึงเกิดการผลิตของ ลอกเลียนแบบขึ้นจากทองเหลืองหล่อปั๊มด้วยเครื่องจักรขึ้นมาตีตลาดด้วยจำนวนการผลิตที่สูงกว่าและมีราคาถูกลงกว่ามาก<sup>7</sup>

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 การผลิตขันลงหินซบเซาลงเนื่องจากการอพยพหลบหนี สงครามของชาวบ้านบุ และเมื่อย้ายกลับมา บางบ้านก็เปลี่ยนแปลงอาชีพด้วยเหตุผลด้านการตลาด และด้วยเหตุผลอื่นๆมากมาย เช่น ต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น ความไม่คุ้นชินต่อเทคโนโลยีการผลิตที่ เปลี่ยนแปลงไปใช้เครื่องมือที่ทันสมัย ผู้ผลิตมีอายุสูงขึ้น ตลอดจนความพอใจในการประกอบอาชีพอื่น ทดแทน<sup>8</sup>

ในขณะที่เดียวกันผู้ที่ยังประกอบอาชีพการทำขันลงหินอยู่ ก็พยายามพัฒนารูปแบบของ ขันลงหิน เพื่อเปิดตลาดให้กว้างขวางยิ่งขึ้น มีการออกแบบผลิตภาชนะรูปแบบใหม่ๆ จากรูปแบบเก่าที่ ทำในรูปแบบเดียวคือ ขัน ด้วยสภาพบ้านเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป มีผลทำให้ศิลปหัตถกรรมการผลิตขั นลงหินของบ้านบุเปลี่ยนแปลงไปตามสภาวการณ์ใหม่ๆ ไม่เพียงแต่รูปแบบแปลกใหม่ของภาชนะที่ เกิดขึ้นจากความแตกต่างทางวัฒนธรรมของชาวต่างประเทศ และเทคโนโลยีการผลิตที่เพิ่มพูนมาก

<sup>5</sup> ปิยะนาถ อังควาณิชกุล, มรดกช่างสมัยอยุธยา : กรณีศึกษาขันลงหินบ้านบุ, (วารสาร ประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ปีที่ 43 พ.ศ.2561), น.130 - 131

<sup>6</sup> เฟื่องอ้วน, น.133

<sup>7</sup> เต๋นดาว ศิลปานนท์, อ้วนแล้ว, เชิงอรรถที่ 2, น.129

<sup>8</sup> เฟื่องอ้วน, น.130

ยิ่งขึ้นเท่านั้น ในทางตรงกันข้าม ความรู้ความสามารถและเทคนิคในการผลิตชิ้นลงหินแบบโบราณกลับเสื่อมถอยลงด้วยขาดหายผู้รู้ ผู้ทำได้ลงไปทุกขณะ<sup>9</sup>

โดยชุมชนบ้านบุมีตระกูลที่ทำชิ้นลงหินที่อพยพมาจากกรุงศรีอยุธยาในสมัยนั้นด้วยกัน 8 ตระกูล และได้สืบเชื้อสายมาจนถึงปัจจุบันนี้ คือ 1)โตทรัพย์ 2)เอี่ยมขันทอง 3)มิลินทรานุช 4)วราศรัย 5)รุ่งแสง 6)จิตไพศาล 7)คงชื่นสิน 8)ปานรศทิพย์<sup>10</sup> ซึ่งในภาวะที่ตลาดการค้ายังเปิดกว้างอยู่มากมาย แต่ในปัจจุบันตระกูลที่ทำชิ้นลงหินจริงๆ เหลือเพียงตระกูลเดียว คือ ตระกูลโตทรัพย์ (คุณเมตตา เสลานนท์) และเหลือเพียงโรงงานเดียวเท่านั้น ด้วยเพราะเหตุผลมากมาย เช่น การฝึกช่างในการทำชิ้นลงหินสักคนต้องใช้ระยะเวลานาน คนรุ่นใหม่ที่มาฝึกมักไม่มีความอดทนเพียงพอ หรือชาวบ้านมากมายหันไปประกอบอาชีพอื่นกันหมด เป็นต้น

โดยในปัจจุบัน ชิ้นลงหิน บ้านบุ ตั้งอยู่บริเวณริมคลองบางกอกน้อยฝั่งใต้ หลังสถานีรถไฟธนบุรี ยาวขนานไปกับลำคลองราว 800 เมตร ถึงบริเวณวัดสุวรรณาราม<sup>11</sup> ในซอยจรัญสนิทวงศ์ 32 มีเนื้อที่ทั้งหมด 25 ไร่ ย่านหลังที่ว่าการเขตบางกอกน้อย แขวงบางขุนนนท์ จังหวัดกรุงเทพมหานคร เป็นชุมชนที่ตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัยกว่า 100 หลังคาเรือน

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า งานหัตถกรรมชิ้นลงหิน บ้านบุ อยู่คู่กับสังคมไทยมาเป็นระยะเวลานาน มาตั้งแต่สมัยโบราณจนกระทั่งปัจจุบันนี้ ถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามระยะเวลา ซึ่งปัจจุบันผู้ที่ประกอบอาชีพทำชิ้นลงหินจะน้อยลงอย่างมาก แต่ก็ยังมีชาวบ้านหรือชุมชนบ้านบุบางกลุ่มยังคงประกอบอาชีพทำชิ้นลงหินอยู่ หากวันใดวันหนึ่งชิ้นลงหินบ้านบุ สืบสูญหรือไม่มีผู้ประกอบอาชีพแล้ว มันคงจะเป็นสิ่งที่น่าเสียใจอย่างมาก เพราะชิ้นลงหิน บ้านบุถือเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เก่าแก่อย่างหนึ่งของสังคมไทย ดังนั้นเราจึงควรที่จะรักษาภูมิปัญญาอันดีนี้ไว้เพื่อหลงเหลือความรู้ให้ชนรุ่นหลังได้เห็นและชื่นชมภูมิปัญญาอันดีของสังคมไทย

## 2.2 ลักษณะของชิ้นลงหินบ้านบุ

### 2.2.1 ลักษณะ คุณสมบัติ ข้อสังเกตของชิ้นลงหิน

ชิ้นลงหินบ้านบุ หรือเครื่องทองลงหิน คือชิ้นสำริด หรือเครื่องใช้ที่ทำด้วยทองเหลือง ซึ่งเป็นโลหะผสมระหว่างทองแดงกับดีบุก หล่อเป็นแผ่นกลมๆ แล้วตีขึ้นรูปเป็นภาชนะ

<sup>9</sup> เพ็งอ้วน, น.130

<sup>10</sup> จิตมา เสือทอง, มัทนา โมรากุล, วรฤทัย หาญโชติพันธ์, อ้วนแล้ว, เชิงอรรถที่ 1, น.1

<sup>11</sup> เด่นดาว ศิลปานนท์, อ้วนแล้ว, เชิงอรรถที่ 2, น.126

ต่างๆ เช่น ชัน ถ้วย จาน หรือหล่อเป็นพระพุทธรูป เป็นต้น<sup>12</sup> แต่ที่เรียก “ขันลงหิน” เพราะชุมชนบ้านบุเริ่มต้นการทำให้เป็นรูปทรงขัน ทั้งขันใส่น้ำดื่ม และขันใส่บาตร เป็นที่มาของคำว่า “ขัน” และขั้นตอนหนึ่งของการทำขันลงหิน เรียกว่า ขั้นตอนการกลึงเป็นการนำเศษหินเล็กๆที่เกิดจากบ้ำหลอมแตก มาใส่ห่อผ้าแล้วนำมากลึงภายในขันเพื่อลบรอยที่เกิดจากขั้นตอนตีและขั้นตอนลายให้มีความเรียบสวย<sup>13</sup> และด้วยเหตุผลทั้ง 2 ประการนี้เอง จึงทำให้เรียกภาชนะที่ชุมชนบ้านบุทำนั้นว่า “ขันลงหิน”

คำว่า “บุ” หมายถึงการตีให้เข้ารูป ใช้กับงานโลหะ ซึ่งเป็นงานที่ต้องอาศัยความเชี่ยวชาญและความประณีต การทำขันบุของชาวบ้านบุใช้ทองสัมฤทธิ์ คือการนำโลหะผสมระหว่างทองแดงกับดีบุก เป็นวัตถุดิบในการผลิต หรือที่เรียกว่าทองสำริด โดยนำทองสำริดมาตีแผ่นขึ้นรูปเป็นภาชนะ ในงานช่างเรียกว่าการบุ ดังนั้นจึงเรียกภาชนะดังกล่าวว่า “ขันบุ”<sup>14</sup>

คุณสมบัติของขันลงหินบ้านบุ<sup>15</sup> นั้นมีดังนี้ ได้แก่

- 1) แข็งแกร่ง เหนียวมาก
- 2) ขัดแล้วจะสุกใสเป็นเงางาม
- 3) เสียงจะดังกังวาน ไพเราะมาก
- 4) ถ้าทำเป็นมิดจะมีความคมและแข็งแรงมาก

ข้อสังเกตว่าสินค้านั้นทำจากขันลงหินบ้านบุ<sup>16</sup> หรือไม่นั้นสังเกตได้ดังนี้ ได้แก่

- 1) ถ้าเป็นขันลงหินบ้านบุ เมื่อเอามือลูแล้วเอามาดมจะไม่มีกลิ่น ถ้าทำจากโลหะอื่นจะมีกลิ่นคาว
- 2) ถ้าเป็นขันลงหินบ้านบุแท้ ขัดแล้ว 3-4 เดือนจึงจะหมอง ถ้าเป็นโลหะอื่นเพียง 3-4 วัน ก็ะหมองหรือดำ

<sup>12</sup> วชิรี กมลเสรีรัตน์, ภูมิปัญญาการทำขันลงหิน บ้านบุ, สืบค้นเมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม พ.ศ.2558 จาก <https://www.gotoknow.org/posts/244751>

<sup>13</sup> ปิยะนาถ อังควาณิชกุล, *อ้าวแล้ว, เชิงอรรถที่ 5*, น.138

<sup>14</sup> ศูนย์ข้อมูลกลางทางวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, สืบค้นเมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม พ.ศ.2558 จาก <http://www.m-culture.in.th/>

<sup>15</sup> จิตมา เสือทอง, มัทนา โมรากุล, วรฤทัย หาญโชติพันธุ์, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 1*, น.15

<sup>16</sup> *เพ็ญอ้าว*, น.15

3) ราคาจะแพงกว่าของเทียม

4) คุณภาพที่ทำจากขันลงหินบ้านบุจะเหนียวและแข็งแรง ถ้าทำจากโลหะอื่นจะเปราะและหักง่าย

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า งานหัตถกรรมขันลงหิน บ้านบุ มีเอกลักษณ์หรือลักษณะที่โดดเด่น ซึ่งมีความแตกต่างจากเครื่องอุปโภคบริโภคที่ผลิตด้วยโลหะประเภทเดียวกันอย่างมาก ดังนั้นมันจึงทำให้ขันลงหิน บ้านบุ โด่งดัง และมีชื่อเสียงอย่างมากมาตั้งแต่ในสมัยโบราณ ถึงขนาดที่ในสมัยนั้นชุมชนบ้านบุ ผลิตสินค้าเพื่อจำหน่ายแทบไม่ทันกันเลยทีเดียว

### 2.2.2 วัตถุดิบ เครื่องมือ และอุปกรณ์ในการทำขันลงหิน

ขันลงหินบ้านบุ หรือในอดีตเรียกว่าเครื่องทองมาล่อ มีต้นกำเนิดมาจากประเทศจีน และได้มีการนำเข้ามาใช้ในประเทศไทย ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา โดยนำโลหะ 3 ชนิด คือ ดีบุก ทองแดง และเศษสำริดมาผสมเข้าด้วยกัน<sup>17</sup> โดยมีสัดส่วนที่มีปริมาณเฉพาะและเหมาะสม โดยใช้ทองแดง 7 ส่วน ดีบุก 3 ส่วน และเศษสำริด 1 ส่วน<sup>18</sup> ด้วยกัน

โดยในปัจจุบันวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตจะพบว่าใช้วัตถุดิบที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ ได้แก่ ทองแดง โดยนำเข้ามาจากประเทศสหรัฐอเมริกา บราซิล ญี่ปุ่น และฟิลิปปินส์ เป็นการนำเข้ามาในรูปของโลหะ ผู้ผลิตส่วนใหญ่ต้องซื้อจากพ่อค้าคนกลาง ส่วนทองแดงอีกส่วนหนึ่งสามารถหาซื้อได้ภายในประเทศตามร้านค้าของเก่าทั่วไปหรือร้านรับซื้อชิ้นส่วนและอุปกรณ์ที่จำหน่ายโลหะที่ไม่ใช้แล้ว เช่น ทองแดงจากสายไฟฟ้า ส่วนนิกเกิลซึ่งเป็นวัตถุดิบจะต้องสั่งซื้อจากต่างประเทศ สำหรับดีบุกเป็นวัตถุดิบที่มีมากในประเทศไทยสามารถสั่งซื้อได้ทั่วไป

<sup>17</sup> แพรพรรณ ฉ่ำศรี, การศึกษากระบวนการผลิตเครื่องทองลงหินและการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำเครื่องทองลงหิน ชุมชนบ้านบุ กรุงเทพมหานคร, น.59

<sup>18</sup> ตะลุยกทม. กับผู้ว่าฯอัสวิน, มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม...ขันลงหินบ้านบุ, สืบค้นเมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2562 จาก <https://www.aswinbkk.com/khanlonghin-banbu/>



ภาพประกอบที่ 2.1 ทองแดง<sup>19</sup>



ภาพประกอบที่ 2.2 ดีบุก<sup>20</sup>

ส่วนเครื่องมือและอุปกรณ์ของช่าง<sup>21</sup> ต่างๆมีดังต่อไปนี้ ได้แก่

- เบ้าและดินงัน

เบ้ามี 2 ชนิด

1) เบ้าดิน ช่างปั่นขึ้นเองด้วยดินเหนียวผสมขี้เถ้าแกลบ มีราคาถูกแต่ไม่คงทน ใช้ได้เพียงครั้งเดียวก็เสีย

2) เบ้ากรวด เป็นเบ้านอก ทำจากโลหะมีราคาแพง ใช้ได้หลายครั้ง ส่วนดินงัน คือ แบบพิมพ์ทอง ทำด้วยดินเหนียวผสมแกลบเผาไฟ ทรงกลม หน้าเป็นหลุมตื้นๆ มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางตั้งแต่ขนาด หนาถึง 4-5 เซนติเมตร เพื่อให้มีความทนทาน ใช้เททองได้หลายครั้ง

<sup>19</sup> บริษัท บราสเทค จำกัด, ลวดทองแดง, สืบค้นเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2558 จาก <http://www.brastechcompany.com>

<sup>20</sup> กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่, สถานการณ์ดีบุกของโลกในช่วง ค.ศ.1950-2011 และแนวโน้มในอนาคต, สืบค้นเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2558 จาก <http://www.dpim.go.th/>

<sup>21</sup> แพรพวรรณ ฉ่ำศรี, อ่างแล้ว, เจริญรทที่ 17, น.15





ภาพประกอบที่ 2.3 เป้าและดินงั้น<sup>22</sup>

- ค้อนแต่งและค้อนตีขนาดต่างๆ
- คีมแต่งและคีมจับทอง



ภาพประกอบที่ 2.4 คีมแต่งและคีมจับทอง<sup>23</sup>

- คีมประกบและคีมขึ้น

<sup>22</sup> เฟื่องอ้าง, น. 115

<sup>23</sup> เฟื่องอ้าง, น.116



ภาพประกอบที่ 2.5 คีมประกับและคีมขึ้น<sup>24</sup>

- คีมโอบ คีมขึ้นรูปภาพขนาดใหญ่



ภาพประกอบที่ 2.6 คีมขึ้นรูปภาพขนาดใหญ่

---

<sup>24</sup> เฟิงอ้าง, น.116

- ภมร<sup>25</sup>



ภาพประกอบที่ 2.7 เครื่องกลึง<sup>26</sup>

- เขาวัว เหล็กปลายโค้งงอเล็กน้อยด้ามไม้ไฟใช้เชี่ยผงถ่านเททอง
  - เขาควย เหล็กปลายโค้งยาวไม้ไฟใช้เกลี่ยถ่านในเตา
  - เหล็กขนาด ใช้วัดขนาดทองเพื่อขึ้นรูปภาชนะให้ได้ตามขนาดที่ต้องการ
- ช่างตีถือเป็นเครื่องมือ ที่จัดว่าเป็นครู เป็นสิ่งสำคัญจะไม่ข้ามไม่เหยียบ ในพิธีครอบครูยังใช้เป็นเครื่องมือที่ครูมอบให้แก่ลูกศิษย์ เพื่อแสดงว่าสามารถเรียนเป็นช่างได้ต่อไปเฉกเช่นเดียวกันกับการเล่าเรียนในสาขาวิชาอื่นๆที่มีการบูชาข้าวของสิ่งของที่ใช้ในการดำรงวิชาชีพของตน
- กลาง ทำด้วยไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้เต็ง เพื่อทนความร้อนได้ดีในระหว่างตีแต่งรูปภาชนะ
  - เหล็กกลึงและหินลับ เหล็กกลึงมี 2 แบบ แบบหน้ากลาง และหน้าแคบ

<sup>25</sup> ภมร คือ แกนสำหรับชักให้หมุน เป็นเครื่องกลึงแบบที่ประกอบด้วย อุปกรณ์ช่วยผ่อนแรงในการฉุดชัก โดยไม่ต้องออกแรงชักเชือกฉุด

<sup>26</sup> เครื่องกลึง, ความปลอดภัยเกี่ยวกับเครื่องกลึง, สืบค้นเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2558 จาก<http://latherank.com/>



ภาพประกอบที่ 2.8 เหล็กกลึงและหินลับ<sup>27</sup>

- วงเวียน



ภาพประกอบที่ 2.9 วงเวียนแบบเก่า<sup>28</sup>

- ขอขีด มีหลายลักษณะ



ภาพประกอบที่ 2.10 ขอขีดลักษณะต่างๆ<sup>29</sup>

<sup>27</sup> แพรวพรรณ ฉ่ำรัมย์, อ้างแล้ว, เจริญรณที่ 17, น.118

<sup>28</sup> เฟื่องอ้าง, น.119

<sup>29</sup> เฟื่องอ้าง, น.119

- สว่าน



ภาพประกอบที่ 2.11 สว่าน<sup>30</sup>

- เหล็กแกะ



ภาพประกอบที่ 2.12 เหล็กแกะ<sup>31</sup>

- กระดาษทราย

- กระจก

- แม่พิมพ์



ภาพประกอบที่ 2.13 แม่พิมพ์<sup>32</sup>

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการทำขันลงหิน บ้านบุนั้นต้องใช้อุปกรณ์มากมายกว่าจะออกมาเป็นขันลงหินได้ เพราะในการทำขันลงหิน บ้านบุนั้นต้องอาศัยฝีมือของช่างหลายๆสาขาร่วมกันทำขันลงหิน บ้านบุน โดยแบ่งการทำงานของช่างออกเป็นขั้นตอนแต่ละขั้นตอน โดยปัจจุบันแบ่งขั้นตอนการทำขันลงหิน บ้านบุนได้เป็น 7 ขั้นตอนอันจะกล่าวในหัวข้อต่อไป นี่จึงเป็นสาเหตุที่ว่าทำไมขันลงหิน บ้านบุน จึงต้องใช้อุปกรณ์มากมายในการทำ

<sup>30</sup> เฟื่องอ้อ, น.120

<sup>31</sup> เฟื่องอ้อ, น.120

<sup>32</sup> เฟื่องอ้อ, น.121



### 2.2.3 ทักษะเชิงช่างในการผลิตชั้นลงหิน

การทำชั้นลงหินนั้น สามารถแบ่งการทำงานของช่างออกได้หลายขั้นตอน โดยเปรียบเทียบกับขั้นตอนการผลิตชั้นลงหินบ้านบุทั้งหมด 7 ขั้นตอน ได้ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การตี ผู้ที่ทำหน้าที่ในการตี คือ ช่างตี เป็นงานช่างที่รวมช่างหลอม และช่างแผ่ และช่างตี ไว้ในขั้นตอนเดียวกัน<sup>33</sup> ช่างตี ถือว่าเป็นช่างที่มีความสำคัญมากที่สุด ช่างตีจะต้องทำหน้าที่หลายขั้นตอน ได้แก่ การหลอม การแผ่และการตีขึ้นรูป ซึ่งถ้าหากว่าไม่มีช่างตี งานที่จะทำต่อไปก็ไม่สามารถดำเนินไปได้ จึงถือได้ว่าช่างตีเป็นหัวใจหลักของการทำชั้นลงหิน ซึ่งผู้ที่จะมาเป็นช่างตีนั้นต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในหลายๆด้านและมีประสบการณ์ในการผสม ในปัจจุบันช่างตีจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ในการผสมโลหะด้วย การตีโลหะมาก่อน ในด้านของการผสมโลหะต้องใช้ทักษะในการผสมและต้องรู้วิธีที่ละเอียดเพราะการหลอมโลหะนั้นทำได้ยากมาก ทั้งต้องระวังไม่ให้มีเศษสกปรกเข้าไปในน้ำโลหะ และยังต้องระวังตอนที่เทโลหะลงในดินงั้นอีกด้วย การที่จะมาเป็นช่างตีนั้นไม่ใช่เรื่องง่าย ก่อนอื่นต้องมีการฝึกฝนเป็นลูกสูบ หรือเรียกอีกอย่างว่าผู้ช่วยช่างตีนั่นเอง ก่อนจะเป็นช่างตีต้องเป็นลูกสูบที่คอยช่วยช่างตีทำงานต่างๆ จนเมื่อศึกษาการเป็นช่างตีอย่างถ่องแท้และเข้าใจในการเป็นการผสม การตีโลหะอย่างละเอียด จึงจะสามารถเลื่อนมาเป็นช่างตีได้<sup>34</sup> สิ่งสำคัญต้องผสมโลหะให้ได้เนื้อทองที่เหนียวเหมาะแก่งานบุการได้โลหะที่ผสมดีแล้วจึงเป็นความสะดวกอย่างยิ่ง ช่างโบราณเมื่อราวรัชกาลที่ 3-4 จึงพอใจใช้ทองเก่า 2 ชนิด คือ “ทองใบไม้” หมายถึง ทองจากเครื่องดนตรีสัมฤทธิ์ของจีนประเภทหม้อล่อ ผ่าง และฉาบที่แตกชำรุด ใช้เป็นส่วนผสมในการผสมโลหะขึ้นใช้เองในอัตราส่วนทองแดง 7 ส่วน ดีบุก 2 ส่วน และเศษสัมฤทธิ์ 1 ส่วน นำมาย่อยลงเข้าหลอมบนเตาตี

เตาตี เป็นเตาโบราณ ทำด้วยอิฐสอดิน ก่อสูงราว 1 ศอก กลางเตาทำเป็นหลุมกระทะ ข้างล่างมีช่องต่อกับท่อลม เดิมใช้สูบลมด้วยมือ ช่างหลอมต้องมีผู้ช่วยสูบ 1 คน ซึ่งอาจเป็นช่างมือสอง เด็กหรือผู้หญิงซึ่งมีความเชี่ยวชาญในการสูบไหมไฟได้สม่ำเสมอ ปัจจุบันนี้พัฒนามาใช้พัดลมมอเตอร์เป็นตัวเร่งไฟให้ร้อน โดยใช้ถ่านซากไม้ซึ่งเป็นถ่านไม้คุณภาพดีเป็นเชื้อเพลิง<sup>35</sup>

<sup>33</sup> เฟื่องอ้าง, น.121

<sup>34</sup> ชิตชนก มั่นวิมล, วสุนธรา ปานทอง, ศิริลักษณ์ ขุนวงศ์, สาทิตา ไชยภา, อภิญญา สมชอบ การเสนอโครงการศึกษาวัฒนธรรม/ภูมิปัญญาท้องถิ่น ชื่อโครงการ ชั้นลงหิน บ้านบุ (สาขาการศึกษาภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา กรุงเทพฯ), สืบค้นเมื่อวันที่ 5 กันยายน พ.ศ.2558 จาก <https://www.l3nr.org>

<sup>35</sup> แพรพวรรณ ฉำรศรี, อ้างแล้ว, *เชิงอรรถที่ 17*, น.12

การหลอม คือการแปรสภาพวัตถุ ซึ่งในที่นี้คือ ทองแดงและดีบุก เข้าด้วยกัน โดยใช้ความร้อนจากไฟเตาถ่านเป็นตัวแปรสภาพ ในขั้นตอนนี้ถือว่าต้องใช้ความละเอียดในการทำมาก เพราะการหลอมจะต้องคอยระวังไม่ให้มีสิ่งสกปรกเข้าไปปะปนกับเนื้อโลหะได้ การหลอมประกอบไปด้วย การหลอม และ การเท ในการหลอมนายช่างจะใช้เบ้าหลอมเป็นตัวใส่วัตถุดิบแล้วนำไปเข้าเตาไฟ ซึ่งเบ้าหลอมที่ใช้มีด้วยกัน 2 แบบคือ แบบ เบ้าดินที่ทำขึ้นเองจากดินเหนียวผสมขี้เถ้ากลบ ซึ่งใช้ได้เพียงครั้งเดียวก็จะเสีย ส่วนอีกแบบเป็นเบ้ากรด ทำจากโลหะและใช้ได้หลายครั้ง<sup>36</sup>

การหลอมช่างจะวางเบ้าโลหะลงในแอ่งกลางเตา กลบถ่าน แล้วโหมไฟอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งโลหะหลอมละลายเป็นน้ำทองเข้าเนื้อเดียวกัน ขั้นตอนนี้ช่างต้องใช้ความชำนาญสังเกตดูเนื้อโลหะหากน้ำทองยังขุ่นๆยังไม่ดีต้องรอให้น้ำทองได้สีแดงเรื่อ แบบลูกหนู อย่างที่ช่างเรียกว่า กินตา ดีแล้วจึงจะนำลงเทลงบนพิมพ์ดินเผา ศัพท์ช่างเรียกว่า “ดินงัน” ดินงันมีรูปทรงกลม เนื้อหนา หน้าเป็นหลุมตื้นๆ มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางต่างๆกัน การเลือกใช้ขึ้นอยู่กับขนาดของภาชนะที่จะต้องทำ ก่อนเททองช่างจะใช้น้ำมันซีโล<sup>37</sup> หรือปัจจุบันใช้น้ำมันโซลา<sup>38</sup> เทลงบนผิวดินงันก่อนเพื่อให้น้ำทองแล่น ไม่ฝืด เมื่อเททองแล้วใช้พัดกระพือลมให้ทองเบ่ง ทิ้งให้ทองเย็นลงช้าๆ จะได้เป็นทองก้อน มีขนาดความกว้างและหนาเท่ากับหน้าของดินงัน<sup>39</sup>

การทิ้งให้ทองก้อนเย็นลงอย่างช้าๆ ทำให้ทองมีความอ่อน เหมาะแก่การตี จากนั้นจึงนำทองก้อนมาเผาไฟให้แดงแล้วตีแผ่นทั้งเหล็ก ใกล้กับทั้งมีเต็ง คือ ก้อนหินธรรมชาติ ช่างนำมาวางไว้หน้าทั้งหุ่นฐานดินให้สูงอยู่ในระดับเดียวกัน เต็งจะช่วยบังคับรูปทองที่ตีแผ่ออกให้อยู่ในมุมที่ช่างต้องการ คนตีมี 1-2 คน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับขนาดของภาชนะหรือชิ้นงาน เวลาตีช่างจะใช้คีมคีบแผ่นทองไว้ให้แน่น ใช้ค้อนตีตีรีดไล่กันไปโดยขยับเลื่อนไปที่ละน้อย จนกระทั่งทองเกือบจะเย็นลงสังเกตจากผิวทองเป็นสีดำ ก็นำไปเผาไฟใหม่ตีแผ่ออกไปเรื่อยๆจนโตกลมได้ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางที่ต้องการแล้วตีตะแคงขึ้นขอบจากกันขึ้นไปหาปากภาชนะให้ได้รูปคร่าวๆ แล้วตีแต่งรูปภาชนะอีกครั้งหนึ่งด้วยค้อนแต่งเป็นค้อนไม้หรือค้อนเหล็กลักษณะหัวค้อนเป็นสัน ค่อยๆตีแต่งบนกลางหรือทั้งไม้ที่ขุดเป็นเบ้าไว้รับรูปภาชนะ นำภาชนะที่แต่งรูปสมบูรณ์เผาไฟขั้นตอนสุดท้ายจนสุกแดงแล้วนำ

<sup>36</sup> นางสาวจิตชนก มั่นวิมล,นางสาวสุนธรา ปานทอง,นางสาวศิริลักษณ์ ขุนวงศ์,นางสาวสาธิตา ไชยภา,นางสาว อภิญญา สมชอบ,อ้างแล้ว,เชิงอรรถที่ 34.

<sup>37</sup> น้ำมันซีโล หมายถึง น้ำมันที่เป็นขี้ตะกอน

<sup>38</sup> น้ำมันโซลา หมายถึง น้ำมันดีเซล

<sup>39</sup> แพรพรรณณ ฉ่ำศรี, อ้างแล้ว, เชิงอรรถที่ 17, น.12

จุ่มน้ำ เพื่อให้ทองเย็นตัวลงอย่างรวดเร็วอันเป็นกรรมวิธีที่ทำให้โลหะมีความแข็งแรงและผิวทนทานต่อการสึกหรอ<sup>40</sup>

ขั้นตอนที่ 2 การลาย ผู้ที่ทำหน้าที่ในการลาย คือ ช่างลาย<sup>41</sup> ทำหน้าที่ตีเก็บรอยค้อนทำให้เนื้อภาชนะเรียบเสมอกัน เป็นอีกหนึ่งช่างที่ต้องใช้แรงเยอะในการทำ เพราะต้องคอยตีขึ้นให้มีลักษณะผิวเท่ากัน ไม่มีรอยบุบ เบี้ยว<sup>42</sup> โดยก่อนตีลายต้องทาภาชนะด้วยดินหม้อให้ทั่ว เพื่อให้ผิวภาชนะมีความลื่น ไม่ฝืดเวลาตี ซึ่งในขั้นตอนนี้ช่างจะต้องตีลายภาชนะโดยการวางชั้นลงบนแท่งเหล็กที่เรียกว่ากระล่อน คือแท่งเหล็กหัวมนกลม มีขนาดความสูงราว 15-16 นิ้ว หน้ากว้างราว 2 นิ้ว ใช้เป็นตัวรองภาชนะภายใน ภายนอกใช้ค้อนหัวกลมค่อยๆ ขยับหมุนตีไปเรื่อยเพื่อเก็บรอยค้อนจนขึ้นเป็นลายทั่วทั้งใบจนตัวขึ้นมีความเท่ากัน พื้นผิวเสมอกัน เรียกว่า การลายภาชนะ<sup>43</sup>

ขั้นตอนที่ 3 การกลึง ผู้ที่ทำหน้าที่ในการกลึง คือ ช่างกลึง เป็นช่างที่สำคัญ เช่นเดียวกับขั้นตอนอื่นๆ โดยช่างกลึงจะทำหน้าที่ กลึงผิวภาชนะให้เรียบ และเป็นการขัดสีดำที่ติดอยู่บนชั้นให้ออกกลายเป็นสีดำ เครื่องมือของช่างกลึงที่สำคัญในการทำขั้นตอนนี้ประกอบด้วยกมรและเหล็กกลึง กมรแบบดั้งเดิมเป็นเครื่องมือที่ทำด้วยไม้เนื้อแข็งเป็นท่อนกลมตรงกลางบากเป็นร่องมีแท่นรองรับสูงขนาดนั่งกลึงภาชนะกับพื้นได้โดยสะดวก หมุนได้โดยมีคันโยกทำจากไม้ไผ่ 2 ลำผูกติดไขว้กันไว้กับข้อบ้านปลายคันทั้งสองข้างร้อยด้วยหนังพันไว้รอบแกนกมร เมื่อโยกคันไม้ไผ่แกนของกมรจะหมุนไปมาอย่างรวดเร็ว ปัจจุบันใช้กมรต่อกับเครื่องมอเตอร์หมุนได้ทั้ง 2 ด้าน การกลึงต้องนำภาชนะติดกับหน้ากมร โดยใช้ชั้นผสมไขเนื้อตังไฟหรือใช้คบเผาให้อ่อนตัว ทาชั้นเคลือบที่ภาชนะนำไปติดกับหน้ากมร ขึ้นเมื่อเย็นลงจะติดแน่นกับกมร โยกคันกมรให้หมุน กดเหล็กกลึงขูดลงบนภาชนะแต่งให้เรียบทั่วทั้งใบ โดยอาศัยแรงเหวี่ยงจากกมรนำภาชนะออกเปลี่ยนด้านกลึงด้วยวิธีเดียวกันจนเรียบเสมอกันทั้งสองด้าน ซึ่งจะทำให้ได้ภาชนะที่มีสีทองสุกปลั่งมีผิวเรียบ<sup>44</sup> ซึ่งในปัจจุบันการกลึงมีหลายรูปแบบแล้วแต่ความต้องการ อาทิเช่น ต้องการเอาสีดำไว้ด้านนอก ส่วนด้านในขึ้นเป็นสีทองช่างก็จะทำการกลึงเฉพาะด้านในของชั้น ซึ่งเรียกว่า การกลึงดำ หรือมีอีกแบบคือการกลึงทั้งสองด้านในและนอกให้มีสีทอง เรียกว่า

<sup>40</sup> เฟื่องอ้าง, น.13

<sup>41</sup> เฟื่องอ้าง, น.13

<sup>42</sup> ชิตชนก มั่นวิมล, วสุนธรา ปานทอง, ศิริลักษณ์ ขุนวงศ์, สาธิตา ไชยภา, อภิญญา สมชอบ, อ้างแล้ว, *เชิงอรรถที่ 34*

<sup>43</sup> แพรพรรณณ ฉำรค์มี, อ้างแล้ว, *เชิงอรรถที่ 17*, น.13

<sup>44</sup> เฟื่องอ้าง, น.13



การกลึงขา ในการกลึงขาจะใช้มอเตอร์ไฟฟ้าที่ติดกับภมรกลึงชั้น โดยมีชั้นยาเรือเป็นตัวเชื่อมให้ชั้นติดกับภมร<sup>45</sup>

ขั้นตอนที่ 4 การกรอ<sup>46</sup> ผู้ที่ทำหน้าที่ในการกรอ คือ ช่างกรอ ในสมัยก่อนเราเรียกช่างในขั้นตอนนี้ว่า ช่างตะไบ เพราะช่างใช้ตะไบเป็นเครื่องมือในการตกแต่งผิวภาชนะ ซึ่งในสมัยก่อนยังไม่มีเครื่องใช้ไฟฟ้า จึงต้องใช้มือช่างตะไบเอง ปัจจุบันใช้เครื่องกรอไฟฟ้า เป็นอีกขั้นตอนที่ต้องอาศัยทักษะในการทำ ซึ่งการกรอ คือ การตกแต่งให้ปากของชั้นมีความเรียบเสมอกันนั่นเอง

ขั้นตอนที่ 5 การเจียร<sup>47</sup> ผู้ที่ทำหน้าที่ในการเจียร คือ ช่างเจียร<sup>48</sup> เป็นขั้นตอนที่ต้องใช้คนและวัสดุเจียร สมัยก่อนการทำชั้นลงหินยังไม่มีขั้นตอนนี้ในการทำ การทำงานจึงยุ่งยากลำบากกว่าปัจจุบัน เนื่องจากในอดีตยังไม่มีอุปกรณ์ที่จะใช้ในการเจียร แต่ปัจจุบันเมื่อเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทกับทุกๆด้านของชีวิต จึงมีการเพิ่มขั้นตอนนี้เข้าไปเพื่อเพิ่มความประณีตและสวยงามของชั้นลงหินให้มากขึ้น ในการเจียรช่างจะใช้เครื่องเจียรไฟฟ้า เจียรชั้นเพื่อตกแต่งรอยตำหนิต่างๆบนผิวภาชนะและวัสดุให้มีความเรียบขึ้นเพื่อให้ชั้นลงหินเกิดความเงางามมากขึ้น

ขั้นตอนที่ 6 การขัด ผู้ที่มีหน้าที่ในการขัดคือ ช่างขัด การขัดช่างจะขัดภาชนะให้มีความเงางาม โดยเมื่อขัดเสร็จ ภาชนะที่ได้ออกมาจะมีความสวยงาม มีพื้นผิวที่เรียบเสมอกัน เป็นขั้นตอนที่ต้องใช้ความประณีตสูง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความทุ่มเททั้งร่างกายและแรงใจของช่างเลยทีเดียว

ขั้นตอนที่ 7 การแกะลาย ผู้ที่ทำหน้าที่ในการแกะลาย คือ ช่างแกะลาย<sup>49</sup> การแกะลายเป็นขั้นตอนสุดท้ายในการผลิตชั้นลงหิน บ้านบุ แต่ในขั้นตอนนี้ มิได้มีการแกะลายที่บ้านบุ แต่ต้องมีการส่งไปแกะลายต่อที่ บ้านคุณป้า นรา ที่จังหวัดฉะเชิงเทราเป็นอันเสร็จสิ้นขั้นตอนการผลิตชั้นลงหินบ้านบุ เนื่องด้วยการผลิตชั้นลงหินมีการแบ่งสรรหน้าที่การทำงานกันอย่างชัดเจน เพื่อให้ได้มาซึ่งตัวชิ้นงานที่มีคุณภาพ ชั้นลงหิน บ้านบุนี้ จึงต้องใช้ช่างเฉพาะสาขานั้นๆโดยแท้จริง

โดยมากช่างแกะลายมักจะแกะลวดลายตามความต้องการของช่างเองว่าจะให้ภาชนะมีลวดลายแบบใด เพื่อให้มีความสวยงาม ซึ่งเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการผลิตชั้นลงหิน บ้านบุ โดยลวดลายต่างๆมักเป็นลวดลายที่ผ่านการแกะ โดยสืบทอดต่อกันมาในลักษณะครูพักลักจำ หรือ

---

<sup>45</sup> ชิตชนก มั่นวิมล, วสุนธรา ปานทอง, ศิริลักษณ์ ชุนวงศ์, สาธิตา ไชยภา,นางสาว อภิญา สมชอบ, *อ้าวแล้ว, เชิงอรรถที่ 34*

<sup>46</sup> แพรพรรณ ฉ่ำรัมย์, *อ้าวแล้ว, เชิงอรรถที่ 17*, น.13

<sup>47</sup> การเจียร ในอดีต เรียกว่าการเก็บเม็ด

<sup>48</sup> แพรพรรณ ฉ่ำรัมย์, *อ้าวแล้ว, เชิงอรรถที่ 17*, น.13

<sup>49</sup> *เพ็ญอ้าว*, หน้า 14

ลายไทยที่พบในหนังสือลายไทย โดยทั่วไป เช่น ลายมะลิวัน เป็นลายดั้งเดิมตั้งแต่บรรพบุรุษ ที่มีการแกะสืบทอดต่อกันมาจัดว่าเป็นลายที่นิยมแกะมากที่สุด เพราะเป็นลายแรกเริ่มและแกะง่าย เป็นต้น โดยบางครั้งช่างแกะลายเองก็มีการดัดแปลงลายต่างๆ เพื่อให้ง่ายต่อการแกะลายยิ่งขึ้น จึงไม่มีชื่อลาย<sup>50</sup>

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า กว่าจะผลิตชิ้นลงหิน บ้านบุญ ออกมาได้สักหนึ่งใบ ต้องใช้ฝีมือความสามารถ และประสบการณ์ของช่างเฉพาะสาขามากมาย ซึ่งหากขาดขั้นตอนการทำไปสักขั้นตอนหนึ่งหรือขาดช่างเฉพาะสาขาไปสักขั้นตอนหนึ่ง ก็จะไม่สามารถผลิตชิ้นลงหินออกมาได้ เพราะการทำชิ้นลงหิน บ้านบุญนั้น มีการแบ่งสรรหน้าที่ในการทำแต่ละขั้นตอนเป็นรูปแบบที่ตายตัวจะขาดขั้นตอนหรือช่างใดไปไม่ได้ โดยทุกครั้งก่อนที่จะเริ่มลงมือทำชิ้นลงหิน ไม่ว่าจะทำขั้นตอนใด ช่างทุกคนจะต้องทำการไหว้ครู ไหว้เครื่องมือต่างๆ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเคารพที่มีต่ออาชีพและเครื่องมือเหล่านั้น โดยได้มีช่างกล่าวไว้ว่า<sup>51</sup> “เครื่องมือเหล่านี้ล้วนมีครู และช่างที่นี้เองก็เคารพกันทุกครั้ง เครื่องมือเหล่านี้คือเครื่องมือทำมาหากินของเรา เป็นสิ่งที่เลี้ยงชีวิตเรา เราจะใช้เท่าสมควรหรือข้ามไม่ได้ถือว่าถ้าทำแบบนั้นจะเป็นการไม่เคารพต่ออาชีพและเครื่องมือเหล่านั้น” จากคำกล่าวนี้นี้ทำให้เห็นได้ว่า ช่างที่ทำชิ้นลงหิน บ้านบุญมีความเชื่อที่ดีและน่าชื่นชม เพราะมันเป็นสิ่งที่ถูกต้องที่เราต้องเคารพอาชีพและเครื่องมือทำมาหากินของเรา สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าในอาชีพและความกตัญญูที่ช่างมีต่อครูบาอาจารย์และบรรพบุรุษผู้ซึ่งถ่ายทอดภูมิปัญญาอันทรงคุณค่านี้มาสู่พวกเขา

## 2.2.4 ขั้นตอนในการทำชิ้นลงหิน

ในขั้นตอนที่ 1 หากกล่าวถึงขั้นตอนแรกนี้อาจแบ่งการทำงานออกได้ 4 อย่างได้แก่ การหลอม การเท การตีแผ่ และการตีขึ้นรูป โดยมีวัตถุดิบที่สำคัญได้แก่ ทองแดง ดีบุก และถ่านไม้ซาก<sup>52</sup> โดยจะแบ่งอธิบายออกเป็นแต่ละหัวข้อ ดังนี้

### ขั้นตอนการหลอม<sup>53</sup>

1) ช่างจะนำดีบุกและทองแดงมาใส่รวมกันในเบ้าหลอม ใช้อัตราส่วน 2 อย่างคือทองแดง 7 ส่วน:ดีบุก 2 ส่วน โดยจะใส่ทองแดงลงไปก่อน เพราะทองแดงมีลักษณะเป็นเส้นและจะหักออกม่ายง่าย ดังนั้นจึงใส่ทองแดงก่อนแล้วจึงอัดด้วยสาริต

<sup>50</sup> ชิตชนก มั่นวิมล, วสุนธรา ปานทอง, ศิริลักษณ์ ขุนวงศ์, สาธิตา ไชยภา, อภิญญา สมชอบ, *อ้าวแล้ว, เชิงอรรถที่ 34*

<sup>51</sup> เพ็งอ้อ.

<sup>52</sup> เพ็งอ้อ.

<sup>53</sup> เพ็งอ้อ.

2) ก่อนที่ช่างจะนำไปเข้าเตาเผา ช่างจะเขี่ยถ่านให้แหวกออกเป็นแอ่งๆก่อน แล้วจึงนำเบ้าเข้าไปวางไว้ในแอ่ง จากนั้นก็ทำการนำถ่านมากลบทับอีกที แล้วก็เร่งไฟให้แรงขึ้น

3) ทิ้งไว้ประมาณ 15 นาที โลหะทั้งสองจะหลอมรวมกันเป็นน้ำโลหะ ถ่านที่กลบอยู่นั้นจะไม่ลงไปปะปนกับเนื้อโลหะที่หลอมอยู่แต่อย่างใด แต่จะลอยอยู่บนผิวโลหะ เสร็จจากขั้นตอนการหลอมโลหะ ก็จะเป็นขั้นตอนต่อไป

การหลอม มีอุปกรณ์ที่ใช้ดังนี้<sup>54</sup>

- (1).เบ้าหลอม
- (2).ถ่านไม้ซาก
- (3).เตาเผา
- (4).คีม
- (5).มอเตอร์ไฟฟ้าเป่าลม
- (6).เหล็กเขี่ย



ภาพประกอบที่ 2.14 การหลอม<sup>55</sup>

<sup>54</sup> เฟื่องอ้าง.

<sup>55</sup> เฟื่องอ้าง.

### ขั้นตอนการเท<sup>56</sup>

1) ช่างจะทำการคืบเข้าหลอมที่โลหะภายในหลอมจนเข้ากันแล้วออกมาจากเตาและใช้เหล็กเขี่ย เขี่ยถ่านที่ลอยอยู่บนผิวของน้ำโลหะออก

2) ช่างจะเทน้ำโลหะลงบนดินงัน โดยระหว่างที่เทจะใช้เหล็กเขี่ย คอยกันไม่ให้มีเศษสิ่งสกปรกลงไปปนเปื้อนกับน้ำโลหะ ซึ่งในแอ่งของดินงันจะมีน้ำมันโซลาทาเอาไว้เพื่อช่วยชะลอความฝืดในขณะที่น้ำโลหะกระจายตัวอยู่ในดินงัน น้ำมันโซลาจะช่วยให้น้ำโลหะกระจายตัวก่อนที่มันจะแข็งตัว สาเหตุที่ช่างเลือกใช้ใช้น้ำมันโซลาก็เพราะว่า มันไม่ติดไฟง่ายและระเหยได้ง่ายเมื่อถูกความร้อน

3) เมื่อเทเสร็จก็ใช้พัด พัดกระจายให้น้ำโลหะกระจายทั่วดินงัน แล้วทิ้งไว้สักประมาณ 5 นาที โลหะจะเริ่มแข็งตัว และเปลี่ยนจากสีแดงกลายเป็นสีดำแกมเทา แล้วจึงใช้คีม คืบโลหะออกจากดินงัน

4) ต่อมาก็จะนำแผ่นโลหะที่ได้มาเก็บกลม<sup>57</sup>

5) เมื่อเก็บกลมเสร็จแล้วก็นำแผ่นโลหะมาคลุมขอบ ซึ่งการคลุมขอบ คือ การใช้ค้อนตีบริเวณด้านสันขอบเพื่อให้แผ่นโลหะมีความหนาทั้งแผ่น เมื่อเสร็จขั้นตอนตรงนี้ก็ให้นำแผ่นโลหะไปตีแผ่ต่อไป

การเท ใช้อุปกรณ์ดังต่อไปนี้<sup>58</sup>

- (1).ดินงัน ทำจากดินและแกลบเผา
- (2).คีม
- (3).เหล็กเขี่ย
- (4).น้ำมันโซล่า
- (5).พัด
- (6).ค้อนสำหรับการเก็บกลมและคลุมขอบ

<sup>56</sup> เฟิงอ้าง.

<sup>57</sup> การเก็บกลม คือ การใช้ค้อนตีบริเวณริมเพื่อให้ขอบไม่เว้าแหว่ง

<sup>58</sup> ชิตชนก มั่นวิมล, วสุนธรา ปานทอง, ศิริลักษณ์ ขุนวงศ์, สาธิตา ไชยภา, อภิญญา สมชอบ, อ้างแล้ว, *เชิงอรรถที่ 34*



ภาพประกอบที่ 2.15 การเท<sup>59</sup>

#### ขั้นตอนการตีแผ่<sup>60</sup>

การตีแผ่ คือ การนำแผ่นสำริดที่ได้จากการหลอมมาตีแผ่เพื่อให้ได้แผ่นสำริดที่มีขนาดตามความต้องการ โดยการตีแผ่แต่ละครั้งจะใช้ แผ่นสำริดซ้อนกันประมาณ 2-3 แผ่น

1) ใช้คีม คีบแผ่นสำริดซ้อนกันประมาณ 2-3 แผ่น จากนั้นนำไปเผาไฟจนร้อนจัด กลายเป็นสีแดง

2) จากนั้นช่างจะเริ่มทำการตีแผ่ โดยการตีแต่ละครั้ง ช่างจะเป็นคนตีก่อนตามด้วย ลูกสูบที่ตีตามรอยเดิมที่นายช่างตีไว้ สลับกันคนละทีไปเรื่อยๆ เราเรียกการตีแบบนี้ว่า เกี้ยวหน่วง หรือ เก็บเม็ด

3) ในการตี ช่างจะตีจากส่วนกลางแผ่นออกไป จากนั้นก็คีบโลหะกลับไปเผาไฟจนร้อนจัดกลายเป็นสีแดงอีกครั้งแล้วจึงนำกลับมาตี โดยเริ่มตีอีกครั้งจากบริเวณนอกสุดของแผ่น ตีจนทั่วบริเวณนั้นแล้วนำไปเผาอีกครั้ง

4) นำแผ่นที่อยู่ล่งสุดมาไว้บนสุด แล้วทำวิธีการตามแบบเดิมคือ นำมาตีจากตรงกลาง แล้วนำไปเผาไฟ จากนั้นก็นำมาตีบริเวณนอก แล้วนำไปเผาไฟอีกครั้ง ทำอย่างนี้จนกว่าจะได้ขนาดที่ต้องการ

<sup>59</sup> เฟื่องอ้าง.

<sup>60</sup> เฟื่องอ้าง.

การตีแผ่ใช้อุปกรณ์ดังต่อไปนี้<sup>61</sup>

- (1).คีม
- (2).ค้อนนายช่าง
- (3).ค้อนปอนด์ น้ำหนัก 10 ปอนด์
- (4).ทั้งเหล็ก ใช้รองแผ่นสำริดเวลาตี
- (5).หินดิ่ง ใช้เป็นตัวดันแผ่นสำริด
- (6).เตาเผา

ขั้นตอนการตีขึ้นรูป<sup>62</sup>

การตีขึ้นรูป คือ การตีแผ่นสำริดให้ได้รูปร่างตามที่ต้องการ

- 1) ใช้คีมคีบแผ่นสำริดที่ได้ประมาณ 5-6 แผ่น จากนั้นนำไปเผาไฟให้ร้อนจนกลายเป็นสีแดง ซึ่งขณะนำไปเผาช่างต้องคอยพลิกไปพลิกมาด้วย
- 2) จากนั้นนำมาวางบนทั้งเหล็กแล้วเริ่มตี โดยนายช่างจะเริ่มตีก่อนบริเวณกลางแผ่น แล้วจึงนำไปเผาซ้ำอีกครั้ง
- 3) นำกลับมาตีอีกครั้งโดยครั้งนี้ตีบริเวณขอบๆแผ่นสำริด ตีไปเรื่อยๆจนแผ่นสำริดเปลี่ยนเป็นสีดำ ซึ่งนั่นหมายความว่าแผ่นสำริดเริ่มมีความร้อนน้อยลง จากนั้นจึงนำไปเผาอีกรอบ
- 4) ตีบริเวณกลางและส่วนที่ถัดออกมาจากส่วนกลาง ตีไปเรื่อยๆสลับกับการนำเผาไฟ แต่นายช่างจะไม่ตีบริเวณขอบแผ่นโลหะ เพื่อเว้นไว้สำหรับทำเป็นขอบภาชนะ
- 5) เริ่มตีบริเวณส่วนกลางและส่วนที่ถัดออกมาอีกครั้ง เพื่อแผ่เนื้อสำริด แล้วนำไปเผาไฟ ทำสลับกันอยู่อย่างนี้ จนสังเกตได้ว่าขอบภาชนะเริ่มขึ้นมาแล้ว
- 6) ตีบริเวณรอบๆของขอบที่กำลังขึ้นมา เพื่อดันเนื้อสำริด สลับกับการนำไปเผาไฟ
- 7) เริ่มตีส่วนกลางและส่วนที่ถัดออกมาอีกครั้งเพื่อเป็นการไล่เนื้อสำริดให้แผ่ออกมาเป็นขอบอีก
- 8) นายช่างจะเริ่มใช้ค้อนตีบริเวณที่ขอบขึ้นมาเพื่อดันขอบให้สูงขึ้น ในส่วนตรงนี้นายช่างจะทำเพียงคนเดียว เมื่อตีไปได้สักพักก็จะสังเกตเห็นว่าขอบสำริดเริ่มเพิ่มมากขึ้น
- 9) ตีส่วนกลางและส่วนที่ถัดออกมาเพื่อไล่เนื้อสำริดอีกสองรอบ

---

<sup>61</sup> เฟื่องอ้าง.

<sup>62</sup> เฟื่องอ้าง.

10) เมื่อตีจนภาชนะมีขนาดที่ใช้ได้แล้ว นายช่างจะทำการสลับเอาสามใบสุดท้ายขึ้นมาตี แล้วนำสามใบบนตอนแรกไปพักไว้ก่อน เนื่องจากสามใบบนนั้นถูกตีมากที่สุด ดังนั้นจึงต้องนำใบล่างๆ มาตีเพื่อให้ขอบเท่ากับใบบน

11) จากนั้นก็ทำการตีให้ภาชนะได้ขอบที่พอดีเท่ากัน

12) เมื่อได้ขอบที่เท่ากันทุกใบแล้ว นายช่างก็จะนำสามใบแรกที่พักไว้มาซ้อนกัน เหมือนเดิมโดยวางไว้ด้านบนเหมือนเดิม

13) จากนั้นก็เริ่มตีอีกครั้ง โดยตีใบบนจนได้ขนาดที่ต้องการแล้วก็ถอดออก ตีใบถัดไปให้ได้ขนาดที่ต้องการ โดยตลอดการตีก็สลับกับการนำไปเผาไฟอยู่เสมอ ทำอย่างนี้จนได้ขนาดของภาชนะที่ต้องการเป็นอันเสร็จขั้นตอนการตีแม่และขึ้นรูปสำเร็จ

การตีขึ้นรูปใช้อุปกรณ์ดังต่อไปนี้<sup>63</sup>

- (1). ค้อนนายช่าง
- (2). ค้อนปอนด์
- (3). ทังเหล็ก
- (4). หินตึง
- (5). เตาเผา
- (6). คีม



ภาพประกอบที่ 2.16 การตีแม่และการตีขึ้นรูป<sup>64</sup>

<sup>63</sup> เฟื่องอ้าง.

<sup>64</sup> เฟื่องอ้าง.



## ขั้นตอนที่ 2 การลาย<sup>65</sup>

การลาย หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การตัดปากไหกลม เป็นการลายภาชนะให้มีพื้นผิวที่เท่ากัน เนื่องมาจากการตีขึ้นรูปอาจทำให้ขนาดพื้นผิวไม่เรียบ ตลอดจนการตีบริเวณก้นภาชนะให้เรียบเท่ากัน ขั้นตอนนี้จึงเป็นคล้ายๆกับการปรับให้พื้นผิวเท่ากัน เป็นขั้นตอนที่ต้องใช้ความละเอียดและช่างต้องมีความชำนาญและสายตาที่ดีควบคู่กันไป

1) นำภาชนะที่ได้มาวางบนทั้งเหล็ก โดยช่างบางคนจะมีเทคนิคในการหาดินหม้อลงบนทั้งเหล็กเพื่อกันไม่ให้ภาชนะเลื่อนเวลาลายภาชนะ

2) จากนั้นก็ใช้ค้อนเริ่ม ตีตด ภาชนะให้มีผิวที่เสมอกัน โดยตีให้รอบตัวภาชนะ ไม่มีการกำหนดว่าต้องตีด้านไหนก่อน เพียงแต่ต้องใช้สายตาวัดให้เท่ากันเพียงเท่านี้ก็เสร็จขั้นตอนการลาย

การลายมีอุปกรณ์ที่ใช้ดังนี้<sup>66</sup>

(1).ค้อนเหล็ก

(2).ทั้งเหล็ก



ภาพประกอบที่ 2.17 การลาย<sup>67</sup>

<sup>65</sup> เฟื่องอ้อ.

<sup>66</sup> เฟื่องอ้อ.

<sup>67</sup> เฟื่องอ้อ.



### ขั้นตอนที่ 3 การกลิ้ง<sup>68</sup>(กลิ้งดำ)

การกลิ้ง คือ การขัดเอาสีดำที่ภาชนะออก เพื่อให้เห็นสีทองของตัวภาชนะ ซึ่งการกลิ้งมีหลากหลายรูปแบบทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการ อาทิเช่น กลิ้งดำ กลิ้งขาว เป็นต้น

1) นำภาชนะไปวางบนเตาไฟจนร้อน จากนั้นก็เอาชิ้นที่เคี้ยวแล้วไปทาบบริเวณก้นภาชนะ เพื่อใช้เป็นตัวยึดติดกับภมร ถ้าหากว่าก้นภาชนะไม่ร้อน สาเหตุที่ต้องนำภาชนะไปวางที่เตาไฟก่อน เพราะว่า ถ้าก้นภาชนะไม่ร้อนจะไม่สามารถทาบติดได้

2) กดภาชนะให้ติดกับภมรแล้วใช้ผ้าชุบน้ำเช็ดด้านในเพื่อเชื่อมให้ภาชนะกับภมรติดกัน

3) เมื่อติดกันแล้ว ก็เปิดมอเตอร์เครื่องที่ติดกับภมร จากนั้นใช้เหล็กกระด้าเป็นอันดับแรก เพื่อกำจัดสีดำของผิวสาริดออก โดยใช้ปลายเหล็กกระด้าเจียรเข้าไปด้านในของภาชนะ โดยเริ่มจากจุดศูนย์กลางของภาชนะแล้วค่อยๆออกมาด้านนอกจนถึงด้านข้าง

4) ต่อมาก็ใช้เหล็กปัดเจียร เพื่อให้เนื้อสาริดหมดรอยจากขั้นตอนเหล็กกระด้า และเพื่อให้เนื้อเนียนขึ้นในระดับหนึ่ง

5) จากนั้นก็ใช้เหล็กปัดเนื้อละเอียด เจียรให้หมดให้เนื้อละเอียดเนียนที่สุด

6) นำเหล็กตะไบธรรมดาตามาเคาะบริเวณที่ทาบไว้ ชิ้นก็จะออกโดยง่าย

การกลิ้งใช้อุปกรณ์ดังต่อไปนี้<sup>69</sup>

(1).ภมรที่ติดกับเครื่องมือไฟฟ้า

(2).ขันยาเรือ ผสมเคียวกับไขมันสัตว์

(3).เหล็กกระด้า ทำจากตะไบธรรมดาแล้วต่อหัวที่ปลายตะไบ

(4).เหล็กปัด ทำจากตะไบธรรมดาแล้วต่อหัวที่ปลายตะไบ

(5).เหล็กปัดให้เนื้อละเอียด ทำจากตะไบธรรมดาแล้วนำมาต่อหัวที่ปลายตะไบ

(6).เหล็กตะไบธรรมดา

(7).แท่นไม้รองมือ

(8).ผ้าชุบน้ำ

(9).เตาเผา

<sup>68</sup> เฟื่องอ้าง.

<sup>69</sup> เฟื่องอ้าง.



ภาพประกอบที่ 2.18 การกลึง<sup>70</sup>

#### ขั้นตอนที่ 4 การกรอ<sup>71</sup>

เซนติเมตร

1) นำปากขึ้นไปกรอกับหินขัดที่อยู่ติดกับมอเตอร์ไฟฟ้า โดยกรอลงประมาณ 0.5

2) เวลากรอต้องคอยสังเกตด้วยว่า ที่กรอไปนั้นปากมันเรียบเสมอกันหรือไม่

3) เมื่อปากเรียบเสมอกันก็เป็นอันเสร็จขั้นตอนการกรอ

การกรอใช้อุปกรณ์ดังต่อไปนี้<sup>72</sup>

(1).มอเตอร์ไฟฟ้า

(2).หินขัด

(3).ผ้าจับหรือถุงมือที่เปียกน้ำ

(4).กะละมังใส่น้ำไปรองไว้ใต้หินขัดเพื่อรองเศษผงทองที่ได้จากการกรอ เพื่อเอากลับไป

หลอมใหม่

<sup>70</sup> เฟื่องอ้าง.

<sup>71</sup> เฟื่องอ้าง.

<sup>72</sup> เฟื่องอ้าง.



ภาพประกอบที่ 2.19 การกรอ<sup>73</sup>

#### ขั้นตอนที่ 5 การเจียร<sup>74</sup>

1) การเก็บเม็ด เริ่มจากการเจียรเฉพาะบริเวณที่มีริ้วรอยเท่านั้น ถ้าตรงไหนไม่มีก็ไม่ต้องเจียร เนื่องจากพื้นผิวของแผ่นเจียรเป็นแบบหยาบ ถ้าไปเจียรโดนส่วนที่ไม่ได้เป็นรอย อาจทำให้เกิดรอยบนภาชนะใหม่ได้

2) การแต่ง เริ่มเจียรโดยใช้แผ่นเจียรแบบละเอียด โดยการเจียรรอบนี้ต้องเจียรให้หมดทั้งใบ เพื่อให้ผิวภาชนะเกิดความเรียบลื่น และง่ายต่อการขัดในขั้นตอนต่อไป

การเจียรใช้อุปกรณ์ดังต่อไปนี้<sup>75</sup>

- (1).เครื่องเจียรไฟฟ้า
- (2).แผ่นเจียรโลหะเนื้อหยาบ
- (3).แผ่นเจียรโลหะเนื้อละเอียด
- (4).กรรไกร

#### ขั้นตอนที่ 6 การขัด<sup>76</sup>

ในขั้นตอนนี้มีเพียงขั้นตอนเดียว คือ การขัดให้ภาชนะมีความเงางาม เรียบและมันวาว ในการขัดจะขัดภาชนะด้วยน้ำยาขัดเงาและมอเตอร์ลูกลูกผ้าปั่นขัดจนภาชนะขึ้นเงา เป็นอันเสร็จสิ้นขั้นตอนนี้

<sup>73</sup> เฟื่องอ้าง.

<sup>74</sup> เฟื่องอ้าง.

<sup>75</sup> เฟื่องอ้าง.

<sup>76</sup> เฟื่องอ้าง.

การขัดใช้อุปกรณ์ดังต่อไปนี้<sup>77</sup>

- (1).เครื่องปั่นมอเตอร์ติดลูกทรายและลูกผ้า
- (2).น้ำยาขัดเงา
- (3).ผ้า



ภาพประกอบที่ 2.20 การเจียรและการขัดเงา<sup>78</sup>



ภาพประกอบที่ 2.21 ชิ้นลงหินหลังจากผ่านขั้นตอนการขัดเงาเสร็จ<sup>79</sup>

<sup>77</sup> เฟื่องอ้าง.

<sup>78</sup> เฟื่องอ้าง.

<sup>79</sup> เฟื่องอ้าง.

### ขั้นตอนที่ 7 การแกะลาย<sup>80</sup>

ในขั้นตอนการแกะลายนี้ ไม่มีการแกะลายที่บ้านบุ แต่จะส่งไปให้ผู้ประกอบการที่รับจ้างแกะลายทำแทน โดยลายที่ช่างจะนำมาแกะลายนั้น ช่างจะแกะลายตามความถนัดหรือความต้องการของตัวเอง ซึ่งลายที่เลือกมาลายบนชั้นลงหินนั้น จะเป็นลายไทยโบราณต่างๆ หรือเป็นลายที่ช่างดัดแปลงโดยใช้ความคิดสร้างสรรค์ของตัวเอง

โดยจะเห็นได้ว่า ขั้นตอนในการทำชั้นลงหินนั้น มีหลายขั้นตอน โดยแต่ละขั้นตอนในการทำชั้นลงหินนั้นใช้อุปกรณ์ในการทำมากมาย ซึ่งจะเห็นว่า แต่ละอุปกรณ์มีความสำคัญสัมพันธ์กับขั้นตอนแต่ละขั้นตอนและช่างแต่ละสาขา ซึ่งมีผลทำให้การทำชั้นลงหินนั้น จะขาดขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งไปไม่ได้ ถ้าขาดขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งไป เครื่องทองที่ผลิตออกมา ก็จะไม่ใช่ ชั้นลงหิน บ้านบุ ดังนั้น ทั้งช่างตามแต่ละสาขาวิชา ขั้นตอน และอุปกรณ์ในการทำ จึงมีความสำคัญมาก จะขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรืออย่างใดอย่างหนึ่งไปไม่ได้



ภาพประกอบที่ 2.22 ชั้นลงหินหลังจากผ่านขั้นตอนการแกะลาย<sup>81</sup>

<sup>80</sup> แพรวพรรณ ฉ่ำรัมย์, อ้างแล้ว, *เชิงอรรถที่ 17*, น.14

<sup>81</sup> ชิตชนก มั่นวิมล, วสุนธรา ปานทอง, ศิริลักษณ์ ขุนวงศ์, สาธิตา ไชยภา, อภิญญา สมชอบ, อ้างแล้ว, *เชิงอรรถที่ 34*



## 2.2.5 การใช้ตราสัญลักษณ์ตามกฎหมายเครื่องหมายการค้าเพื่อการจำหน่าย ชั้นลงหิน



ภาพประกอบที่ 2.23 ตราสัญลักษณ์ผลิตภัณฑ์ชั้นลงหิน บ้านบุ (1)<sup>82</sup>



ภาพประกอบที่ 2.24 ตราสัญลักษณ์ผลิตภัณฑ์ชั้นลงหิน บ้านบุ (2)<sup>83</sup>



ภาพประกอบที่ 2.25 ตราสัญลักษณ์ผลิตภัณฑ์ชั้นลงหิน บ้านบุ (3)<sup>84</sup>

โดยตราสัญลักษณ์ผลิตภัณฑ์ชั้นลงหิน บ้านบุ มีแนวความคิดเพื่อต้องการสื่อถึงเอกลักษณ์ความเป็นไทยผ่านลายกนกในรูปแบบที่ดูร่วมสมัย ดูเคลื่อนไหวไม่หยุดนิ่งเปรียบเสมือนสายน้ำที่อยู่คู่กับคนไทยและสังคมไทยมาอย่างยาวนาน และได้นำแนวทางของตราสัญลักษณ์ที่มีอยู่แล้ว นำมาปรับใช้ให้ดูเข้ากับความเป็นอยู่ของคนไทย รวสายน้ำกับตะวัน<sup>85</sup>

สรุป จะเห็นได้ว่าตราสัญลักษณ์ผลิตภัณฑ์ชั้นลงหิน มีเอกลักษณ์พิเศษซึ่งแสดงถึงสินค้าชั้นลงหิน บ้านบุ เพื่อให้ผู้บริโภคเข้าใจว่าสินค้านี้คือผลิตภัณฑ์ชั้นลงหิน และเป็นสัญลักษณ์เพื่อแสดง

<sup>82</sup> จิตมา เสือทอง, มัทนา โมรากุล, วรฤทัย หาญโชติพันธุ์, อ่างแล้ว, เจริญธรรมที่ 1, น.57

<sup>83</sup> เฟื่องอ่าง, หน้า 57

<sup>84</sup> เฟื่องอ่าง, หน้า 57

<sup>85</sup> เฟื่องอ่าง, หน้า 57

ความเป็นไทย แม้ว่าผลิตภัณฑ์ชั้นลงหิน บ้านบุจะเหลือผู้ประกอบการรายเดียว และไม่มีคู่แข่งทางการค้าในการผลิตสินค้าชั้นลงหินก็ตาม

## 2.3 ประเภทของชั้นลงหิน<sup>86</sup>

กระบวนการผลิตนั้น ในอดีตไม่ปรากฏรูปแบบผลิตภัณฑ์ชั้นลงหินที่ชัดเจน รูปแบบของชั้นลงหินในอดีตจึงมีความเรียบง่ายไม่มีสีสันทหรือลวดลายใดๆ เป็นเพียงชั้นสีเหลืองทองผิวเรียบธรรมดา และมีเพียงรูปแบบเดียวคือชั้น

แต่ในปัจจุบันโลกได้พัฒนาไปอย่างรวดเร็ว สินค้าต่างๆมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค ชั้นลงหินบ้านบุจึงได้มีการพัฒนารูปแบบตามการเปลี่ยนแปลงของสังคม ในรูปลักษณะภายนอก รวมถึงเพิ่มสีและเพิ่มลวดลายบนชั้นลงหินให้มีความสวยงาม เพื่อแข่งขันกับสินค้ามากมายในตลาดที่มีความหลากหลาย เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้บริโภคทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ

โดยสามารถแบ่งประเภทชั้นลงหิน แบ่งเป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่

2.3.1.เครื่องใช้ในครัวเรือน อาจแบ่งประเภทออกได้เป็น 8 ประเภท ได้แก่

- 1).ประเภทชั้นน้ำ ได้แก่ ชั้นน้ำขนาดเล็ก ชั้นน้ำขนาดกลาง และชั้นน้ำขนาดใหญ่
- 2).ประเภททัพพี และกระบวยตักน้ำ ได้แก่ กระบวยตักน้ำ และทัพพี
- 3).ประเภทพาน ได้แก่ พานรอง
- 4).ประเภทชุดน้ำเย็น ได้แก่ ชุดน้ำเย็น และชุดพาน แบบขัดเรียบ และแบบรมดำ
- 5).ประเภทชาม ได้แก่ ชามแบบขัดเรียบ และแบบรมดำ
- 6).ประเภทชามสลัด ได้แก่ ชุดชามสลัด และชามผลไม้
- 7).ประเภทจาน ได้แก่ จานข้าว หรือจานสลัด และจานใส่อาหาร
- 8).ประเภทชุดเครื่องดื่ม ได้แก่ ชุดกาแฟ

2.3.2.ประเภทของที่ระลึก ได้แก่ จานสลักลาย สามารถสั่งผลิต แบบแกะสลักรายนามข้อความหรืออักษรที่ต้องการลงไปได้ และชุดชั้นน้ำใส่บรรจุภัณฑ์อย่างดี สำหรับแขกบ้านแขกเมือง หรือของที่ระลึกในวาระหรือเทศกาลสำคัญต่างๆ

2.3.3.ประเภทของประดับตกแต่งบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้ถือเป็นแบบจัดโชว์ได้ทุกประเภท โดยนำชุดชั้นลงหินใส่บรรจุภัณฑ์อย่างดีจัดเข้าตู้โชว์ หรือจัดวางตามมุมต่างๆของบ้าน ซึ่งสามารถเพิ่มความมีเสน่ห์ให้กับเจ้าของบ้านคุณมีสนิยมได้อีกด้วย

<sup>86</sup> แพรพรรณ ฉ่ำศรี, อ้างแล้ว, เชิงอรรถที่ 17, หน้า 23

สรุปถึงแม้ว่าสินค้าชั้นลงหินเหล่านี้จะมีราคาแพงกว่าผลิตภัณฑ์ที่ทำในลักษณะประเภทเดียวกัน แต่สินค้าชั้นลงหินนี้มีความแตกต่างและเป็นเอกลักษณ์กว่าสินค้าประเภทเดียวกันชนิดอื่น เพราะสินค้าเหล่านี้ เกิดขึ้นมาได้ เหตุผลมิใช่เพียงเพื่อแสวงหาผลกำไรหรือค้าขายแต่เพียงเท่านั้น แต่สิ่งเหล่านี้มีคุณค่าทางด้านจิตใจของทั้งผู้ใช้ ผู้ให้ และผู้รับ สามารถใช้เพื่อบ่งบอกรสนิยมของผู้ใช้ได้ ด้วย เพราะกว่าจะได้ผลิตผลของภูมิปัญญาท้องถิ่นชั้นลงหินนี้ต้องผ่านฝีมือและกระบวนการในการผลิตมากมาย ที่เป็นงานละเอียดต้องใช้ความอดทน และใช้ความประณีตชำนาญเป็นอย่างมาก มิเช่นนั้นชั้นลงหิน บ้านบุคมุได้มีชื่อเสียงจากอดีตเลื่องชื่อมาช้านานจนถึงปัจจุบันนี้ได้

## 2.4 ปัญหา และอุปสรรคในการประกอบอาชีพชั้นลงหิน

ในปัจจุบันชั้นลงหิน บ้านบุประสบปัญหาและอุปสรรคหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นกรณีต้นทุนที่สูง ราคาสินค้าสูง สินค้าอื่นดีตลาดแทนที่หรือมีคู่แข่ง หรือกรณีจำนวนช่างซึ่งเป็นพื้นเพคนบ้านบุ มีจำนวนลดลง ช่างรุ่นเก่าขาดผู้สืบทอด ลูกหลานให้เลิกทำ ดังนั้นการทำชั้นลงหินจึงลดลง บ้านและโรงงาน หลายแห่งค่อยๆ เลิกไป<sup>87</sup> ผู้ศึกษาจึงสรุปปัญหา และอุปสรรคที่ในการประกอบอาชีพการทำชั้นลงหินของชุมชนบุ ได้ 4 ประการดังนี้

### 1) ปัญหาด้านการผลิต<sup>88</sup>

(1) วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต คือ ทองแดงต้องสั่งซื้อจากต่างประเทศ ผู้ผลิตต้องสั่งซื้อจากพ่อค้าคนกลาง บางครั้งมีการกักตุนเพื่อเก็งกำไร ทำให้ทองแดงขาดตลาดหาซื้อได้ลำบาก และมีราคาสูง

(2) คุณภาพวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตมีเนื้อโลหะที่ไม่บริสุทธิ์ ทำให้เกิดเป็นสนิมสีเขียว

2) ปัญหาด้านเงินทุนเนื่องจากเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือนขนาดเล็ก ทำให้ประสบปัญหาด้านเงินทุนหมุนเวียนและต้นทุนในการผลิตสูง<sup>89</sup>

3) ปัญหาด้านการตลาด ความต้องการของตลาดต่างประเทศลดน้อยลง ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากเศรษฐกิจในระดับโลกและประเทศที่สั่งซื้อ รวมทั้งการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่เป็นที่สนใจของผู้ซื้อสำหรับตลาดในประเทศ ยังมีความต้องการน้อยมาก ทั้งนี้เพราะมีราคาแพง ต้นทุนในการผลิตสูง ทั้งเป็นเครื่องใช้ที่รักษายาก หากใช้แล้วไม่ขัดและล้างให้สะอาดทันที อาจเกิดสนิมสีเขียว ทำให้ขาดความสวยงาม<sup>90</sup>

<sup>87</sup> ปิยะนาถ อังควาณิกุล, *อ้าวแล้ว, เชิงอรรถที่ 5*, น.140

<sup>88</sup> จิตติมา เสือทอง, มัทนา โมรากุล, วรฤทัย หาญโชติพันธ์, *อ้าวแล้ว, เชิงอรรถที่ 1*, น.16

<sup>89</sup> *เฟิ่งอ้าว*, น.16

<sup>90</sup> *เฟิ่งอ้าว*, น.16



4) ปัญหาด้านความปลอดภัยในการผลิตสินค้าชั้นลงหิน ซึ่งเมื่อมีการประเมินความเสี่ยงในการทำชั้นลงหินแล้ว พบว่าขั้นตอนการหลอม และขั้นตอนการตีของชั้นลงหินของชุมชนบ้านบุ มีลักษณะอันตรายจัดอยู่ในความเสี่ยงสูง โดยคิดเป็นร้อยละ 82.71 ของการประเมิน ซึ่งเมื่อใช้ มอก. 18001 พบว่าระดับความเสี่ยงลดลงเหลือ โดยคิดเป็นร้อยละ 50.61 ของการประเมิน<sup>91</sup> ซึ่งยังคงค่อนข้างสูง ทำให้ชาวบ้านซึ่งประกอบอาชีพชั้นลงหิน ไม่สนับสนุนให้ลูกหลานประกอบอาชีพนี้ เป็นผลทำให้ปัจจุบันนี้เหลือผู้ประกอบการที่ประกอบกิจการชั้นลงหินเหลือเพียงรายเดียว

กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่าในชั้นลงหินนั้นประสบกับปัญหามากมาย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องราคาสินค้า ต้นทุนการผลิต การรักษา และในปัจจุบันเหลือผู้ประกอบการเพียงรายเดียว ดังนั้นจึงต้องมีมาตรการในการช่วยเหลือภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตชั้นลงหินนี้ มิเช่นนั้นในอนาคตอาจจะไม่มีผู้ประกอบการที่ทำชั้นลงหินอีกแล้วก็เป็นได้

## 2.5 ปัญหาและอุปสรรคในการปกป้องสินค้าชั้นลงหิน บ้านบุด้วยกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา

ชั้นลงหิน บ้านบุ เป็นสินค้าสำริดที่เกิดจากการผสมกันระหว่างทองแดงและดีบุก ซึ่งมีกรรมวิธีการทำชั้นลงหินมีขั้นตอนถึง 7 ขั้นตอน ได้แก่ การตี การลาย การกลึง การกรอ การเจียร การขัด และการแกะลาย ซึ่งกรรมวิธีการผลิตเหล่านี้ล้วนแต่มีส่วนสัมพันธ์กับข้อกำหนด โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบัญญัติเกี่ยวกับกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา โดยกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญานั้นเป็นกฎหมายที่คุ้มครองผลงานสร้างสรรค์จากความคิดสติปัญญาของมนุษย์ จึงมีกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับสินค้าชั้นลงหิน บ้านบุในรูปแบบต่างๆ อาทิเช่น พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ.2522 พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2534 และพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 เป็นต้น เพื่อให้เกิดการแข่งขันที่เป็นธรรม รวมถึงทำให้เจ้าของผลผลิตได้รับความคุ้มครองในผลประโยชน์อันเกิดจากความคิดและการประดิษฐ์ของตน และเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้อื่นฉกฉวยประโยชน์จากสิ่งประดิษฐ์ของบุคคลที่ไม่ได้จดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญา<sup>92</sup> ดังนั้นผู้ศึกษาจึงขอจำแนกอุปสรรคและปัญหาตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาต่างๆ ดังนี้

<sup>91</sup> วิทยา เมฆขำ, การพัฒนารูปแบบการจัดการความปลอดภัยอาชีวอนามัยและสภาพแวดล้อมในการทำงาน งานศิลปหัตถกรรมโลหะที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกรุงรัตนโกสินทร์, (วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาญจนบุรี ปีที่ 19 ฉบับที่ 2 พ.ศ.2550) น.33

<sup>92</sup> ณทกัศ นพันธนากร, มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อปกป้องภูมิปัญญาชุมชน : กรณีศึกษาผลผลิตสินค้ากาแฟชีชะมด, น.42-43

**พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537** ในมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ได้บัญญัติถึงความหมายของคำว่า “ลิขสิทธิ์” ว่าหมายถึง “สิทธิแต่เพียงผู้เดียวที่จะกระทำการใดๆเกี่ยวกับงานที่ผู้สร้างสรรค์ได้กระทำขึ้น” งานอันได้ความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ถือว่าเป็นสิ่งที่เกิดจากการที่มนุษย์ได้ใช้ความสามารถ ความเพียร ความ อุตสาหะเพื่อให้ได้มาซึ่งงานสร้างสรรค์ โดยผ่านสติปัญญาของมนุษย์ ดังนั้นงานสร้างสรรค์ดังกล่าวย่อม ถือว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าหรือมีราคาไม่ว่าทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เหล่านี้เองถือเหตุผลตาม ธรรมชาติที่ผู้สร้างสรรค์ย่อมมีสิทธิที่จะใช้ประโยชน์จากงานที่ตนได้สร้างสรรค์ขึ้นและมีสิทธิที่จะหวงกัณผลงานที่ตนได้สร้างสรรค์ขึ้นดังกล่าวไม่ให้ผู้อื่นนำงานที่ตนได้สร้างสรรค์ขึ้นไปใช้ไม่ว่าก่อให้เกิดผลทางเศรษฐกิจหรือไม่ โดยไม่ได้รับอนุญาตจากตน<sup>93</sup>

แนวความคิดมาจากความยุติธรรมตามธรรมชาติและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของบุคคลที่ยอมรับกันว่าผู้สร้างสรรค์งานเป็นผู้ที่มีสิทธิโดยชอบที่จะใช้ประโยชน์จากงานที่ตนได้สร้างสรรค์อันเป็นงานที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้ และในขณะเดียวกันย่อมมีสิทธิที่จะหวงกัณมิให้ผู้อื่นมาใช้ประโยชน์จากงานที่สร้างสรรค์ ระบบการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาที่ได้รับแนวคิดดังกล่าว โดยให้สิทธิแต่เพียงผู้เดียวแก่ผู้สร้างสรรค์ย่อมก่อให้เกิดผลประโยชน์หลายประการด้วยกัน ในประการแรก ก่อให้เกิดแรงจูงใจในการสร้างสรรค์ค้นคิดสิ่งใดอันมีประโยชน์ต่อสาธารณะทั่วไป ประการที่สอง เพื่อก่อให้เกิดความต้องการที่จะลงทุนจะสร้างสรรค์ผลงานที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ และพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ที่มีคุณค่าต่อ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ประการที่สาม การส่งเสริมให้มีการถ่ายทอด ถ่ายโอนความรู้ หรือเปิดเผยข้อมูลต่อสังคมนั้น<sup>94</sup> แต่ในกรณีของภูมิปัญญาการทำชันลงหินนั้น ชาวบ้านประกอบอาชีพกันเป็นชุมชน ไม่สามารถระบุได้ว่าบุคคลใดเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่แท้จริง และการจะมอบสิทธิใช้ภูมิปัญญาการทำชันลงหินให้บุคคลใดเพียงผู้เดียวนั้นย่อมสร้างผลเสียมากกว่า เพราะปัจจุบันผู้ประกอบการชันลงหินนั้นเหลือเพียงรายเดียว หากยังนำกฎหมายไปจำกัดขอบเขตมากขึ้น ก็อาจเป็นผลทำให้ไม่มีผู้สืบทอดภูมิปัญญาการทำชันลงหิน บ้านบุญอีกต่อไป

**พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ.2522** มาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ได้บัญญัติความหมายของคำว่า “สิทธิบัตร” ว่าหมายถึง “หนังสือสำคัญที่ออกให้เพื่อคุ้มครองการประดิษฐ์ หรือการออกแบบผลิตภัณฑ์ ตามที่กำหนดในหมวด 2 และหมวด 3 แห่งพระราชบัญญัติ

<sup>93</sup> มาตา สินคำ, ปัญหาทางกฎหมายลิขสิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับการจำหน่ายจ่ายโอนต่อสินค้าที่อยู่ในรูปแบบดิจิทัล, น.42

<sup>94</sup> เฟิงอ้วง, น.43

นี้” กล่าวโดยสรุป สิทธิบัตร เป็นทรัพย์สินทางปัญญาชนิดหนึ่งเอกสารสิทธิที่รัฐออกให้แก่ เอกชนตามกฎหมาย เพื่อให้เอกชนผู้ทรงสิทธิบัตรนั้นมีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวในการแสวงหาประโยชน์ จากการประดิษฐ์ซึ่งได้รับสิทธิบัตรนั้นในช่วงระยะเวลาอันจำกัด โดยมีเงื่อนไขในการได้รับสิทธิบัตรว่า ผู้ขอรับสิทธิบัตรจะต้องเปิดเผยข้อมูลการประดิษฐ์ของตนต่อสาธารณชนเพื่อแลกกับความคุ้มครองดังกล่าว<sup>95</sup>

พระราชบัญญัตินี้ยังได้บัญญัติคำนิยามศัพท์คำว่า “การประดิษฐ์” ไว้ในมาตรา 3 “ว่า หมายความว่า การคิดค้นหรือคิดทำขึ้นอันเป็นผลให้ได้มาซึ่งผลิตภัณฑ์หรือกรรมวิธีใดชิ้นใหม่ หรือการกระทำใดๆ ที่ทำให้ดีขึ้นซึ่งผลิตภัณฑ์หรือกรรมวิธี” จากนิยามศัพท์ดังกล่าวนี้จะเห็นได้สิ่งๆ ที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิทธิบัตรนั้นโดยแท้แล้วมิใช่ตัวผลิตภัณฑ์หรือสิ่งประดิษฐ์ แต่เป็นการคุ้มครองความคิดสร้างสรรค์เกี่ยวกับการผลิตผลิตภัณฑ์ การประดิษฐ์จึงมีลักษณะที่สำคัญคือ จะต้องเป็นการคิดค้นหรือคิดทำขึ้นหรือการปรุงแต่งขึ้นมา ไม่ใช่การค้นพบสิ่งที่มีอยู่แล้วหรือเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ องค์ประกอบของ การประดิษฐ์ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การคิดค้นหรือคิดทำขึ้นดังกล่าวจะต้องก่อให้เกิดผลสำเร็จอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่กฎหมายกำหนดด้วย เช่น ก่อให้เกิดผลิตภัณฑ์ใหม่ กรรมวิธีใหม่ หรือทำให้ผลิตภัณฑ์หรือกรรมวิธีที่มีอยู่แล้วนั้นดีขึ้น หากการคิดค้นหรือคิดทำขึ้นไม่ก่อให้เกิดผลสำเร็จดังกล่าวก็ไม่ถือว่าเป็นการประดิษฐ์ที่อาจได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิทธิบัตร<sup>96</sup> ซึ่งภูมิปัญญาการทำขึ้นลงหินของชุมชน บ้านบุ ท่ามาแต่โบราณเป็นผลให้ไม่มีความใหม่ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของกฎหมายฉบับนี้ ภูมิปัญญาการทำขึ้นลงหินจึงไม่สามารถได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายฉบับนี้

**พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 และพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ.2534** ความเป็นมาในการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้น กล่าวได้ว่า มีการใช้ชื่อทางภูมิศาสตร์ เพื่อบ่งบอกแหล่งกำเนิดของสินค้าเชื่อมโยงถึงคุณภาพและชื่อเสียงของสินค้านั้นมาเป็นระยะเวลายาวนาน อย่างไรก็ดี แนวความคิดของการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นได้เกิดขึ้นภายหลังการให้ความคุ้มครองเครื่องหมายการค้าอันทำให้เกิดปัญหาความสับสนเกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และเครื่องหมายการค้า การศึกษาเกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงจำเป็นต้องแบ่งแยกความแตกต่างระหว่างสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และเครื่องหมายการค้า กล่าวคือ เครื่องหมายการค้านั้นอาจเป็นของเอกชนหรือกลุ่มบุคคล ซึ่งใช้ในการแบ่งแยกสินค้าและใช้เพื่อมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าเครื่องหมายการค้า

<sup>95</sup> กมลขวัญ สุริยะ ณ อยู่ธยา, การให้ความคุ้มครองทางสิทธิบัตรต่อกรรมวิธีทางการแพทย์, น.9

<sup>96</sup> เพ็งอ้าง, น.10

เป็นการสะท้อนถึงความพยายามและความเฉลียวฉลาดของมนุษย์ โดยเครื่องหมายการค้านั้นเป็นการแสดงถึงความชาญฉลาด ความคิดสร้างสรรค์และการมานะอดทนของมนุษย์เพียงอย่างเดียวซึ่งแตกต่างจากสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ซึ่งคำนึงถึงปัจจัยทางด้านภูมิประเทศและภูมิอากาศประกอบกับความสามารถของมนุษย์ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และเครื่องหมายการค้ามีความประสงค์เพื่อให้สินค้ามีคุณภาพ แต่เครื่องหมายการค้านั้นเป็นการแบ่งแยกสินค้าที่ผลิตโดยผู้ผลิตรายหนึ่งออกจากสินค้าที่ผลิตโดยผู้ผลิตรายอื่น กฎหมาย คຸ້ມຄອງเครื่องหมายการค้าจึงกำหนดมาตรฐานอันเกี่ยวกับการแจ้งต่อสาธารณะและการปราบปรามการกระทำของบุคคลที่สามซึ่งใช้เครื่องหมายการค้าโดยไม่มีสิทธิแต่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นเป็นการแสดงถึงความแตกต่างของประเภทเดียวกัน การแบ่งแยกความแตกต่าง 7 ของสินค้าแต่ละประเภทจะไม่ได้ประโยชน์จากสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แนวคิดของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นเป็นการคุ้มครองผู้ประกอบการในแหล่งภูมิศาสตร์ ซึ่งสามารถผลิตภายใต้เงื่อนไข การให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ซึ่งสิทธิในลักษณะนี้เป็นสิทธิร่วมกันในแหล่งภูมิศาสตร์นั้น มิใช่สิทธิของบุคคลใดบุคคลหนึ่งเพียงคนเดียว<sup>97</sup>

มาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ได้บัญญัติคำนิยามศัพท์คำว่า “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ไว้ว่าหมายถึง “ชื่อสัญลักษณ์หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทน แหล่งภูมิศาสตร์ และที่สามารถบ่งบอกว่าสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว” ซึ่งกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นี้เป็นกฎหมายที่มีประโยชน์ต่อการปกป้องและส่งเสริมสินค้าอันเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งทำให้ผู้บริโภคทราบว่าสินค้านั้นมีคุณภาพ ชื่อเสียงและคุณลักษณะเฉพาะเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ อีกทั้งยังควบคุมให้ผู้ผลิตยังคงต้องรักษาคุณภาพของสินค้าต่อไปอีกด้วย ดังนั้นกฎหมายฉบับนี้จึงเหมาะสมที่สุดที่จะนำมาคุ้มครองภูมิปัญญาการทำชันลงหิน ของชุมชนบ้านบุญ

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีประโยชน์ต่อการคุ้มครองสินค้าอันเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่กฎหมายฉบับนี้ก็ยังพบปัญหาในการให้ความคุ้มครองภูมิปัญญาการทำชันลงหิน ยกตัวอย่างเช่น

ประการแรก ในส่วนของวัตถุดิบที่จะนำมาผลิตสินค้าชันลงหินจะต้องมาจากแหล่งภูมิศาสตร์ หรือก็คือดิบูก และทองแดงที่นำมาทำชันลงหินต้องหาได้ในพื้นที่ชุมชนบ้านบุญ แม้ในอดีตในพื้นที่ชุมชนบ้านบุญจะมีดิบูกและทองแดงมากมาย แต่ในปัจจุบันไม่พบแล้วต้องหาจากแหล่งอื่นด้วยเหตุนี้เองจึงเป็นผลทำให้ภูมิปัญญาการทำชันลงหินไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายฉบับนี้นับตั้งแต่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546

<sup>97</sup> นเรศ ชูดวง, วิเคราะห์ถึงปัญหาและอุปสรรคต่างๆที่เกี่ยวกับการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในประเทศไทย, น.6

ประการที่สอง สิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นการมอบสิทธิผูกขาดในการใช้ชื่อทางภูมิศาสตร์ให้แก่ผู้ประกอบการทุกรายในแหล่งภูมิศาสตร์ สิทธิตามกฎหมายฉบับนี้จึงมอบเฉพาะสิทธิทางเศรษฐกิจเท่านั้น โดยที่สิทธิดังกล่าวไม่ได้คุ้มครองไปถึงสิทธิในทางศีลธรรมหรือธรรมสิทธิ์ที่จะปกป้องเกี่ยวกับชื่อเสียงของสินค้าอันเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อไม่ให้บุคคลใดดัดแปลงเกี่ยวกับสินค้าชั้นลงหินจนก่อให้เกิดความเสียหายด้านชื่อเสียงของชุมชน<sup>98</sup>

สรุป ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้ศึกษาจึงได้เลือกพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 เพื่อนำมาคุ้มครองภูมิปัญญาการทำชั้นลงหินของชุมชนบ้านบุ เพราะกฎหมายฉบับนี้มีทั้งประโยชน์ทางตรงคือคุ้มครองชื่อทางภูมิศาสตร์ของสินค้า และคงไว้ซึ่งคุณภาพของสินค้า อีกทั้งยังมีประโยชน์ต่อการส่งเสริมและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกด้วย แม้จะพบว่ากฎหมายฉบับนี้ยังพบปัญหาในการให้คุ้มครองอยู่ก็ตาม

## 2.6 ประวัติความเป็นมาก่อนจะมาเป็นกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

สืบเนื่องจากสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นมีบทบาทสำคัญต่อการจำหน่ายสินค้าของหลายๆ ประเทศทั่วโลก ในหลายองค์การระหว่างประเทศจึงได้ประกาศใช้สนธิสัญญาระหว่างประเทศซึ่งคำว่า “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ซึ่งคำดังกล่าวนี้เป็นคำกลางๆ ที่นำมาใช้ในการคุ้มครองชื่อหรือเครื่องหมายที่เป็นชื่อเมือง หรือชื่อท้องถิ่นที่นำมาใช้ติดไว้บนฉลากของสินค้าต่างๆ โดยคำว่า “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ได้ปรากฏว่ามีการเปลี่ยนรูปแบบไปเป็นคำอื่นในบริบทของสนธิสัญญาระหว่างประเทศแต่ละฉบับ ซึ่งสนธิสัญญาฉบับแรกที่มีการกล่าวถึงสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ก็คืออนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1883 โดยที่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้มีการรู้จักกันเป็นครั้งแรกในชื่อของ “สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มา” ซึ่งปรากฏในอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ. 1883 และความตกลงกรุงมาดริด ค.ศ. 1891 และต่อมาก็ได้มีการใช้คำว่า “เครื่องหมายแหล่งกำเนิด” ซึ่งปรากฏในความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ.1958 โดยในส่วนนี้จะขอทำความเข้าใจเกี่ยวกับวิวัฒนาการเกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และการเกิดสนธิสัญญาระหว่างประเทศด้านทรัพย์สินทางปัญญา โดยเริ่มต้นจากอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ. 1883 ความตกลงกรุงมาดริด ค.ศ.1891 ความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ.1958 และความตกลงทริปส์ (TRIPS) ตามลำดับ<sup>99</sup>

<sup>98</sup> ไชยณรงค์ จิริยะผล, ปัญหาการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ : ศึกษากรณีผลิตภัณฑ์อาหารไทย (ผดไทยเส้นจันท์), น.40

<sup>99</sup> เพ็งอ้วน, น.54

### 2.6.1 อนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1883

อนุสัญญากรุงปารีสว่าด้วยการคุ้มครองทรัพย์สินทางอุตสาหกรรม (Paris Convention for the Protection of Industrial Property) ซึ่งอนุสัญญาดังกล่าวได้เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 20 มีนาคม ค.ศ.1883 โดยอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1883 ถือเป็นกฎหมายระหว่างประเทศฉบับแรก ที่เป็นการตกลงระหว่างประเทศแบบพหุภาคี ซึ่งวัตถุประสงค์ที่ได้รับการคุ้มครองในระบบทรัพย์สินทางปัญญา ได้แก่ ชื่อทางการค้า (trade name) ผลิตภัณฑ์ทางอุตสาหกรรม (Industrial Property) เครื่องหมายบริการ (service marks) เครื่องหมายการค้า (trademark) สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มา (indication of source) เครื่องหมายแหล่งกำเนิด (appellation of origin) และการระงับการ แข่งขันทางการค้าที่ไม่เป็นธรรม (The Repression of Unfair Competition) โดยในอนุสัญญากรุงปารีสได้ให้ความคุ้มครองในระดับพื้นฐานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ อีกทั้งอนุสัญญา ฉบับนี้จะมีวัตถุประสงค์ในการให้รัฐภาคีสมาชิกบัญญัติกฎหมายที่มีความสอดคล้องภายใต้หลัก มาตรฐานเดียวกันภายในรัฐภาคีสมาชิก โดยในปัจจุบันนี้มีรัฐภาคีสมาชิกจ านวนทั้งสิ้น 176 ประเทศ และประชาคมอาเซียน 8 ประเทศ ยกเว้นประเทศเมียนมาและประเทศบรูไน ซึ่งประเทศที่เหลือ ทั้งหมดนี้ได้เข้าเป็นรัฐภาคีสมาชิกอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1883 ในวันที่ 2 พฤษภาคม ค.ศ. 2008 ส่วนประเทศไทยได้เข้าภาคีในอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1883 และได้มีผลบังคับใช้แก่ประเทศไทย นับตั้งแต่วันที่ 2 สิงหาคม ค.ศ. 2008 เป็นต้นมา<sup>100</sup>

ในการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1883 เพียงแต่ได้มีการวางหลักการพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไว้เท่านั้น โดยสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1883 ได้ถูกเรียกขานในชื่อว่า “สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มา” (indication of source) และคำว่า “เครื่องหมายแหล่งกำเนิด” (appellation of origin) ตามที่ปรากฏในข้อ 1.2 ของอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1883<sup>25</sup> โดยมีการให้นิยามศัพท์คำว่า “ทรัพย์สินทางอุตสาหกรรม” ไว้ว่าทรัพย์สินทางอุตสาหกรรมให้หมายความรวมถึงสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มา (indication of source) และเครื่องหมายแหล่งกำเนิด (appellation of origin) และการระงับการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม ซึ่งจากนิยามดังกล่าวข้างต้นส่งผลให้รัฐภาคีสมาชิกจะต้องให้ความคุ้มครองแก่สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาและเครื่องหมายแหล่งกำเนิดตามพันธกรณีภายใต้หลักการพื้นฐานของอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1883 ไม่ว่าจะเป็นหลักการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ (national treatment) หลักการให้สิทธิที่จะขอรับความคุ้มครองก่อน (rights of priority) และหลักความเป็นอิสระของสิทธิ (independence of right)

<sup>100</sup> WIPO, “WIPO-Administered Treaties”. Accessed 20 Mar, 2017 [http://www.wipo.int/treaties/en/ShowResults.jsps?lang=en&treaty\\_id=2](http://www.wipo.int/treaties/en/ShowResults.jsps?lang=en&treaty_id=2)

ซึ่งหลักการทั้งสามประการนี้ได้นำมาใช้ในการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาและเครื่องหมายแหล่งกำเนิด รวมถึงการระงับการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมอีกด้วย<sup>101</sup>

สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ภายใต้อนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1883 ในส่วนของการบังคับใช้นั้น ได้ปรากฏว่าอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1883 มีหลักการพื้นฐานที่สำคัญอยู่ 3 ประการ คือ หลักการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ (national treatment) หลักการให้สิทธิที่จะขอรับความคุ้มครองก่อน (rights of priority) และหลักความเป็นอิสระของสิทธิ (independence of rights) การบังคับใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงต้องเป็นไปตามหลักการทั้งสามด้วย<sup>102</sup> กล่าวคือ

ในการปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ของการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติตาม ข้อ 2 ของอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1883 จะต้องให้ความคุ้มครองแก่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มีแหล่งกำเนิดในรัฐภาคีสมาชิกอื่น เช่นเดียวกับที่รัฐของตนนั้นได้รับคุ้มครองในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มีแหล่งกำเนิดในประเทศของตน เช่นเดียวกัน<sup>103</sup>

ส่วนการปฏิบัติตามหลักการในการให้สิทธิที่จะขอรับความคุ้มครองก่อนและหลักความเป็นอิสระของสิทธินั้นซึ่งภายใต้หลักการทั้งสองนี้ การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต้องอยู่ในระบบของการจดทะเบียน ซึ่งเมื่อจดทะเบียนแล้วสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นจึงจะได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย แต่ทั้งนี้รัฐภาคีสมาชิกมีสิทธิที่จะบัญญัติกฎหมายภายในของตนโดยมีหลักเกณฑ์และเงื่อนไขตามแนวนโยบายของรัฐภาคีสมาชิคนั้นได้<sup>104</sup>

สรุป อย่างไรก็ตาม การปกป้องสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามอนุสัญญาดังกล่าวข้างต้น ประกอบสำคัญมากมาย ยกตัวอย่างเช่น เรื่องที่ไม่มีการบัญญัติความหมายของคำนิยามศัพท์ที่สำคัญ หรือองค์ประกอบอื่นๆ แต่กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามอนุสัญญานี้ก็ได้มีการพัฒนาต่อภายใต้อนุสัญญาซึ่งออกมาหลังจากนี้ซึ่งผู้ศึกษาจะได้อธิบายหลังจากนี้

<sup>101</sup> อ่างแล้ว, เชิงอรรถที่ 98, น.56

<sup>102</sup> ตะวัน เดชภริตมมงคล, “การให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ : ศึกษาเปรียบเทียบมาตรการตามกฎหมายไทยกับสหภาพยุโรป”, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต พ.ศ. 2551, น.68

<sup>103</sup> โดมพล เฉลิมช่วง, “ปัญหาการอนุวัติกฎหมายให้เป็นไปตามความตกลงทริปส์เกี่ยวกับการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มีชื่อพ้องกัน”, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ. 2550, น.4.

<sup>104</sup> อ่างแล้ว, เชิงอรรถที่ 98, น.61

## 2.6.2 อนุสัญญากรุงมาดริด ค.ศ.1891

ความตกลงกรุงมาดริดว่าด้วยการปราบปรามการใช้สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาที่ผิดหรือเป็นการปลอมแปลงสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาของสินค้า(Madrid Agreement for the Repressing of Deceptive Indication of Source on Goods) หรือที่เรียกในอีกชื่อหนึ่งว่าความตกลงกรุงมาดริด ค.ศ. 1891 (Madrid Agreement) โดยที่ความตกลงกรุงมาดริดดังกล่าวถือเป็นความตกลงในรูปแบบพหุภาคีทางด้านทรัพย์สินทางปัญญาอีกฉบับหนึ่ง ซึ่งความตกลงนี้ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 14 เมษายน ค.ศ.1891 ซึ่งมีรัฐภาคีสมาชิกในความตกลงกรุงมาดริด ค.ศ.1891 ทั้งสิ้น 92 ประเทศ ประกอบกับประเทศในประชาคมอาเซียนอีก 3 ประเทศ ได้แก่ ประเทศฟิลิปปินส์ ประเทศสิงคโปร์ และประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม โดยที่ทั้ง 3 ประเทศได้เข้าเป็นรัฐภาคีสมาชิกในความตกลงกรุงมาดริดเรียบร้อยแล้ว แต่ส่วนประเทศไทยนั้นยังไม่ได้เข้าเป็นรัฐภาคีของความตกลงกรุงมาดริดฉบับนี้แต่อย่างใด ในความตกลงกรุงมาดริด ค.ศ.1891 ฉบับดังกล่าวถือเป็นความตกลงซึ่งมีที่มาจากกรอบของอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1883 ที่ให้ความคุ้มครองแก่สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มา (Indication of Source) ซึ่งสถานะของความตกลงฉบับนี้เป็นข้อตกลงพิเศษภายใต้อนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1883 สารสำคัญของความตกลงฉบับนี้จะอยู่ที่การกำหนดขอบเขตการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาของสินค้าที่มีความชัดเจนมากกว่าอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1883 รวมทั้งสภาพบังคับใช้ที่ดีกว่าอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1883<sup>105</sup>

ในฐานะที่ความตกลงกรุงมาดริด ค.ศ.1891 ถือเป็นความตกลงแบบพหุภาคีเกี่ยวกับการให้คุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่จัดทำขึ้นเพื่อเป็นการมาตรการเสริมของอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ. 1883 โดยที่ความตกลงกรุงมาดริด ค.ศ.1891 ได้มีการเพิ่มหลักการที่สำคัญของข้อ 9 และข้อ10 ของอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1883 เข้าไปในความตกลงกรุงมาดริด ค.ศ. 1891 ด้วยอย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าความตกลงกรุงมาดริด ค.ศ.1891 จะไม่ได้ให้คำจำกัดความคำว่า “สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มา” (indication of source) ไว้ก็ตาม แต่หากเมื่อพิจารณาในเนื้อหาแล้วสามารถกำหนดคำนิยามตามความตกลงฉบับนี้ได้ อย่างคร่าวๆโดยเรียกสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นี้ว่าเป็นสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มา (Indication of source) หมายถึง สิ่งที่ใช้อ้างอิงถึงประเทศหรือสถานที่ในประเทศว่าเป็นแหล่งกำเนิดของสินค้านั้นๆ กล่าวคือ หากสินค้านั้นได้ถูกผลิตขึ้นในประเทศหรือสถานที่ใดตามที่ได้ระบุไว้ก็เป็นการเพียงพอแล้วที่จะได้รับความคุ้มครองตามอนุสัญญาฉบับนี้ จึงสามารถสรุปได้ว่าสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มานั้นเป็นสิ่งที่อ้างอิงถึงประเทศหรือสถานที่ในประเทศว่าเป็นแหล่งกำเนิดของสินค้านั้น<sup>106</sup>

<sup>105</sup> เฟิงอ้วง, น.62

<sup>106</sup> เฟิงอ้วง, น.62



สรุป อย่างไรก็ตามความตกลงกรุงมาดริด ค.ศ.1891 ก็ยังคงพบปัญหาในการใช้เพราะความตกลงกรุงมาดริด ค.ศ.1891 ไม่ได้มีการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์หรือคุณภาพของสินค้ากับพื้นที่แหล่งผลิตสินค้า ผลที่ตามมาคือสินค้าใดที่ผลิตขึ้นในประเทศหรือสถานที่ที่ได้ระบุไว้ในสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาแล้ว สินค้าดังกล่าวนั้นถือได้ว่าเป็นสินค้าภายใต้สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาตามความตกลงกรุงมาดริด ค.ศ.1891 ได้ทั้งสิ้น และยังพบปัญหาด้านอื่นๆอีก ความตกลงนี้จึงยังไม่สมบูรณ์เพียงพอที่จะนำมาคุ้มครองสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่อย่างไรก็ดีกฎหมายฉบับนี้ก็ยังคงได้รับการพัฒนาต่อไป

### 2.6.3 ความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ.1958

ความตกลงกรุงลิสบอนว่าด้วยการคุ้มครองเครื่องหมายแหล่งกำเนิดและการจดทะเบียนระหว่างประเทศ (Lisbon Agreement for Protection of Appellation of origin and their International Registration) หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ.1958 (Lisbon agreement, 1958) ความตกลงฉบับนี้ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 31 ตุลาคม ค.ศ.1958 โดยความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ.1958 นับเป็นความตกลงพหุภาคีเช่นเดียวกับความตกลงอื่นๆ ความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ.1958 ฉบับนี้ซึ่งนับว่าเป็นความตกลงที่เกิดขึ้นเพื่อเป็นมาตรการเสริมหรือเพิ่มเติมแก่อนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ. 1883 และความตกลงกรุงมาดริด ค.ศ. 1891 อีกเช่นเดียวกันเพื่อให้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้รับความคุ้มครองอย่างมีประสิทธิภาพและสงวนไว้ซึ่งผลประโยชน์อย่างเต็มที่ให้แก่แหล่งกำเนิดของประเทศนั้นๆ ซึ่งในปัจจุบันความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ. 1958 ฉบับนี้มีสมาชิกที่เข้าร่วมถึง 28 ประเทศ ส่วนประเทศในประชาคมอาเซียนอีกทั้งหมด 10 ประเทศยังไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกของความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ.1958 แต่อย่างไร<sup>107</sup>

สาระสำคัญของความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ.1958 คือ ได้มีการกำหนดคำจำกัดความหรือคำนิยามของ “เครื่องหมายแหล่งกำเนิด” (appellation of origin) ไว้อย่างชัดเจนซึ่งแต่เดิมในอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ. 1883 และ ความตกลงกรุงมาดริด ค.ศ. 1891 ฉบับก่อนหน้านี้นี้ไม่ได้ให้คำนิยามหรือคำจำกัดความไว้ ในการอธิบายถึงสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ. 1958 นั้นจะใช้ชื่อเรียกเป็นอีกชื่อหนึ่งว่าเครื่องหมายแหล่งกำเนิด ซึ่งคำว่าเครื่องหมายแหล่งกำเนิด (appellation of origin) หมายถึง ชื่อทางภูมิศาสตร์ของประเทศ ภูมิภาค แคว้น หรือสถานที่ใดสถานที่หนึ่งซึ่งได้ใช้เพื่อระบุว่ามีแหล่งกำเนิดจากที่นั้นโดยเฉพาะเพื่อแสดงว่าผลิตภัณฑ์ที่กำเนิดจากที่แห่งนั้นมีคุณภาพหรือคุณลักษณะพิเศษเนื่องจากสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ของบริเวณดังกล่าว ไม่ว่าสิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นโดยปัจจัยธรรมชาติหรือปัจจัยที่มนุษย์สร้างขึ้นหรือเกิดจากปัจจัยทั้งสองดังกล่าว

<sup>107</sup> เพ็งอ้าง, น.66

กล่าวคือ สินค้าที่เกิดขึ้นจะต้องมีความเชื่อมโยงกับพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ อีกทั้งเครื่องหมายแหล่งกำเนิดจะต้องมีการจดทะเบียนระหว่างประเทศอีกด้วย เช่นนี้ความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ.1958 จึงถือได้ว่าเป็นสนธิสัญญาระหว่างประเทศฉบับแรกที่ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไว้อย่างชัดเจน ซึ่งต่อมาภายหลังจากที่ความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ.1958 มีผลใช้บังคับแล้วนั้นปรากฏว่าสินค้าที่ได้รับความคุ้มครองตามความตกลงฉบับนี้มีจำนวนที่ไม่มากนักซึ่งน้อยกว่าสนธิสัญญาระหว่างประเทศฉบับอื่นๆ เนื่องจากคำนิยามของเครื่องหมายแหล่งกำเนิดดังกล่าว มีความหมายที่ค่อนข้างจำกัดด้วยการเพิ่มเติมเงื่อนไขต่างๆเข้าไปในความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ. 1958 ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่แหล่งผลิตหรือแหล่งกำเนิดของสินค้า หรือคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้าที่ต้องเกิดจากปัจจัยแวดล้อมต่างๆ กล่าวคือ การให้ความคุ้มครองเครื่องหมายแหล่งกำเนิดจะมีการกำหนดรายละเอียดของตัวสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ ในเรื่องของคุณภาพหรือลักษณะเฉพาะของสินค้าที่มีความเชื่อมโยงกับพื้นที่แหล่งผลิตหรือแหล่งกำเนิด ในขณะที่สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มา (indication of source) ตามความตกลงกรุงปารีส ค.ศ. 1883 หรือความตกลงกรุงมาดริด ค.ศ. 1891 จะกำหนดเพียงแค่ลักษณะของสินค้าที่เชื่อมโยง กับพื้นที่ผลิตสินค้าในทางภูมิศาสตร์เท่านั้น นอกจากนี้ความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ.1958 ยังมีความมุ่งหมายในการปกป้องผลประโยชน์เกี่ยวกับสินค้าไวน์โดยเฉพาะเท่านั้น โดยการให้ความคุ้มครองดังกล่าวเกิดจากการที่ประเทศในประชาคมยุโรปได้เร่งผลักดันในการปกป้องสินค้าประเภทไวน์ตามคำนิยามศัพท์ของมาตรา 2.1 ตามความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ.1958 ทำให้ความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ. 1958 ขาดความเหมาะสมในการนำมาใช้บังคับกับสินค้าทั่วไป คำจำกัดความเช่นนี้จึงมีความเหมาะสมที่จะนำมาใช้กับสินค้าประเภทไวน์เท่านั้น ดังตัวอย่างของสินค้าภายใต้ความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ.1958 เช่น การใช้คำว่า “Bordeaux” กับสินค้าไวน์ประเทศฝรั่งเศสหรือคำว่า “Tequila” กับสุราที่มาจากประเทศเม็กซิโกหรือการใช้คำว่า “jaffa” กับสินค้าส้ม เป็นต้น<sup>108</sup>

สรุป แม้ความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ.1958 นั้นจะมีความสมบูรณ์มากกว่าความตกลงกรุงปารีส ค.ศ.1883 และความตกลงกรุงมาดริด ค.ศ.1891 แต่ก็ยังพบปัญหาด้วยเหตุที่ว่าความตกลงดังกล่าวนี้ มุ่งเน้นที่จะคุ้มครองสินค้าประเภทไวน์และสุรามากกว่าสินค้าทั่วไป ความตกลงนี้จึงไม่เหมาะที่จะนำมาปกป้องและคุ้มครองสินค้าทั่วไป และเป็นผลให้เกิดความตกลงทริปส์อันเป็นความตกลงที่ก่อให้เกิดกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อคุ้มครองสินค้าอันเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งนานาประเทศใช้กันในปัจจุบัน

---

<sup>108</sup> ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง, “กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อปกป้องผลประโยชน์ในสินค้า อาหารของประชาคมอาเซียน”, (กรุงเทพ : สถาบันวิศวกรรมการพิมพ์), พ.ศ. 2557, น.128

#### 2.6.4 ความตกลงทริปส์

จากการที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ความตกลงทริปส์นั้นพัฒนาการมาจากความตกลงมากมาย ได้แก่ ความตกลงกรุงปารีส อนุสัญญากรุงมาดริด ความตกลงกรุงลิสบอน โดยกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ถูกบัญญัติไว้ในความตกลงทริปส์ ในข้อ 22 ถึงข้อ 24 ซึ่งสาระสำคัญของความตกลงทริปส์นั้นอยู่ในข้อ 22 ซึ่งในข้อ 22 นี้มีเนื้อหาด้วยกัน 4 ข้อ ในส่วนแรก เป็นคำนิยามศัพท์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ที่ว่าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หมายถึง สิ่งบ่งชี้ที่ได้บ่งระบุสินค้าว่ามีแหล่งกำเนิดในดินแดนของประเทศสมาชิกหนึ่ง หรือในภูมิภาคหรือท้องถิ่นดินแดนแห่งนั้น ซึ่งคุณภาพ ชื่อเสียงหรือลักษณะอื่นใดของสินค้าได้เกิดขึ้นอย่างสำคัญอันเนื่องมาจากแหล่งกำเนิดทางภูมิศาสตร์ของสินค้า<sup>109</sup> ส่วนข้อ 22.2 กล่าวถึง ข้อกำหนดการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ใช้กับสินค้าทุกชนิด ได้แก่ หลักป้องกันการใช้อันเป็นเท็จหรือก่อให้เกิดความสับสนหลงผิด และหลักป้องกันการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม<sup>110</sup> ส่วนข้อ 22.3 กล่าวถึงการปฏิเสธการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้า หากเครื่องหมายการค้าใดประกอบด้วยเครื่องหมายเกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

<sup>109</sup> ข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์

Geographical indications are, for the purposes of this Agreement, indications which identify a good as originating in the territory of a Member, or a region or locality in that territory, where a given quality, reputation or other characteristic of the good is essentially attributable to its geographical origin.

<sup>110</sup> ข้อ 22.2 ความตกลงทริปส์

In respect of geographical indications, Members shall provide the legal means for interested parties to prevent :

(a) the use of any means in the designation or presentation of a good that indicates or suggests that the good in question originates in a geographical area other than the true place of origin in a manner which misleads the public as to the geographical origin of the good ;

(b) any use which constitutes an act of unfair competition within the meaning of Article 10bis of the Paris Convention (1967)

ส่วน 22.4<sup>111</sup> ว่าด้วยเรื่องหลักการป้องกันการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่เป็นความจริงซึ่งสร้างความสับสนหลงผิด ซึ่งในข้อ 22 นี้เป็นการกล่าวถึงความหมาย การจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ วิธีการใช้และปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ อันเป็นสาระสำคัญเพื่อนำมาปกป้องสินค้า อันเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

สรุป จะเห็นได้ว่าความตกลงทริปส์อันเป็นความตกลงที่ก่อให้เกิดกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เป็นกฎหมายที่พัฒนามาจากปัญหาที่พบในแต่ละความตกลงที่ผ่านมา ทำให้ความตกลงทริปส์นี้ได้รับการพัฒนา และมีความสมบูรณ์กว่าความตกลงอื่นๆที่ผ่านมา แต่อย่างไรก็ตามผู้ศึกษาได้อธิบายเพิ่มเติมในบทต่อไป




---

<sup>111</sup> ข้อ 22.4 ความตกลงทริปส์

The protection under paragraphs 1, 2 and 3 shall be applicable against a geographical indication which, although literally true as to the territory, region or locality in which the goods originate, falsely represents to the public that the goods originate in another territory.

### บทที่ 3

## แนวคิดทฤษฎี สนธิสัญญาระหว่างประเทศ เพื่อปกป้องงานหัตถกรรมที่เกิดจาก ประเพณีวัฒนธรรม และกฎหมายของประเทศที่เลือกศึกษา

ด้วยปัญหอันเกิดจากการคุ้มครองภูมิปัญญาการทำชันลงหิน บ้านบุ ดังนั้นจึงควรที่จะศึกษาถึงกฎหมายที่จะนำมาคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 รวมถึงแนวคิดทฤษฎีต่างๆ และความตกลงทริปส์อันเป็นความตกลงอันก่อให้เกิดกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

### 3.1 แนวคิดทฤษฎีเพื่อการปกป้องงานหัตถกรรมที่เกิดจากประเพณีวัฒนธรรม

#### 3.1.1 แนวคิดความเป็นเลิศแห่งความแตกต่าง เพื่อการดำรงอยู่ของความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Excellence of Diversity Idea)<sup>1</sup>

แนวคิดนี้เป็นแนวคิดของนักปรัชญาชาวเยอรมันชื่อ Johann Gottfried von Herder ซึ่ง Herder มีชีวิตอยู่ระหว่างปี ค.ศ.1744 ถึง ค.ศ.1803 และ Herder เกิดที่เมือง Mohrungen ทางตะวันออกของอาณาจักร ปรัสเซีย โดย Herder ถือเป็นนักปรัชญากลุ่มโรแมนติค และ Herder มีเขียนที่มีชื่อเสียงจำนวนมาก

มูลเหตุของการสร้างแนวคิดความเป็นเลิศแห่งความแตกต่าง Herder สร้างแนวคิดนี้ขึ้นเพราะเหตุสำคัญ 3 ประการ<sup>2</sup> คือ

ประการแรกการคัดค้านแนวคิดกฎหมายธรรมชาติ ซึ่งแนวคิดนี้ ถือว่า กฎหมายคือเหตุผล คนทุกชนชาติเข้าใจตรงกัน กฎหมายย่อมมีความสากลและใช้บังคับชนชาติอื่นๆได้ ประกอบกับยุค Herder นั้น ประเทศฝรั่งเศสแผ่ขยายอำนาจทางการทหารพร้อมกับอิทธิพลของประมวลกฎหมายโนโปเลียน(ฝรั่งเศส: Code Napoleon หรือเดิม Code civil) ขยายไปหลายๆประเทศหลังสงครามโนโปเลียนสิ้นสุดลง โดยกฎหมายโนโปเลียนได้นำแนวคิดกฎหมายธรรมชาติมาใช้ และสร้างความชอบธรรมแก่การใช้ประมวลกฎหมายโนโปเลียน จนประมวลกฎหมายโนโปเลียนเป็นกฎหมายสากลและบังคับใช้กับคนทุกชนชาติ

ประการที่สอง Herder ต้องการส่งเสริมความคิดชาตินิยมของชาวเยอรมันส่งผลให้ชาวเยอรมันเกิดความภูมิใจในภาษา วัฒนธรรม ประเพณีของตนเอง โดย Herder อธิบายว่า ชนชาติแต่

<sup>1</sup> ทวีพฤษ ศิริศักดิ์บรรจง, “เอกสารประกอบการสอนวิชานิติปรัชญา”, น.44

<sup>2</sup> ปรีดี เกษมทรัพย์, นิติปรัชญา, (กรุงเทพ : โครงการตำราและเอกสารการสอนคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2531), น.232-234

ละชาติควรดำรงรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาติ ในฐานะที่เอกลักษณ์ชาติตนเองเป็นภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของชาติ โดยเอกลักษณ์ของชาติแสดงออกมาได้ในหลายรูปแบบ เช่น ภาษา การแต่งกาย อาหาร สถาปัตยกรรม เป็นต้น

ประการที่สาม Herder ต้องการปฏิเสธการอ้างความชอบธรรมของประเทศฝรั่งเศส เพราะประเทศฝรั่งเศสมักบังคับใช้ประมวลกฎหมายไปเปลี่ยนในประเทศอื่นๆ เมื่อประเทศฝรั่งเศสเข้ายึดครองประเทศเหล่านั้นได้ Herder จึงเสนอแนวคิดที่ว่า โลกประกอบขึ้นด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรมจารีตประเพณี กฎหมายชนชาติหนึ่งย่อมเหมาะสมกับชนชาตินั้นเท่านั้น การนำกฎหมายชาติอื่นมาใช้ก็เปรียบเสมือนการบังคับการเดินของหัวใจ ซึ่งวิธีการดังกล่าวไม่อาจกระทำได้

เนื้อหาแนวคิดความแตกต่างแห่งความเป็นเลิศ Herder เน้นหนักถึงความสำคัญของเอกลักษณ์ของแต่ละชนชาติ ซึ่งเอกลักษณ์ดังกล่าวมีวิวัฒนาการของประวัติศาสตร์มนุษยชาติ จนแต่ละชนชาติมีความแตกต่างกัน ไม่ด้านภาษา ประเพณี ประวัติศาสตร์ ศาสนา สังคมมนุษย์จึงไม่มีธรรมชาติเป็นสากล เพราะมนุษย์ไม่ได้มีประวัติศาสตร์ที่เป็นสากล แต่มนุษย์แต่ละชนชาติเริ่มต้นจากสภาพสังคมที่แตกต่างกัน คุณค่าของแต่ละชาติจึงอยู่ที่ความแตกต่างไม่ใช่ความเหมือนกัน<sup>3</sup>

ส่วนวิธีการแสดงออกซึ่งความแตกต่างของแต่ละชนชาติ Herder มีความเห็นว่าชนชาติต่างๆ บนโลกแสดงออกซึ่งเอกลักษณ์ของชนชาติตนได้หลายวิธี ไม่ว่าจะเป็นด้านภาษา ประเพณี ผลผลิตทางความคิดต่างๆ และด้านการนับถือศาสนา เป็นต้น ประกอบกับการที่ Herder เป็นนักปรัชญาทางภาษา จึงอธิบายว่า ความรู้สึกร่วมกันของคนทั้งชาตินั้นเป็นเอกลักษณ์ของชาติย่อมแสดงออกผ่านทางกรกระทำ วัฒนธรรมจารีตประเพณีของแต่ละชาติ การกระทำ วัฒนธรรมจารีตประเพณีเหล่านี้จึงไม่อาจทดแทนด้วยการกระทำ วัฒนธรรมจารีตประเพณีของชนชาติอื่นได้

ยกตัวอย่างความรู้สึกของคนทั้งชาตินั้น เช่น ชามไก่ของจังหวัดลำปาง ชามไก่ เริ่มมีการผลิตขึ้นมาตั้งแต่สมัยปี พ.ศ. 2500 โดยมีชาวจีนได้นำความรู้การทำชามไก่อมาตั้งโรงงานผลิตที่จังหวัดลำปาง ซึ่งจังหวัดลำปางมีดินขาวจำนวนมากเหมาะที่จะทำชามไก่อ สมัยนั้นจึงมีการทำโรงงานผลิตชามไก่อจำนวนมาก การทำชามไก่อเน้นการใช้วัสดุอุปกรณ์ท้องถิ่น หรือวัตถุดิบในท้องถิ่นทำให้ชามไก่อมีจุดเชื่อมโยงกับจังหวัดลำปาง ชามไก่อจึงมีความผูกพันกับคนภายในชุมชนและจังหวัดลำปาง ซึ่งชามไก่อถือเป็นต้นกำเนิดและเป็นสัญลักษณ์ของเครื่องปั้นดินเผาจำหัดลำปาง<sup>4</sup> มีการสืบทอดวิธีการทำชามไก่อภายในจังหวัดจากรุ่นสู่รุ่น ถึงแม้ในปัจจุบันการผลิตชามไก่อจะมีการเปลี่ยนแปลงไปจากในอดีต ไม่ใช่

<sup>3</sup> เฟื่องอ้าง, น.232

<sup>4</sup> กระทรวงวัฒนธรรม, ตามรอย 3 นักชัตร จังหวัดลำปาง โครงการยกระดับแหล่งท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐาน กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน ๑ ปีงบประมาณ 2559, น.10

สินค้าหลักภายในจังหวัดลำปาง แต่คนในชุมชนก็ยังเห็นถึงความสำคัญของชาวกะเหรี่ยงได้มีการสร้างประติมากรรมรูปชาวกะเหรี่ยงไว้ที่แยกทางเข้าจังหวัดลำปาง ริมถนนซูเปอร์ไฮเวย์ เพื่อให้รำลึกถึงเพื่อให้ผู้ที่ผ่านไปผ่านมาได้รับรู้และเห็นถึงความสำคัญของชาวกะเหรี่ยงที่มีต่อจังหวัดลำปาง เป็นต้น ทำให้เห็นได้ว่าชาวกะเหรี่ยงอยู่กับจังหวัดลำปางมาอย่างยาวนาน และเป็นเอกลักษณ์ในงานหัตถกรรมของชุมชนในจังหวัดลำปางอย่างหนึ่ง ซึ่งไม่มีสิ่งใดมาทดแทนได้<sup>5</sup>

จากข้อมูลต่างๆ แนวคิดความเป็นเลิศในความแตกต่าง จึงประกอบด้วย 3 ทฤษฎี<sup>6</sup> ที่สำคัญ คือ

ทฤษฎีแรก ปรัชญาทางภาษา(philosophy of language) อันได้แก่ลักษณะต่างๆตามธรรมชาติของภาษา ความคิด และความหมาย โดยแนวคิดนี้ปรากฏอยู่ในบทความเรื่องปรัชญาทางภาษา : ภาษา ความคิด ความหมาย (philosophy of language : language,thought,meaning)ซึ่ง Herder เขียนไว้ในกลางปี ค.ศ.1760

โดยแนวคิดนี้มุ่งอธิบายว่า มนุษย์แต่ละชาติย่อมมีความคิดภายใต้ขอบเขตจำกัดทางภาษาชาติตน และมนุษย์คนดังกล่าวย่อมใช้ความคิดสติปัญญา เพื่ออธิบายและสื่อสารกับมนุษย์คนอื่นได้ เพียงเท่าที่ภาษาของตนสามารถแสดงออกมาได้ เท่านั้น

ทฤษฎีที่สอง ทฤษฎีการตีความ (theory of interpretation) และทฤษฎีที่สาม การแปลความ (theory of translation) โดยทั้งสองทฤษฎีมีความผูกพันอย่างใกล้ชิดกับประสาทสัมผัสของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบการรับรู้ และด้านอารมณ์ความรู้สึก ซึ่ง Herder เรียกว่า ทฤษฎีแนวคิดเสมือนประจักษ์นิยม (quasi-empiricist theory) เพราะมนุษย์มีความสามารถในการตีความและแปลความได้ตามประสบการณ์ของมนุษย์ ซึ่งมนุษย์รับรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 ของตน ประสาทสัมผัสของมนุษย์คือที่มาพื้นฐานของการตีความและการแปลความของมนุษย์

ทฤษฎีความเป็นเลิศแห่งความแตกต่างของ Herder นั้นเป็นทฤษฎีที่เน้นใช้เกี่ยวกับภาษาที่ใช้สื่อสารกันของคนในท้องถิ่น ถึงแม้งานชิ้นลงหิน บ้านบุญ จะเป็นงานหัตถกรรมอันเกิดจากผลิตทางความคิด ซึ่งแยกออกเป็นคนละประเภทกัน แต่ว่าหากอธิบายว่าภาษาคือถ้อยคำที่ใช้พูดหรือเขียนเพื่อสื่อความของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง<sup>7</sup> ถ้าเป็นเช่นนั้น สัญลักษณ์ เครื่องหมาย อักษรภาพ

<sup>5</sup> สมาคมเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดลำปาง, ประวัติชาวกะเหรี่ยง, น.4

<sup>6</sup> Michael Forster, “Johann Gottfried von herder” ,Stanford Encyclopedia of Philosophy 1 january,2016 <http://www.science.uva.nl/seop/entries/herder/#LanIntTra>

<sup>7</sup> สำนักงานราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม, สืบค้นเมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม พ.ศ.2559, จาก <http://www.royin.go.th/>

หรือลวดลายต่างๆที่คนสมัยโบราณใช้เพื่อสื่อสาร หรือบอกถึงความหมายของสัญลักษณ์ เครื่องหมาย อักษรภาพ หรือลวดลายนั้น ก็น่าจะถูกจัดเป็นประเภทเดียวกันกับภาษา หรือภาษาของบางประเทศที่มีวิวัฒนาการมาจากสัญลักษณ์ เครื่องหมาย อักษรภาพ หรือลวดลายต่างๆก่อน ยกตัวอย่างเช่น

ภาษาจีน ระบบการเขียนภาษาจีน เกิดจากการวาดภาพของคนโบราณ ต่อมาได้พัฒนาขึ้นมาเป็นระบบการเขียนที่สมบูรณ์ อักษรภาพใช้รูปร่างของตัวอักษรแสดงความหมาย กล่าวคือ ในช่วงแรกที่ระบบการเขียนเกิดขึ้น อักษรภาพส่วนใหญ่เห็นแล้วก็พอจะเข้าใจถึงความหมายได้ไม่ยาก เพราะภาพนั้นมีความคลึงกับสิ่งของที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติหรือที่มนุษย์สร้างขึ้นเป็นอย่างมาก ดังนั้นระบบการเขียนของภาษาจีนจึงเป็นระบบการเขียนที่แสดงความหมาย<sup>8</sup>

แต่เพื่อความรวดเร็วและง่ายต่อการเขียนภาษาจีน อักษรภาพจึงได้มีการเปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่เป็นการลดจำนวนเส้นขีดให้น้อยลง และหันมาใช้เส้นตรงแทนเส้นโค้งที่เขียนยาก ดังนั้น อักษรภาพทั้งหมดจึงค่อย ๆ เปลี่ยนไปในที่สุด จนกลายเป็นเครื่องหมายการเขียนไปแล้วอย่างเต็มตัว คือ ตัวหนังสือจีนที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนี้เกือบทั้งหมด ไม่สามารถทำให้คนที่ไม่เคยเรียนภาษาจีนรับรู้ความหมายจากรูปร่างของตัวอักษรอีกต่อไป คงเหลือแต่ส่วนน้อยเท่านั้นที่ยังคงทิ้งร่องรอยของอักษรภาพค่อนข้างชัดเจนจนถึงทุกวันนี้ ซึ่งทำให้เห็นได้ว่า อักษรภาพของภาษาจีน เป็นเหมือนภาษาที่สามารถสื่อสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารได้ ซึ่งเป็นกรณีเดียวกันกับการใช้ภาษา

ดังนั้น ลวดลายบนขันลงหินที่เป็นลายไทย ก็น่าจะเป็นประเภทเดียวกัน เพราะลวดลายที่แกะสลักบนขันลงหิน บ้านขุนนั้นเป็นลายไทยโบราณซึ่งแต่ละลายก็จะบ่งบอกถึงเรื่องราวหรือพฤติกรรมต่างๆ ยกตัวอย่างเช่น ลายเทพนม เป็นลายชื่อยู่อรูปหรือลาย มีเทวดาประนมมือ เป็นชื่อท่ามวยท่าหนึ่ง และเป็นชื่อท่ารำท่าหนึ่ง คำ ๆ นี้มาจากคำว่า “เทพ” ที่แปลว่า “เทวดา” บวกกับคำว่า “นม” แปลว่าการไหว้ ลายเทพนมจึงเป็นลายรูปเทวดาไหว้ ท่ารำหรือท่ามวยก็จะเป็นท่าที่ได้อิทธิพลจากรูปแบบของลายเทพนมหรือรูปเทวดาไหว้ นี้ โดยทำให้เห็นได้ว่าลวดลายต่างๆนั้นก็ยังสามารถสื่อสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารได้ผ่านลวดลายบนภาชนะขันลงหิน ตามแต่เจตนาของผู้ส่งสารนั้น

ผลจากแนวคิดความเป็นเลิศแห่งความแตกต่างของ Herder คือการเกิดผลกระทบที่สำคัญ 2 ประการ<sup>9</sup>ด้วยกัน คือ

<sup>8</sup> หลักสูตรภาษาจีน, ตัวหนังสือจีน, สืบค้นเมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม พ.ศ.2559, จาก [http://www.dict2u.com/index.php?option=com\\_content&view=article&id=82:chinese-characters&catid=34&Itemid=60&lang=th](http://www.dict2u.com/index.php?option=com_content&view=article&id=82:chinese-characters&catid=34&Itemid=60&lang=th)

<sup>9</sup> Elizabeth Burns Coleman, Intellectual Property and Traditional Cultural Expressions in a Digital Environment, (USA : Edward Elgar Publishing, Inc, 2008) pp 57-58



ประการแรก การอนุรักษ์อัตลักษณ์ท้องถิ่น ไม่ว่าด้านภาษา ประเพณีและวัฒนธรรม กลุ่มคนต่างๆในสังคม เพื่อการคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์และคุณค่าในความหลากหลายทางวัฒนธรรมของโลก ซึ่งแนวคิดนี้สอดคล้องกับปรัชญาการทำงานขององค์การสหประชาชาติ (UN)และองค์การยูเนสโก (UNESCO)

ทั้งนี้ภายใต้หลักการว่า ภาษาคือหัวใจและรากฐานของชาติ หากตัดสิทธิการใช้ภาษาของประชาชนแล้ว การตัดสิทธินี้คือการตัดขาดจากสิ่งดำรงตลอดกาล และไม่มีอันตรายยิ่งใหญ่ใดมากไปกว่าการขโมยเอกลักษณ์ความเป็นชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอันตรายที่เกิดกับความรู้สึกร่วมกันของคนทั้งชาติ หากอันตรายนี้เกิดขึ้นแล้ว เอกลักษณ์ทางภาษาของชาติไม่อาจแก้ไขกลับคืนมาได้อีกเลย

ประการที่สอง การต่อต้านแนวคิดการล่าอาณานิคม(colonialism) เพราะ Herder มีความเห็นว่า ความแตกต่างของแต่ละชนชาติคือคุณสมบัติพื้นฐานของโลก เช่นเดียวกับ ความแตกต่างด้านภูมิศาสตร์โลกที่มีความแตกต่างกัน ไม่ว่า พื้นดิน ทะเล เทือกเขา เป็นต้น

จากเหตุที่เจ้าอาณานิคมบางแห่งใช้อำนาจเข้าปกครองดินแดนต่างๆ เจ้าอาณานิคมได้เข้าไปทำลายประเพณีวัฒนธรรมของคนท้องถิ่นไปพร้อมๆกัน ยกตัวอย่างเช่น สหราชอาณาจักรเข้าครอบครองดินแดนแคนาดา หลังจากนั้น สหราชอาณาจักรเข้าปราบปรามพิธีกรรมคนท้องถิ่น หรือในประเทศออสเตรเลียเกิดการปราบปรามทำลายศาสนาความเชื่อของคนท้องถิ่น เป็นต้น<sup>10</sup>

ดังนั้นการลัทธิการล่าอาณานิคมจึงเป็นการทำลายมรดกทางวัฒนธรรมและประเพณี วัฒนธรรมต่างๆของประเทศที่ตกเป็นประเทศใต้อาณานิคม ลัทธิการล่าอาณานิคมจึงเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องและเป็นการทำลายหลักการความเป็นเลิศแห่งความแตกต่าง<sup>11</sup>

สำหรับการนำแนวคิดความเป็นเลิศแห่งความแตกต่างมาใช้กับทรัพย์สินทางปัญญา แนวคิดนี้สามารถนำมาปรับใช้กับกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาได้ เพื่อนำแนวคิดดังกล่าวมาใช้เพื่อการสนับสนุนกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาที่ต้องการมอบสิทธิชุมชนแก่ชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นได้รับสิทธิตามกฎหมายและใช้ปกป้องผลประโยชน์จากผลผลิตจากประเพณีและวัฒนธรรม ซึ่งมีความเหมาะสม 4 ประการ<sup>12</sup> ได้แก่

ประการแรก จุดมุ่งหมายแนวคิดความเป็นเลิศในความแตกต่างของ Herder สอดคล้องกับความต้องการของคนในท้องถิ่น ดังปรากฏผลการศึกษาของ IGC ขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก(WIPO) ระหว่างปี ค.ศ.2000 จนถึงปัจจุบันว่า คนท้องถิ่นทั่วโลกต้องการสิทธิชุมชน เพื่อการ

<sup>10</sup> Ibid, p 63

<sup>11</sup> ทวีพฤกษ์ ศิริศักดิ์บรรจง, อ้าวแล้ว, เชิงอรรถที่ 1, น.48

<sup>12</sup> เฟิงอ้าว, น.48

ปกป้องผลผลิตที่เกิดจากประเพณีวัฒนธรรมของตนตามกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นภาษา ประเพณี วัฒนธรรมต่างๆ ผลผลิตทางความคิด เป็นต้น โดยขอบเขตสิทธิชุมชนตามกฎหมายเป็นสิทธิเชิงซ้อน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือสิทธิชุมชนไม่มีการแบ่งแยกผู้ทรงสิทธิและลักษณะสิทธิอย่างชัดเจน สิทธิชุมชนจึงเป็นทั้งสิทธิเกี่ยวกับผลประโยชน์ทางการเงินจากผลผลิตทางประเพณีวัฒนธรรม สิทธิทาง ศีลธรรม สิทธิในการอนุรักษ์ การสืบทอดประเพณีวัฒนธรรม การเคารพต่อประเพณีวัฒนธรรม และ รายได้จากผลผลิตทางประเพณีวัฒนธรรมถือเป็นเพียงเครื่องจูงใจทายาท เพื่อให้ทายาทรุ่นต่อไปเข้า สืบทอดประเพณีวัฒนธรรมของตนต่อไป<sup>13</sup>

ประการที่สอง แนวคิดความเป็นเลิศแห่งความแตกต่าง(Excellence of Diversity Idea) ให้ความสำคัญต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนชาวพื้นเมือง ไม่ว่าจะเป็นภูมิปัญญาทางการ ทำงานหัตถกรรม ภูมิปัญญาทางความคิด เป็นต้น และแนวคิดของ Herder ยังต้องการที่จะปกป้องภูมิ ปัญญา และรักษาภูมิปัญญาต่างๆที่เป็นลักษณะดั้งเดิมตามบรรพบุรุษ (originality) และลักษณะที่ แท้จริงไม่เปลี่ยนแปลง (authenticity)<sup>14</sup>

ประการที่สาม แนวคิดความเป็นเลิศในความแตกต่างสามารถใช้อธิบายวิวัฒนาการทาง ประเพณีวัฒนธรรมชาติต่างๆได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์ความรู้ทางความคิดในการทำงานหัตถกรรม ต่างๆ ซึ่งงานหัตถกรรมต่างๆ ล้วนแล้วแต่สร้างมาเพื่อใช้ในชีวิตรประจำวัน และตอบสนองความ ต้องการของมนุษย์ ซึ่งมนุษย์ทุกคนล้วนต้องการเครื่องใช้สอยต่างๆในการดำรงชีวิต ซึ่งองค์ความรู้ใน การทำงานหัตถกรรมในยุคแรกๆนั้น มนุษย์ถ่ายทอดด้วยวิธีการปฏิบัติให้ดูและลองทำตาม โดยการ ลอกเลียนแบบ เป็นต้น<sup>15</sup>

ประการสุดท้าย แนวคิดของ Herder สามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างภูมิปัญญา ทางความคิดต่างๆ ยกตัวอย่างเช่น งานหัตถกรรม ภาษาท้องถิ่น เป็นต้น กับประเพณีวัฒนธรรมกับ ความเป็นชาติได้<sup>16</sup>

---

<sup>13</sup> องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก(WIPO), “Intellectual Property and Traditional Cultural Expressions/Folklore” , 1 January ,2016

[http://www.wipo.int/freepublications/en/tk/913/wipo\\_pub\\_913.pdf](http://www.wipo.int/freepublications/en/tk/913/wipo_pub_913.pdf)

<sup>14</sup> Elizabeth Burns Coleman ,*supra note 8* ,pace 63

<sup>15</sup> Michael Forster ,*supra note 5*

<sup>16</sup> เนื้อหาส่วนนี้ปรากฏอยู่ใน บทความของ Herder ชื่อ Martials for Philosophy of the History of Mankind

ด้วยเหตุนี้แม้ว่าแนวคิดของ Herder จะเป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ แต่แนวคิดดังกล่าวก็สอดคล้องกับการปกป้องสิทธิชุมชนของคนในท้องถิ่น เพื่อการอนุรักษ์ การใช้ประโยชน์ การสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมของชาติต่างๆ โดยการใช้ภาษาท้องถิ่นในรูปแบบพื้นฐานของแต่ละชุมชนท้องถิ่น<sup>17</sup>

### 3.1.2 แนวคิดชุมชนเป็นประธานแห่งสิทธิตามกฎหมาย

คำว่า “สิทธิชุมชน” มาจากแนวคิดของชาวตะวันตก เป็นสิทธิที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เป็นเรื่องระหว่างธรรมชาติของชุมชนกับธรรมชาติอยู่ด้วยกัน เป็นของที่คงอยู่คู่กับวัฒนธรรมของชุมชน สิทธิชุมชนเลยเกิดขึ้นโดยปริยาย มีความเป็นสากล<sup>18</sup>

คำว่า “สิทธิ” ตามพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายไว้ว่า อำนาจอันชอบธรรม คำว่า “ชุมชน” ตามพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายไว้ว่า หมู่ชน กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาจสรุปได้ว่า “สิทธิชุมชน หมายถึง “หมู่ชน กลุ่มคนที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีที่อยู่ร่วมกัน เป็นสังคม มีขอบเขตเป็นชุมชนใดชุมชนหนึ่ง หรือหลายชุมชนหรือหลายกลุ่มชาติพันธุ์ โดยไม่จำกัดเฉพาะกลุ่มคนในชนบทเท่านั้น แต่จะรวมถึงกลุ่มคนในเมืองด้วย กลุ่มคนเหล่านี้จะมีความสัมพันธ์ ทางสังคม มีวัฒนธรรมร่วมกัน มีการจัดสรร การใช้ทรัพยากร และมีผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งกลุ่มคนนั้นมีอำนาจอันชอบธรรมถูกต้อง ตามกฎเกณฑ์ประเพณีหรือข้อตกลงที่บุคคลในสังคมยึดถือร่วมกัน”<sup>19</sup> โดยในประเทศไทยนั้นได้มีนักวิชาการมากมายนิยามความหมายของคำว่า “สิทธิชุมชน” ไว้มากมาย ยกตัวอย่างเช่น

ท่านศาสตราจารย์ เสน่ห์ จามริก ได้นิยามความหมายของคำว่า “สิทธิชุมชน” ว่า คือ การให้ชุมชนชาวบ้านมีสิทธิในการเลือกอนาคตของตนเอง เป็นตัวของตัวเอง และเป็นอิสระโดยตัวเอง ในสถานการณ์ปัจจุบัน ชาวบ้านจำเป็นจะต้องเรียนรู้ชุมชนที่เขาอยู่ ทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ ภูมิปัญญาเหล่านี้เป็นสิ่งที่โลกกำลังจ้องอยู่ เขาต้องเรียนรู้ที่จะเชื่อมสิ่งที่เขามีอยู่กับความ

<sup>17</sup> Bo Hammer Jensen, Art and Cultural Heritage Law, Policy and Practice, (New York USA.: Cambridge University Press, 2006) , pp 342-345

<sup>18</sup> วิษั จีระแพทย์, มองย้อนแนวคิดสิทธิชุมชนของไทย(บทความทางวิชาการ), น.35

<sup>19</sup> สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ, (กรุงเทพ : กลุ่มงานผลิตสำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2555), น.17

ต้องการ ความคาดหวังจากโลกภายนอก เท่าทันที่จะปกป้องสิทธิของเขา ในขณะเดียวกันก็ใช้สิทธิที่จะพิสูจน์ให้โลกเห็นว่าเขาสามารถทำประโยชน์ให้กับโลกได้<sup>20</sup>

โดยแนวคิดสิทธิชุมชน เกิดขึ้นเพื่อต้องการให้เห็นจิตวิญญาณและความมีภูมิปัญญาของชุมชนที่ถูกกลืนรอนสิทธิมาเป็นเวลานานในสังคม และต้องการรื้อฟื้นสิ่งเหล่านี้ที่ได้บัญญัติถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมขึ้นมา<sup>21</sup>

แม้ว่า สิทธิชุมชนนั้น จะทำให้ชุมชนหรือกลุ่มบุคคลมีสิทธิเหนือทรัพยากร เพื่อให้ชุมชนหรือกลุ่มบุคคลนั้นสามารถบริหารจัดการทรัพยากรภายในชุมชนหรือถิ่นที่อยู่ของตนเองได้ แต่ว่าการมีสิทธิดังกล่าวนี้ก็มิใช่ว่าชุมชนหรือกลุ่มบุคคลนั้นจะสามารถยึดเอามาเป็นกรรมสิทธิ์เด็ดขาดทำนองเดียวกันกับการที่เอกชนจะถือครองกรรมสิทธิ์เหนือทรัพย์สินนั้นได้<sup>22</sup> ซึ่งสิทธิชุมชนนี้เองก็จะไปขัดหรือแย้งกับสิทธิของรัฐมิได้ แต่ควรจะดำเนินไปในทางเดียวกันเพื่อประโยชน์สูงสุดแก่รัฐและชุมชน

ลักษณะของสิทธิชุมชน<sup>23</sup> มีดังต่อไปนี้ ได้แก่

- 1.อุดมการณ์ของสิทธิชุมชน เป็นอุดมการณ์เพื่อความอยู่รอดของชุมชน
- 2.กระบวนการในการเกิดขึ้นของสิทธิชุมชนในแต่ละประเภท (ตามที่เกิดความขัดแย้งขึ้น) ไม่ได้เกิดจากความสัมพันธ์ในเชิงพันธสัญญา หากแต่เป็นผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการภายในของชุมชนในแต่ละพื้นที่ที่ทดลองเรียนรู้สั่งสมขึ้นมาเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างสังคมในระดับชุมชน และในหลายๆกรณีที่มีการเลียนประสบการณ์ และทำให้เกิดขึ้นซ้ำๆในทางความคิด
- 3.ตั้งอยู่บนสำนึกและความรับรู้ร่วมกันของชุมชนเป็นหลัก ดังนั้นจึงมักจะไม่ปรากฏในรูปของบันทึกที่เป็นลายลักษณ์อักษร
- 4.กลไกในการบังคับเป็นไปโดยอาศัยวิธีการของแต่ละชุมชนผ่านทางระบบความสัมพันธ์ในด้านต่างๆที่มีอยู่ในชุมชน
- 5.สิทธิชุมชนเป็นความพยายามของชุมชน ที่จะจัดความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของชุมชนให้สอดคล้องกับการกระทำที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ และมีทางเลือก

<sup>20</sup> เสน่ห์ จามริก, สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ, (กรุงเทพ : กลุ่มงานผลิตเอกสาร สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร,2555), น.12-14

<sup>21</sup> เจริญ คัมภีรภาพและคณะ, สาระตละแห่งสิทธิชุมชน หลักการและความเคลื่อนไหวเรื่องสิทธิชุมชนในทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น(กรุงเทพมหานคร : เครือข่ายสิทธิภูมิปัญญาไทย , 2541), น.121

<sup>22</sup> วิษั จีระแพทย์, อ้างแล้ว, เชิงอรรถที่ 18, น.38

<sup>23</sup> สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, อ้างแล้ว, เชิงอรรถที่ 19, น.25

6.สิทธิชุมชนเป็นสิทธิที่มีเงื่อนไข ไม่ใช่สิทธิเด็ดขาด ต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยทั้งหมดที่มีอยู่ในชุมชน

7.สิทธิชุมชนมักจะมีกลไกภายในชุมชนที่เกื้อหนุนทรัพยากรที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ และให้โอกาสกับสมาชิกของชุมชน

หลักการสำคัญของสิทธิชุมชนนั้น<sup>24</sup> มีดังต่อไปนี้ ได้แก่

1. สิทธิชุมชน คือ ข้อตกลงทางสังคมที่พัฒนาให้กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร การจัดการทางเศรษฐกิจ สังคม เป็นต้น โดยกลุ่มคนเหล่านั้นมีความสัมพันธ์ทางสังคมร่วมกัน มีประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อต่างๆร่วมกัน จำเป็นที่จะต้องร่วมมือและจัดการทรัพยากร เศรษฐกิจ สังคม ประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อร่วมกัน ไม่ว่าจะทำข้อตกลงด้วยวิธีใดก็ตาม ไม่ว่าจะด้วยวิธีการใช้ลายลักษณ์อักษร หรือกฎจารีตประเพณี ซึ่งข้อตกลงดังกล่าวนี้เป็นเรื่องของการเรียนรู้ การต่อสู้ การต่อรองต่อทั้งบุคคลระหว่างชุมชนหรือภายนอกชุมชน โดยข้อตกลงร่วมกันนี้อาจการเปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์ทางเศรษฐกิจการเมือง และสังคม สิทธิชุมชนจึงมีขอบเขตที่กว้างยืดหยุ่น ปรับเปลี่ยนได้ตลอดเวลา<sup>25</sup>

2.สิทธิชุมชนเป็นรูปแบบสิทธิเชิงซ้อน หมายถึง ภายใต้ข้อตกลงจัดการร่วมกันของชุมชนจะมีสิทธิหลายประเภทแต่สัมพันธ์กัน เช่น สิทธิการครอบครอง สิทธิการใช้ หรือสิทธิการจัดการ ยกตัวอย่างเช่น ป่า เงื่อนไขสิทธิความเป็นเจ้าของทรัพยากรหรือพื้นที่เป็นของของรัฐ แต่ว่าบุคคลในชุมชนก็มีสิทธิในการใช้และสิทธิในการจัดการด้วยเช่นกัน เป็นต้น<sup>26</sup>

3.สิทธิชุมชนมีลักษณะเน้นการมีส่วนร่วม คือ การให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนตั้งแต่ระดับท้องถิ่น สาธารณะ และรัฐ สิทธิชุมชนไม่ใช่สิทธิความเป็นเจ้าของแบบเบ็ดเสร็จอย่างสิ้นเชิง กล่าวได้ว่า สิทธิชุมชนให้ความสำคัญกับผู้ที่อยู่กินดูแลทรัพยากรเพื่อความอยู่รอดของชุมชนเป็นอันดับแรก คนภายนอกจะมาอ้างสิทธิเพื่อคุณภาพ ชีวิตที่ดีของชุมชนเมือง มาอยู่เหนือการมีชีวิตรอดของชุมชนไม่ได้ ทำให้การมีส่วนร่วมลดหลั่นกันไปตามความจำเป็นพื้นฐาน ของชีวิตและสังคม อย่างไรก็ตามโดยทั่วไปสิทธิชุมชนมักมีลักษณะ การมีส่วนร่วมจากภายนอกมากกว่าการกีดกัน โดยหลักการสำคัญของ “การมีส่วนร่วม” ก็คือ เป้าหมายของสิทธิชุมชนมิใช่เพื่อ ประโยชน์เฉพาะส่วนของชุมชนเท่านั้น แต่ต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ ของสังคมด้วย<sup>27</sup>

<sup>24</sup> เสน่ห์ จามริก, *อ้างแล้ว, เชิงอรรถที่ 20*, น.20

<sup>25</sup> เฟิงอ้าง, น.20

<sup>26</sup> เฟิงอ้าง, น.21

<sup>27</sup> เฟิงอ้าง, น.22

4.อุดมการณ์ของสิทธิชุมชนวางอยู่บนหลักพื้นฐานว่าด้วยความยั่งยืน และความเป็นธรรม เห็นได้ชัดจากการจัดการป่า การจัดการน้ำ ต้องการให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการเข้าถึงทรัพยากร และได้รับการแบ่งปันทรัพยากรอย่างเป็นธรรม ซึ่งการที่ชุมชนจะสามารถอยู่รอดต่อไปได้ก็ต้องอยู่จัดการทรัพยากรต่างๆให้มีความที่ยั่งยืน การที่จะนำทรัพยากรต่างๆไปใช้บริโภคให้หมดไปเป็นการทำลายวิถีชีวิตของชุมชนโดยตรง ซึ่งอุดมการณ์สิทธิชุมชน จะมุ่งประสิทธิภาพสูงสุดจากการใช้ทรัพยากรให้ถูกต้องและเป็นธรรม<sup>28</sup>

5.สิทธิชุมชนบนเนื้อหาที่หลากหลาย ชุมชนจำนวนมากได้อาศัยทุนทางสังคมของตนสร้างระบบในการจัดการตนเอง เพื่อปรับสัมพันธภาพทางอำนาจในหลายรูปแบบ เช่น สิทธิการจัดการทรัพยากร สิทธิในที่อยู่อาศัย สิทธิสตรี เศรษฐกิจชุมชน เป็นต้น<sup>29</sup>

6.สิทธิชุมชนเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางประชาธิปไตยจากรากหญ้า สิทธิชุมชนเป็นการต่อสู้รูปแบบหนึ่ง โดยมีเป้าหมายในการต่อสู้เพื่อไปสู่ความเป็นพหุลักษณะประชาธิปไตย หรือก็คือสังคมที่เคารพความหลากหลาย หรือให้แต่ละท้องถิ่นหรือกลุ่มต่างๆในสังคมให้ได้มีเสรีภาพเป็นของตนเองในการที่จะกำหนดกติกาของวิถีชีวิต เศรษฐกิจ ประเพณีวัฒนธรรม หรือความเชื่อต่างๆ ซึ่งทั้งนี้สิทธิดังกล่าวก็ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานความรับผิดชอบร่วมกันของสังคมด้วย รัฐเองก็ต้องมีนโยบายเพื่อที่จะสนับสนุนชุมชนให้มีเสรีภาพในการกำหนดกติกา .วิถีปฏิบัติในชุมชน การจัดการทรัพยากร เศรษฐกิจ วิถีชีวิตประเพณีวัฒนธรรมของตนเอง และสนับสนุนให้มีกลไกเพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง<sup>30</sup>

หลักสิทธิชุมชน ในประเทศไทยนั้น เริ่มมีบัญญัติหรือปรากฏขึ้นในกฎหมายเป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 โดยเริ่มมีการบัญญัติคำว่า “ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม” ลงในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรในช่วงดังกล่าว และต่อมาก็ได้มาปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ซึ่งในปัจจุบันประเทศไทยก็ได้นำแนวคิดนี้มาบัญญัติไว้ในร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2559 อีกครั้ง ทำให้เห็นได้ว่า ประเทศไทยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญ และให้ความสนใจในเรื่องของสิทธิชุมชน รัฐบาลจึงได้นำแนวคิดสิทธิชุมชนมาบัญญัติลงในร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2559 อีกครั้ง

โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทั้ง 3 ฉบับ ได้บัญญัติรับรองสิทธิชุมชนของประชาชนไว้ดังนี้

<sup>28</sup> เฟื่องอ้าง, น.23

<sup>29</sup> เฟื่องอ้าง, น.24

<sup>30</sup> เฟื่องอ้าง, น.24

ฉบับแรก<sup>31</sup> รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ตามมาตรา 46 ได้รับรองเฉพาะ “ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม” ว่าหมายถึงการรวมตัวของกลุ่มบุคคลมาอยู่อาศัยในพื้นที่เดียวกัน มีประเพณี วัฒนธรรม และวิถีการดำรงชีวิตอย่างเดียวกันเป็นเวลานาน โดยชุมชนลักษณะเช่นนี้อาจอาศัยอยู่ในชนบทที่แวดล้อมด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ด้วยสภาพแวดล้อมเช่นนี้จึงก่อเกิดการเรียนรู้ที่อยู่กับสิ่งแวดล้อมอย่างกลมกลืน และเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่น อนุรักษ์ หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติและมีส่วนร่วมในการจัดการบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างสมดุลและยั่งยืน และยังอาจมีส่วนร่วมกับภาครัฐและชุมชน ในอันที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม จารีตประเพณีและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติหรือการใช้สิทธิแก่บุคคลในการบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อม และใช้ประโยชน์ จากทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อให้ประชาชนหรือชุมชนเกิดจิตสำนึกในความเป็นเจ้าของ ทรัพยากรธรรมชาติและร่วมมือกันในการรักษาสิ่งแวดล้อม โดยรัฐ จะให้การสนับสนุนและส่งเสริมในการให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วม ดังกล่าว<sup>32</sup>

ฉบับที่ 2<sup>33</sup> รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ตามมาตรา 66<sup>34</sup> ได้กล่าวถึงสิทธิชุมชนอย่างชัดเจนและสมบูรณ์มากกว่าฉบับก่อนหน้านี้ กล่าวคือกลุ่มชุมชนในมาตรา 66 นี้ หมายความว่าครอบคลุมถึงสิทธิในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ทำนุบำรุงภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการจัดการ บำรุงรักษา การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่มีหลากหลายในชุมชนอย่างสมดุล และยั่งยืน ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ยังคงหลักการเดียวกันกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มิได้เปลี่ยนแปลง นอกจากนั้นยังตัด

<sup>31</sup> พงศ์เสวก อเนกจำนงพร และนพพร ศิริยันเทิงศิลป์, “สิทธิชุมชนกับการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย”, (วารสารนักการบริหาร ปีที่32 ฉบับที่ 1 ,มกราคม 2555), น.184

<sup>32</sup> เสน่ห์ จามริก, *อ้างแล้ว, เชิงอรรถที่ 20*, น.26

<sup>33</sup> พงศ์เสวก อเนกจำนงพร และนพพร ศิริยันเทิงศิลป์, *อ้างแล้ว, เชิงอรรถที่ 30*, น.184

<sup>34</sup> รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550

มาตรา 66 บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน

เงื่อนไขบางอย่างออกไป เช่น การกำหนดให้ต้องมีกฎหมายรองรับ “ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ” ทำให้ประชาชนสามารถใช้สิทธิได้ โดยไม่ต้องรอให้มีกฎหมายเสียก่อน<sup>35</sup>

ฉบับสุดท้าย คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560<sup>36</sup> ก็ยังคงมีการบัญญัติถึงสิทธิชุมชน ไว้ในหมวด 3 เรื่องสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ซึ่งก็มีบัญญัติไว้เช่นเดียวกันกับ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 โดยบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 ไว้ในมาตรา 43

โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 มาตรา 43<sup>37</sup> คณะกรรมการการได้ทำหนังสือคู่มือรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560<sup>38</sup> โดยอธิบายถึงสิทธิชุมชนอยู่ในหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ไว้ในข้อ 4<sup>39</sup> และในคู่มือยังกำหนดให้ประชาชนทุกคนมีหน้าที่ในการอนุรักษ์ คุ้มครองสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและ และมรดกทางวัฒนธรรมต่างๆ ว่าเป็นหน้าที่ของปวงชนชาวไทย ไว้ในข้อที่ 8<sup>40</sup> ทำให้เห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันยังคงเห็นถึงความสำคัญของสิทธิชุมชนของชุมชนต่างๆ เช่นเดียวรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับก่อนๆ

<sup>35</sup> เสน่ห์จามริก, *อ้างแล้ว, เชิงอรรถที่ 20, น.27*

<sup>36</sup> ประกาศในราชกิจจานุเบกษา วันที่ 6 เมษายน พ.ศ.2560

<sup>37</sup> รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560

มาตรา 43 บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิ

(1) อนุรักษ์ พืชนพันธุ์ หรือส่งเสริมภูมิปัญญา ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงามทั้งของท้องถิ่นและของชาติ

<sup>38</sup> คณะกรรมการการร่างรัฐธรรมนูญ, คำอธิบายสาระสำคัญของร่างรัฐธรรมนูญ เล่มที่ 1, สืบค้นเมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ.2559, จาก <http://cdc.parliament.go.th/>

<sup>39</sup> หลักประกันสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย

4.ทั้งบุคคลและชุมชนมีสิทธิอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรม รวมทั้งอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติมีสิทธิจัดระบบสวัสดิการชุมชน มีสิทธิเสนอความเห็นให้หน่วยงานของรัฐกระทำการหรือไม่กระทำการ เพื่อประโยชน์ต่อประชาชนหรือชุมชน รวมทั้งมีสิทธิฟ้องหน่วยงานของรัฐ

<sup>40</sup> หน้าที่ของปวงชนชาวไทย 10 ประการ

8.ร่วมมือและสนับสนุนการอนุรักษ์ และคุ้มครอง สิ่งแวดล้อมทรัพยากร ธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้ง มรดกทางวัฒนธรรม



ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 มีความแตกต่างจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ก็คือได้มีการเพิ่มเติมถึงสิทธิชุมชนบางอย่างลงไปในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 ได้แก่

การที่เพิ่มให้รัฐมีหน้าที่ในการอนุรักษ์ ป่าไม้ บริหารจัดการ ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และมรดกทางวัฒนธรรม ร่วมกับประชาชน ชุมชน หรือชุมชนท้องถิ่น ซึ่งได้มีการบัญญัติลงไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 ไว้ในหมวดที่ 5 หน้าที่ของรัฐ มาตรา 57<sup>41</sup> โดยคณะกรรมการได้เขียนอธิบายลงไว้ในคู่มือ ในหมวดหน้าที่ของรัฐไว้ในข้อที่ 10<sup>42</sup> ซึ่งมาตรการนี้เป็นมาตรการที่เปิดโอกาสให้รัฐเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนในการจัดการร่วมกับชุมชนในการคุ้มครองอนุรักษ์ ป่าไม้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นแนวคิดใหม่ที่ไม่เคยมีบัญญัติลงในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับก่อน

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 มีพัฒนาการของสิทธิชุมชนที่ก้าวหน้าขึ้นจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 โดยระบุอย่างชัดเจนว่า ประชาชนจะมีสิทธิในการปกป้อง ป่าไม้ อนุรักษ์ สืบสาน ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม โดยรวมไปถึง ชุมชนท้องถิ่น ที่จะมีสิทธิปกป้อง และอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมที่ดีงามของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางวัฒนธรรมและทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน

<sup>41</sup> รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560

มาตรา 57 รัฐต้อง

(1) อนุรักษ์ ป่าไม้ และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ และจัดให้มีพื้นที่สาธารณะสำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องรวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ใช้สิทธิ และมีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย

<sup>42</sup> หน้าที่ของรัฐ 17 ประการ

10.รัฐต้องคุ้มครองและบำรุงรักษาทรัพยากร ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ โดยร่วมกับ ประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้การดำเนินการดังกล่าวเกิดประโยชน์อย่างยั่งยืน และต้องระมัดระวังให้ เกิดผลกระทบต่อประชาชน ชุมชน สิ่งแวดล้อม และความ หลากหลายทางชีวภาพน้อยที่สุด

### 3.2 ความตกลงทริปส์เพื่อการปกป้องงานที่สร้างสรรค์ที่เกิดจากประเพณีวัฒนธรรมในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

#### 3.2.1 ความเป็นมาของความตกลงทริปส์

ความตกลงทริปส์(TRIPs) หรือในชื่อเต็มว่า “ความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาเกี่ยวกับการค้า” (Agreements on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Right - TRIPs) ความตกลงทริปส์เป็นความตกลงที่เกิดขึ้นจากการเจรจาต่อรองโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ระหว่างประเทศสำหรับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา และให้ประเทศที่เป็นรัฐภาคีสมาชิกขององค์การการค้าโลก(WTO)<sup>43</sup> ต้องบัญญัติกฎหมายภายในประเทศให้เป็นไปตามที่สอดคล้องกันกับความตกลงทริปส์ ซึ่งประเทศไทยเองก็เป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก ประเทศไทยจึงมีความผูกพันตามความตกลงทริปส์

การเจรจาต่อรองทริปส์ เป็นการเจรจาที่ 8 ของแกตต์<sup>44</sup> (General Agreement on Tariffs and Trade, 1994 - GATT) ได้มีการเจรจาและกำหนดมาตรการในการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ก็คือความตกลงทริปส์ขึ้น ซึ่งได้มีมาตรการในการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ กำหนดลงในความตกลงทริปส์ ซึ่งประเทศที่มีบทบาทในการให้เกิดการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้แก่ สหภาพยุโรป ซึ่งในประเทศแถบนี้ได้มีระบบการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มาเป็นระยะเวลานาน แต่เนื่องจากความแตกต่างในระบบกฎหมายของประเทศต่างๆ ประเทศที่มีผลประโยชน์เกี่ยวกับสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ จึงผลักดันให้มีการจัดทำความตกลงระหว่างประเทศเพื่อคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้น โดยในการเจรจาต่อรองทริปส์ได้จัดให้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไว้ในฐานะที่เป็นสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาประเภทหนึ่ง<sup>45</sup>

<sup>43</sup> องค์การการค้าโลกได้ถือกำเนิดขึ้นเมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2558 ทั้งนี้ด้วยผลจากการเจรจาการค้ารอบอุรุกวัย ทำให้ความตกลงทั่วไปว่าด้วยภาษีศุลกากรและการค้าหรือแกตต์ (General Agreement on Tariffs and Trade, 1994 - GATT) ได้พัฒนามาเป็นองค์การการค้าโลก

<sup>44</sup> แกตต์(General Agreement on Tariffs and Trade, 1994 - GATT) คือความตกลงทั่วไปว่าด้วยภาษีศุลกากรและการค้า เป็นข้อตกลงการเจรจาระหว่างประเทศเรื่องภาษีศุลกากรและการค้า เพื่อวางระเบียบและเจรจาแก้ปัญหาด้านการค้า โดยมีจุดมุ่งหมายในการขจัดอุปสรรคทางการค้า และส่งเสริมการขยายตัวของการค้าเสรีให้มากขึ้น

<sup>45</sup> จักรกฤษณ์ ควรพจน์, กฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อการส่งเสริมการส่งออกและการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น, (กรุงเทพ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยแห่งชาติ พ.ศ.2551), น.1

### 3.2.2 ลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามข้อ 22 ความตกลงทริปส์

หากพิจารณาความตกลงทริปส์ ในข้อ 22 แล้ว โดยเนื้อหาในส่วนนี้มีด้วยกัน 4 ข้อ ในส่วนแรก เป็นคำนิยามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ที่ว่าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หมายถึง สิ่งบ่งชี้ที่ได้บ่งระบุสินค้าว่ามีแหล่งกำเนิดในดินแดนของประเทศสมาชิกหนึ่ง หรือในภูมิภาคหรือท้องถิ่นดินแดนแห่งนั้น ซึ่งคุณภาพ ชื่อเสียงหรือลักษณะอื่นใดของสินค้าได้เกิดมีขึ้น อย่างสำคัญอันเนื่องมาจากแหล่งกำเนิดทางภูมิศาสตร์ของสินค้า<sup>46</sup> สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงมีบทบาท สำคัญต่อการบ่งชี้ถึงแหล่งที่มาของสินค้า โดยสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มักปรากฏตัวในชื่อทางภูมิศาสตร์ หรือสัญลักษณ์ใดๆที่เกี่ยวข้องบนฉลากสินค้า เพื่อให้ผู้บริโภคสามารถทราบถึงผู้ผลิตสินค้าอย่างถูกต้อง จากตรงจุดนี้จึงอาจสรุปลักษณะสำคัญของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ทั้งสิ้น 3 ประการ<sup>47</sup> ได้แก่

ประการแรก สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นคำหรือสัญลักษณ์ที่มีความหมายโดยตรงและโดย อ้อมเกี่ยวข้องกับพื้นที่การผลิตสินค้า ชื่อพื้นที่ดังกล่าวเป็นชื่อภูมิศาสตร์ในรูปแบบต่างๆ เช่น เกาะ อ่าว ทะเล ภูเขา เมือง จังหวัด เป็นต้น และหมายความรวมถึงคำหรือสัญลักษณ์ใดๆที่เกี่ยวข้องและใช้ เรียกแทนชื่อภูมิศาสตร์ด้วย

ประการที่สอง สินค้าภายใต้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีความสัมพันธ์กับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ ผลิตสินค้าไม่ว่าในแง่วัตถุดิบ กรรมวิธีการผลิต หรือตัวสินค้าที่มีเอกลักษณ์ ทั้งนี้ความสัมพันธ์ดังกล่าว ทั้ง 3 ด้านได้ส่งผลต่อเอกลักษณ์ ชื่อเสียงของสินค้า ระบบการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงมีต่อ วัตถุดิบ กรรมวิธีการผลิต หรือตัวสินค้า ระบบนี้เกิดขึ้นในความตกลงทริปส์ ภายใต้การเรียกร้อง ระหว่าง 2 ประเทศที่ต้องการสร้างระบบคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกัน โดยประเทศ ฝรั่งเศสต้องการให้ปกป้องกรรมวิธีการผลิตและวัตถุดิบที่มีเอกลักษณ์ ในขณะที่ประเทศเยอรมันกลับ ต้องการให้ปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในตัวสินค้าเป็นสำคัญ เมื่อความตกลงทริปส์ข้อ 22 ถึงข้อ 24 เกิดขึ้นเพื่อปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ สินค้าภายใต้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงอาจมีความสัมพันธ์ส่วน ใดส่วนหนึ่งกับวัตถุดิบ กรรมวิธีการผลิต หรือตัวสินค้า เป็นต้น

<sup>46</sup> ข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์

Geographical indications are, for the purposes of this Agreement, indications which identify a good as originating in the territory of a Member, or a region or locality in that territory, where a given quality, reputation or other characteristic of the good is essentially attributable to its geographical origin.

<sup>47</sup> ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง, กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อปกป้องผลประโยชน์ใน สินค้าอาหารของประชาคมอาเซียน, (กรุงเทพ : สถาบันวิศวกรรมการพิมพ์ พ.ศ.2557), น.102

ประการสุดท้าย สินค้าภายใต้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้สร้างความน่าเชื่อถือต่อผู้บริโภค ไม่ว่าด้านคุณภาพ เอกลักษณ์เฉพาะตัว หรือด้านอื่นๆ ซึ่งมีความแตกต่างจากสินค้าประเภทเดียวกัน

ยกตัวอย่างเช่น สินค้าตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ตามความตกลงทริปส์ ข้อ 22.1 ได้แก่ สินค้าอันเกิดจากผลผลิตทางการเกษตร เช่น ข้าวหอมมะลิสุรินทร์ สับปะรดศรีราชาทุเรียนนนท์ เป็นต้น หรือสินค้าอันเกิดจากหัตถกรรมและอุตสาหกรรม เช่น ชามไถ่ลำปาง ครกหินอ่างศิรา เครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียง เป็นต้น<sup>48</sup>

ส่วนข้อ 22 ความตกลงทริปส์นั้น ในส่วนแรกข้อ 22.1 นั้นเราได้กล่าวไปแล้วว่าในส่วนนี้ได้กล่าวถึงคำนิยามศัพท์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ส่วนอีก 3 ส่วนนั้น ส่วนข้อ 22.2 กล่าวถึง ข้อกำหนดการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ใช้กับสินค้าทุกชนิด ส่วนข้อ 22.3 กล่าวถึงการปฏิเสธการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้า หากเครื่องหมายการค้าใดประกอบด้วยเครื่องหมายที่เกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และในส่วนสุดท้าย ข้อ 22.4 กล่าวถึง หลักการป้องกันการใช้อย่างผิดกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่เป็นความจริงซึ่งสร้างความสับสนหลงผิด<sup>49</sup> โดยโครงสร้างข้อ 22 ของความตกลงทริปส์ดังกล่าวนี้เป็นหลักทั่วไป เพื่อนำไปใช้กับสินค้าต่างๆ ที่ได้รับความคุ้มครองตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นสินค้าทั่วไป หรือสินค้าประเภทกลุ่มไวน์และสุรา เป็นต้น

<sup>48</sup> กรมทรัพย์สินทางปัญญา, สินค้า GI ในแต่ละภูมิภาค, สืบค้นเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2561 จาก <http://www.ipthailand.go.th/th/gi-002.html>

<sup>49</sup> Dev Gangjee, Relocating the law of GeoGraphical Indications, (UK : Cambridge, 2012), p.192

ในข้อ 22.2<sup>50</sup> ความตกลงทริปส์ ว่าด้วยเรื่อง หลักป้องกันการใช้อันเป็นเท็จหรือก่อให้เกิดความสับสนหลงผิด โดยหลักการนี้มีวัตถุประสงค์ห้ามการแสดงหรือนำเสนอแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้าอันเป็นเท็จ และยังมีวัตถุประสงค์อีกอย่างที่สำคัญคือต้องการการแข่งขันทางการค้าที่เป็นธรรม การใช้ชื่อแหล่งกำเนิดทางภูมิศาสตร์กับสินค้าอันเป็นเท็จก่อให้เกิดปัญหาแก่ผู้บริโภคด้านความเข้าใจว่า สินค้าที่ตนบริโภคนั้นมีคุณภาพหรือชื่อเสียงตรงกับสินค้าที่ผลิตขึ้นจากแหล่งกำเนิดทางภูมิศาสตร์ที่แท้จริงหรือไม่ ซึ่งโดยทั่วไปผู้บริโภคจะเลือกบริโภคสินค้าจากชื่อเสียงของสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยมีชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นเครื่องรับประกันคุณภาพหรือชื่อเสียงของสินค้า จากเหตุผลดังกล่าวจึงก่อให้เกิดหลักการในข้อ 22.2 ความตกลงทริปส์คือ หลักการป้องกันการใช้อันเป็นเท็จหรือก่อให้เกิดความสับสนหลงผิดในสินค้า เพื่อปกป้องผู้บริโภคไม่ให้เกิดความสับสนหลงผิด และความในข้อนี้ยังต้องการปกป้องหรือยับยั้งการทำลายชื่อเสียงเกียรติคุณของผู้ผลิตสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อีกด้วย<sup>51</sup>

สำหรับหลักป้องกันการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม ปรากฏอยู่ในความตกลงทริปส์ข้อ 22.2(b) หลักการนี้ใช้เฉพาะกับสินค้าทั่วไปทุกชนิดที่ไม่ใช่กลุ่มสินค้าประเภทไวน์และสุรา โดยข้อ 22(b) เป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งบรรดารัฐภาคีสมาชิกต้องกำหนดวิธีการทางกฎหมายแก่ผู้ประกอบการ เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดกรณีตาม (b) ที่ว่า การใช้ซึ่งก่อให้เกิดการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมซึ่งหลักการดังกล่าวนี้ได้ปรากฏอยู่ในอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1967 ข้อ 10 มีผลเท่ากับว่าการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์มีขอบเขตการคุ้มครองที่กว้างขวางมาก เนื่องจากการปกป้องตามหลักการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมมีเนื้อหาครอบคลุมในหลายกรณี เช่น การขายสินค้าตาม

<sup>50</sup> ข้อ 22.2 ความตกลงทริปส์

In respect of geographical indications, Members shall provide the legal means for interested parties to prevent :

(a) the use of any means in the designation or presentation of a good that indicates or suggests that the good in question originates in a geographical area other than the true place of origin in a manner which misleads the public as to the geographical origin of the good ;

(b) any use which constitutes an act of unfair competition within the meaning of Article 10bis of the Paris Convention (1967)

<sup>51</sup> ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง, *อ้างแล้ว*, เชิงอรรถที่ 47, น.136

สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่แท้จริงหรือถูกต้องและจดทะเบียนตามกฎหมาย แต่สินค้านั้นมีคุณภาพต่ำกว่ามาตรฐานที่กำหนด กรณีนี้ก็นับเป็นการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมด้วยเช่นกัน เป็นต้น<sup>52</sup>

หลักการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมตามอนุสัญญากรุงปารีส<sup>53</sup> ค.ศ.1967 ตามข้อ 10 ซึ่งความตกลงทริปส์ข้อ 22.2(b) นำมาใช้ประกอบเพื่อปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ได้อธิบายว่าการกระทำใดที่ถือว่าเป็นการกระทำที่เป็นการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมตามข้อ 10 อนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1967 มีอยู่ด้วยกัน 3 ประการ<sup>54</sup> ได้แก่

ประการแรก รัฐภาคีสมาชิกมีความผูกพันเพื่อความมั่นใจแก่รัฐภาคีอื่นๆ โดยเฉพาะการปกป้องการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม<sup>55</sup>

ประการที่สอง การกระทำใดๆ ที่ขัดต่อการแข่งขันโดยสุจริตในทางอุตสาหกรรมหรือพาณิชย์กรรม การกระทำนั้นถือเป็นการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม<sup>56</sup>

<sup>52</sup> เฟื่องอ้าง, น.138

<sup>53</sup> อนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1883 หรือชื่อเต็มคือ อนุสัญญากรุงปารีสว่าด้วยการคุ้มครองทรัพย์สินทางอุตสาหกรรม (Paris Convention for the Protection of Industrial Property) เป็นความตกลงระหว่างประเทศในรูปพหุภาคี ซึ่งอนุสัญญานี้เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 20 มีนาคม ค.ศ.1883 ที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส เป็นอนุสัญญานี้บอกโดยองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก หรือ WIPO โดยอนุสัญญานี้มีจุดประสงค์สำคัญเพื่อการสร้างมาตรฐานเดียวกันของรัฐภาคีสมาชิก เพื่อการบัญญัติกฎหมายภายในที่สอดคล้องกัน และวัตถุประสงค์คุ้มครองตามอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ. 1883 ก็คือทรัพย์สินทางอุตสาหกรรม เป็นต้น ซึ่งประเทศไทยเองก็เป็นสมาชิกขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก และลงนามในอนุสัญญากรุงปารีสด้วยเช่นกัน

<sup>54</sup> เฟื่องอ้าง, น.138

<sup>55</sup> ข้อ 10 (1) อนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1967

(1) The countries of the Union are bound to assure to nationals of such countries effective against unfair competition...

<sup>56</sup> ข้อ 10 (2) อนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1967

(2) Any act of competition contrary to honest practices in industrial or commercial matters constitutes an act of unfair competition...

ประการที่สาม การกระทำที่ต้องห้าม เช่น การระบุหรือกล่าวอ้างในทางการค้า ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวก่อให้เกิดการโน้มน้าวใจหรือความเข้าใจต่อสาธารณชนด้านลักษณะของสินค้า กระบวนการผลิต เอกลักษณ์ของสินค้า วัตถุประสงค์การผลิตสินค้า หรือปริมาณสินค้า<sup>57</sup>

จากเนื้อหาดังกล่าวข้างต้นทำให้เห็นได้ว่าความตกลงทริปส์เรื่องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เห็นถึงความสำคัญ และต้องการจัดการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมทางการค้า โดยนำหลักการนี้มาจาก อนุสัญญากรุงปารีสข้อ 10 ซึ่งได้มีการกล่าวถึงการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมนำมาบัญญัติลงในความตกลงทริปส์ และวางหลักให้รัฐภาคีสมาชิกทั้งหลายมีแนวทางในการป้องกันการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งแต่ทั้งนี้ทั้งนั้นการที่หลักการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมตามความตกลงทริปส์ข้อ 22.2(b) เกิดขึ้นมาได้ก็เพราะแรงผลักดันจากกลุ่มประชาคมยุโรปเพื่อผลประโยชน์ในการปกป้องสินค้าประเภทไวน์และสุราเป็นสำคัญ ซึ่งถือเป็นสินค้าที่สร้างกำไรให้กับกลุ่มประเทศเหล่านี้เป็นอย่างมาก<sup>58</sup>

<sup>57</sup> ข้อ 10 (3) อนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1967

(3) The following in particular shall be prohibited :

1. all acts of such a nature as to create confusion by any means whatever with the establishment, the goods, or the industrial or commercial activities, of a competitor ;

2. false allegations in the course of trade of such a nature as to discredit the establishment, the goods, or the industrial or commercial activities, of a competitor ;

3. indications or allegations the use of which in the course of trade is liable to mislead the public as to the nature, the manufacturing process, the characteristics, the suitability for their purpose, or the quantity, of the goods.

<sup>58</sup> วิชัย อริยะนันท์ทกะ, “ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับเครื่องหมายการค้าและการป้องกันการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม”, สืบค้นเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2559 จาก <http://www.library.coj.go.th>

ส่วนข้อต่อไป ข้อที่ 22.4 ความตกลงทริปส์<sup>59</sup> ว่าด้วยเรื่องหลักการป้องกันการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่เป็นความจริงซึ่งสร้างความสับสนหลงผิด โดยหลักการดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นถึงเจตนารมณ์ที่แท้จริงของความตกลงทริปส์ ซึ่งได้ยอมรับและนำโครงสร้าง หลักเกณฑ์ กฎกติกา และบทลงโทษที่เกี่ยวข้องกับการค้าระหว่างประเทศกับสินค้าปลอมแปลง<sup>60</sup> ในฐานะที่สินค้าปลอมแปลงนั้นได้สร้างความสับสนหลงผิดแก่ผู้บริโภค ไม่ว่าด้วยการใช้วิธีต่างๆ เช่น การใช้สัญลักษณ์ เครื่องหมาย ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หรือด้วยวิธีการอื่นใดอันก่อให้เกิดความสับสนหลงผิด เป็นต้น หลักการป้องกันการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่เป็นความจริงซึ่งสร้างความสับสนหลงผิดตามข้อ 22.4 ความตกลงทริปส์จึงเกิดขึ้น เพื่อการปฏิบัติตามเจตนารมณ์ในการป้องกันการปลอมแปลงสินค้าในทุกกรณีและป้องกันการสับสนหลงผิดของผู้บริโภค<sup>61</sup>

ความตกลงทริปส์ข้อ 22.4 ระบุไว้ว่า ห้ามการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่แท้จริงของแหล่งผลิตสินค้า หากการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ดังกล่าวนี้ อาจจะก่อให้เกิดความสับสนหลงผิดแก่ผู้บริโภคหรือสาธารณชน โดยทำให้ผู้บริโภคหรือสาธารณชนเข้าใจว่า สินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อันแท้จริงซึ่งผลิตในแหล่งกำเนิดหนึ่งเป็นสินค้าที่ผลิตในอีกแหล่งกำเนิดหนึ่ง ซึ่งสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ย่อมได้รับการปกป้องตามข้อนี้ หากว่าสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นได้จดทะเบียนโดยถูกต้องตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และสินค้านั้นสามารถแสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่าสินค้านั้นผลิตขึ้นในแหล่งภูมิศาสตร์ใด สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงสามารถแสดงหรือแนะนำสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ถึงแหล่งกำเนิดสินค้าได้ แต่ว่าการนำเสนอหรือการแนะนำสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ผ่านสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นี้ก็ยังคงอยู่ภายใต้หลักการนี้คือต้องไม่สร้างความสับสนหลงผิด

<sup>59</sup> ข้อ 22.4 ความตกลงทริปส์

The protection under paragraphs 1, 2 and 3 shall be applicable against a geographical indication which, although literally true as to the territory, region or locality in which the goods originate, falsely represents to the public that the goods originate in another territory.

<sup>60</sup> อรรถาธิบายของความตกลงทริปส์

Recognizing the underlying public policy objectives of national systems for the protection of intellectual property, including developmental and technological objectives.

<sup>61</sup> ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง, อ้างแล้ว, *เชิงอรรถที่ 47*, น.141



ให้แก่ผู้บริโภคหรือสาธารณชน เพื่อป้องกันการรับรู้และความเข้าใจของผู้บริโภคหรือสาธารณชนว่าสินค้าที่ผลิตขึ้นในแหล่งกำเนิดหนึ่งเป็นสินค้าจากอีกแหล่งผลิตหนึ่ง<sup>62</sup>

สรุป ความตกลงทริปส์ต้องการปกป้องสินค้าอันเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น และผลประโยชน์ทางการค้าหรือเศรษฐกิจในผลผลิตจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ภายใต้การใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อป้องกันการถูกเอาเปรียบอันไม่เป็นธรรม หรือการถูกนำชื่อสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไปแอบอ้างกับสินค้าอื่นซึ่งมิได้มีแหล่งกำเนิด ณ แหล่งผลิตนั้น พร้อมกับไม่ให้ผู้บริโภคเกิดความสับสนหลงผิด อีกทั้งสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ยังก่อให้เกิดคุณภาพและชื่อเสียงแก่สินค้า ซึ่งมีการกำหนดมาตรฐานเอาไว้ ทำให้สินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีความแตกต่างจากสินค้าประเภทเดียวกัน จึงทำให้ผู้บริโภคสามารถทราบถึงความแตกต่างได้ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงมีประโยชน์ในการนำมาคุ้มครองสินค้าอันเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นในหลายๆด้าน แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นการที่จะได้รับความคุ้มครองตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ก็ต้องนำสินค้าไปจดทะเบียนให้ถูกต้องตามกฎหมายด้วย

### 3.2.3 สินค้าที่เกิดจากประเพณีวัฒนธรรมเป็นสินค้าในข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์

จากที่ทราบกัน บรรดาสนธิสัญญาต่างๆที่ออกมาเพื่อคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้น เป็นแนวคิดอันเกิดจากแนวคิดของชาวตะวันตกหรือประชาคมยุโรป เพื่อการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยที่ภูมิภาคอื่นไม่ได้เข้ามาเกี่ยวข้องเลย<sup>63</sup> ประกอบกับประชาคมยุโรปประสงค์ที่จะใช้กลไก ตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับการปกป้องผลประโยชน์ทางการค้า ด้วยสาเหตุที่ประเทศเกิดใหม่ล้วนมีสินค้าทางวัฒนธรรมเช่นเดียวกันกับชาวตะวันตก ประชาคมยุโรปจึงผลักดันการปกป้องผลประโยชน์ภายใต้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในเวทีการค้าโลก จนองค์การการค้าโลกประกาศใช้ข้อ 22 ถึงข้อ 24 ตามความตกลงทริปส์ ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

หากพิจารณาถึงสาเหตุสำคัญของการปกป้องผลประโยชน์ทางการค้าภายใต้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ตามความตกลงทริปส์แล้ว ผู้ศึกษาพบว่า สาเหตุดังกล่าวเป็นผลจากลัทธิล่าอาณานิคม และการเกิดประเทศใหม่ๆ โดยนับตั้งแต่ศตวรรษที่ 17 ถึงสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลงชาติตะวันตกหรือยุโรปหลายๆประเทศล้วนแล้วแต่เป็นประเทศเจ้าอาณานิคมในดินแดนต่างๆทั่วโลก การอพยพประชากรจากทวีปยุโรปไปสู่ดินแดนอาณานิคมจึงเกิดขึ้น ผู้คนเหล่านี้ได้นำเอาสินค้าตามประเพณีวัฒนธรรมเข้าสู่ดินแดนใหม่ สินค้าของดินแดนประเทศเกิดใหม่จึงมีความเหมือนกันกับ

<sup>62</sup> Marsha A. Echols, Geographical Indications for Food Products, (UK : Kluwer Law International, 2008), p.74

<sup>63</sup> ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง, อ้างแล้ว, *เชิงอรรถที่ 47*, น.142

ประเทศในแถบยุโรป ไม่ว่าจะเป็นในด้านกรรมวิธีการผลิตสินค้า วัตถุดิบ หรือแม้กระทั่งตัวสินค้า รวมทั้งการใช้ชื่อเมืองหรือพื้นที่ที่กลอกเลียนแบบประเทศเจ้าอาณานิคมทั้งสิ้น<sup>64</sup> เช่น คำว่า “Scotch whisky” กับสุราที่มีได้ผลิตในแคว้นสกอตแลนด์ไม่ได้ หรือจะใช้คำว่า “Bordeaux” กับไวน์ที่มีได้ผลิตขึ้นจากแคว้นบอร์กโดซ์ในประเทศฝรั่งเศสไม่ได้<sup>65</sup> เป็นต้น

อนึ่งสินค้าที่ประเทศแถบประชาคมยุโรปต้องการที่จะปกป้องผลประโยชน์ก็คือ สินค้าประเภทไวน์และสุรา ซึ่งประเทศในแถบประชาคมยุโรปมีรายได้หลักจากการขายสินค้าประเภทไวน์สุรา และการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์จึงได้มีมาตรการคุ้มครองเฉพาะในข้อที่ 23 เพื่อการปกป้องไวน์สุราเป็นการเฉพาะ ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในสินค้าประเภทไวน์สุราจึงมีมาตรฐานการคุ้มครองที่สูงกว่าการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ใช้กับสินค้าทั่วไปตามความ ตกลงทริปส์ข้อที่ 22 ทั้งนี้เกิดจากแรงผลักดันของบรรดาประเทศผู้ส่งออกสินค้าประเภทไวน์และสุรา ได้แก่ ประเทศฝรั่งเศส อังกฤษ อิตาลี สเปน เป็นต้น<sup>66</sup>

หลักการที่ทำให้การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สำหรับสินค้าไวน์สุรามีระดับที่สูงกว่าสินค้าทั่วไป อาจสรุปออกมาได้ด้วยกัน 4 ประการ ดังนี้

1) หลักการห้ามใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มีได้มีแหล่งกำเนิดที่แท้จริง

ภายใต้การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์ข้อ 23.1 จึงทำให้หลักการห้ามใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มีได้มีแหล่งกำเนิดแท้จริงเกิดขึ้น โดยความตกลงทริปส์ข้อ 23.1<sup>67</sup> กล่าวไว้ว่า

<sup>64</sup> เฟิงอ้วง, น.143

<sup>65</sup> จักรกฤษณ์ ครอบพจน์, อ้วงแล้ว, เชิงอรรถที่ 45, น.11

<sup>66</sup> เฟิงอ้วง, น.11

<sup>67</sup> ความตกลงทริปส์ ข้อ 23 ข้อ 1 บัญญัติว่า

1.Each Member shall provide the legal means for interested parties to prevent use of a geographical indication identifying wines for wines not originating in the place indicated by the geographical indication in question or identifying spirits for spirits not originating in the place indicated by the geographical indication in question, even where the true origin of the goods is indicated or the geographical indication is used in translation or accompanied by expressions such as “kind”, “type”, “imitation” or the like

“สมาชิกแต่ละรายจะต้องกำหนดวิธีการทางกฎหมาย เพื่อให้มีส่วนได้เสียทำการป้องกันมิให้มีการนำเอาสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่บ่งระบุสินค้าสำหรับไวน์ ไปใช้กับไวน์ที่มีได้มีแหล่งกำเนิดจากสถานที่ที่ระบุโดยสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้น หรือสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่บ่งระบุว่าเป็นสุราไปใช้กับสุราที่มีได้มีแหล่งกำเนิดจากสถานที่ที่ระบุโดยสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้น แม้ว่าจะได้มีการแสดงแหล่งกำเนิดที่แท้จริงของสินค้าเอาไว้ด้วย หรือแม้ว่าจะมีการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในคำแปล หรือแม้ว่าจะมีการใช้ร่วมกับข้อความต่างๆ เช่น “ชนิด” “ประเภท” “แบบ” “การเลียนแบบ” หรือถ้อยคำอย่างหนึ่งอย่างใดที่คล้ายคลึงกัน”

เบื้องต้นความตกลงทริปส์ข้อ 23.1 มีผลทำให้สินค้าประเภทไวน์และสุราได้รับการปกป้อง 2 ลักษณะด้วยกัน คือ

ลักษณะแรก การห้ามใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มีได้แสดงแหล่งกำเนิดที่แท้จริง จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ในอดีตประเทศในแถบตะวันตกส่วนใหญ่เป็นประเทศล่าอาณานิคม เมื่อได้ประเทศใดอาณานิคม ประเทศเจ้าอาณานิคมก็จะอพยพชาวตะวันตกไปอยู่อาศัย ณ ประเทศที่ตกอยู่ใต้อาณานิคม ทำให้กรรมวิธีการเพาะปลูกพืชพันธุ์ การเลี้ยงสัตว์ การอุปโภคบริโภคแบบชาวตะวันตก หลั่งไหลสู่ประเทศใต้อาณานิคมเป็นเหตุให้มีความเหมือนหรือคล้ายคลึงกัน มาตราการในความตกลงทริปส์ข้อ 23.1 จึงห้ามประเทศใต้อาณานิคมที่รับเอาความรู้จากประเทศเจ้าอาณานิคมใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ไม่ใช่ประเทศของตน แม้ว่าสินค้าประเภทไวน์และสุราเหล่านี้จะมีกรรมวิธีการผลิตและรสชาติใกล้เคียงกับประเทศชาติตะวันตกก็ตาม หลักการห้ามใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มีได้มีแหล่งกำเนิดที่แท้จริงจึงเกิดขึ้น ภายใต้เหตุผลสำคัญคือการปกป้องไม่ให้ผู้บริโภคสับสนหลงผิดในแหล่งกำเนิดสินค้าประเภทไวน์และสุรา การห้ามนี้เป็นข้อห้ามใช้ในทุกกรณีกับสินค้าประเภทไวน์และสุรา<sup>68</sup>

ลักษณะที่สอง การห้ามใช้ชื่อ เครื่องหมาย หรือสัญลักษณ์ที่แม้จะไม่ได้ระบุว่า สินค้าผลิตจากพื้นที่ตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นโดยตรง หากข้อความที่ประกอบกลับแสดงไว้ในทำนองว่าสินค้านั้นมีคุณภาพหรือลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใดคล้ายคลึงกับสินค้าที่ผลิตในพื้นที่นั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้คำว่า “ชนิด” “แบบ” “ลักษณะ” หรือข้อความอื่นใดทำนองเดียวกันร่วมกับการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ การห้ามในลักษณะนี้มีเจตนารมณ์คือการปกป้องผลประโยชน์ของประเทศประชาคมยุโรป โดยเฉพาะผู้ผลิตสินค้าประเภทไวน์และสุรา ความตกลงทริปส์ข้อ 23.1 นี้มีผลต่อการกีดกันคู่แข่งทางการค้าไวน์และสุรา เพื่อไม่ให้คู่แข่งดังกล่าวอาศัยชื่อเสียงหรือความนิยมใน

<sup>68</sup> ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง, อ้างแล้ว, *เชิงอรรถที่ 47*, น.145

สินค้าไวน์และสุรา ซึ่งผู้ผลิตเหล่านี้ได้ลงทุนพัฒนาไวน์และสุราให้มีคุณภาพสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องพร้อมกับการรักษาไว้ซึ่งคุณภาพ และชื่อเสียงในสินค้าประเภทไวน์และสุราไว้อย่างยาวนาน<sup>69</sup>

2) หลักการห้ามจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นเครื่องหมายการค้า

ภายใต้ความตกลงทริปส์ข้อ 23.2<sup>70</sup> ได้กำหนดถึงหลักการห้ามจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นเครื่องหมายการค้า สำหรับสินค้าประเภทไวน์และสุรา โดยระบุไว้ว่า

“การจดทะเบียนเครื่องหมายการค้ากับสินค้าไวน์ ซึ่งเครื่องหมายนี้บรรจุหรือประกอบด้วยสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หรือการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้ากับสินค้าสุรา เครื่องหมายการค้าดังกล่าวบรรจุหรือประกอบด้วยสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของสุรา ภายใต้บังคับแห่งกฎหมายของรัฐภาคีสมาชิก หรือโดยการร้องขอของผู้มีส่วนได้เสีย รัฐภาคีสมาชิกต้องปฏิเสธหรือเพิกถอนการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าสำหรับสินค้าประเภทไวน์หรือสุรา เมื่อสินค้าไวน์หรือสุราที่มีหรือประกอบด้วยสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่บ่งระบุถึงไวน์หรือสุรา โดยเฉพาะเมื่อไวน์หรือสุราเช่นนั้นไม่ได้แสดงแหล่งกำเนิดดังได้แสดงไว้”

หลักการดังกล่าวข้างต้น ทำให้เห็นว่าสินค้าประเภทไวน์หรือสุราได้รับการปกป้องในมาตรฐานที่สูงกว่าสินค้าทั่วไปอื่นๆ เพราะการจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้าทั่วไป ประเทศภาคีสมาชิกจะปฏิเสธการจดทะเบียนหรือเพิกถอนการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าได้นั้น ก็ต่อเมื่อการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้านั้น สร้างความสับสนหลงผิดแก่ผู้บริโภค แต่กรณีตามความตกลงทริปส์ข้อ 23.2 สำหรับสินค้าประเภทไวน์หรือสุรานั้น ไม่มีเงื่อนไขว่าเครื่องหมายการค้าที่มีหรือประกอบด้วยสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต้องสร้างความสับสนหลงผิดแก่ผู้บริโภค หากเพียงแต่ผู้ใดจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าดังกล่าวกับสินค้าประเภทไวน์หรือสุรา ประเทศภาคีสมาชิกจะต้องปฏิเสธหรือเพิกถอนการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าดังกล่าว นั้น โดยไม่ต้องพิสูจน์ถึงความสับสนหลงผิดของผู้บริโภคเลย<sup>71</sup>

<sup>69</sup> จักรกฤษณ์ ควรพจน์, อ้างแล้ว, *เชิงอรรถที่ 45*, น.11-12

<sup>70</sup> ความตกลงทริปส์ ข้อ 23 ข้อ 2 บัญญัติว่า

2.The registration of a trademark for wines which contains or consists of a geographical indication identifying wines or for spirits which contains or consists of a geographical indication identifying spirits shall be refused or invalidated, ex officio if a Member's legislation so permits or at the request of an interests party, with respect to such wines or spirits not having this origin.

<sup>71</sup> ทวีพทธี ศิริศักดิ์บรรจง, อ้างแล้ว, *เชิงอรรถที่ 47*, น.148

3) หลักการห้ามใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มีชื่อเรียกเหมือนกับสินค้าไวน์

ความตกลงทริปส์ข้อ 23.3<sup>72</sup> กำหนดถึงหลักการห้ามใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มีชื่อเรียกเหมือนกับสินค้าไวน์ โดยหลักการในข้อนี้แตกต่างจากความตกลงทริปส์ข้อ 23.1 และ ข้อ 23.2 ก่อนหน้านี้ เพราะหลักการในข้อ 23.3 นี้ใช้กับสินค้าประเภทไวน์อย่างเดียว ไม่ครอบคลุมถึงสินค้าประเภทสุรา โดยความตกลงทริปส์ข้อ 23.3 ระบุไว้ ดังนี้

“ภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติแห่งวรรค 4 ของข้อ 22 ความตกลงทริปส์ กรณีสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สินค้าประเภทไวน์ที่มีชื่อเรียกเหมือนกัน สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ดังกล่าวย่อมได้รับความคุ้มครองทั้งสิ้น โดยรัฐภาคีสมาชิกแต่ละรัฐต้องกำหนดเงื่อนไขที่ใช้ในการปฏิบัติ เพื่อการจำแนกความแตกต่างของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มีชื่อเรียกเหมือนกัน ทั้งนี้เงื่อนไขของรัฐภาคีสมาชิกที่เกิดขึ้นต้องคำนึงถึงการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันกับบรรดาผู้ผลิตที่เกี่ยวข้อง และคำนึงถึงการไม่ทำให้ผู้บริโภคเกิดความสับสนหลงผิด”

เมื่อพิจารณาตามหลักการในความตกลงทริปส์ ข้อ 23.3 ที่ใช้กับสินค้าจำพวกไวน์ ในข้อนี้แตกต่างจากหลักการในความตกลงทริปส์ข้อ 22 ที่ใช้กับสินค้าทั่วไป โดยผู้ใดจะใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เดียวกันมิได้ ซึ่งอยู่ภายใต้เหตุผลสำคัญคือการป้องกันความสับสนหลงผิดของผู้บริโภค ซึ่งหลักการเหตุผลนี้ไม่สามารถนำมาใช้กับสินค้าประเภทไวน์ได้ การใช้สินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มีชื่อเหมือนกันกับสินค้าไวน์จึงกระทำไม่ได้ หากสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นแหล่งผลิตอันแท้จริงของสินค้าไวน์<sup>73</sup>

แต่อย่างไรก็ตาม แม้ว่าความตกลงทริปส์ข้อ 23.3 จะยอมให้ใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ชื่อเดียวกันกับสินค้าไวน์ได้ แต่การใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เช่นนี้ผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต้อง

<sup>72</sup> ความตกลงทริปส์ ข้อ 23 ข้อ 3 บัญญัติว่า

3.In the case of homonymous geographical indications for wines, protection shall be accorded to each indication, subject to the provisions of paragraph 4 of Article 22. Each Member shall determine the practical conditions under which the homonymous indications in question will be differentiated from each other, taking into account the need to ensure equitable treatment of the producers concerned and that consumers are not misled.

<sup>73</sup> ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง, อ้างแล้ว, *เชิงอรรถที่ 47*, น.150

กระทำโดยอยู่ภายใต้หลักสุจริตด้วย และถึงแม้ผู้ผลิตไวน์จะใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เดียวกันได้ แต่ก็ต้องไม่สร้างความสับสนหลงผิดแก่ผู้บริโภคด้วยเช่นกัน<sup>74</sup>

#### 4) หลักการการจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

หลักการการจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ได้มีการกำหนดไว้ในความตกลงทริปส์ ข้อ 23.4 ซึ่งการที่สินค้าประเภทไวน์หรือสุราจะได้รับคุ้มครองสูงกว่าสินค้าทั่วไป โดยความคุ้มครองดังกล่าวจะมีผลทางปฏิบัติได้ ก็ต่อเมื่อมีการจดทะเบียนแบบพหุภาคีได้เกิดขึ้น เพื่อการปฏิบัติตามความตกลงทริปส์เกิดผล ตามข้อ 23.4<sup>75</sup> ความตกลงทริปส์จึงกำหนดให้เกิดการเจรจาในคณะมนตรีทริปส์ และการจัดสร้างระบบการจดทะเบียนแบบพหุภาคีกับสินค้าไวน์ขึ้น ระบบการจดทะเบียนแบบพหุภาคีจึงเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการคุ้มครองไวน์ในระดับระหว่างประเทศ โดยในขณะที่ยังไม่มีกำหนดระบบการจดทะเบียนแบบพหุภาคี<sup>76</sup>

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาถึงที่มาของแนวคิดการจัดตั้งระบบการจดทะเบียนแบบพหุภาคีตามความตกลงทริปส์ข้อ 23.4 โดยหลักการนี้มีที่มาจากข้อ 2 ของความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ.1958<sup>77</sup> ซึ่งในข้อ 2 ดังกล่าววางไว้กำหนดว่า รัฐภาคีสมาชิกมีหน้าที่จัดตั้งระบบการจดทะเบียนเครื่องหมายแหล่งกำเนิด โดยระบบการจดทะเบียนแบบพหุภาคีตามข้อ 2 ความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ.1958 มีผลต่อสินค้าทุกชนิด แต่สำหรับความตกลงทริปส์ข้อ 23.4 ต้องการสร้างระบบจดทะเบียนแบบพหุภาคีเฉพาะกับสินค้าไวน์ประเภทเดียว ส่วนสินค้าประเภทสุราไม่มีระบบการจดทะเบียนแบบพหุภาคีเหมือนกับสินค้าประเภทไวน์<sup>78</sup>

<sup>74</sup> เพิ่งอ้าง, น.150

<sup>75</sup> ความตกลงทริปส์ ข้อ 23 ข้อ 4 บัญญัติว่า

4.In order to facilitate the protection of geographical indications for wines, negotiations shall be undertaken in the Council for TRIPS concerning the establishment of a multilateral system of notification and registration of geographical indications for wines eligible for protection in those Members participating in the system.

<sup>76</sup> ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง, อ้างแล้ว, *เชิงอรรถที่ 47*, น.150

<sup>77</sup> ความตกลงกรุงลิสบอน เป็นความตกลงที่ว่าด้วยเรื่องการคุ้มครองเครื่องหมายอ้างอิงแหล่งกำเนิดสินค้าและการขึ้นทะเบียนระหว่างประเทศ ได้มีการลงนามในปี ค.ศ.1958 มีประเทศสมาชิกด้วยกัน 26 ประเทศ

<sup>78</sup> จักรกฤษณ์ ควรพจน์, อ้างแล้ว, *เชิงอรรถที่ 45*, น.13

แม้ว่าความตกลงทริปส์เพื่อการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะมอบสิทธิในการปกป้องผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจและภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ก็ยังคงเป็นกฎหมายด้านทรัพย์สินทางปัญญาประเภทหนึ่ง สิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงจำเป็นต้องอยู่ภายใต้หลักสามประการด้วยกัน ได้แก่ หลักความสอดคล้อง โดยรัฐภาคีสมาชิกตามความตกลงทริปส์จำเป็นต้องบัญญัติกฎหมายภายใน ซึ่งกฎหมายภายในนี้ต้องให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาตามมาตรฐานขั้นต่ำ ดังที่ความตกลงทริปส์เพื่อการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้กำหนดไว้ และหลักการมอบสิทธิผูกขาดแก่เจ้าของทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อการแสวงหาประโยชน์ทางการเงินจากทรัพย์สินทางปัญญา และอีกหลักหนึ่ง ได้แก่ หลักการรักษาสมดุล หมายถึงการรักษาระหว่างประโยชน์ของปัจเจกชนกับประโยชน์สาธารณะ<sup>79</sup> ซึ่งด้วยหลักการรักษาสมดุลนี้เองส่งผลต่อโครงสร้างกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาต่างๆจึงมีข้อยกเว้นสิทธิของเจ้าของทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ก็รวมอยู่ในโครงสร้างนี้เช่นกัน ความตกลงทริปส์จึงได้มีการบัญญัติเพิ่มข้อยกเว้นหลักการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตาม ข้อ 22 ถึง ข้อ 23 ไว้ในข้อ 24.4 ถึงข้อ 24.6 ความตกลงทริปส์ โดยมีข้อยกเว้นด้วยกัน 5 ประการ<sup>80</sup> ดังนี้

1. การใช้สิทธิอย่างต่อเนื่องในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยทั่วไปแล้วความตกลงทริปส์ข้อ 22 ได้วางหลักการสำคัญคือ เจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ย่อมมีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวในการใช้ประโยชน์จากสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่หลักการดังกล่าวนี้ได้มีข้อยกเว้นไว้อยู่ในความตกลงทริปส์ข้อ 24.4<sup>81</sup> ซึ่งบัญญัติไว้ว่า

<sup>79</sup> จุมพต ภิณฺเณสินวัฒน์, “หลักเหตุผลของการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา”, (คุณวินพนธ์คุณวินพนธ์ คณະนิตศาสตร มหาวิตายาลัยธรรมศาสตร, 2552), น.463-465

<sup>80</sup> ทวีพฤทธิ ศิริศักดิ์บรรจง, *อ้าวแล้ว, เชิงอรรถที่ 47*, น.153

<sup>81</sup> ข้อ 24.4 ความตกลงทริปส์

Nothing in this Section shall require a Member to prevent continued and similar use of a particular geographical indication of another Member identifying wines or spirits in connection with goods or services by any of its nationals or domiciliaries who have used that geographical indication in a continuous manner with regard to the same or related goods or services in the territory of that Member either (a) for at least 10 years preceeding 15 april 1994 or (b) in good faith preceeding that date.

“โดยปราศจากบทบัญญัติใดๆ รัฐภาคีสมาชิกสามารถอนุญาตให้คนชาติของตนหรือบุคคลที่มีภูมิลำเนาอยู่ในรัฐภาคีสมาชิก เพื่อที่บุคคลดังกล่าวใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้าไวน์สุรากับสินค้าหรือบริการ เมื่อการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้มีการใช้อย่างต่อเนื่อง แม้ว่าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นเป็นของรัฐภาคีสมาชิกอื่น แต่การอนุญาตเช่นนี้ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขสองประการดังต่อไปนี้ (a) บุคคลนั้นได้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อย่างต่อเนื่องไม่ขาดตอน โดยการใช้นี้ใช้ระยะเวลาไม่น้อยกว่า 10 ปีก่อนวันที่ 15 เมษายน ค.ศ.1994 หรือ (b) บุคคลดังกล่าวได้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของรัฐภาคีสมาชิกอื่น โดยบุคคลนั้นได้ใช้โดยสุจริตก่อนวันที่ 15 เมษายน ค.ศ.1994”

โดยความตกลงทริปส์ข้อ 24.4 นี้เป็นข้อยกเว้นการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สำหรับสินค้าประเภทไวน์และสุราเท่านั้น ส่วนสินค้าทั่วไปมิได้รับประโยชน์จากความตกลงทริปส์ข้อ 24.4 นี้ รัฐภาคีสมาชิกของความตกลงทริปส์ไม่สามารถอนุญาตให้ใช้กับสินค้าทั่วไปได้ เพราะนับตั้งแต่ความตกลงทริปส์มีผลบังคับใช้ในวันที่ 15 เมษายน ค.ศ.1994 ซึ่งวันดังกล่าวเป็นวันที่มีการเจรจารอบอุรุกวัย สินค้าที่ไม่ใช่ไวน์และสุราจึงไม่มีสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของรัฐภาคีอื่น ซึ่งรัฐภาคีต้องปฏิบัติตามพันธกรณีความตกลงทริปส์ ข้อยกเว้นดังกล่าวจึงไม่สามารถนำมาใช้กับสินค้าทั่วไปได้<sup>82</sup>

ในส่วนไวน์และสุรา ภายใต้ข้อยกเว้นตามความตกลงทริปส์ข้อ 24.4 คนชาติของรัฐภาคีสมาชิกความตกลงทริปส์ และบุคคลที่มีภูมิลำเนาอยู่ในรัฐภาคีสมาชิกความตกลงทริปส์ มีสิทธิในการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในสินค้าประเภทไวน์และสุราของรัฐภาคีสมาชิกอื่นได้ แม้ว่าแหล่งผลิตสินค้าไวน์และสุราไม่ใช่แหล่งผลิตสินค้าไวน์และสุราตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่แท้จริงก็ตาม แต่ข้อยกเว้นก็ต้องเข้าเงื่อนไขที่สำคัญ 2 ประการด้วยกัน<sup>83</sup> คือ

ประการแรก คนชาติของรัฐภาคีสมาชิกความตกลงทริปส์ หรือบุคคลที่มีภูมิลำเนาอยู่ในรัฐภาคีสมาชิกความตกลงทริปส์ บุคคลดังกล่าวได้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อย่างต่อเนื่องไม่ขาดตอน โดยการใช้นี้ใช้ระยะเวลาไม่น้อยกว่า 10 ปีก่อนวันที่ 15 เมษายน ค.ศ.1994

ประการที่สอง คนชาติของรัฐภาคีสมาชิกความตกลงทริปส์ หรือบุคคลที่มีภูมิลำเนาอยู่ในรัฐภาคีสมาชิกความตกลงทริปส์ได้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของรัฐภาคีสมาชิกอื่น โดยการใช้กระทำไปโดยสุจริต<sup>84</sup> ก่อนวันที่ 15 เมษายน ค.ศ.1994

<sup>82</sup> ทวีพฤทธิ ศิริศักดิ์บรรจง, *อ้างแล้ว*, *เชิงอรรถที่ 47*, น.154

<sup>83</sup> *เพ็ญอ้าง*, น.154

<sup>84</sup> การใช้โดยสุจริตดังกล่าวหมายถึง การใช้โดยไม่รู้ตัวหรือไม่ทราบถึงสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของผู้อื่น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่รู้ว่า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ตนใช้เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของบุคคลอื่น



2. สิ่งบ่งชี้ที่เป็นชื่อสามัญ ข้อยกเว้นตามความตกลงทริปส์ ข้อ 24.6 นี้เป็นมาตรการคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ กรณีที่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นชื่อสามัญในสินค้าหรือบริการในรัฐภาคีสมาชิกความตกลงทริปส์ก่อนที่ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในข้อ 22 ถึงข้อ 26 ความตกลงทริปส์ มีผลบังคับใช้ ส่งผลให้รัฐภาคีสมาชิกสามารถใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่กลายมาเป็นชื่อสามัญกับสินค้าหรือบริการได้ ซึ่งข้อยกเว้นตามความตกลงทริปส์ข้อ 24.6<sup>85</sup> บัญญัติว่า

“โดยปราศจากบทบัญญัติใดตามความตกลงทริปส์ที่จะกำหนดว่า รัฐภาคีสมาชิกจะต้องประกาศใช้กฎหมายภายในกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของรัฐภาคีสมาชิกอื่นในสินค้าหรือบริการ หากสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ดังกล่าวตามจารีตประเพณีเป็นชื่อสามัญในสินค้าหรือบริการของรัฐภาคีสมาชิคนั้น และตามความตกลงทริปส์ไม่มีข้อความใด ซึ่งรัฐภาคีสมาชิกต้องบัญญัติกฎหมายภายในของตนที่เกี่ยวข้องกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของรัฐภาคีสมาชิกอื่น โดยสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เช่นนี้เกี่ยวข้องกับผลผลิตองุ่นและสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในชื่อผลผลิตองุ่นนี้ไปพร้อมกับชื่อตามประเพณีของพันธุ์องุ่นในดินแดนรัฐภาคีสมาชิก ทั้งนี้นับแต่วันที่ความตกลงองค์การการค้าโลกมีผลบังคับใช้”

ข้อยกเว้นตามความตกลงทริปส์ ข้อ 24.6 กล่าวถึงประเด็นสำคัญคือ ชื่อสามัญในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งชื่อสามัญ<sup>86</sup> ในที่นี้หมายถึงชื่อของประเภทหรือชนิดของสินค้า ชื่อสามัญจึงไม่ใช่ชื่อภูมิศาสตร์หรือชื่อแหล่งกำเนิดสินค้า ด้วยสถานะของชื่อสามัญดังกล่าวจึงไม่อาจทำหน้าที่ของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ซึ่งบ่งบอกถึงตัวผู้ผลิตสินค้า แหล่งกำเนิด หรือการแยกแยะสินค้าหรือบริการได้ เพราะชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้กลายเป็นชื่อสามัญ และในฐานะชื่อสามัญย่อมทำหน้าที่ได้เพียงบอกถึง

<sup>85</sup> ข้อ 24.6 ความตกลงทริปส์

Nothing in this Section shall require a Member to apply its provisions in respect of a geographical indication of any other Member with respect to goods or services for which the relevant indication is identical with the term customary in common language as the common name for such goods or services in the territory of that Member. Nothing in this Section shall require a Member to apply its provisions in respect of a geographical indication of any other Member with respect to products of the vine for which the relevant indication is identical with the customary name of a grape variety existing in the territory of that Member as of the date of entry into force of the WTO Agreement.

<sup>86</sup> ชื่อสามัญ หมายถึง ชื่อที่ใช้เรียกหรือระบุตัวสินค้าโดยตรง โดยไม่ได้เป็นชื่อหรือสิ่งที่แสดงถึงแหล่งกำเนิดของสินค้า หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ชื่อสามัญก็คือชื่อสินค้านั่นเอง

ประเภทของสินค้ามากกว่าที่จะบอกถึงที่มาของสินค้า<sup>87</sup> ดังนั้นเมื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กลายเป็นเพียงชื่อสามัญ รัฐภาคีสมาชิกก็ไม่จำเป็นต้องคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่เป็นชื่อสามัญ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ดังกล่าวจึงถือเป็นสาธารณสมบัติ ซึ่งบุคคลใดในรัฐภาคีสมาชิกสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้

อย่างไรก็ตามหากพิจารณาว่าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ใดเป็นชื่อสามัญ กรณีนี้ต้องพิจารณาจากความเข้าใจของผู้บริโภคและการใช้ชื่อสามัญของผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้น ซึ่งผู้ประกอบการเป็นผู้ประกอบการนอกพื้นที่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งกรณีดังกล่าวย่อมถือได้ว่าผู้ประกอบการเป็นผู้เกี่ยวข้องกับการใช้ชื่อสามัญในบรรดาวิธีการต่างๆ ยกตัวอย่างเช่นเป็นผู้จำหน่ายสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ผู้กระจายสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เป็นต้น ผู้บริโภคและผู้ประกอบการจึงเป็นผู้ได้รับประโยชน์จากชื่อสามัญนี้ แม้ว่าชื่อสามัญเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของรัฐภาคีสมาชิกอื่น<sup>88</sup>

อีกส่วนของข้อยกเว้นตามความตกลงทริปส์ข้อ 24.6 ได้กล่าวถึงชื่อสายพันธุ์องุ่น ยกตัวอย่างเช่น องุ่นพันธุ์หนึ่งปลูกอยู่ในดินแดนของรัฐภาคีสมาชิก แต่ชื่อองุ่นนั้นเป็นชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของรัฐภาคีสมาชิกแห่งอื่น กรณีนี้ถือได้ว่าชื่อสายพันธุ์องุ่นนั้นเปรียบเสมือนหรือมีสถานะเดียวกันกับชื่อสามัญ รัฐภาคีสมาชิกใดใช้ชื่อดังกล่าวเป็นชื่อสามัญในสินค้าหรือบริการ รัฐภาคีสมาชิกอื่นก็ไม่จำเป็นต้องบัญญัติกฎหมายคุ้มครองชื่อสายพันธุ์องุ่นนั้น แม้ว่าชื่อนั้นจะเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศอื่นก็ตาม<sup>89</sup>

3. เครื่องหมายการค้าซึ่งเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และได้จดทะเบียนโดยสุจริต โดยทั่วไปการจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นเครื่องหมายการค้าเป็นสิ่งที่ต้องห้ามตามความตกลงทริปส์ข้อ 22.3 ซึ่งในข้อนี้นำมาใช้กับสินค้าทั่วไป โดยใช้หลักการห้ามจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าที่ประกอบด้วยเครื่องหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ก็เพื่อป้องกันไม่ให้ผู้บริโภคเกิดความสับสนหลงผิดในตัวสินค้า และความตกลงทริปส์ข้อ 23.2 ซึ่งข้อนี้ใช้กับสินค้าประเภทไวน์และสุรา ซึ่งได้ใช้หลักเดียวกันกับสินค้าทั่วไป คือ หลักการห้ามจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าที่ประกอบด้วยเครื่องหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เช่นกัน แต่ก็มีแตกต่างในเรื่องหลักเกณฑ์การป้องกันการสับสนหลงผิดต่อผู้บริโภค เหมือนความตกลงทริปส์ ข้อ 22.3<sup>90</sup>

<sup>87</sup> Kinney and Lange, P.A., Intellectual Property Law for Business Lawyers, (USA. : Thomson West, 2006) p.242

<sup>88</sup> ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง, อ้างแล้ว, เชิงอรรถที่ 47, น.157

<sup>89</sup> จักรกฤษณ์ ควรพจน์, อ้างแล้ว, เชิงอรรถที่ 45, น.17

<sup>90</sup> ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง, อ้างแล้ว, เชิงอรรถที่ 47, น.159

ในการได้มาซึ่งสิทธิในเครื่องหมายการค้า รัฐภาคีสมาชิกมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการได้มาซึ่งสิทธิดังกล่าวนี้ด้วยกัน 2 วิธี<sup>91</sup> ได้แก่

วิธีแรก การจดทะเบียนเครื่องหมายการค้า โดยเครื่องหมายการค้านั้นต้องมีลักษณะบ่งเฉพาะ และ

วิธีที่สอง การได้มาซึ่งสิทธิในเครื่องหมายการค้าด้วยการใช้ กล่าวคือ การได้มาซึ่งสิทธิในเครื่องหมายการค้าในลักษณะนี้ไม่มีลักษณะบ่งเฉพาะในตัวเอง แต่ลักษณะบ่งเฉพาะเกิดจากการใช้เครื่องหมายนั้น จนเครื่องหมายการค้านั้นเกิดลักษณะบ่งเฉพาะ ผู้บริโภคหรือสาธารณชนจึงรู้จักและเข้าใจว่าสินค้าหรือบริการที่ใช้เครื่องหมายการค้านั้นแตกต่างจากสินค้าหรือบริการของผู้ประกอบการรายอื่น

ผลคือ แม้ว่าจะมีหลักการห้ามเครื่องหมายการค้าที่ประกอบด้วยเครื่องหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แล้วก็ตาม แต่ในความเป็นจริงผู้ประกอบการก็ยังคงสามารถใช้เครื่องหมายการค้าที่ประกอบด้วยเครื่องหมายเกี่ยวข้องกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ จนเครื่องหมายการค้าดังกล่าวมีลักษณะบ่งเฉพาะ<sup>92</sup> ทำให้รัฐภาคีสมาชิกต่าง ๆ รับผิดชอบเครื่องหมายการค้าที่ประกอบด้วยสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามวิธีการที่สอง เครื่องหมายการค้าที่ประกอบด้วยที่ประกอบด้วยสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงกลายเป็นเครื่องหมายที่ถูกต้องตามกฎหมาย<sup>93</sup> และเมื่อเครื่องหมายการค้าที่ประกอบด้วยสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นเครื่องหมายที่ถูกต้องตามกฎหมายก็ทำให้ขัดต่อความตกลงทริปส์ในข้อหลักการห้ามใช้เครื่องหมายการค้าที่ประกอบด้วยเครื่องหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ตามความตกลงทริปส์ ข้อ 22.3 และความตกลงทริปส์ข้อ 23.2<sup>94</sup>

<sup>91</sup> วิชัย อริยะนันทกะ, อ้างแล้ว, เชิงอรรถที่ 57.

<sup>92</sup> เพิ่งอ้าง.

<sup>93</sup> เพิ่งอ้าง.

<sup>94</sup> ทวีพฤทธิ ศิริศักดิ์บรรจง, อ้างแล้ว, เชิงอรรถที่ 47, น.160

จากปัญหาดังกล่าวนี ความตกลงทริปส์จึงได้กำหนดข้อยกเว้นไว้ในความตกลงทริปส์ ข้อ 24.5<sup>95</sup> โดยบัญญัติว่า

“ณ ที่ใดที่เครื่องหมายการค้าได้รับการจดทะเบียนโดยสุจริต หรือ ณ ที่ใดสิทธิในเครื่องหมายการค้าได้รับการใช้โดยสุจริต

(a) ก่อนวันบังคับใช้บทบัญญัติเหล่านี้แก่รัฐภาคีสมาชิกตามส่วนที่ 6 หรือ

(b) ก่อนที่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้รับการปกป้องในประเทศอันเป็นแหล่งกำเนิด

มาตรการที่กำหนดไว้ในหมวดนี้ย่อมไม่สร้างความเสียหายแก่ความสมบูรณ์ถูกต้องของเครื่องหมายการค้าจดทะเบียน หรือสิทธิในการใช้เครื่องหมายการค้า ทั้งนี้เพราะเครื่องหมายการค้า นั้นเหมือนหรือคล้ายกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์”

ตามความในข้อยกเว้นความตกลงทริปส์ข้อ 24.5 ประเด็นสำคัญที่จะทำให้เงื่อนไขในการที่จะสามารถใช้เครื่องหมายการค้าที่ประกอบด้วยเครื่องหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีอยู่ด้วยกัน 2 ประการ<sup>96</sup> ได้แก่

ประการแรก เครื่องหมายการค้าที่ประกอบด้วยเครื่องหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้จดทะเบียนโดยถูกต้อง หรือเครื่องหมายการค้าที่ประกอบด้วยเครื่องหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ใช้โดยสุจริต ก่อนที่ความตกลงทริปส์เรื่องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะมีผลบังคับใช้ หรือ

<sup>95</sup> ข้อ 24.5 ความตกลงทริปส์

Where a trademark has been applied for or registered in good faith, or where rights to a trademark have been acquired through use in good faith either :

(a) before the date of application of these provisions in that Member as defined in Part VI ; or

(b) before the geographical indication is protected in its country of origin ;

Measure adopted to implement this Section shall not prejudice eligibility for or the validity of the registration of a trademark, or the right to use a trademark, on the basis that such a trademark is identical with, or similar to, a geographical indication.

<sup>96</sup> ทวีฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง, อ้างแล้ว, *เชิงอรรถที่ 47*, น.161

ประการที่สอง เครื่องหมายการค้านั้น กรณีการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้า การจดทะเบียนเครื่องหมายการค้า หรือการใช้เครื่องหมายการค้านั้นได้กระทำโดยสุจริต ก่อนที่ความตกลงทริปส์เรื่องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะมีผลบังคับใช้ในประเทศที่เป็นแหล่งกำเนิด

เมื่อช้อยกเว้นตามความตกลงทริปส์ข้อ 24.5 ได้บัญญัติไว้ดังกล่าวข้างต้น ก็มีผลทำให้เครื่องหมายการค้าที่ประกอบด้วยเครื่องหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ยังคงเป็นเครื่องหมายการค้าตามกฎหมาย เครื่องหมายการค้านั้นก็ยังคงสามารถใช้งานต่อไปได้ ไม่ขัดต่อช้อยกเว้นตามความตกลงทริปส์ข้อ 24.5<sup>97</sup>

4. การใช้ชื่อบุคคล ซึ่งช้อยกเว้นตามความตกลงทริปส์ข้อ 24.8 นี้ เป็นกรณีการใช้ชื่อบุคคลทางการค้า หรือใช้ชื่อบุคคลเป็นชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยช้อยกเว้นตามความตกลงทริปส์ข้อ 24.8<sup>98</sup> บัญญัติไว้ว่า

“บทบัญญัติในส่วนนี้ไม่ทำให้เกิดความเสียหายซึ่งสิทธิของบุคคลใด เพื่อการใช้ชื่อบุคคลประกอบการค้า หรือการใช้ชื่อบรรพบุรุษประกอบธุรกิจ เว้นแต่การใช้ชื่อดังกล่าวนั้นถูกนำไปใช้สร้างความสับสนหลงผิดแก่สาธารณชน”

ช้อยกเว้นตามความตกลงทริปส์ข้อ 24.8 กล่าวถึงกรณีการใช้ชื่อบุคคลในการประกอบการค้า หรือใช้ชื่อบรรพบุรุษในการประกอบธุรกิจ ซึ่งช้อยกเว้นนี้จะไม่ไปตัดสิทธิของบุคคลใดในอันที่จะใช้ชื่อของตนในการประกอบการค้า หรือชื่อของบรรพบุรุษในการประกอบธุรกิจ แม้ว่าชื่อนั้นจะไปพ้องกับชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ก็ตาม แต่ความตกลงทริปส์ข้อ 24.8 นี้จะไม่ใช้บังคับ หากการใช้ชื่อดังกล่าวนั้นก่อให้เกิดความสับสนหลงผิดแก่สาธารณชน<sup>99</sup> หรือการใช้ชื่อบุคคล หรือบรรพบุรุษนั้นกระทำไปโดยไม่สุจริต<sup>100</sup>

5. การปฏิเสธการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เมื่อประเทศที่เป็นแหล่งกำเนิดปฏิเสธการคุ้มครอง โดยหลักแล้วการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์ไม่มีระยะเวลา

<sup>97</sup> เฟิงอ้าว, น.161

<sup>98</sup> ข้อ 24.8 ความตกลงทริปส์

The provisions of this Section shall in no way prejudice the right of any person to use, in the course of trade, that person's name or the name of that person's predecessor in business, except where such name is used in such a manner as to mislead the public.

<sup>99</sup> จักรกฤษณ์ ควรพจน์, อ้าวแล้ว, เชิงอรรถที่ 45, น.18

<sup>100</sup> ทวีพฤทธิ ศิริศักดิ์บรรจง, อ้าวแล้ว, เชิงอรรถที่ 47, น.162

สิ้นสุดความคุ้มครอง แต่ตามข้อยกเว้นตามความตกลงทริปส์ข้อ 24.9 สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อาจสิ้นสุดหรือยุติลงได้ ซึ่งข้อยกเว้นตามความตกลงทริปส์ข้อ 24.9 บัญญัติไว้ว่า

“รัฐภาคีสมาชิกความตกลงทริปส์ไม่มีพันธกรณีที่จะต้องคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นไม่ได้รับความคุ้มครองในประเทศที่เป็นแหล่งกำเนิด หรือความคุ้มครองในประเทศที่เป็นแหล่งกำเนิดได้ระงับไปแล้ว”

โดยปกติการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์ไม่มีระยะเวลาสิ้นสุดการคุ้มครอง แต่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สามารถสิ้นสุดหรือยุติการคุ้มครองได้เพียงวิธีเดียว หากเข้าองค์ประกอบตามข้อยกเว้นตามความตกลงทริปส์ข้อ 24.9 คือ การที่ประเทศที่เป็นแหล่งกำเนิดสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่ให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้น หรือการคุ้มครองภายในประเทศได้ระงับไปแล้ว ซึ่งก็มีผลทำให้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นสิ้นสุดความคุ้มครองตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และประเทศภาคีสมาชิกก็ไม่จำเป็นต้องคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่แหล่งกำเนิดสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่ให้ความคุ้มครอง<sup>101</sup>

สรุป จากเนื้อหากฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์ ทำให้เห็นว่ากฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์นี้เป็นความตกลงระหว่างประเทศที่สำคัญฉบับหนึ่งด้านทรัพย์สินทางปัญญา ถึงแม้ว่ากฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาตามความตกลงทริปส์จะแตกต่างจากกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาฉบับอื่นๆ แต่กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์มีประโยชน์มากกว่าที่จะคุ้มครองประโยชน์ทางเศรษฐกิจหรือทางการค้า คือการสนับสนุนสินค้าอันเกิดจากภูมิปัญญา ไม่ว่าด้านมาตรฐานคุณภาพของสินค้าและชื่อเสียง กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์จึงเป็นกฎหมายหนึ่งที่น่าสนใจที่จะนำมาศึกษาฉบับหนึ่งที่จะนำมาเพื่ออนุรักษ์ ฟื้นฟู และส่งเสริมภูมิปัญญาเลยทีเดียว

### 3.3 การปกป้องงานหัตถกรรมที่เกิดจากประเพณีวัฒนธรรมภายใต้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546

ประเทศไทยในฐานะที่เป็นประเทศสมาชิกองค์การการค้าโลก และยังเป็นผู้ร่วมก่อตั้งองค์การขึ้น มีพันธกรณีต้องปฏิบัติตามความตกลงทริปส์เพื่อการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ประเทศไทยจึงได้ตราพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ขึ้น เพื่อนำมาคุ้มครองสินค้าอันเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นพืชผลทางการเกษตร งานหัตถกรรมต่างๆ งานอุตสาหกรรม และอาหาร เป็นต้น

<sup>101</sup> ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง, อ้างแล้ว, เชิงอรรถที่ 47, น.163

ลักษณะของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้น สามารถแบ่งแยกการคุ้มครองได้ถึง 2 ลักษณะ ได้แก่ การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยตรง คือ การใช้ชื่อแหล่งภูมิศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับสินค้า เช่น ไข่เค็มไชยา คำว่า “ไชยา” เป็นชื่ออำเภออำเภอหนึ่งในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งบ่งบอกถึงแหล่งผลิตสินค้าไข่เค็มไชยา เป็นต้น และการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยอ้อม คือ การใช้สัญลักษณ์หรือสิ่งอื่นใดแทนที่ไม่ใช่ชื่อแหล่งภูมิศาสตร์ ซึ่งใช้เพื่อบ่งบอกถึงแหล่งภูมิศาสตร์อันเป็นแหล่งกำเนิดหรือแหล่งผลิตสินค้า เช่น สัญลักษณ์ประจำอำเภอ หรือ สัญลักษณ์ประจำจังหวัด เป็นต้น<sup>102</sup>

พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ได้บัญญัติคำว่า “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ไว้ในมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ไว้ว่า คือ ชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์ และที่สามารถบ่งบอกว่าสินค้านั้นเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว<sup>103</sup> ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นชื่อภูมิศาสตร์ที่แสดงบนฉลากของสินค้า ซึ่งชื่อภูมิศาสตร์นี้จะทำหน้าที่ส่งข้อมูลไปสู่ผู้บริโภคให้ทราบถึงแหล่งผลิตสินค้า ทำให้ผู้บริโภคสามารถที่จะทราบและจำแนกแยกแยะว่าสินค้าที่ติดฉลากสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ผลิตขึ้นที่แหล่งผลิตใด สินค้ามีคุณภาพหรือมีเอกลักษณ์แตกต่างจากสินค้าประเภทเดียวกันเช่นไร เป็นต้น<sup>104</sup>

### 3.3.1 ผู้ทรงสิทธิตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ. 2546

เจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 คือ<sup>105</sup> ชุมชน ซึ่งชุมชนในที่นี้หมายถึงกลุ่ม บุคคลที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ภูมิศาสตร์แห่งใดแห่งหนึ่ง โดยสมาชิกในชุมชนมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจากประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ วิถีการปฏิบัติ และการนับถือศาสนา รวมทั้งชุมชนในที่นี้อาจจะเป็นชุมชนเมือง ชุมชนชนบท หรือชุมชนคนพื้นเมืองก็ได้ และประการสำคัญ คือชุมชนตามนัยยะแห่งกพระราชบัญญัติคุ้มครองคุ้มครองสิ่งบ่งชี้

<sup>102</sup> สำนักงานพาณิชย์จังหวัดเชียงราย, Story Telling : สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ GI กับการพัฒนาเศรษฐกิจของจังหวัดและประเทศ , สืบค้นเมื่อวันที่ 1 มกราคม 2559 จาก <http://www.km.moc.go.th/download/article/27-08-58Story%20Telling.pdf>

<sup>103</sup> มาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546

“สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” หมายความว่า ชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์ และที่สามารถบ่งบอกว่าสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว

<sup>104</sup> ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง, อ้างแล้ว, เชิงอรรถที่ 47, น.225

<sup>105</sup> เพิ่งอ้าง, น 226

ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ต้องเป็นผู้ที่ผลิตสินค้า และสินค้านั้นจะต้องมีคุณลักษณะเฉพาะ เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ตั้งชุมชนตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546 โดยโดยลักษณะเฉพาะดังกล่าวมิได้บัญญัติไว้ว่า คุณลักษณะเฉพาะเป็นสิ่งที่ใด อาจจะเป็นวัตถุดิบหรือสิ่งที่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์อย่างอื่นก็ได้ และสิทธิชุมชนนี้ได้มีการบัญญัติไว้ใน กฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ซึ่งได้รับรองความมีตัวตนของชุมชนไว้ ดังนั้นจึงทำให้ชุมชนเป็นผู้ทรงสิทธิตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 และกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาฉบับอื่นๆได้

ส่วนผู้ใช้ประโยชน์จากสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ตามมาตรา 25 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546<sup>106</sup> ได้มีการกำหนดให้ ผู้ผลิตในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เหล่านี้มีสิทธิใช้ประโยชน์จากสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ โดยมาตรา 25 ดังกล่าวกำหนดเงื่อนไขว่า ผู้ผลิตต้องรักษาไว้ซึ่งคุณลักษณะเฉพาะของสินค้าที่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ ซึ่งแหล่งภูมิศาสตร์นี้เป็นแหล่งผลิตสินค้าที่ขึ้นทะเบียนเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 เงื่อนไขดังกล่าวเป็นการรักษาไว้ซึ่งมาตรฐาน คุณภาพ เอกลักษณ์และชื่อเสียงของสินค้า ซึ่งมีเงื่อนไขที่สำคัญคือผู้ผลิตต้องผลิตสินค้าในแหล่งพื้นที่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่จดทะเบียน<sup>107</sup> ยกตัวอย่างเช่น หมูย่างเมืองตรัง เป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดตรัง ผู้ผลิตต้องเป็นผู้ทำในจังหวัดตรังเท่านั้น ผู้ผลิตรายอื่นที่มีได้อยู่ในจังหวัดตรังไม่มีสิทธิใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หมูย่างเมืองตรัง แม้ว่าผู้ผลิตรายนั้นจะนำสูตรการทำหรือวัตถุดิบในการทำมาจากจังหวัดตรังและไปทำหรือจำหน่ายที่จังหวัดอื่นก็ตาม เป็นต้น แต่ข้อบังคับดังกล่าวนี้มิได้กำหนดแก่ผู้ประกอบการค้า

นอกจากผู้ผลิตที่มีสิทธิใช้ประโยชน์ตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ. 2546 แล้ว ผู้จำหน่ายก็เป็นอีกบุคคลหนึ่งซึ่งมีสิทธิใช้ประโยชน์จากสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ถึงแม้ว่าพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะมีได้กำหนดอยู่ในเงื่อนไข ตามมาตรา 25 พระราชบัญญัติสิ่ง

<sup>106</sup> มาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546

เมื่อมีการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สำหรับสินค้าใดแล้ว ผู้ผลิตสินค้านั้นซึ่งอยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้านั้นดังกล่าว หรือผู้ประกอบการค้าเกี่ยวกับสินค้านั้นมีสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ขึ้นทะเบียนกับสินค้าที่ระบุตามเงื่อนไขที่นายทะเบียนกำหนด

<sup>107</sup> ทวิพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง, *อ้างแล้ว*, *เชิงอรรถที่ 47*, น 227



บ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 แต่ผู้จำหน่ายก็มีสิทธิใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ แม้ผู้จำหน่ายจะไม่ได้จำหน่ายสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในแหล่งพื้นที่ของสินค้า<sup>108</sup>

แม้ว่าผู้ผลิต หรือผู้จำหน่าย จะสามารถใช้สินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ. 2546 แต่สิทธิดังกล่าวเป็นเพียงสิทธิในการใช้เท่านั้น ผู้ใช้สิทธิไม่มีสิทธิโอนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ให้แก่บุคคลภายนอกได้ สิทธินี้มุ่งต่อการผูกขาดสิทธิแต่เพียงผู้เดียวของผู้ผลิตทุกรายในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่จดทะเบียน สิทธิในการใช้สินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นี้ จึงมุ่งต่อการแสวงหาประโยชน์ทางการเงินหรือเศรษฐกิจ ซึ่งผู้บริโภคให้การยอมรับคุณภาพและชื่อเสียงของสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ สิทธิตามมาตรา 25 ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546 จึงไม่ใช่สิทธิในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมหรืออนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยตรง แต่เป็นประโยชน์ทางอ้อมเพื่อการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นและดูแลสิ่งแวดล้อม<sup>109</sup>

### 3.3.2 งานหัตถกรรมสินค้าตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ. 2546

คำว่า “งานหัตถกรรม” คือ สิ่งที่สร้างขึ้นด้วยฝีมือมนุษย์ หรือกระบวนการผลิตสิ่งของด้วยมือ ที่ใช้แรงงานฝีมือเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิต ซึ่งมีวัตถุประสงค์เน้นประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก โดยคิดประดิษฐ์ขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นต้น ซึ่งงานหัตถกรรมนี้ได้ถูกบัญญัติไว้ให้เป็นสินค้าที่ได้รับความคุ้มครองในคำนิยามศัพท์มาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 หากว่างานหัตถกรรมนั้นเป็นงานอันเกิดจากประเพณีวัฒนธรรมหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน

ทั้งนี้คำนิยามศัพท์คำว่า “สินค้า” ตามมาตรา 3<sup>110</sup> แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546 กำหนดให้ สินค้าที่จะเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต้องเป็นสินค้าสามารถซื้อขาย แลกเปลี่ยนหรือโอนกันได้ ซึ่งสินค้าที่จะเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต้องเป็นสินค้าที่เกิดจากผลิตผลทางการเกษตร งานหัตถกรรม และอุตสาหกรรม สินค้าหัตถกรรมจึงเป็นสินค้าตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546 ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสินค้าชั้นลงหิน บ้านบุ เพราะสินค้านี้ดังกล่าวเป็นสิ่งของที่สามารถซื้อขาย แลกเปลี่ยน และโอนกันได้ และ

<sup>108</sup> เฟื่องอ้าง, น 227

<sup>109</sup> เฟื่องอ้าง, น 227

<sup>110</sup> มาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546

“สินค้า” หมายความว่า สิ่งของที่สามารถซื้อขาย แลกเปลี่ยน หรือโอนกันได้ ไม่ว่าจะเกิดโดยธรรมชาติหรือเป็นผลิตผลทางการเกษตร รวมตลอดถึงผลิตภัณฑ์ทางหัตถกรรมและอุตสาหกรรม

สินค้าชั้นลงหินนั้นมีคุณลักษณะเฉพาะเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์บ้านบุตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ซึ่งภูมิปัญญาการทำชั้นลงหิน บ้านบุเป็นการทำด้วยฝีมือและทักษะของช่างหลายสาขา เป็นงานที่เกิดจากฝีมือของมนุษย์ ถูกจัดอยู่ในประเภทงานหัตถกรรมซึ่งเป็นสินค้าที่ได้รับความคุ้มครองตามคำนิยามศัพท์สินค้าแห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546

ปัจจุบันสินค้าที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีจำนวนทั้งสิ้น 61 สินค้า จัดเป็นสินค้างานหัตถกรรมจำนวน 16 สินค้า<sup>111</sup> ซึ่งสินค้างานหัตถกรรมทั้ง 16 สินค้านี้ไม่มีการขึ้นทะเบียนสินค้างานหัตถกรรมด้านโลหะเลยแม้แต่สินค้าเดียว อาจด้วยสาเหตุมากมาย เช่น ปัญหาคำนิยามศัพท์ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ในปัจจุบัน เป็นต้น ซึ่งผู้ศึกษาจะได้ยกตัวอย่างงานหัตถกรรมที่ได้มีการขึ้นทะเบียนเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ในปัจจุบันมาเปรียบเทียบกับงานหัตถกรรมชั้นลงหิน บ้านบุ ว่าทำไมสินค้าเหล่านี้จึงได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546

งานหัตถกรรมที่ได้รับอนุญาตให้ขึ้นทะเบียนเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยมีจำนวนทั้งสิ้น 16 สินค้า<sup>112</sup> โดยข้าพเจ้าจะยกตัวอย่าง ผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์ เพราะผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์เป็นงานหัตถกรรมเช่นเดียวกันกับชั้นลงหิน บ้านบุ ซึ่งต้องใช้ฝีมือของแรงงานเช่นเดียวกัน มีการสืบทอดจากอดีตถึงปัจจุบันเป็นระยะเวลายาวนาน จนก่อเกิดเป็นประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ซึ่งมีเอกลักษณ์แตกต่างจากผ้าไหมจากแหล่งอื่น ทำให้สินค้าผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์มีชื่อเสียงและเอกลักษณ์แตกต่างจากสินค้าประเภทเดียวกัน

ผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์ เป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นผ้าไหมลายมัดหมี่ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ลวดลายบนผ้าจะมีความโค้งมน และอ่อนช้อย ซึ่งผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์ มีอยู่ด้วยกัน 2 ลาย ได้แก่ ลายหลัก และลายแถบ มีมากมายหลายสี ทั้งสีแดง สีครีม สีชมพูอ่อน สีม่วง สีน้ำเงิน สีเขียว เป็นต้น ผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์เป็นผ้าที่มีชื่อเสียงของชาวบ้านในชุมชนภูไทดำ ตำบลบ้านโนน อำเภอกำแพง จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งได้มีการสืบทอดฝีมือการทอผ้ามาตั้งแต่อดีตกาล ชุมชนภูไทดำมีวัฒนธรรมว่าเด็กผู้หญิงในชุมชนที่เริ่มโตเป็นสาว โดยมีอายุประมาณ 15 ปี จะต้องสามารถทอผ้าไหมแพรวาได้ เพราะหากทำไม่เป็น เด็กหญิงนั้นจะเป็นที่รังเกียจของคนในชุมชน และไม่มีโอกาสจะได้

<sup>111</sup> ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง, เอกสารประกอบโครงการสัมมนากลุ่มทางวิชาการ เรื่อง มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสินค้าอาหารในประชาคมอาเซียน : บทเรียนสำหรับประเทศไทย, น.1

<sup>112</sup> เฟิงอ้วง, น.1

แต่งงานกับคนในหมู่บ้าน ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้การทอผ้าแพรวาเป็นประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนที่ได้รับการสืบสานต่อกันมา<sup>113</sup>

โดยผ้าไหมแพรวาได้มีการจดทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์ ตาม พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ. 2546 โดยกรมทรัพย์สินทางปัญญาได้รับขึ้นทะเบียนเมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ.2550 โดยผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์เป็นผ้าไหมที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษของชาวผู้ไทย และได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจากการสืบทอดกันจากรุ่นสู่รุ่นภายในแหล่งภูมิศาสตร์ได้แก่ อำเภอคำม่วง อำเภอสหัสขันธ์ อำเภอสว่างแดนดิน และกิ่งอำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดกาฬสินธุ์ ทำให้พื้นที่แหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าวนี้มีความเชื่อมโยงกับผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์อย่างแนบแน่นมาอย่างช้านาน<sup>114</sup> เป็นคุณลักษณะเฉพาะซึ่งเชื่อมโยงกันระหว่างสินค้าผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์กับแหล่งภูมิศาสตร์จังหวัดกาฬสินธุ์ ทำให้ผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์ได้รับการจดทะเบียนจากการเชื่อมโยงดังกล่าว

ดังนั้น ถึงแม้ว่าผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์ที่ข้าพเจ้ายกตัวอย่างจะมีความแตกต่างจากกรณีศึกษาชั้นลงหินบ้านบุ แต่งานทั้ง 2 นั้นก็เป็นงานซึ่งเกิดจากฝีมือแรงงาน เป็นงานหัตถกรรมเช่นเดียวกัน ถึงงานหัตถกรรมทั้งสองจะเป็นงานหัตถกรรมที่แตกต่างกัน แต่ภูมิปัญญาทั้งสองมีการถ่ายทอดความรู้จากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่งเป็นระยะเวลานาน จนเป็นประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนเหมือนกัน ผู้ศึกษาจึงเห็นว่า หากผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์สามารถได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ภูมิปัญญาการทำชั้นลงหิน บ้านบุ ก็สามารถได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายนี้ได้เช่นกัน

### 3.3.3 สิทธิชุมชนในงานหัตถกรรมตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546

สิทธิตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ไม่ใช่สิทธิในทรัพย์สินของเอกชน แต่เป็นสิทธิชุมชน สิทธิชุมชนมีลักษณะเป็นสิทธิเชิงซ้อนและเป็นสิทธิเฉพาะตัวของชุมชนที่จะขอขึ้นทะเบียน โฉนดสิทธิเชิงซ้อน หมายถึง ในพื้นที่หรือบริบทหนึ่งๆ ของการจัดการทรัพยากร ส่วนรวม ไม่ได้มีเพียงแค่สิทธิของความเป็นเจ้าของ ที่จะกีดกันการใช้ประโยชน์เท่านั้น ยังมีสิทธิการใช้ประโยชน์ร่วมกัน สิทธิการจัดการ สิทธิในการตรวจสอบถ่วงดุล โดยให้ ภาคส่วนต่างๆในสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการใช้สิทธิของชุมชน เพื่อสร้าง ความไว้วางใจในสังคมสำหรับการ

<sup>113</sup> จักรกฤษณ์ ควรพจน์, *อ้าวแล้ว, เชิงอรรถที่ 45*, น 160

<sup>114</sup> กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 21. สข 50100021 ผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์, สืบค้นเมื่อวันที่ 16 สิงหาคม 2560, จาก <http://www.ipthailand.go.th>

จัดการทรัพยากรที่เป็นส่วนรวม มากกว่าที่จะยกสิทธิ ความเป็นเจ้าของให้กับรัฐหรือเอกชน<sup>115</sup> ยกตัวอย่างเช่น ป่า เป็นที่ดินที่อยู่ในสิทธิครอบครองของรัฐ รัฐมีสิทธิในการจัดการและควบคุม ซึ่งในขณะเดียวกันชุมชนก็มีสิทธิในการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์ด้วยเช่นกัน เป็นต้น และเมื่อเป็นสิทธิชุมชนจึงทำให้สิทธิตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ดังกล่าวไม่อาจที่จะโอน ขาย เปลี่ยนมือ หรืออนุญาตให้ใช้สิทธิกันได้ ซึ่งการใช้สิทธิตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นอนุญาตให้แต่ผู้ผลิตสินค้าซึ่งอยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ และผู้ประกอบการค้าเกี่ยวกับสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นเท่านั้น ที่จะมีสิทธิใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้ว(โดยต้องเป็นไปตามเงื่อนไขของนายทะเบียน) เป็นต้น

การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีจุดประสงค์ที่สำคัญ 3 ประการ<sup>116</sup> ได้แก่

- 1) เพื่อคุ้มครองผู้บริโภคมิให้สับสนหลงผิดเกี่ยวกับพื้นที่แหล่งกำเนิดของสินค้า
- 2) เพื่อคุ้มครองผู้ผลิตหรือผู้จำหน่ายสินค้า เพื่อมิให้ชื่อเสียงและความนิยม ของผู้บริโภค ที่มีต่อสินค้าของตนต้องสูญสิ้นไป เนื่องจากบุคคลอื่นได้ใช้สินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยไม่ถูกต้อง
- 3) เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น

ส่วนกรณีผู้ที่เป็นเจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้จดทะเบียนแล้วนั้น จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นสิทธิชุมชน ชุมชนในที่นี้จึงเป็นกลุ่มบุคคลที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ภูมิศาสตร์ที่ใดที่หนึ่ง ตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ. 2546 โดยสมาชิกในชุมชนมีความรู้สึกร่วมกันจากประเพณีวัฒนธรรม ความรู้ที่สืบทอดต่อกันมา ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดหรือวิธีการผลิตสินค้า และลักษณะของชุมชนในที่นี้ไม่ได้วัดกันที่จำนวนสมาชิกของคนในชุมชน จำนวนสมาชิกจึงเป็นเพียงข้อเท็จจริงประกอบในช่วงเวลาหนึ่งของชุมชนเท่านั้น ชุมชนจึงเป็นผู้ทรงสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และชุมชนนั้นก็ยังสามารถเป็นผู้ทรงสิทธิตามกฎหมาย

<sup>115</sup> กาญจนา คุ่มทรัพย์, สิทธิชุมชนกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาป่าชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี (วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ ปีที่ 4 ฉบับที่ 1), น.152

<sup>116</sup> จักรกฤษณ์ ควรพจน์, อ้างแล้ว, เชิงอรรถที่ 45 ,น 34

ทรัพย์สินทางปัญญาฉบับอื่นๆได้ เช่น พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ.2542 เป็นต้น<sup>117</sup>

ลักษณะของสิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 มาตรา 25<sup>118</sup> ได้กำหนดตัวผู้ที่มีสิทธิใช้ประโยชน์จากชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ว่า ผู้ผลิตทุกรายในพื้นที่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่จดทะเบียน ผู้ผลิตเหล่านี้เป็นผู้ที่มีสิทธิใช้ประโยชน์จากชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้าที่ได้จดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่ผู้ผลิตเหล่านั้นก็ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่นายทะเบียนกำหนดด้วยเช่นกัน ซึ่งเงื่อนไขดังกล่าวนี้เป็นมาตรการเพื่อที่จะรักษาไว้ซึ่งมาตรฐานคุณภาพ เอกลักษณ์ และชื่อเสียงของสินค้า ภายใต้เงื่อนไขสำคัญคือผู้ผลิตสินค้าต้องผลิตสินค้าในพื้นที่แหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้าที่ได้จดทะเบียน เป็นต้น<sup>119</sup>

ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 มิได้กำหนดไว้ให้ผู้ผลิตมีสิทธิใช้ประโยชน์จากชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้จดทะเบียนแล้วเพียงรายเดียว แต่ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทยได้กำหนดให้ผู้ประกอบการเกี่ยวกับสินค้าที่ได้จดทะเบียนมีสิทธิใช้ประโยชน์จากชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้จดทะเบียนแล้วด้วยเช่นกัน แต่ว่าผู้ประกอบการไม่ได้ตกอยู่ภายใต้เงื่อนไขข้อจำกัดเช่นเดียวกันกับผู้ผลิตสินค้าตามมาตรา 25 แห่งพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ผู้ประกอบการมีสิทธิใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้าได้ แม้ว่าผู้ประกอบการเกี่ยวกับสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์รายนั้นจะไม่ได้จำหน่ายสินค้าในแหล่งกำเนิดหรือแหล่งผลิตสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์<sup>120</sup>

<sup>117</sup> จากข้อมูลของศาสตราจารย์เสน่ห์ จามริก ได้นำเสนอถึงตัวตนของชุมชนไว้ว่า ชุมชนท้องถิ่นไทยมีตัวตนและมีการใช้สิทธิในด้านการปกครองตนเอง การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นด้านประเพณีวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ หรือการปกครองท้องถิ่นมาอย่างยาวนาน แม้ว่าประเทศไทยได้ประกาศใช้กฎหมายสมัยใหม่ตามแบบตะวันตก กฎหมายเหล่านี้ปฏิเสธตัวตนของชุมชน และกฎหมายรับรองเพียงนิติบุคคลตามกฎหมายก็ตาม แต่ชุมชนท้องถิ่นไทยยังคงมีตัวตนและใช้สิทธิกำหนดใจตนเองมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งในภายหลังตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 เป็นต้นมาก็ได้มีการบัญญัติรับรองตัวตนของชุมชน และชุมชนเป็นผู้ทรงสิทธิตามกฎหมายได้

<sup>118</sup> มาตรา 25 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546

เมื่อมีการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สำหรับสินค้าใดแล้ว ผู้ผลิตสินค้านั้นซึ่งอยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้านั้นดังกล่าว หรือผู้ประกอบการค้าเกี่ยวกับสินค้านั้นมีสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ขึ้นทะเบียนกับสินค้าที่ระบุตามเงื่อนไขที่นายทะเบียนกำหนด

<sup>119</sup> ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง, *อ้าวแล้ว, เชิงอรรถที่ 47*, น.227

<sup>120</sup> *เพ่งอ้าว*, น.228

อย่างไรก็ตาม สิทธิตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 มาตรา 25 เป็นแต่เพียงสิทธิใช้เท่านั้น(ใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์) ผู้ใช้ไม่ว่าจะเป็นผู้ผลิตสินค้าหรือผู้ประกอบการเกี่ยวกับสินค้าที่ได้จดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่มีสิทธิที่จะโอน ขาย หรือจำหน่าย สิทธิตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ดังกล่าวแก่บุคคลภายนอก สิทธิในการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงมุ่งต่อการแสวงหาประโยชน์ทางการเงิน เมื่อผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการสามารถจำหน่ายสินค้าตาม สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยสินค้าเหล่านี้มีราคาสูงขึ้น และผู้บริโภคให้การยอมรับคุณภาพและชื่อเสียงสินค้า สิทธิตามมาตรา 25 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทยจึงไม่ใช่สิทธิในการรักษา อนุรักษ์ หรือฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยตรง แต่สิทธิตามกฎหมายมาตรานี้มีผลทางอ้อมต่อการปกป้อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อม<sup>121</sup>

ส่วนกรณีอายุความคุ้มครองสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ไม่มีบทบัญญัติกำหนดเกี่ยวกับอายุความคุ้มครองสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไว้ อันจะมีผลทำให้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีระยะเวลาความคุ้มครองไม่สิ้นสุด แต่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อาจถูกเพิกถอนได้ หากผู้ผลิตสินค้าเลิกหรือไม่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อีกต่อไป หรือสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กลายเป็นชื่อสามัญของสินค้า<sup>122</sup> หรือภายหลังสินค้านั้นกลายเป็นสินค้าที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือนโยบายของรัฐตามมาตรา 5<sup>123</sup> แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546

จึงทำให้เห็นได้ว่า พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ได้บัญญัติสอดคล้องกับความตกลงทริปส์ และประเทศไทยเองก็นำกฎหมายนี้มาใช้ประโยชน์ได้ ไม่ว่าจะนำมาใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพ รักษามาตรฐาน และชื่อเสียงของสินค้า หรือนำมาใช้เพื่อการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ประเพณีวัฒนธรรม ของชุมชน เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการผลิตสินค้าอันเกิดจากชุมชน เผยแพร่แก่บุคคลรุ่นหลังๆหรือผู้บริโภคให้มากขึ้น

<sup>121</sup> เฟื่องอ้าง, น.228

<sup>122</sup> เฟื่องอ้าง, น.228

<sup>123</sup> มาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546

สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ขอขึ้นทะเบียนสำหรับสินค้าใดต้องไม่มีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

- 1) เป็นชื่อสามัญของสินค้าที่จะใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์
- 2) เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือนโยบายแห่งรัฐ

### 3.4 การปกป้องงานหัตถกรรมที่เกิดจากประเพณีวัฒนธรรมภายใต้กฎหมายต่างประเทศ

#### 3.4.1 ประเทศอินเดีย

ประเทศอินเดียเป็นประเทศที่มีประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนาน และเป็นประเทศที่มีทรัพยากรธรรมชาติตามพื้นที่ภูมิศาสตร์ทั่วประเทศเป็นจำนวนมาก ทำให้ประเทศอินเดียมีสินค้าอันเกิดจากแหล่งพื้นที่ภูมิศาสตร์ต่างๆมากมาย ซึ่งมีคุณภาพและชื่อเสียง เป็นที่รู้จักของคนในประเทศและชาวต่างชาติ กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เข้ามามีบทบาทเป็นอย่างมากสำหรับเศรษฐกิจและการทำการค้าในประเทศอินเดีย ไม่ว่าจะเป็นการค้าภายในประเทศหรือการค้าระหว่างประเทศ เนื่องจากประเทศภาคีสมาชิกทั้งหลายมีหลักการในกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อย่างเดียวกัน หากจะแตกต่างกันก็แตกต่างกันเพียงรายละเอียดของการได้มาซึ่งสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ในอดีตประเทศอินเดียไม่มีมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เหล่านี้ จนกระทั่งประเทศอินเดียได้ตกลงเป็นภาคีสมาชิกของความตกลงทริปส์ ทำให้ประเทศอินเดียมีพันธกรณีต้องปฏิบัติตามความตกลงทริปส์เพื่อการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ประเทศอินเดียจึงได้ตรากฎหมายพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเทศอินเดีย ค.ศ.1999 ขึ้น ทำให้สินค้าอันเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือสินค้าอันเกิดจากประเพณีวัฒนธรรมทุกประเภทได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายฉบับนี้<sup>124</sup>

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับหรือมีความสัมพันธ์กับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศอินเดียมีอยู่ด้วยหลายฉบับ โดยสามารถแยกหรือจำแนกได้ดังต่อไปนี้<sup>125</sup>

- 1) พระราชบัญญัติการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999
- 2) การจดทะเบียน และการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ค.ศ.2002
- 3) ความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า
- 4) อนุสัญญากรุงปารีส

##### 3.4.1.1 ผู้ทรงสิทธิตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999

พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999 เกิดขึ้นจากการที่ประเทศอินเดียเข้าร่วมเป็นรัฐภาคีสมาชิกขององค์การการค้าโลก ซึ่งทำให้ประเทศอินเดียต้องบัญญัติกฎหมายภายในประเทศตามอนุสัญญาขององค์การการค้าโลก ซึ่งความตกลงทริปส์ว่าด้วยการคุ้มครอง

<sup>124</sup> ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง, มาตรการคุ้มครองการแสดงออกทางวัฒนธรรมแบบประเพณีศึกษากรณี ผ้าไหมสุรินทร์, (ดุชนิพนธ์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2556), น.341

<sup>125</sup> กรมทรัพย์สินทางปัญญา, กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเทศอินเดีย, (กรุงเทพมหานคร : กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2549), น.3

สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ก็เป็นหนึ่งในนั้น ประเทศอินเดียจึงต้องบัญญัติกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ภายในประเทศ ประเทศอินเดียจึงมีการกำหนดขอบเขตคุ้มครองสินค้าที่จะถือว่าเป็นสินค้าที่มีเกี่ยวข้องกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไว้ โดยได้บัญญัติคำนิยามศัพท์คำว่า “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สำหรับสินค้า” พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999 มาตรา 2(1)<sup>126</sup> ว่า

“สิ่งบ่งชี้ที่แสดงถึงเอกลักษณ์ต่างๆของสินค้าทางการเกษตร สินค้าตามธรรมชาติ หรือสินค้าที่ถูกผลิตขึ้นในแหล่งกำเนิดหรือในดินแดนของประเทศ หรือภูมิภาค หรือท้องถิ่นหนึ่ง ซึ่งการผลิตสินค้าในพื้นที่ดังกล่าวก่อให้เกิดคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะพิเศษแก่สินค้าอย่างสำคัญ และหมายความรวมถึงสินค้าที่ถูกผลิตเพียงขั้นตอนหนึ่งในพื้นที่ หรือสินค้าที่ถูกผลิตบางขั้นตอนในพื้นที่ หรือสินค้าที่ถูกเตรียมในพื้นที่ซึ่งพื้นที่ดำเนินกิจกรรมดังกล่าวเป็นพื้นที่ในดินแดน ภูมิภาค หรือท้องถิ่น” ดังนั้นจะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999 มุ่งเน้นที่จะคุ้มครองชื่อทางภูมิศาสตร์ หรือชื่อย่อ หรือคำอื่นใดซึ่งไม่ใช่ชื่อภูมิศาสตร์ เพื่อให้ผู้บริโภคเข้าใจว่า ชื่อดังกล่าวเป็นชื่อแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้า

ตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999 มาตรา 21(b) กำหนดไว้ว่า “สิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นสิทธิแต่เพียงผู้เดียว เพื่อการผลิตและจำหน่ายสินค้าแก่สาธารณชน”

การที่พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999 ได้บัญญัติไว้เช่นนั้น ทำให้เห็นว่า ผู้ทรงสิทธิตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย อาจจะแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1.ผู้ผลิตสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และ 2.ผู้จำหน่ายสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

<sup>126</sup> มาตรา 2(1) พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999

“geographical indication” , in relation to goods, means an indication which identifies such goods as agricultural goods, natural goods or manufactured goods as originating, or manufactured in the territory of a country, or a region or locality in that territory, where a given quality, reputation or other characteristic of such goods is essentially attributable to its geographical origin and in case where such goods are manufactured goods one of the activities of either the production or of processing or preparation of the goods concerned take place in such territory, region or locality, as the case may be.



โดยผู้ผลิตและผู้จำหน่ายสินค้าตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ. 1999 เป็นบุคคลที่มีสิทธิใช้ประโยชน์จากสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ร่วมกัน<sup>127</sup> ยกตัวอย่างเช่น ชุมชน ก ผลิตถั่วขามซึ่งมีเอกลักษณ์แตกต่างจากถั่วขามทั่วไปหรือของชุมชนอื่น นาย ข เป็นผู้ผลิตสินค้าถั่วขามของชุมชน ก และมีนาย ค เป็นผู้นำสินค้าถั่วขามของชุมชน ก ออกไปจำหน่ายยังสถานที่ต่างๆ ซึ่งหากถั่วขามของชุมชน ก ได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999 อย่างถูกต้องตามกฎหมาย นาย ข และ นาย ค ก็จะได้รับสิทธิในการใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ร่วมกัน ซึ่งไม่ได้ผูกขาดแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือแค่นาย ข หรือนาย ค เท่านั้นที่มีสิทธิใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ถั่วขามของชุมชน ก ผู้ประกอบการรายอื่นก็สามารถใช้ประโยชน์จากสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ หากครบเป็นไปตามเงื่อนไขดังกล่าว โดยต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์และการปกป้องผลประโยชน์ของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เป็นต้น

สรุป ผู้มีสิทธิใช้สินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ถูกต้องตามกฎหมาย ตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999 ย่อมถือได้ว่าเป็นเจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้จดทะเบียนนั้นโดยชอบด้วยกฎหมาย ก็คือผู้ผลิตและผู้จำหน่ายสินค้า ทำให้ผู้มีสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีสิทธิอันชอบธรรมในการใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้จดทะเบียนนั้นตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999 แต่สิทธิดังกล่าวมีแต่เพียงสิทธิในการใช้เท่านั้น สิทธิในการใช้ดังกล่าวนี้จึงไม่สามารถโอน ขาย หรือจำหน่ายให้แก่บุคคลอื่นได้เช่นกัน

#### 3.4.1.2 งานหัตถกรรมสินค้าตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999

พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999 ได้บัญญัติคำนิยามศัพท์คำว่า “สินค้า” ไว้ในมาตรา 2.(1) พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999 ว่า “สินค้าทางการเกษตร สินค้าตามธรรมชาติ หรือผลิตภัณฑ์สินค้าใดๆ และให้หมายความรวมถึงสินค้าหัตถกรรมหรือสินค้าอุตสาหกรรม และสินค้าอาหาร”

จากคำนิยามดังกล่าว ทำให้เราเห็นว่า พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ. 1999 ได้ให้ความสำคัญกับสินค้าหลากหลายประเภท โดยหนึ่งในนั้นพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดียได้ให้ความสำคัญ และมุ่งเน้นที่จะคุ้มครองสินค้าอันเกิดจากความคิดของมนุษย์ และมีมือแรงงานของมนุษย์ หรือก็คือสินค้าหัตถกรรมนั่นเอง

<sup>127</sup> ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง, *อ้าวแล้ว, เชิงอรรถที่ 123*, น.348-349

พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999 ได้มีการจัดแบ่งประเภทของสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ออกเป็นทั้งสิ้น 34 ประเภท<sup>128</sup> โดยผู้ศึกษาขอยกตัวอย่าง งานหัตถกรรมตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999 ได้แก่ ผ้าสาหรืไหม เป็นตัวอย่างในการศึกษา

ผ้าสาหรืไหมเป็นผ้าที่ใช้ในสังคมชาวอินเดียมาอย่างยาวนาน เป็นผ้าที่สวยงามและมีราคาแพง เป็นผ้าที่ใช้เฉพาะผู้หญิงชาวอินเดีย มีสีส่นและลวดลายต่างๆ<sup>129</sup> เป็นผ้าที่ใช้ในการนุ่งห่ม เป็นเครื่องแต่งกายทางศาสนา เป็นเครื่องแต่งกายตามวรรณะ เป็นเครื่องแต่งกายในงานประเพณีต่างๆ นับตั้งแต่วัยเด็กจนกระทั่งเป็นผู้ใหญ่และเสียชีวิต การสวมใส่ผ้าสาหรืจึงเป็นการแต่งกายตามประเพณีวัฒนธรรมของชาวอินเดียซึ่งประกอบด้วยศรัทธาและคติพจน์ต่างๆ และตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999 ผ้าสาหรืไหมถือเป็นประเภทของสินค้าประเภทที่ 24 อันได้แก่ สิ่งทอผลิตภัณฑ์สิ่งทอ เป็นต้น

หากกล่าวถึงพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย ไม่ได้จัดแบ่งประเภทไว้มากมายเช่นเดียวกันกับ พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย โดยหากเทียบสิ่งทอในพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย น่าจะจัดอยู่ในประเภทงานหัตถกรรม เพราะว่าสิ่งทอนั้น เกิดจากแรงงานฝีมือมนุษย์ทำให้เกิดขึ้น จึงสามารถที่จะนำมาเทียบเคียงกันได้

หากพิจารณาว่าเหตุใดงานหัตถกรรมผ้าสาหรืไหมถึงได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999 อาจจะมีเหตุผลด้วยกัน 2 ประการ<sup>130</sup>

ประการแรก ผ้าสาหรืที่ผลิตจากไหมเป็นสินค้าตามมาตรา 2 (1)<sup>131</sup> พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999 ซึ่งได้กำหนดให้ความคุ้มครองแก่สินค้า ไม่ว่าสินค้านี้จะกล่าวว่าเป็นการผลิตในอุตสาหกรรม และสินค้างานหัตถกรรม หากสินค้านี้มีคุณสมบัติตาม

<sup>128</sup> เฟิงอ้วง, น.345

<sup>129</sup> บ้านจอมยุทธ, การแต่งกายชาวอินเดีย, สืบค้นเมื่อวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ.2559, <http://www.baanjommyut.com/>

<sup>130</sup> ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง, อ่วงแล้ว, เซิงอรรถที่ 123, น.349

<sup>131</sup> มาตรา 2(1) พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999

In this Act, unless the context otherwise requires:

“goods” means any agricultural, natural or manufactured goods or any goods of handicraft or of industry and includes food stuff;

พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999 กำหนดแล้ว สินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นย่อมได้รับการจดทะเบียนและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย

ประการที่สอง ผ้าสาหรี่ที่ผลิตจากผ้าไหมเป็นสินค้าประเภทงานหัตถกรรมตามมาตรา 2 พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999 ซึ่งคำว่า “หัตถกรรม” ได้มีกฎหมาย Task Force on Handicrafts in India 1989 ได้ให้คำอธิบายว่า หัตถกรรมหมายถึงชิ้นงานที่ถูกสร้างขึ้นด้วยมือของมนุษย์ โดยมนุษย์ใช้เครื่องมืออุปกรณ์ที่ไม่ซับซ้อน เพื่อการสร้างงานหัตถกรรม งานหัตถกรรมจึงเป็นงานศิลปะทั่วไป และหรือประเพณีในธรรมชาติ รวมทั้งงานหัตถกรรมยังหมายความว่ารวมถึงวัตถุที่มีไว้เพื่อใช้ประโยชน์และวัตถุที่มีไว้เพื่อการตกแต่งด้วย ทำให้ผ้าสาหรี่ไหมที่ผลิตขึ้นจากชุมชนชาวอินเดียย่อมได้รับประโยชน์จากพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ค.ศ.1999 ตามมาตรา 2(1)<sup>132</sup>

สรุป ผ้าสาหรี่ไหมถือเป็นงานหัตถกรรมตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999 เช่นเดียวกันกับชิ้นลงหิน บ้านบุ ซึ่งเป็นงานหัตถกรรมอันเกิดจากฝีมือของมนุษย์เหมือนกัน และชุมชนเป็นผู้ผลิตขึ้น ดังนั้นถ้าหากผ้าสาหรี่ไหมตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999 ยังได้รับความคุ้มครอง แล้วทำไมชิ้นลงหิน บ้านบุ ซึ่งเป็นงานหัตถกรรมเช่นกันจึงน่าจะไม่สามารถได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 เช่นกัน

#### 3.4.1.3 สิทธิชุมชนในงานหัตถกรรมตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999

ตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999 เป็นกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาชนิดหนึ่ง อันเกิดขึ้นจากความตกลงทริปส์ ซึ่งสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ดังกล่าว มิได้เป็นสิทธิของเอกชน แต่สิทธิตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นสิทธิชุมชน หรือสิทธิในเครื่องหมาย เป็นสิทธิแต่เพียงผู้เดียว เพื่อการผลิตสินค้าและจำหน่ายแก่สาธารณชน โดยตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999 สิทธิเหล่านี้เป็นมรดกชุมชนร่วมกัน และในขณะเดียวกันกฎหมายฉบับนี้ก็ได้คุ้มครองประโยชน์ของผู้บริโภคด้วยไปพร้อมๆกัน ถึงแม้กฎหมายฉบับนี้จะมีใช้สิทธิของเอกชน แต่กฎหมายฉบับนี้ก็ยอมรับ โดยอนุญาตให้เอกชนที่มาจากชุมชนผู้ผลิตสินค้าภายใต้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สามารถที่จะจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้<sup>133</sup> หากว่าเอกชนรายนั้นสามารถแสดงหลักฐานให้เห็นได้ว่าตนนั้น เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือเป็นผู้ผลิตสินค้าภายใต้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อย่างแท้จริง

<sup>132</sup> J Sai Deepak, “Protection of Traditional Handicrafts under Indian Intellectual Property Laws.” Vol 13 Journal of Intellectual Property Right, p.199-200

<sup>133</sup> ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง, อ้างแล้ว, เชิงอรรถที่ 123, น.348

ผู้ทรงสิทธิตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999 มีด้วยกัน 2 ประเภท ได้แก่ ผู้ผลิตสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และผู้จำหน่ายสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยบุคคลทั้ง 2 นี้จะมีสิทธิที่จะใช้สินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้ขึ้นทะเบียนโดยถูกต้องตามกฎหมายที่ตนมีส่วนเกี่ยวข้องหรือที่ตนอาศัยอยู่<sup>134</sup> ซึ่งรัฐตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999 นี้ไม่ได้เป็นเจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

สิทธิที่จะใช้ดังกล่าวตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ค.ศ.1999 นั้น หมายถึง สิทธิที่จะใช้ตราสัญลักษณ์ GI กับสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ทำให้สินค้านั้นมีคุณภาพ มีความน่าเชื่อถือ มีชื่อเสียง หรือแสดงให้เห็นว่าสินค้านั้นมีความแตกต่างจากสินค้าประเภทเดียวกัน เป็นต้น เป็นมาตรการที่ทำให้ผู้บริโภคไว้วางใจถึงคุณภาพของสินค้าอันเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

แม้ว่าพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999 จะกำหนดว่า กฎหมายดังกล่าวเป็นกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิชุมชน สิทธิชุมชนเป็นสิทธิแต่เพียงผู้เดียว เพื่อการแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ หรือเพื่อการผลิตสินค้าและจำหน่ายสินค้าแก่สาธารณชน ซึ่งสิทธิแต่เพียงผู้เดียวนี้เองไม่สามารถโอน ขาย หรืออนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิ หรือนำไปค้าประกันหรือจำนองแก่บุคคลอื่นได้ ผู้มีสิทธิใช้จึงมีสิทธิแต่เพียงการใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เท่านั้นตามมาตรา 24 พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999<sup>135</sup>

ส่วนเรื่องระยะเวลาการคุ้มครองสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999 มีระยะเวลาคู่ครองสินค้า 10 ปี นับตั้งแต่ที่ได้จดทะเบียนเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และเมื่อหมดอายุการคุ้มครองสินค้า ชุมชนหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับสินค้า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สามารถต่ออายุการคุ้มครองสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต่อได้เรื่อยๆ ซึ่งมีผลทำให้ระยะเวลาคุ้มครองสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่มีที่สิ้นสุดหรือคงอยู่ตลอดไป เว้นแต่ว่าชุมชนที่ผลิตสินค้านั้นจะเลิกใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้น<sup>136</sup>

สรุป ด้วยเหตุนี้เอง พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999 จึงถูกนำมาใช้เพื่อคุ้มครองการแสดงออกทางวัฒนธรรมแบบประเพณีหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ ไม่ว่าวัตถุแห่งการคุ้มครองจะเป็นสินค้านวัตกรรม สินค้าทางการเกษตรหรือสินค้าในรูปแบบอุตสาหกรรม

<sup>134</sup> เฟิงอ้าง, น.348

<sup>135</sup> เฟิงอ้าง, น.349

<sup>136</sup> Geographical Indications Registry Government of India, “Geographical

โดยเป็นความคุ้มครองเป็นสิทธิชุมชน เป็นสิทธิที่มอบแก่ชุมชนชาวอินเดีย เพื่อนำไปใช้ปกป้องสิทธิทางเศรษฐกิจหรือเพื่อการผลิตและการจำหน่ายสินค้าของชาวอินเดีย

### 3.4.2 ประเทศเกาหลีใต้

ประเทศเกาหลีใต้เป็นประเทศประเทศหนึ่งในทวีปเอเชียที่มีชนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เก่าแก่มากมาย ซึ่งถึงแม้ว่าในอดีตสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศเกาหลีใต้จะต้องตกเป็นอาณานิคมของประเทศญี่ปุ่น มากกว่า 35 ปี<sup>137</sup> ต้องพบกับการทำลายล้างมรดกทางวัฒนธรรม หรือจากอิทธิพลของชาวตะวันตก แต่ว่าประเทศเกาหลีใต้ก็ยังคงสามารถที่จะรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของตนเอาไว้ได้ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เห็นว่าประเทศเกาหลีใต้ให้ความสำคัญและมุ่งมั่นที่จะรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆของประเทศไว้ไม่ให้ถูกกลืนหายไปตามกาลเวลาหรือเพราะภัยสงคราม

ในปัจจุบันประเทศเกาหลีใต้เป็นประเทศประเทศหนึ่งที่ได้เข้าร่วมเป็นรัฐภาคีของสมาชิกองค์การระหว่างประเทศมากมาย ไม่ว่าจะเป็นองค์การสหประชาชาติ องค์การทรัพย์สินทางปัญญา องค์การยูเนสโก และองค์การการค้าโลก<sup>138</sup> ทำให้ประเทศเกาหลีใต้มีพันธกรณีต่างๆที่ต้องบัญญัติกฎหมายภายในตามความตกลงระหว่างประเทศขององค์กรต่างๆที่ประเทศเกาหลีใต้ได้เข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิก

#### 3.4.2.1 ผู้ทรงสิทธิตามพระราชบัญญัติปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมเกาหลี ค.ศ.2007

ก่อนที่จะกล่าวถึงพระราชบัญญัติปกป้องมรดกทางวัฒนธรรม ผู้ศึกษาขออธิบายถึงสิทธิตามรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐเกาหลี ค.ศ.1987 ก่อนว่า สิทธิตามรัฐธรรมนูญของประเทศเกาหลีนั้นได้รับรองบุคคลสองประเภทว่าสามารถเป็นประธานแห่งสิทธิหรือผู้ใช้สิทธิตามกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐเกาหลี ค.ศ.1987 ไว้<sup>139</sup> ได้แก่

<sup>137</sup> บริษัท โอเชียนสไมล์ทัวส์ จำกัด, ประวัติศาสตร์ประเทศเกาหลี, สืบค้นเมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม 2559 จาก <http://www.oceansmile.com/Korea/HistoryKorea.htm>

<sup>138</sup> ทวีพทธี ศิริศักดิ์บรรจง, มาตรการทางกฎหมายเพื่อคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นในระบบทรัพย์สินทางปัญญา ศึกษากรณี เพลงพื้นบ้านหมอลำในภาคอีสาน, น.212

<sup>139</sup> เพิ่งอ้าง, น.212

บุคคลแรก ได้แก่ บุคคลธรรมดา คือ บุคคลที่มีสถานภาพเป็นมนุษย์ มนุษย์ สามารถรู้สำนึกในการกระทำของตนเองได้ บุคคลธรรมดาดังกล่าวจึงมีฐานะเป็นพลเมืองซึ่งความเป็นพลเมืองเช่นนี้ของประเทศเกาหลี ซึ่งได้บัญญัติลงไว้ในมาตรา 11<sup>140</sup> แห่งรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐเกาหลี ค.ศ.1987 โดยพลเมืองทุกคนในประเทศล้วนมีความเท่าเทียมกันในทางกฎหมาย และพลเมืองชาวเกาหลีได้ไม่ถูกเลือกปฏิบัติ เนื่องจากพลเมืองดังกล่าวมีความแตกต่างกันในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม หรือวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิต

บุคคลที่สอง ได้แก่ นิติบุคคล คือบุคคลที่กฎหมายสมมติขึ้น ยกตัวอย่างเช่น ห้าง บริษัท สมาคม เป็นต้น ซึ่งนิติบุคคลสามารถเป็นประธานแห่งสิทธิตามที่กฎหมายกำหนดได้ โดยการกระทำนั้น นิติบุคคลสามารถกระทำการผ่านตัวแทนของนิติบุคคลได้ ซึ่งตัวแทนของนิติบุคคลสามารถกระทำการแทนได้ภายในขอบเขตวัตถุประสงค์แห่งนิติบุคคล ซึ่งก็มีผลทำให้นิติบุคคลสามารถรับผิดชอบตามกฎหมายได้ด้วยเช่นกัน

กรณี พระราชบัญญัติปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมเกาหลี ค.ศ.2007 หลักประธานแห่งสิทธิตามกฎหมายแตกต่างออกไป โดยพระราชบัญญัติปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมเกาหลี ค.ศ.2007 บัญญัติไว้ว่า รัฐคือผู้บริหารจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ จากคำกล่าวนี้นี้ รัฐจึงเป็นประธานแห่งสิทธิตามพระราชบัญญัติปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมเกาหลี ค.ศ.2007 ถึงแม้ว่ากฎหมายฉบับนี้จะยอมรับว่า มรดกทางวัฒนธรรมหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นว่ามีถิ่นกำเนิดมาจากชุมชน แต่ชุมชนท้องถิ่นและศิลปินท้องถิ่นไม่สามารถเป็นเจ้าของสิทธิในภูมิปัญญาท้องถิ่นฉบับนี้ โดยเหตุที่รัฐเป็นประธานแห่งสิทธิตามพระราชบัญญัติปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมเกาหลี ค.ศ.2007 ก็เพราะผลของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐเกาหลี ค.ศ.1987 ภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับนี้รัฐมีภาระหน้าที่ที่จะต้องสนับสนุนและพัฒนา มรดกทางวัฒนธรรม และยกระดับมรดกทางวัฒนธรรมของชาติตามมาตรา 9 รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐเกาหลี ค.ศ.1987<sup>141</sup> ซึ่งผูกพันตามพันธกรณีในสนธิสัญญาของ

---

<sup>140</sup> มาตรา 11(1) รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐเกาหลี ค.ศ.1987

All citizens shall be equal before the law, and there shall be no discrimination in political, economic, social or cultural life on account of sex, religion or social status.

<sup>141</sup> มาตรา 9 ของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐเกาหลี ค.ศ.1987

The State shall strive to sustain and develop the cultural heritage and to enhance national culture.

องค์การยูเนสโก<sup>142</sup> ที่ประเทศเกาหลีใต้เป็นภาคีสมาชิกอยู่ ประเทศเกาหลีจึงมีพันธกรณีต้องบัญญัติกฎหมายภายในตามสนธิสัญญาดังกล่าว โดยมีรัฐเป็นประธานแห่งสิทธิตามพระราชบัญญัติปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมเกาหลี ค.ศ.2007 และชุมชนท้องถิ่นไม่มีอำนาจในการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือมรดกทางวัฒนธรรมตามกฎหมายฉบับนี้<sup>143</sup>

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าพระราชบัญญัติปกป้องมรดกทางวัฒนธรรม ค.ศ.2007 จะมีได้มอบสิทธิในการเป็นประธานแห่งสิทธิในมรดกทางวัฒนธรรมแก่ชุมชนท้องถิ่น แต่ชุมชนท้องถิ่นเองก็ยังคงสามารถได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาฉบับอื่นๆได้

สรุป ด้วยเหตุนี้เอง ประธานแห่งสิทธิตามพระราชบัญญัติปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมเกาหลี ค.ศ.2007 ก็คือรัฐ โดยที่ชุมชนท้องถิ่นไม่มีอำนาจในการจัดการ แต่ถึงจะเป็นอย่างนั้นประเทศเกาหลีก็ยังสามารถที่จะปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือมรดกทางวัฒนธรรมได้ของประเทศได้ โดยมีการสนับสนุน ส่งเสริม สืบทอด และมีการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศให้ดียิ่งขึ้นต่อไปได้

#### 3.4.2.2 งานหัตถกรรมสินค้าตามพระราชบัญญัติปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมเกาหลี ค.ศ.2007

ประเทศเกาหลีเป็นประเทศหนึ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นประเทศที่มีศิลปะประเพณีวัฒนธรรมที่มีลักษณะเด่นหลายประการที่ทำให้เกิดเอกลักษณ์เป็นของตัวเองและเป็นประเทศหนึ่งที่มีมรดกทางวัฒนธรรมที่เก่าแก่ ประเพณีวัฒนธรรมของประเทศเกาหลีได้ยกย่องธรรมชาติ เน้นการใช้สีอ่อนและเน้นความเรียบง่าย มรดกทางวัฒนธรรมต่างๆของประเทศเกาหลีได้ไม่ว่าจะเป็นศิลปะเพลงพื้นบ้าน งานหัตถกรรมพื้นบ้าน หรือมรดกทางวัฒนธรรมต่างๆอีกมากมายของประเทศเกาหลีได้จึงสืบทอดต่อกันมาหลายร้อยปี โดยเน้นการออกแบบเพื่อประโยชน์ใช้สอย

<sup>142</sup> ความตกลงระหว่างประเทศดังกล่าว คือ อนุสัญญาปกป้องและส่งเสริมความหลากหลายการแสดงออกทางวัฒนธรรม ค.ศ.2005 และอนุสัญญาปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมที่ไม่มีรูปร่าง ค.ศ.2003

<sup>143</sup> ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง, *อ้างแล้ว, เชิงอรรถที่ 137*, น.213

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมเกาหลี ค.ศ.2007 ต้องเป็นวัตถุแห่งความคุ้มครองตามมาตรา 2 (1)<sup>144</sup> ในฐานะที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งพระราชบัญญัติปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมเกาหลี ค.ศ.2007 นี้ได้ให้ความคุ้มครองแก่มรดกทางวัฒนธรรม ไม่ว่ามรดกทางวัฒนธรรมนั้นจะเป็นสิ่งที่ธรรมชาติสร้างขึ้นเอง หรือที่มนุษย์สร้างขึ้นเองก็ตาม และมรดกทางวัฒนธรรมนั้นมีคุณค่าแก่ชาติ ชน ชาติ หรือมรดกโลก และสิ่งเหล่านี้มีความโดดเด่นในทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ การศึกษา หรือคุณค่าทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งพระราชบัญญัติปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมเกาหลี ค.ศ.2007 ยังได้แบ่งมรดกทางวัฒนธรรมออกเป็น 4 ประเภท<sup>145</sup> ได้แก่

ประเภทแรก มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (tangible cultural heritage) คือ ผลผลิตของมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความโดดเด่นในทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ หรือคุณค่าทางวิทยาศาสตร์ เช่น สิ่งก่อสร้าง สิ่งบันทึกเสียง หนังสือ เอกสารโบราณ ภาพพิมพ์ การแกะสลัก สิ่งประดิษฐ์ของมนุษย์ หรือทางทรัพยากรทางโบราณคดีอื่นๆที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน เป็นต้น<sup>146</sup>

ประเภทที่สอง มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (intangible cultural heritage) คือ ผลิตทางมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความโดดเด่นในทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ การศึกษา หรือคุณค่าทางวิทยาศาสตร์ เช่น ละคร เพลง เต้นรำ และทักษะการแกะสลัก เป็นต้น<sup>147</sup>

<sup>144</sup> มาตรา 2 พระราชบัญญัติปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมเกาหลี ค.ศ.2007

(1) The term “cultural heritage” in this act refers to national, racial, or world heritage, formed artificially or naturally, of outstanding historic, artistic, academic, or scenic value, which is classified into the following categories:

<sup>145</sup> ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง, *อ้าวแล้ว, เชิงอรรถที่ 137*, น.222

<sup>146</sup> มาตรา 2 (1) อนุ 1 พระราชบัญญัติปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมเกาหลี ค.ศ.2007

1.tangible cultural heritage: Tangible cultural products of an outstanding historic, artistic, or academic value, such as buildings, records, books, ancient documents, paintings, sculptures, artifacts, and other archeological resource of similar value;

<sup>147</sup> มาตรา 2 (1) อนุ 2 พระราชบัญญัติปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมเกาหลี ค.ศ.2007

2.Intangible cultural heritage: Intangible cultural products of outstanding historic, artistic, or academic value, such as drama, music, dance, and craft skill;



ประเภทที่สาม อนุสาวรีย์ ไม่ว่าอนุสาวรีย์ทางประวัติศาสตร์ หรืออนุสาวรีย์ที่ตั้งตามภูมิภาคต่างๆ หรือสัตว์ พืช แร่ธาตุ เป็นต้น<sup>148</sup>

ประเภทที่สี่ ทรัพยากรทางคติชน (folklore resources) ธรรมเนียมหรือประเพณีที่เกี่ยวกับอาหารเสื้อผ้า การก่อสร้างบ้าน การค้า ศาสนา พิธีกรรม การปฏิบัติประจำปีหรืออื่นๆ และเสื้อผ้า เครื่องมืออุปกรณ์ และบ้านที่ใช้ประกอบพิธีกรรมและเหตุการณ์ต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งเหล่านี้ต้องประกอบด้วยความเข้าใจ เพื่อการเปลี่ยนแปลงในชีวิตของชาติ<sup>149</sup>

บทนี้ผู้เขียนจะยกตัวอย่างเครื่องดนตรีประจำชาติของประเทศไทย ได้แก่ กายาคิม ซึ่งเป็นงานหัตถกรรมเครื่องดนตรีที่อยู่คู่กับประเทศไทยได้มาอย่างช้านาน

กายาคิม(Kayagum) เป็นเครื่องดนตรีชนิดหนึ่ง ซึ่งมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า กายาโกะ (Kayako) เครื่องดนตรีชนิดนี้ได้รับอิทธิพลมาจากเครื่องดนตรีจีน ได้แก่ เจง กายาคิมเป็นเครื่องดนตรีชนิดตั้งราบขนานไปกับพื้นคล้ายจะเข้ของประเทศไทย เจง(Cheng)ของจีน และโกโตะ(Koto) โดยมี

---

<sup>148</sup> มาตรา 2 (1) อนุ 3 พระราชบัญญัติปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมเกาหลี ค.ศ.2007

3.Monuments: Those classified into the following categories:

(a) Historic sites, such as temple sites, ancient tombs, shell mounds, fortress ruins, old palace ruins, kiln sites, and relic-containing strata, and particularly commemorable facilities, of outstanding historic or academic value;

(b) Scenic sites of outstanding artistic value and excellent scenic view;  
and

(c) Animal (including their habitats, breeding places and migratory places), plants(including their places of origin), minerals, caves, geological features, biological produce, and extraordinary natural phenomena of outstanding historic, scenic, or academic value;

<sup>149</sup> มาตรา 2 (1) อนุ 4 พระราชบัญญัติปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมเกาหลี ค.ศ.2007

4.Folklore resources: Customs or traditions related to food, clothing, housing, trades, religious rituals, annual observances, or such, and cloths implements, and houses used for such rituals and events, essentially required for understanding changes in the life of nationals.

หลักฐานว่าเครื่องดนตรีชนิดนี้ปรากฏขึ้นครั้งแรกช่วงคริสต์วรรษที่ 6 โดยเชื่อกันว่ากษัตริย์(Kasil)แห่งเมืองกายา(Kaya) ในแถบภาคใต้ของประเทศเกาหลีเป็นผู้ประดิษฐ์เครื่องดนตรีชนิดนี้ขึ้น<sup>150</sup>

กายาศิม สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท<sup>151</sup> ตามลักษณะการใช้งาน ได้แก่

- 1) ซองอ็ก กายาศิม(Chongak Kayakum) โดยใช้บรรเลงร่วมในวงดนตรีราชสำนัก
- 2) ซันโจ กายาศิม(Sanjo Kayakum) ใช้ร่วมบรรเลงทั่วไปในรูปแบบของดนตรีพื้นบ้าน

กายาศิมทั้ง 2 ประเภท มีลักษณะคล้ายคลึงกัน แต่อาจจะแตกต่างกันเฉพาะในส่วนของขนาด การประดับตกแต่ง และการใช้งาน โดยในการบรรเลงผู้บรรเลงจะใช้นิ้วหัวแม่มือ นิ้วกลาง ของมือขวาตีลงไปทีละสาย ขณะเดียวกันก็ใช้นิ้วหัวแม่มือ และนิ้วกลางของมือซ้ายกดลงไปบนตำแหน่งใกล้เคียงกับหย่อง คล้ายกับวิธีการกดนิ้วลงบนจะเข้ของไทย ซึ่งกายาศิมทั้ง 2 ประเภทมีเสียงที่แตกต่างกัน ซึ่งกายาศิมจัดเป็นเครื่องดนตรีที่ได้รับความนิยมมากที่สุดเกาหลี เครื่องดนตรีชนิดนี้มีภาพลักษณ์ที่โดดเด่น เสมือนเป็นตัวแทนของดนตรีของประเทศเกาหลี<sup>152</sup>

ข้อสังเกตที่ทำให้เครื่องดนตรี กายาศิม เป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านของประเทศเกาหลีสมควรที่จะได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมประเทศเกาหลี ค.ศ. 2007 มีด้วยกัน 2 ประการคือ

1.เครื่องดนตรี กายาศิม เป็นสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับงานหัตถกรรม ซึ่งสิ่งของดังกล่าวนี้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ ซึ่งมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้นั้นเป็นวัตถุแห่งความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมประเทศเกาหลีได้ ค.ศ.2007 มาตรา 2(1) อนุ 1<sup>153</sup> และ

<sup>150</sup> Warinarin, ดนตรีเกาหลี, สืบค้นเมื่อวันที่ 2 เมษายน พ.ศ.2559, <http://www.bloggang.com/>

<sup>151</sup> เพิ่งอ้าง.

<sup>152</sup> เพิ่งอ้าง.

<sup>153</sup> มาตรา 2 พระราชบัญญัติปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมเกาหลี ค.ศ.2007

(1) The term “cultural heritage” in this act refers to national, racial, or world heritage, formed artificially or naturally, of outstanding historic, artistic, academic, or scenic value, which is classified into the following categories:

1.tangible cultural heritage: Tangible cultural products of an outstanding historic, artistic, or academic value, such as buildings, records, books, ancient documents, paintings, sculptures, artifacts, and other archeological resource of similar value;

เครื่องดนตรี กายาศิมเองนั้นก็เป็เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบเล่นเพลงพื้นบ้านของประเทศเกาหลีซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ตามพระราชบัญญัติปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมที่ไม่สามารถจับต้องได้<sup>154</sup>

ประการที่สอง ถึงแม้ว่าเครื่องดนตรี กายาศิม จะได้รับอิทธิพลมาจากเครื่องดนตรี เจงของจีน และมีลักษณะคล้ายคลึงกับจะเข้ของไทย แต่ว่าเครื่องดนตรีกายาศิมก็ได้มีการพัฒนาและมีเอกลักษณ์ความแตกต่างจากเครื่องดนตรี เจง ของจีนและจะเข้ไทย ดังนั้นการที่จะผลิตเครื่องดนตรีกายาศิมนั้นก็มีความแตกต่างจากเครื่องดนตรีทั้ง 2 ก่อนหน้านี้ ซึ่งชุมชนหรือชุมชนท้องถิ่นในประเทศเกาหลีได้ทำขึ้นมา ถึงแม้ว่าเครื่องดนตรีกายาศิมจะเป็นสิ่งของที่จับต้องได้ และได้รับความคุ้มครองตามมาตรา 1 พระราชบัญญัติปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมประเทศเกาหลีได้ ค.ศ.2007 แต่กรรมวิธีในการทำหรือทำให้เกิดเครื่องดนตรี กายาศิมนั้นไม่สามารถจับต้องได้ เพราะกรรมวิธีหรือขั้นตอนการทํานั้น เป็นความรู้หรือภูมิปัญญาซึ่งไม่สามารถจับต้องได้ ผู้เขียนจึงคิดว่า ในส่วนกรรมวิธีในการทำ เครื่องดนตรีกายาศิมนั้น สามารถได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมประเทศเกาหลีได้ ค.ศ.2007 ตามมาตรา 2 (1) อนุ 2<sup>155</sup> ในฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ไม่สามารถจับต้องได้อีกด้วย

สรุป ได้ว่าเครื่องดนตรีกายาศิมของประเทศเกาหลีได้นั้น สามารถที่จะได้รับความคุ้มครองในทั้งด้านเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้และเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ไม่สามารถจับต้องได้ ตามพระราชบัญญัติปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมประเทศเกาหลีได้ ค.ศ.2007

### 3.4.2.3 สิทธิชุมชนในมรดกทางวัฒนธรรมตามพระราชบัญญัติปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมเกาหลี ค.ศ.2007

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นด้วยผลจากที่ประเทศเกาหลีได้เป็นภาคีสมาชิกขององค์การยูเนสโก ประเทศเกาหลีจึงมีพันธกรณีต้องบัญญัติกฎหมายภายในประเทศตามความตกลงระหว่าง

<sup>154</sup> ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง, *อ้างแล้ว, เชิงอรรถที่ 137*, น.226

<sup>155</sup> มาตรา 2 พระราชบัญญัติปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมเกาหลี ค.ศ.2007

(1) The term “cultural heritage” in this act refers to national, racial, or world heritage, formed artificially or naturally, of outstanding historic, artistic, academic, or scenic value, which is classified into the following categories:

2.Intangible cultural heritage: Intangible cultural products of outstanding historic, artistic, or academic value, such as drama, music, dance, and craft skill

ประเทศที่เกิดขึ้น จึงทำให้เกิดพระราชบัญญัติปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมเกาหลี ค.ศ.2007 ขึ้น ซึ่งกฎหมายฉบับนี้แตกต่างจากฉบับอื่น เพราะกฎหมายฉบับนี้มีได้มอบสิทธิในความเป็นประธานแห่งสิทธิหรือสิทธิในความเป็นเจ้าของแก่ปัจเจกชน นิติบุคคล หรือชุมชน แต่พระราชบัญญัติปกป้องมรดกทางวัฒนธรรม ค.ศ.2007 กลับกำหนดให้รัฐเป็นประธานแห่งสิทธิแทน<sup>156</sup>

การที่พระราชบัญญัติปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมฉบับนี้กำหนดให้รัฐเป็นประธานแห่งสิทธิตามกฎหมาย นั้นก็ผลมาจากมาตรา 9 รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐเกาหลี ค.ศ.1987 ซึ่งมีภาระหน้าที่สอดคล้องกับพันธกรณีของความตกลงระหว่างประเทศขององค์การยูเนสโก กฎหมายฉบับนี้จึงตั้งอยู่บนความหลากหลายทางวัฒนธรรม กฎหมายฉบับนี้จึงมิใช่กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา แต่ถึงแม้ว่าพระราชบัญญัติปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมฉบับนี้จะมีใช้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา แต่กฎหมายฉบับนี้ก็มีความสำคัญในการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นมากมายเช่นกัน<sup>157</sup>

แต่ถึงแม้ว่าพระราชบัญญัติปกป้องมรดกทางวัฒนธรรม ค.ศ.2007 จะมีได้เป็นสิทธิของปัจเจกชน คือ มีได้มอบสิทธิในการจัดการหรือความเป็นเจ้าของแก่ปัจเจกชน นิติบุคคล หรือชุมชน แต่พระราชบัญญัติปกป้องมรดกทางวัฒนธรรม ค.ศ.2007 นี้ ได้มอบสิทธิในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแก่รัฐ ซึ่งสอดคล้องกับกับสนธิสัญญายูเนสโก และรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐเกาหลี ค.ศ.1987<sup>158</sup> โดยถือว่ารัฐเป็นผู้จัดการแทนในการอนุรักษ์ พื้นฟู และทำให้เกิดการสืบทอดแทนชุมชนท้องถิ่น ถึงแม้ว่าชุมชนท้องถิ่นจะเป็นผู้ทำให้เกิดมรดกทางวัฒนธรรมขึ้นมาก็ตาม กฎหมายฉบับนี้จึงถือเป็นสิทธิชุมชนในรูปแบบหนึ่งโดยมีรัฐเป็นผู้จัดการแทน หรืออาจจะถือได้ว่ารัฐหรือก็คือ ประเทศเกาหลี เป็นชุมชนชุมชนหนึ่ง โดยมีรัฐทำการจัดการและถือครองสิทธิตามกฎหมายแทนชุมชนท้องถิ่นในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม เป็นต้น

แม้ว่าปัจเจกชน นิติบุคคล หรือชุมชนจะไม่มีสิทธิในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมตามพระราชบัญญัติปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมเกาหลี ค.ศ.2007 แต่ว่าปัจเจกชน นิติบุคคล หรือชุมชนเองนั้นก็ยังสามารถที่จะได้รับความคุ้มครองสิทธิตามกฎหมายจากกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาอื่นๆ ได้เช่นกัน<sup>159</sup>

ส่วนเรื่องระยะเวลาความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมเกาหลี ค.ศ.2007 นั้น มิได้มีการกำหนดหรือบัญญัติไว้ในกฎหมาย เป็นที่แน่ชัดว่าพระราชบัญญัติปกป้อง

<sup>156</sup> ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง, *อ้าวแล้ว, เชิงอรรถที่ 137*, น.213-214

<sup>157</sup> *เพ็งอ้วง*, น.222

<sup>158</sup> *เพ็งอ้วง*, น.214

<sup>159</sup> *เพ็งอ้วง*, น.215

มรดกทางวัฒนธรรมมีเจตนารมณ์ในการสนับสนุน ส่งเสริม การสืบทอด และการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกทางวัฒนธรรมตามกฎหมาย จึงทำให้ระยะเวลาการคุ้มครองตามพระราชบัญญัติปกป้องมรดกทางวัฒนธรรม ค.ศ.2007 ไม่มีระยะเวลาสิ้นสุด

ดังนั้นจากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ทำให้เราได้ว่า พระราชบัญญัติปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมเกาหลี ค.ศ.2007 มีไว้เพื่อการปกป้อง คุ้มครอง สนับสนุน ส่งเสริม การสืบทอด และการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อให้มรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้หลงเหลืออยู่จนถึงแก่ชาวเกาหลีรุ่นหลังๆให้เห็น โดยให้ศิลปินท้องถิ่นเป็นผู้เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมต่างๆ ซึ่งถึงแม้ว่าตามกฎหมายนี้จะให้รัฐเป็นผู้ผูกขาดสิทธิในการถือครองและจัดการมรดกทางวัฒนธรรมก็ตาม แต่มาตรการต่างๆตามพระราชบัญญัติปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมเกาหลีนี้ก็ช่วยให้ประเทศเกาหลีสามารถที่จะรักษาองค์ความรู้เกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมต่อไปได้



## บทที่ 4

### วิเคราะห์แนวคิดทฤษฎี ปัญหาและข้อจำกัดทางกฎหมาย

หลังจากได้ศึกษาถึงประวัติความเป็นมา และกฎหมายที่สามารถนำมาปกป้องคุ้มครอง ภูมิปัญญาท้องถิ่นในปัจจุบัน ดังนั้นจึงต้องมาวิเคราะห์ต่อว่ากฎหมายดังกล่าวนี้มีปัญหาในการปกป้อง คุ้มครองภูมิปัญญาการทำชันลงหิน บ้านบุอย่างไรในปัจจุบัน และเพราะเหตุใดภูมิปัญญาการทำ ชันลงหินถึงไม่สามารถได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายฉบับนี้

#### 4.1 ปัญหาข้อจำกัดในการใช้แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์เป็นกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาชนิดหนึ่ง การที่จะให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นสิ่งที่มีความสำคัญทั้งการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์ภายในประเทศ และสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ระหว่างประเทศ ซึ่งการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์ก็เพื่อประโยชน์ทางการค้าหรือเศรษฐกิจ หรือเพื่อรักษาไว้ซึ่งองค์ความรู้ต่างๆ ซึ่งการให้ ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้นั้นจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับแนวคิดทฤษฎีต่างๆ เพื่อนำมา ประกอบและสนับสนุนแนวคิดในการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ผู้ศึกษาจึงขอเสนอทฤษฎี หนึ่งที่สามารถนำมาเพื่อประกอบและสนับสนุนในการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ได้แก่ “แนวคิด ความเป็นเลิศแห่งความแตกต่าง เพื่อดำรงไว้ซึ่งความหลากหลายทางวัฒนธรรม”

แนวคิดความเป็นเลิศแห่งความแตกต่าง เพื่อดำรงไว้ซึ่งความหลากหลายทางวัฒนธรรม เป็นแนวคิดทฤษฎีของนาย Johann Gottfried von Herder ซึ่ง Herder ต้องการอธิบายว่าชนชาติ แต่ละชนชาติมีเอกลักษณ์แตกต่างกัน ไม่ว่าจะด้านเชื้อชาติ ด้านภาษา ประเพณี ประวัติศาสตร์ ศาสนา คุณค่าของแต่ละชนชาติจึงมีความแตกต่างกันไม่ใช่เหมือนกัน<sup>1</sup>

อย่างไรก็ตาม แนวคิดความเป็นเลิศแห่งความแตกต่าง เพื่อดำรงไว้ซึ่งความหลากหลาย ทางวัฒนธรรม หากนำมาปรับใช้กับกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แล้ว ก็ยังจะเป็นการแสดงถึงความ แตกต่างของแต่ละกลุ่มบุคคล หรือที่เราเรียกว่า ชุมชน ซึ่งมีเอกลักษณ์ในการดำรงชีวิตที่ต่างกัน แต่การใช้แนวคิดความเป็นเลิศแห่งความแตกต่าง เพื่อดำรงไว้ซึ่งความหลากหลายทางวัฒนธรรมใน การศึกษานี้มีประเด็นปัญหาดังกล่าวดังต่อไปนี้

<sup>1</sup> ปรีดี เกษมทรัพย์, นิติปรัชญา, (กรุงเทพ : โครงการตำราและเอกสารการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2531), น.232

#### 4.1.1 ปัญหาข้อจำกัดความเป็นประธานแห่งสิทธิของชุมชน

แนวคิดที่ผู้ศึกษายกมา ได้แก่ แนวคิดความเป็นเลิศแห่งความแตกต่าง เพื่อการดำรงอยู่ของความหลากหลายทางวัฒนธรรม เป็นแนวคิดของนักปรัชญาชาวเยอรมันชื่อ Johann Gottfried von Herder เป็นแนวคิดที่ต้องการสื่อว่าชนชาติแต่ละชนชาติมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ไม่ว่าด้านภาษา ประเพณีวัฒนธรรม และผลผลิตทางความคิดต่างๆ สังคมของมนุษย์จึงไม่มีความเป็นสากล แต่ Herder เองก็ได้อธิบายว่าบุคคลใดควรเป็นประธานแห่งสิทธิ เพียงกล่าวไว้กว้างๆ ว่า กลุ่มชนชาติใดก็ย่อมมีสิทธิในการปกครองและใช้สิทธิของชนชาตินั้น

เมื่อพิจารณาถึงกฎหมายพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546 กฎหมายฉบับนี้เป็นกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาฉบับหนึ่ง แต่กฎหมายฉบับนี้ตั้งอยู่บนหลักแนวคิดสิทธิชุมชน<sup>2</sup> แตกต่างจากกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาฉบับอื่น เช่น กฎหมายลิขสิทธิ์ กฎหมายสิทธิบัตร และกฎหมายเครื่องหมายการค้า ซึ่งตั้งอยู่บนหลักสิทธิของปัจเจกชน เป็นต้น ส่วนกรณีผู้ที่ประธานแห่งสิทธิตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ จะต้องเป็นบุคคลที่กฎหมายได้เปิดช่องให้สามารถเป็นประธานแห่งสิทธิได้ ดังนั้นการจะพิจารณาถึงผู้ทรงสิทธิจึงมีความสำคัญเป็นลำดับต้นต่อการใช้สิทธิชุมชนในการที่จะนำมาใช้เพื่อรักษาผลประโยชน์ของชุมชน

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ได้เริ่มมีการบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิชุมชน ตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ซึ่งได้บัญญัติการรับรองการรวมตัวของกลุ่มบุคคลไว้ในมาตรา 46<sup>3</sup> และเปิดโอกาสให้กลุ่มคนเหล่านี้สามารถอนุรักษ์หรือรักษาไว้ซึ่งจารีตประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่น และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งกลุ่มบุคคลเหล่านี้เรียกว่า “ชุมชนท้องถิ่น” แต่ถึงแม้ว่าสิทธิชุมชนจะได้รับการรับรอง แต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ก็ยังคงมีปัญหาในการคุ้มครองสิทธิชุมชน เพราะประเด็นการตีความของศาลรัฐธรรมนูญใน

<sup>2</sup> ทวีพฤทธิ ศิริศักดิ์บรรจง, กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อปกป้องผลประโยชน์ในสินค้าอาหารของประชาคมอาเซียน, (กรุงเทพ : สถาบันวิศวกรรมการพิมพ์ พ.ศ.2557), น.226

<sup>3</sup> มาตรา 47 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540

บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันจัดตั้งเป็นพรรคการเมืองเพื่อสร้างเจตนารมณ์ทางการเมืองของประชาชนและเพื่อดำเนินกิจการในทางการเมืองให้เป็นไปตามเจตนารมณ์นั้น ตามวิถีทางการ ปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้

ขณะนั้น<sup>4</sup> ซึ่งกลุ่มบุคคลตามมาตรา 46 ไม่สามารถอ้างสิทธิในการรวมตัวเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมได้ เนื่องจากขณะนั้นไม่มีกฎหมายระดับพระราชบัญญัติบัญญัติถึงสิทธิดังกล่าว

ลำดับต่อมาสิทธิชุมชนนี้ก็ได้อำนาจอยู่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ซึ่งมีเนื้อหาครอบคลุมมากกว่าฉบับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 เพราะตามมาตรา 66<sup>5</sup> แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้มีบัญญัติเพิ่ม คำว่า “ชุมชนท้องถิ่น” และ “ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม” เพิ่มเติมจึงมีขอบเขตการคุ้มครองมากขึ้น แต่ก็ยังคงไว้ซึ่งหลักการเดียวกันมิได้เปลี่ยนแปลง โดยให้ชุมชนมีสิทธิในการอนุรักษ์ พื้นฟู ทำนุบำรุงภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการจัดการ บำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ เช่นเดิม ทั้งนี้ยังได้ตัดคำว่า “ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ” ซึ่งมีปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ออกไปด้วย ทำให้สิทธิดังกล่าวนี้ไม่จำเป็นต้องรอให้มีกฎหมายในระดับพระราชบัญญัติมารับรองสิทธิชุมชนนี้ก่อน

สุดท้าย สิทธิชุมชนได้ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ยังคงสิทธิชุมชนไว้เช่นเดิม เช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 โดยบัญญัติไว้ในมาตรา 43<sup>6</sup> รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 และเมื่อนำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 มาพิจารณาทำให้เห็นว่า การที่รัฐธรรมนูญกำหนดสิทธิชุมชนไว้เช่นนี้ มีผลให้ชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม สามารถเป็นประธานแห่งสิทธิได้ตามกฎหมายเนื่องจากรัฐธรรมนูญได้รับรอง

<sup>4</sup> คำวินิจฉัยที่ 62/2545

<sup>5</sup> มาตรา 66 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

บุคคลที่รวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์ หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน

<sup>6</sup> มาตรา 43 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560

บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิ

(1) อนุรักษ์ พื้นฟู หรือส่งเสริมภูมิปัญญา ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงามทั้งของท้องถิ่นและของชาติ



ตัวตนในทางกฎหมายของชุมชน โดยกำหนดเกี่ยวกับหน้าที่ของชุมชนไว้ เป็นเหตุให้ชุมชนสามารถเป็นประธานแห่งสิทธิตามกฎหมายได้<sup>7</sup>

เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ด้านประธานแห่งสิทธิ พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 มิได้กล่าวถึงประธานแห่งสิทธิตามกฎหมาย แต่กำหนดไว้เพียงผู้มีสิทธิใช้ตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ตามมาตรา 25<sup>8</sup> แห่งพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546 ได้แก่ ผู้ผลิตสินค้า และผู้ประกอบการค้า ถึงแม้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 จะบัญญัติไว้ชัดเจนว่าชุมชนเป็นประธานแห่งสิทธิตามกฎหมาย แต่จากที่ผู้ศึกษาพิจารณาจากกรณี ผู้ซึ่งก่อให้เกิดสินค้าตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ก็คือชุมชน อีกทั้งเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ ได้กำหนดเปิดช่องให้ชุมชนสามารถเป็นประธานแห่งสิทธิตามกฎหมายได้ ดังนั้นผู้ที่เป็ประธานแห่งสิทธิตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ก็คือ ชุมชน โดยชุมชน ณ ที่นี้ หมายถึงชุมชน ณ แหล่งภูมิศาสตร์แห่งใดแห่งหนึ่ง และชุมชนดังกล่าวนี้ต้องเป็นชุมชนที่ผลิตสินค้าประการสำคัญ สินค้าอันเกิดจากชุมชนดังกล่าว สินค้านี้ต้องมีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ ไม่ว่าจะเกิดจากวัตถุดิบในแหล่งภูมิศาสตร์ของชุมชน หรือกรณีอื่นๆที่สร้างคุณลักษณะเฉพาะของสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ของชุมชน

หากพิจารณาคำว่า “ชุมชน” มีความหมายถึง หมู่ชน กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคมเล็กๆ ซึ่งอาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน และเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย ประมวลกฎหมายดังกล่าวได้แบ่งสภาพบุคคลออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ บุคคลธรรมดา และนิติบุคคล ซึ่งสถานะทางกฎหมายของชุมชนเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับแล้ว ไม่ถือว่าเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายไทย สาเหตุเพราะการจะถือว่าเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายไทยจะต้องเป็นคณะบุคคลที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย หรือกิจการหรือองค์กรทรัพย์สินที่จัดตั้งขึ้นเพื่อสาธารณประโยชน์ ชุมชนจึงไม่มีสถานะตามกฎหมายไทย

<sup>7</sup> กิตติศักดิ์ ปรกติ, สิทธิของบุคคลที่อยู่ร่วมกันเป็นชุมชน, (กรุงเทพ : สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2550) น.23-24

<sup>8</sup> มาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546

เมื่อมีการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สำหรับสินค้าใดแล้ว ผู้ผลิตสินค้านั้นซึ่งอยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้านั้นดังกล่าว หรือผู้ประกอบการค้าเกี่ยวกับสินค้านั้นมีสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ขึ้นทะเบียนกับสินค้าที่ระบุตามเงื่อนไขที่นายทะเบียนกำหนด

เมื่อพิจารณาถึงพื้นที่ตั้งของแหล่งภูมิศาสตร์ของชุมชน หากใช้แนวคิดความเป็นเลิศแห่งความแตกต่าง เพื่อการดำรงอยู่ของความหลากหลายทางวัฒนธรรม ของ Herder มาเปรียบเทียบ อาจจะต้องพิจารณาว่าบุคคลต่างๆ มีเชื้อชาติ มีการใช้ ประเพณีวัฒนธรรมที่ หรือที่สำคัญคือนับถือศาสนาเดียวกันหรือไม่เป็นสำคัญ ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้จะเป็นตัวบ่งชี้ว่าบุคคลดังกล่าวเป็นกลุ่มบุคคลกลุ่มเดียวกันหรือไม่ แต่จำนวนที่แท้จริงของแต่ละชุมชนไม่สามารถคำนวณได้ เพราะชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา แต่หากเทียบกับกฎหมายไทยในปัจจุบันอาจจะต้องเทียบกับแผนที่ทางภูมิศาสตร์ บัตรประชาชนซึ่งสามารถระบุตัวตนของแต่ละบุคคลได้ หรือตามทะเบียนบ้านว่าบุคคลใดมีถิ่นที่อยู่ถิ่นเดียวกัน มีจำนวนสมาชิกแต่ละบ้านมีจำนวนเท่าใด เป็นต้น

หากเป็นกรณีสิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ. 2546 กฎหมายฉบับนี้ต้องการกำหนดให้ชัดเจนว่าใครจะเป็นผู้มีสิทธิใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของสินค้าหรือก็คือผู้ทรงสิทธิ ซึ่งผู้ที่จะมีสิทธิใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะต้องเป็นผู้ขอขึ้นทะเบียนสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งจะมีระบุไว้ในทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามแบบกฎกระทรวงว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการขึ้นทะเบียนการประกาศโฆษณา การคัดค้านและการโต้แย้งคำคัดค้านการขึ้นทะเบียน การอุทธรณ์และการแก้ไขหรือเพิกถอนทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2547 ว่าบุคคลใดหรือกลุ่มบุคคลใดเป็นผู้ขอขึ้นทะเบียนสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และเมื่อสินค้านั้นได้รับการอนุญาตเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แล้ว ก็เชื่อว่าทุกคนภายในชุมชนหรือกลุ่มบุคคลนั้นทุกคนจะสามารถใช้ชื่อทางภูมิศาสตร์ได้ เพราะจะต้องไปขอใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามกฎหมายกระทรวงดังกล่าวข้างต้น และจะต้องอยู่ภายใต้อำนาจตามมาตรา 25 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ซึ่งก็จะต้องเป็นผู้ผลิตสินค้าหรือผู้ประกอบการเกี่ยวกับสินค้านั้นเท่านั้น ยกตัวอย่างเช่น หากขึ้นลงหิน บ้านบุ สามารถขึ้นทะเบียนเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ ผู้ที่ขอขึ้นทะเบียนได้แก่ ชุมชนบ้านบุ แม้จะกำหนดว่าผู้ขอขึ้นทะเบียนคือชุมชนบ้านบุ แต่ก็เชื่อว่าทุกคนในชุมชนบ้านบุ จะสามารถขอใช้ชื่อทางภูมิศาสตร์ตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ เพราะต้องอยู่ภายใต้กฎกระทรวงว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการขึ้นทะเบียนการประกาศโฆษณา การคัดค้านและการโต้แย้งคำคัดค้านการขึ้นทะเบียน การอุทธรณ์และการแก้ไขหรือเพิกถอนทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2547 และภายใต้อำนาจตามมาตรา 25 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 และเมื่อนำไปประกอบกับข้อเท็จจริงของสินค้าขึ้นลงหิน บ้านบุ ปัจจุบันเหลือเพียงผู้ประกอบการรายเดียวได้แก่ โรงงานเจียม แสงสังจา ดังนั้นผู้ที่จะมีสิทธิใช้ชื่อทางภูมิศาสตร์ของสินค้าขึ้นลงหิน บ้านบุ ก็ได้แก่ โรงงานเจียม แสงสังจา เพียงรายเดียว

คำว่า “สิทธิชุมชน” ดังกล่าวภายในประเทศไทย คำๆนี้เกิดขึ้นมาจากความคิดริเริ่มของ ศาตราจารย์ เสน่ห์ จามริก และนักวิชาการต่างๆที่ร่วมกันบัญญัติคำๆนี้ขึ้น<sup>9</sup> ซึ่งศาสตราจารย์เสน่ห์ จามริก มิได้เป็นผู้สำเร็จปริญญาด้านนิติศาสตร์ แต่ท่านจบการศึกษาในสาขารัฐศาสตร์ และการเมืองการปกครอง ดังนั้นการบัญญัติคำว่า “สิทธิชุมชน” จึงมิได้มีแนวคิดมาจากนักวิชาการทางด้านกฎหมาย จึงไม่สามารถนำศาสตร์ทางด้านกฎหมายมาตีความคำว่า “สิทธิชุมชน” ได้เพียงศาสตร์เดียว แต่ต้องใช้ทั้งศาสตร์ทางด้านนิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ และการเมืองการปกครอง เข้ามาร่วมกันเพื่ออธิบายคำว่า “สิทธิชุมชน”

สิทธิชุมชน เป็นสิทธิที่มีลักษณะเชื่อมโยงกันระหว่าง 2 สิทธิ<sup>10</sup> ได้แก่ สิทธิของปัจเจกชน ซึ่งเป็นสิทธิที่กล่าวถึงการเป็นเจ้าของของบุคคล การดำรงชีวิต หรือการเลือกประกอบอาชีพ และสิทธิของรัฐเหนือทรัพยากรธรรมชาติ เป็นสิทธิที่กล่าวถึงดินแดนของรัฐ ซึ่งรัฐต้องทำการอนุรักษ์ บริหาร และจัดการทรัพยากรเหมาะสม ซึ่งสิทธิชุมชนนี้ นำสิทธิทั้ง 2 ดังกล่าวมารวมเข้าด้วยกัน ยกตัวอย่าง เช่น ชุมชนชาวบ้านบุ อาศัยอยู่ในจังหวัดกรุงเทพ แขวงบางขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย ซึ่งชุมชนเหล่านี้ก็สามารถจัดการ บริหารและใช้ทรัพยากรภายในพื้นที่ได้ แต่การที่จะใช้ทรัพยากรดังกล่าวนี้ก็จะต้องไม่ขัดต่อกฎหมายบ้านเมืองซึ่งรัฐเป็นผู้ออกกฎ ซึ่งกฎหมายรัฐธรรมนูญในปัจจุบันได้กำหนดให้รัฐและชุมชนมีหน้าที่ร่วมกันในการจัดการทรัพยากรภายในชุมชนด้วย

อย่างไรก็ตาม เมื่อนำแนวคิดทฤษฎีความเป็นเลิศแห่งความแตกต่าง เพื่อการดำรงอยู่ของความหลากหลายทางวัฒนธรรม ของ Johann Gottfried von Herder มาพิจารณา Herder นั้น คัดค้านแนวคิดตามกฎหมายธรรมชาติซึ่งบอกว่า กฎหมายคือเหตุผล คนทุกชนชาติมีความเข้าใจตรงกัน และสามารถใช้บังคับกับชนชาติอื่นๆได้ ซึ่ง Herder ต้องการเน้นหนักถึงความสำคัญของเอกลักษณ์ของแต่ละชนชาติ ซึ่งเอกลักษณ์ดังกล่าวมีวิวัฒนาการของประวัติศาสตร์มนุษยชาติ จนแต่ละชาติมีความแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นด้านภาษา ประเพณีวัฒนธรรม ศาสนา เป็นต้น คุณค่าของแต่ละชนชาติจึงมีความแตกต่างกัน<sup>11</sup> ซึ่งแต่ละชนชาติสามารถแสดงถึงประเพณีวัฒนธรรมต่างๆของตนได้แตกต่างกันออกได้หลายวิธี ไม่ว่าจะเป็นการกระทำให้ดู และให้ปฏิบัติตาม เป็นต้น โดย Herder สรุปรว่าชนชาติแต่ละชนชาติแตกต่างกัน การจะให้ทุกชนชาติมีความเป็นสากล จึงเป็นการทำลายเอกลักษณ์ของชนชาตินั้น

<sup>9</sup> วิษั จีระแพทย์, มองย้อนแนวคิดสิทธิชุมชนของไทย(จุลนิติ ปีที่ 7 ฉบับที่ 3 (พฤษภาคม - มิถุนายน 2553), น.39

<sup>10</sup> เฟื่องอ้าง, น.39

<sup>11</sup> ปรีดี เกษมทรัพย์, อ้างแล้ว, เชิงอรรถที่ 1 , น.232

ยกตัวอย่างเช่น งานหัตถกรรมเครื่องสังคโลกสุโขทัยหมายถึงเครื่องปั้นดินเผาที่ผลิตขึ้นในรูปของภาชนะหรือเครื่องใช้สอย และเครื่องประดับอาคารต่างๆ เช่น ถ้วย ชาม โอ่งน้ำ กระปุก เป็นต้น โดยเครื่องสังคโลกสุโขทัยเป็นวัฒนธรรมเชิงหัตถศิลป์ที่สืบทอดให้กับชนรุ่นหลังสืบทอดกันมา ซึ่งเครื่องสังคโลกสุโขทัยเริ่มมีการทำตั้งแต่สมัยยุคสุโขทัยตอนต้น และชนรุ่นหลังก็ได้รับสืบทอดเอาองค์ความรู้หรือแนวความคิดการทำเครื่องสังคโลกสุโขทัยของบรรพชนของพวกเขา และพัฒนาจนมาเป็นเครื่องใช้สอยที่ทันสมัยอยู่จนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ ทำให้ซึ่งเครื่องสังคโลกสุโขทัยมีความหลากหลายอันเนื่องมาจากการสืบทอดจากอดีตสู่ปัจจุบันและพัฒนา เช่น เครื่องปั้นดินเผาเนื้อแกร่งไม่เคลือบ แต่ประดับด้วยลวดลายจากการใช้แม่พิมพ์กดลวดลายประทับ หรือเครื่องถ้วยเคลือบสีน้ำตาลเข้มเป็นการเคลือบสีพื้นเดียว ลักษณะรูปแบบและสีน้ำตาลเคลือบคล้ายกับเครื่องถ้วยลพบุรีประเภทเคลือบสีน้ำตาล หรือเครื่องถ้วยเคลือบขาวที่เขียนลวดลายใต้เคลือบสีน้ำตาล มีลักษณะคล้ายเครื่องถ้วยจีนจากเตาสือโจ้ว กับเครื่องถ้วยอันหนานของเวียดนาม เป็นต้น ทำให้เครื่องสังคโลกสุโขทัยมีเอกลักษณ์โดดเด่นกว่าเครื่องปั้นดินเผาจากแหล่งอื่นด้วยกรรมวิธีการผลิตที่หลากหลายซึ่งถ่ายทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน จนเป็นวิถีชีวิตและอาชีพของชุมชนภายในจังหวัดสุโขทัย<sup>12</sup>

Herder นั้น กล่าวถึงแต่เพียงการคงไว้ซึ่งความหลากหลายทางวัฒนธรรม เพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชนชาติ ไม่ว่าจะเป็นด้านภาษา ศาสนา ประเพณีวัฒนธรรม เชื้อชาติ ซึ่งมีความแตกต่างกัน ไม่ใช่ต้องเป็นสากล มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันหรือเหมือนกัน แต่ Herder นั้นก็ได้กล่าวถึงการเป็นประธานแห่งสิทธิตามกฎหมายของหลากหลายทางวัฒนธรรมดังกล่าวเลย นั่นก็เพราะ Herder เห็นประโยชน์แต่เพียงเพื่อการคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชนชาติ และความหลากหลายของวัฒนธรรมเพียงเท่านั้น มิได้มองถึงสิทธิตามกฎหมายในการเป็นเจ้าของความหลากหลายทางวัฒนธรรมต่างๆ แต่ตามแนวคิดทฤษฎีความเป็นเลิศแห่งความแตกต่าง เพื่อการดำรงอยู่ของความหลากหลายทางวัฒนธรรม ของ Johann Gottfried von Herder Herder มีวัตถุประสงค์เช่นเดียวกันกับกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มุ่งปกป้องและคุ้มครองการใช้ชื่อภูมิศาสตร์กับสินค้า โดยสินค้าดังกล่าวมีคุณลักษณะเฉพาะตัวในแต่ละพื้นที่แหล่งภูมิศาสตร์

สรุป แม้ว่า Herder จะมีได้กล่าวถึงผู้เป็นประธานแห่งสิทธิตามแนวคิดทฤษฎีความเป็นเลิศแห่งความแตกต่าง เพื่อดำรงไว้ซึ่งความหลากหลายทางวัฒนธรรมไว้อย่างชัดเจน แต่การที่ Herder กล่าวว่าเอกลักษณ์ของแต่ละชนชาตินั้นแตกต่างกัน ซึ่งอาจตีความได้ว่าประธานแห่งสิทธิตาม

<sup>12</sup> สารสนเทศจังหวัดที่ตั้งสาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ศิลปกรรมสมัยสุโขทัย ด้านทัศนศิลป์(Visual Arts), สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กันยายน 2559 จาก <http://www.info.ru.ac.th/province/Sukhotai/art22.htm>

แนวคิดความเป็นเลิศแห่งความแตกต่าง เพื่อดำรงไว้ซึ่งความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้แก่ กลุ่มชนชาติต่างๆหรือประเทศหรือรัฐในปัจจุบัน อันเป็นที่รวมของเอกลักษณ์ของชนชาติต่างๆ ซึ่งจากทฤษฎีของ Herder สร้างประโยชน์มากมาย ไม่ว่าจะเป็นนำมาใช้เพื่อปกป้องผลผลิตอันเกิดจากประเพณีวัฒนธรรม หรือผลผลิตทางความคิดตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาต่างๆ หรือเพื่ออนุรักษ์ ฟื้นฟู และรักษาไว้ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนที่ถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ เป็นต้น และยังสามารถนำแนวคิดทฤษฎีของ Herder ไปประกอบกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยซึ่งเกี่ยวกับเรื่อง สิทธิชุมชนหรือกฎหมายฉบับอื่น เพื่อที่จะนำมาอธิบายถึง ความจำเป็นต่างๆ ในการที่จะใช้ปกป้องและคุ้มครองสิทธิต่างๆ

#### 4.1.2 ปัญหาข้อจำกัดเพื่อดำรงไว้ซึ่งความหลากหลายทางวัฒนธรรม

แม้ว่าแนวคิดทฤษฎีความเป็นเลิศความเป็นเลิศแห่งความแตกต่าง เพื่อการดำรงอยู่ของความหลากหลายทางวัฒนธรรม ของ Johann Gottfried von Herder จะสอนให้บุคคลหรือชนชาติอนุรักษ์และรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของแต่ละชนชาติไม่ให้ถูกทำลาย เพราะแต่ละชนชาติย่อมมีความแตกต่างกันไม่ว่าจะเป็นด้านเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา และประเพณีวัฒนธรรม<sup>13</sup> หรือภูมิปัญญาต่างๆ แต่ในปัจจุบันสิ่งต่างๆเหล่านี้ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาของสังคม “โลกาภิวัตน์” ที่เติบโตอย่างรวดเร็ว ซึ่งสิ่งหนึ่งที่ได้รับผลกระทบอย่างหนักจากการเติบโตของสังคมโลกาภิวัตน์ก็คือ สินค้าอันเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นอันผู้ศึกษาจะได้อธิบายดังต่อไปนี้

โลกาภิวัตน์ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงโลกด้วยกิจกรรมกระทำเพื่อให้โลกดียิ่งขึ้น หรือการทำได้อันทำให้โลกดียิ่งขึ้น<sup>14</sup> คือ ความเป็นโลกเดียวกัน มีความทันสมัยด้านเทคโนโลยี ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ การค้า การลงทุน ทำให้โลกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ส่งผลกระทบให้ประชากรในโลกปัจจุบันพัฒนาไปสู่อารยธรรมเดียวกันทั่วโลก<sup>15</sup> ซึ่งการพัฒนาของสังคมโลกาภิวัตน์ดังกล่าวมีผลกระทบอันอาจสรุปได้ดังนี้

ประการแรก การครอบงำโลกวัฒนธรรม เนื่องจากปัจจุบันระบบการสื่อสารต่างๆ ไร้พรมแดน มีผลให้เกิดการครอบงำทางวัฒนธรรม อิทธิพลทางวัฒนธรรมและอำนาจของประเทศที่

<sup>13</sup> ปรีดี เกษมทรัพย์, *อ้างแล้ว, เชิงอรรถที่ 1*, น.232

<sup>14</sup> อารีย์ นัยพินิจ, *การปรับตัวภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์*(วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร), น.3

<sup>15</sup> *เพ็ญอ้าง*, น.3

พัฒนาแล้วได้ไหลเข้าสู่ประเทศที่กำลังพัฒนาหรือประเทศที่ยังไม่พัฒนาอย่างรุนแรง ก่อให้เกิดกระแสวัฒนธรรมโลก ครอบงำความคิด การบริโภคนิยมต่างๆ คือ ทำให้เกิดการผูกขาดไร้พรมแดน<sup>16</sup>

ประการที่สอง ระบบเศรษฐกิจแบบใหม่<sup>17</sup> ซึ่งข้อมูลข่าวสารเข้ามามีบทบาทสำคัญ และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงด้านการผลิต ยกตัวอย่างเช่น การผลิตที่เป็นงานฝีมือด้านหัตถกรรม กลายมาเป็นการผลิตที่ใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์หรือการผลิตภาคอุตสาหกรรมเข้ามามีควบคุมการผลิตซึ่งมีระยะเวลาการผลิตที่สั้นกว่า และต้นทุนการผลิตต่ำกว่าเข้ามาแทนที่ เป็นต้น

ประการที่สาม การเคลื่อนฐานการผลิตอุตสาหกรรม<sup>18</sup> ปัจจุบันภาคอุตสาหกรรมในประเทศที่พัฒนาแล้วมีต้นทุนในการผลิตที่สูง และแรงงานในประเทศที่พัฒนาแล้วพวกนี้มีค่าแรงที่สูง ทำให้เกิดการย้ายฐานการผลิตภาคอุตสาหกรรมไปสู่ประเทศที่กำลังพัฒนาซึ่งมีต้นทุนการผลิตและค่าจ้างแรงงานที่ต่ำกว่า เป็นต้น จึงทำให้การผลิตภาคอุตสาหกรรมหลังไหลเข้ามาสู่ประเทศที่กำลังพัฒนาอย่างล้นหลาม

ประการที่สี่ เกิดภาวะกำลังการผลิตส่วนเกิน<sup>19</sup> โดยจะเกิดขึ้นในส่วนการผลิตสินค้าและการให้บริการ ซึ่งเกิดจากหลายสาเหตุด้วยกัน ได้แก่ การหดตัวจากความต้องการของผู้บริโภค หรือเกิดการแข่งขันทางการค้าที่มีการแข่งขันที่สูงขึ้น เป็นต้น

จากเหตุผลดังกล่าวนี้ เป็นผลที่ทำให้สินค้าอันเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกลดความสำคัญลง โดยเฉพาะสินค้าด้านหัตถกรรม ซึ่งความเจริญทางด้านอุตสาหกรรมสามารถนำมาใช้แทนสินค้าอันเกิดจากงานหัตถกรรมอันเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ยกตัวอย่างเช่น ในอดีตภูมิปัญญาการทำขันลงหินเป็นที่นิยมเป็นอย่างมากในสังคมไทย แต่เมื่อมีการนำภาคอุตสาหกรรมการผลิตมาและนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศ ความนิยมในสินค้าขันลงหินก็ลดน้อยลง ทั่วๆไปก่อนจะมีภาคอุตสาหกรรมและการนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศเป็นที่นิยมมากจนชุมชนที่ทำขันลงหินทำกันแทบไม่ทัน<sup>20</sup> จน ณ ปัจจุบันผู้ประกอบการขันลงหินเหลืออยู่เพียงรายเดียวเท่านั้นในประเทศไทย ด้วยสาเหตุจากที่ผู้ศึกษาได้ศึกษามาว่าสาเหตุที่ทำให้สินค้าภาคอุตสาหกรรมสามารถเข้ามาแทนสินค้างานหัตถกรรมขันลงหิน บ้านบุ ได้แก่

<sup>16</sup> เฟื่องอ้าง, น.6

<sup>17</sup> เฟื่องอ้าง, น.6

<sup>18</sup> เฟื่องอ้าง, น.8

<sup>19</sup> เฟื่องอ้าง, น.8-9

<sup>20</sup> เด่นดาว ศิลปานนท์, ภูมิปัญญาไทยในงานศิลป์, (กรุงเทพ : ฝ่ายบริการการศึกษา พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร), น.129

ประการแรก ความรวดเร็ว อย่างที่ทราบกันงานหัตถกรรมชิ้นลงหินเป็นการทำด้วยฝีมือแรงงานมนุษย์ ซึ่งเกิดจากความชำนาญของช่างผู้ทำชิ้นลงหิน แต่ด้วยงานประเภทนี้มีการผลิตที่ล่าช้ากว่าจะผลิตได้สักใบใช้เวลาาน บวกด้วยการทำชิ้นลงหินมีขั้นตอนการทำมากมายถึง 6 ขั้นตอน(ในอดีตก่อนมีการเพิ่มขั้นตอนที่ 7) งานหัตถกรรมชิ้นลงหิน บ้านบุจึงผลิตสินค้าชิ้นลงหินได้น้อย ซึ่งแตกต่างจากภาคอุตสาหกรรมซึ่งใช้เครื่องจักรในการผลิตที่มีความรวดเร็วกว่ามาก ทำให้ภูมิปัญญาการทำชิ้นลงหิน บ้านบุ ได้รับผลกระทบอย่างมาก

ประการที่สอง การลอกเลียนแบบ อย่างที่กล่าวในข้อก่อนหน้านี้ เมื่อภาคอุตสาหกรรมซึ่งมีกำลังการผลิตที่รวดเร็วกว่า และเมื่อภาคอุตสาหกรรมเหล่านี้ได้นำองค์ความรู้ในการทำชิ้นลงหินไปใช้อีก ก็ทำให้คุณภาพหรือเอกลักษณ์ของสินค้าภาคอุตสาหกรรมที่ออกมามีความเหมือน หรือใกล้เคียงกับสินค้าอันเกิดจากภูมิปัญญาการทำชิ้นลงหิน บ้านบุ

ประการที่สาม ราคา การที่ชิ้นลงหิน บ้านบุ เป็นภูมิปัญญาทางด้านหัตถกรรมซึ่งผลิตด้วยฝีมือแรงงานของมนุษย์ มีการจ้างช่างในการทำแต่ละขั้นตอนเป็นจำนวนมาก ทำให้สินค้างานหัตถกรรมมีราคาที่สูง ซึ่งแตกต่างจากภาคอุตสาหกรรมที่เน้นการผลิตสินค้าจำนวนมาก และต้นทุนที่ต่ำจึงมีราคาที่ถูกลงกว่า งานหัตถกรรมที่เกิดจากฝีมือแรงงานของมนุษย์ของบ้านบุ

ประการที่สี่ ความหลากหลายในการทำชิ้นลงหิน จากที่กล่าวในข้อก่อนนี้คือ การทำชิ้นลงหิน บ้านบุ เป็นงานหัตถกรรมอันเกิดจากฝีมือแรงงานของมนุษย์ ด้วยเหตุนี้ในการผลิตชิ้นลงหิน สินค้าของช่างก็就会有ความแตกต่างกันออกไป ยกตัวอย่างเช่น ช่างทำชิ้นลงหิน ผลิตสินค้าใบแรกออกมาด้วยฝีมือแรงงาน เมื่อช่างคนเดิมทำสินค้าชิ้นลงหินชิ้นถัดไปก็就会有ความแตกต่างจากสินค้าชิ้นลงหินชิ้นแรก ทั้งนี้ด้วยสาเหตุเพราะเป็นการทำด้วยฝีมือแรงงานของมนุษย์ สินค้าชิ้นลงหินที่ทำแต่ละชิ้นที่ออกมาจึงมีความแตกต่างกัน เป็นต้น ซึ่งประเด็นนี้จะแตกต่างจากภาคอุตสาหกรรมเป็นอย่างมากซึ่งใช้เครื่องจักรบ่มซึ่งมีความเหมือนกันทุกชิ้น ซึ่งกรณีนี้ก็อาจจะขึ้นอยู่กับผู้บริโภคว่าต้องการงานฝีมือแบบไหน ระหว่างฝีมืออันเกิดจากฝีมือแรงงานมนุษย์หรือเครื่องจักร

จากเหตุผลทั้งหมดดังกล่าว ความเจริญด้านสังคมโลกาภิวัตน์จึงเป็นการทำลายสินค้าอันเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยตรง ดังที่ได้ยกตัวอย่างงานหัตถกรรมชิ้นลงหิน บ้านบุ มาเป็นกรณีศึกษา ซึ่งได้รับผลกระทบโดยตรง แต่ไม่ใช่ว่างานหัตถกรรมชิ้นลงหิน บ้านบุ จะได้รับผลกระทบจากการเจริญด้านสังคมโลกาภิวัตน์เพียงสินค้าเดียว สินค้าอื่นก็ได้รับผลกระทบจากความเจริญนี้ ยกตัวอย่างเช่น ชุมชนบ้านบาตร ซึ่งมีปัญหาเช่นเดียวกันกับงานหัตถกรรมชิ้นลงหิน บ้านบุ หรือจะเป็นหนังสือพิมพ์ซึ่งในปัจจุบันได้รับผลกระทบจากการที่ระบบอินเทอร์เน็ตหรือระบบการสื่อสารที่มีความรวดเร็ว หรือการปลูกข้าวที่ปกติตามวัฒนธรรมไทยในอดีตใช้ควายในการไถนา แต่ด้วยความเจริญในสังคมปัจจุบันทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่เลิกใช้และเลิกเลี้ยงควาย ทำให้ในปัจจุบันควายในประเทศไทย

ลดลงจนใกล้จะสูญพันธุ์ เป็นต้น ดังนั้นเราจึงควรที่จะรักษา อนุรักษ์ และฟื้นฟูภูมิปัญญาเหล่านี้ไว้ไม่ให้สูญหายไปเพราะภูมิปัญญาถือเป็นความรู้หรือเอกลักษณ์ของชาติอย่างหนึ่งที่เราควรจะรักษาไว้ อย่างที่ Herder กล่าวไว้ว่า แต่ละชนชาติมีความแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นด้านภาษา ประเพณี วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ศาสนา สังคมมนุษย์จึงไม่มีธรรมชาติเป็นสากล เพราะมนุษย์ไม่ได้มี ประวัติศาสตร์ที่เป็นสากล แต่มนุษย์แต่ละชนชาติเริ่มต้นจากสภาพสังคมที่แตกต่างกัน คุณค่าของแต่ละชาติจึงอยู่ที่ความแตกต่างไม่ใช่ความเหมือนกัน<sup>21</sup> ซึ่งการเจริญของสังคมโลกาภิวัตน์จะทำให้สังคมมีความเป็นสากล

ดังนั้นแนวคิดทฤษฎีความเป็นเลิศแห่งความแตกต่าง เพื่อการดำรงไว้ซึ่งความหลากหลายทางวัฒนธรรม ของ Herder สามารถตอบโจทย์ได้ เพื่อการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และให้มีการสืบทอดซึ่งภูมิปัญญาของชุมชน ซึ่ง Herder ได้อธิบายไปแล้วว่า แต่ละชนชาติมีความแตกต่างกัน คุณค่าของแต่ละชาติจึงอยู่ที่ความแตกต่างไม่ใช่เหมือนกัน ดังนั้นเมื่อภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นภูมิปัญญาของชนชาติไทย เราจะไม่ร่วมกันรักษาไว้หรือ ส่วนวิธีแก้ไขด้านภาคอุตสาหกรรมก็ควรจะมีวิธีเพื่อคุ้มครององค์ความรู้ในการทำของภูมิปัญญาต่างๆ ไม่ให้มีการลอกเลียนแบบสินค้าจากภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือจำกัดการผลิตสินค้าภาคอุตสาหกรรมบางชนิดเพื่อช่วยเหลือภูมิปัญญาบางภูมิปัญญาที่ใกล้จะสาบสูญ ทั้งนี้ก็ต้องให้ภาครัฐและภาคเอกชนร่วมมือกันในการรักษา คุ้มครอง และสนับสนุนภูมิปัญญาเหล่านี้ร่วมกัน

#### 4.2 ปัญหาและข้อจำกัดตามความตกลงทริปส์ เพื่อปกป้องสินค้างานหัตถกรรมเกิดจากประเพณีวัฒนธรรม ภายใต้พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ความตกลงทริปส์ เป็นความตกลงระหว่างประเทศขององค์การการค้าโลก(WTO) ซึ่งความตกลงทริปส์มีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ระหว่างประเทศสำหรับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา โดยความตกลงทริปส์นี้ได้มีการออกมาตรการในการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ซึ่งเป็นกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาชนิดหนึ่ง ซึ่งรัฐภาคีสมาชิกต่างๆขององค์การการค้าโลกมีพันธกรณีหรือหน้าที่ที่ต้องบัญญัติกฎหมายภายในตามความตกลงระหว่างประเทศ<sup>22</sup>

<sup>21</sup> ปรีดี เกษมทรัพย์, อ้างแล้ว, *เชิงอรรถที่ 1*, น.232

<sup>22</sup> ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง, อ้างแล้ว, *เชิงอรรถที่ 2*, น.130



สาระสำคัญของกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์ปรากฏอยู่ใน ข้อ 22 ถึง ข้อ 24 รวมทั้งสิ้น 3 ข้อ<sup>23</sup> ซึ่งความตกลงทริปส์ได้นำหลักการบางข้อจากอนุสัญญากรุงปารีสมาเพิ่มเข้าในความตกลงทริปส์ด้วย ทำให้ความตกลงทริปส์ในการคุ้มครองสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงมีขอบเขตการคุ้มครองที่กว้าง และกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เองก็มีความแตกต่างจากกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาดั้งเดิม เพราะเป็นกฎหมายที่มุ่งคุ้มครองสินค้าภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งชุมชนก่อให้เกิดขึ้น เป็นสิทธิชุมชน ซึ่งสิทธิในความเจ้าของไม่สามารถให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ แตกต่างจากกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาดั้งเดิม เช่น กฎหมายลิขสิทธิ์ กฎหมายสิทธิบัตร หรือกฎหมายเครื่องหมายการค้า เป็นต้น ซึ่งกฎหมายเหล่านี้เน้นคุ้มครองสิทธิปัจเจกชน และมอบสิทธิในความเป็นเจ้าของวัตถุแห่งความคุ้มครองเพียงแค່รายเดียว

แม้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์จะมีขอบเขตการคุ้มครองที่กว้าง แต่ก็ยังคงพบปัญหาในการคุ้มครองสินค้าอันเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นมากมาย ซึ่งปัญหาดังกล่าวเหล่านั้น ก็ควรจะนำมาวิเคราะห์พิจารณาว่า เพราะเหตุใดจึงเกิดปัญหาในการคุ้มครองสินค้าเหล่านั้น

#### 4.2.1 ปัญหาข้อจำกัดด้านคำนิยามศัพท์ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์”

กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ถูกบัญญัติอยู่ในความตกลงทริปส์ข้อ 22-24 ขององค์การการค้าโลก โดยได้นิยามศัพท์คำว่า “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ไว้อยู่ในข้อ 22.1 ซึ่งมีความหมายว่า สิ่งบ่งชี้ที่ได้บ่งระบุสินค้าว่ามีแหล่งกำเนิดในดินแดนของประเทศสมาชิกหนึ่งหรือในภูมิภาคหรือท้องถิ่นดินแดนแห่งนั้น ซึ่งคุณภาพ ชื่อเสียง หรือลักษณะอื่นใดของสินค้าได้เกิดมีขึ้นอย่างสำคัญอันเนื่องมาจากแหล่งกำเนิดทางภูมิศาสตร์ของสินค้า<sup>24</sup> จะเห็นได้ว่าวัตถุแห่งความคุ้มครองตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์ ก็คือ สินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือลักษณะอื่นใดซึ่งสินค้านั้นมีความเชื่อมโยงกับแหล่งกำเนิดสินค้า ไม่ว่าจะเป็นแง่วัตถุดิบ กรรมวิธีการผลิต หรือตัว

<sup>23</sup> จักรกฤษณ์ ควรพจน์, กฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อการส่งเสริมการส่งออกและการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น, (กรุงเทพ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย แห่งชาติ พ.ศ.2551), น.7

<sup>24</sup> ข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์

Geographical indications are, for the purposes of this Agreement, indications which identify a good as originating in the territory of a Member, or a region or locality in that territory, where a given quality, reputation or other characteristic of the good is essentially attributable to its geographical origin.

สินค้าที่มีเอกลักษณ์<sup>25</sup> เป็นต้น โดยสินค้าตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของความตกลงทริปส์สามารถสร้างความน่าเชื่อถือต่อผู้บริโภคได้ ไม่ว่าจะด้านคุณภาพการผลิต เอกลักษณ์เฉพาะตัวที่แตกต่างจากสินค้าประเภทเดียวกัน หรือด้านอื่นๆ<sup>26</sup>

แต่จากคำนิยามศัพท์ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ตามความตกลงทริปส์ข้อ 22.1 ทำให้เห็นว่า ตามคำนิยามศัพท์นี้ได้กำหนดแต่เพียงสินค้าที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์จะต้องมีคุณภาพ ชื่อเสียง ลักษณะเฉพาะอื่นๆ ที่เชื่อมโยงกับแหล่งกำเนิดเท่านั้น สินค้าที่มีคุณภาพ หรือชื่อเสียง แต่สินค้าไม่ยึดโยงกับแหล่งกำเนิดสินค้า สินค้าก็ไม่สามารถได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์

ความตกลงทริปส์ว่าด้วยการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขององค์การการค้าโลก กำหนดให้ประเทศหรือรัฐภาคีสมาชิกต้องปฏิบัติตามความตกลงที่ออกโดยองค์การการค้าโลก รัฐภาคีสมาชิกจึงมีพันธกรณีต้องบัญญัติกฎหมายภายในตามความตกลงทริปส์ว่าด้วยการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยการบัญญัติกฎหมายภายในประเทศของรัฐภาคีสมาชิกล้วนสามารถบัญญัติได้กว้างกว่าความตกลงทริปส์ว่าด้วยการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพราะความตกลงทริปส์ว่าด้วยการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นเพียงมาตรฐานขั้นต่ำในการบัญญัติกฎหมายภายในของรัฐภาคีสมาชิก โดยการบัญญัติกฎหมายภายในของรัฐภาคีสมาชิกต้องมีการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่ต่ำกว่าความตกลงทริปส์ แต่หากเป็นกรณีที่รัฐภาคีสมาชิกรัฐบัญญัติกฎหมายภายในประเทศได้กว้างกว่าความตกลงทริปส์ย่อมสามารถกระทำได้ เพราะการบัญญัติการปกป้องไว้กว้างกว่าความตกลงทริปส์ว่าด้วยการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นการเพิ่มมาตรฐานการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ให้มีมาตรฐานที่สูงกว่าความตกลงทริปส์<sup>27</sup> แต่อย่างไรก็ตามการเพิ่มเติมกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์ของรัฐภาคีสมาชิกก็ต้องไม่ขัดหรือแย้งต่อความตกลงทริปส์ด้วยเช่นกัน

<sup>25</sup> ทวีพฤทธิ ศิริศักดิ์บรรจง, อ้างแล้ว, *เชิงอรรถที่ 2*, น104

<sup>26</sup> *เฟิงอ้าง*, น.105

<sup>27</sup> รัชชัย ศุภผลศิริ, ระบบทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศไทย. (กรุงเทพ : กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์, 2544) น.76-81.

ตัวอย่างเช่น พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999 ได้บัญญัติ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สำหรับสินค้า” ไว้ในมาตรา 2(1)<sup>28</sup> พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ. 1999 ว่า “สิ่งบ่งชี้ที่แสดงถึงเอกลักษณ์ต่างๆของสินค้าทางการเกษตร สินค้าตามธรรมชาติ หรือสินค้าที่ถูกผลิตขึ้นในแหล่งกำเนิดหรือในดินแดนของประเทศ หรือภูมิภาค หรือท้องถิ่นหนึ่ง ซึ่งการผลิตสินค้าในพื้นที่ดังกล่าวก่อให้เกิดคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะพิเศษแก่สินค้าอย่างสำคัญ และหมายความรวมถึงสินค้าที่ถูกผลิตเพียงขั้นตอนหนึ่งในพื้นที่ หรือสินค้าที่ถูกผลิตบางขั้นตอนในพื้นที่ หรือสินค้าที่ถูกเตรียมในพื้นที่ซึ่งพื้นที่ดำเนินกิจกรรมดังกล่าวเป็นพื้นที่ในดินแดน ภูมิภาค หรือท้องถิ่น” และเมื่อนำคำนิยามศัพท์ของพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดียไปเปรียบเทียบกับคำนิยามศัพท์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ จะเห็นได้ว่าคำนิยามศัพท์ตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999 มีความขอบเขตการคุ้มครองที่กว้างกว่าคำนิยามศัพท์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์ โดยเพิ่ม “หมายความรวมถึงสินค้าที่ถูกผลิตเพียงขั้นตอนหนึ่งในพื้นที่ หรือสินค้าที่ถูกผลิตบางขั้นตอนในพื้นที่หรือสินค้าที่ถูกเตรียมในพื้นที่ซึ่งพื้นที่ดำเนินกิจกรรมดังกล่าวเป็นพื้นที่ในดินแดน ภูมิภาค หรือท้องถิ่น” ทำให้พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดียมีมาตรฐานการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่สูงกว่าความตกลงทริปส์

หากเปรียบเทียบพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ซึ่งบัญญัติคำนิยามศัพท์ว่า “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ไว้ในมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ว่าหมายถึง “ชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์ และที่สามารถบ่งบอกว่าสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว” ความหมายตามคำนิยามศัพท์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 เหมือนกับคำนิยามศัพท์

<sup>28</sup> มาตรา 2(1) พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999

“geographical indication” , in relation to goods, means an indication which identifies such goods as agricultural goods, natural goods or manufactured goods as originating, or manufactured in the territory of a country, or a region or locality in that territory, where a given quality, reputation or other characteristic of such goods is essentially attributable to its geographical origin and in case where such goods are manufactured goods one of the activities of either the production or of processing or preparation of the goods concerned take place in such territory, region or locality, as the case may be.

สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์ข้อ 22.1 โดยไม่มีการเพิ่มมาตรฐานให้สูงขึ้นกว่าความตกลงทริปส์ ซึ่งแตกต่างจากพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999 ที่บัญญัติค่านิยามศัพท์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ให้มีมาตรฐานที่สูงขึ้นกว่าค่านิยามศัพท์ตามความตกลงทริปส์ ซึ่งถ้าพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 นำเนื้อหาบางส่วนจากพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999 มาเพิ่มในตัวบทจะทำให้สินค้าอันเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นในประเทศไทยได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 มากขึ้น ซึ่งหากพิจารณาจากอารัมภบทที่ว่าความตกลงทริปส์อันเป็นความตกลงอันก่อให้เกิดกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มุ่งหวังที่จะลดการบิดเบือนและอุปสรรคที่มีต่อการค้าเพื่อตอบสนองต่อการพัฒนาเศรษฐกิจแล้ว การเพิ่มเติมนี้จึงเป็นประโยชน์ต่อสินค้าอันเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นภายในประเทศไทย และการเพิ่มเติมดังกล่าวนี้ไม่ขัดต่อความตกลงทริปส์ เพราะด้วยสาเหตุที่ว่าความตกลงทริปส์เป็นเพียงหลักเกณฑ์หรือมาตรฐานขั้นต่ำในการคุ้มครองสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เท่านั้น หากมีการบัญญัติกฎหมายภายในประเทศให้มีมาตรฐานที่สูงกว่าบทบัญญัติตามความตกลงทริปส์ก็ย่อมสามารถกระทำได้

สรุป แม้ว่าความตกลงทริปส์ว่าด้วยการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะมุ่งคุ้มครองสินค้าอันเกิดจากภูมิปัญญาของชุมชน แต่กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ก็ได้คุ้มครองภูมิปัญญาอันทำให้เกิดสินค้านี้โดยตรงในกฎหมาย และพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ. 2546 ยังพบปัญหาด้านนิยามศัพท์ซึ่งกำหนดขอบเขตของสินค้าที่จะได้รับความคุ้มครองไว้แคบและไม่มีการแก้ไขหรือเพิ่มเติมให้มีมาตรฐานในการคุ้มครองให้สูงขึ้น ดังนั้นผู้ศึกษาคิดว่าหากจะนำมากฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์มาใช้ในภายในประเทศก็ควรที่จะเพิ่มเติมให้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับประเพณีวัฒนธรรมภายในประเทศไทย โดยไม่ขัดต่อความตกลงทริปส์

#### 4.2.2 ปัญหาข้อจำกัดสิทธิด้านสินค้าซึ่งเป็นวัตถุแห่งความคุ้มครอง

กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์สามารถแยกสินค้าในการคุ้มครองออกได้เป็น 2 ประเภทได้แก่ สินค้าทั่วไป เช่น สินค้าทางการเกษตร สินค้างานหัตถกรรม หรือสินค้าอุตสาหกรรม ซึ่งบัญญัติอยู่ในความตกลงทริปส์ข้อที่ 22 และสินค้ากลุ่มประเภทไวน์และสุรา โดยการคุ้มครองตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้าประเภทนี้มีมาตรฐานที่สูงกว่าสินค้าทั่วไป<sup>29</sup> ซึ่งมีความแตกต่างจากมาตรการของสินค้าทั่วไปด้วยกัน 4 ประการตามที่คุณศึกษาได้อธิบายไว้ในหัวข้อที่

<sup>29</sup> เฟิงอว้าง, น.11

3.2.3 เป็นต้น ซึ่งสินค้าตามความตกลงทริปส์ว่าด้วยการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีปัญหาข้อจำกัดดังต่อไปนี้

จากที่กล่าวมาแล้วในบทก่อนนี้ว่าความตกลงทริปส์ว่าด้วยการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นแนวคิดของชาวตะวันตก โดยสินค้าที่กลุ่มประเทศสหภาพยุโรปต้องการจะปกป้องก็คือกลุ่มสินค้าประเภทไวน์และสุรา ซึ่งเป็นสินค้าหลักของสหภาพยุโรป ทำให้กลุ่มสินค้าไวน์และสุราได้รับความคุ้มครองตามความตกลงทริปส์ว่าด้วยการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สูงกว่าสินค้าทั่วไปตามความตกลงทริปส์ ยกตัวอย่างเช่น กรณีสินค้าทั่วไป การห้ามจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าที่เกี่ยวข้องกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่กรณีสินค้ากลุ่มไวน์และสุราสามารถกระทำได้ หากได้ใช้ก่อนที่ความตกลงทริปส์ว่าด้วยการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะประกาศใช้ก็ยังคงสามารถใช้ต่อไปได้ แต่ต้องกระทำโดยสุจริต เป็นต้น โดยภูมิปัญญาการทำชันลงหิน บ่านบุ เป็นสินค้าที่เกิดจากแรงงานมนุษย์เป็นงานหัตถกรรม ซึ่งถูกจัดอยู่ในสินค้าทั่วไปตามความตกลงทริปส์ข้อ 22.1 ภูมิปัญญาการทำชันลงหิน บ่านบุ จึงไม่ได้รับความคุ้มครองที่สูงเทียบเท่ากับสินค้ากลุ่มประเภทไวน์และสุรา

สินค้าทั่วไปตามความตกลงทริปส์ว่าด้วยการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ไม่ได้จำกัดว่าสินค้านั้นจะเป็นสินค้าประเภทใดแต่หากเป็นสินค้าที่เข้าองค์ประกอบว่า สินค้านั้นมีแหล่งกำเนิดในดินแดน ซึ่งสินค้านั้นมีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือลักษณะพิเศษเกี่ยวข้องกับแหล่งกำเนิดที่ไม่ใช่สินค้ากลุ่มประเภทไวน์และสุราก็สามารถได้รับความคุ้มครองตามความตกลงทริปส์ว่าด้วยการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งได้แก่ สินค้าด้านการเกษตร งานหัตถกรรมและอุตสาหกรรม เป็นต้น ซึ่งคำนิยามศัพท์สินค้าตามมาตรา 2(1) แห่งพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999 และคำนิยามศัพท์สินค้าตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 กำหนดวัตถุประสงค์แห่งความคุ้มครองไว้คล้ายกันคือ สินค้าทางการเกษตร งานหัตถกรรมและอุตสาหกรรม ซึ่งถ้าสินค้านี้มีคุณลักษณะพิเศษเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าแล้ว สินค้าเหล่านั้นก็สามารถได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่ปัจจุบันสินค้าด้านอุตสาหกรรมหรือสินค้าหัตถกรรมส่วนใหญ่ภายในประเทศไทยไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ก็ด้วยสาเหตุเพราะวัตถุประสงค์อันเป็นคุณลักษณะพิเศษของสินค้าของสินค้าด้านอุตสาหกรรมหรือหัตถกรรม เช่น เหล็ก ดิบูก ทองแดง เป็นต้น วัตถุประสงค์เหล่านี้ปัจจุบันไม่สามารถหาได้ในแหล่งภูมิศาสตร์โดยทั่วไป เป็นผลทำให้สินค้าด้านอุตสาหกรรมหรือสินค้าหัตถกรรมที่ต้องใช้วัตถุดิบเหล่านี้ไม่มีคุณลักษณะพิเศษเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ ตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ทำให้ไม่มีสินค้าที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเลย ยกตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาการทำชันลงหิน บ่านบุ ซึ่งปัจจุบันเหลือเพียงแหล่งเดียว ก็ไม่ได้รับความคุ้มครอง เป็นต้น

พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ควรได้รับการแก้ไขเพื่อให้สามารถปกป้องและคุ้มครองสินค้าอันเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนได้มากขึ้น การจะแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต้องวิเคราะห์จากความตกลงอันเป็นที่มาของกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ได้แก่ ความตกลงทริปส์ ซึ่งคำนิยามศัพท์ตามความตกลงทริปส์ข้อ 22.1 ไม่ใช่ข้อกำหนดเข้มงวดหรือเคร่งครัด แต่เป็นเพียงมาตรฐานขั้นต่ำเพื่อให้ประเทศภาคีสมาชิกนำกลับไปบัญญัติกฎหมายภายในประเทศ ดังนั้นการจะเพิ่มเติมเพื่อให้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีความคุ้มครองสินค้าที่มากขึ้นจึงไม่เป็นการต้องห้ามตามความตกลงทริปส์

คำนิยามศัพท์ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ นิยามไว้ว่า “สิ่งบ่งชี้ที่ได้ประทับสินค้าว่ามีแหล่งกำเนิดในดินแดนของประเทศสมาชิกหนึ่งหรือในภูมิภาคหรือท้องถิ่นดินแดนแห่งนั้น ซึ่งคุณภาพ ชื่อเสียง หรือลักษณะอื่นใดของสินค้าได้เกิดขึ้นอย่างสำคัญอันเนื่องมาจากแหล่งกำเนิดทางภูมิศาสตร์ของสินค้า” มิได้มีข้อความกำหนดไว้แต่เพียงวัตถุดิบตามธรรมชาติของแหล่งภูมิศาสตร์เท่านั้นที่ต้องเป็นคุณลักษณะเฉพาะเชื่อมโยงระหว่างสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ แต่นิยามไว้ว่าลักษณะอื่นใด ดังนั้นการที่พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 กำหนดไว้แต่เพียงวัตถุเท่านั้นที่เป็นคุณลักษณะเฉพาะเชื่อมโยงระหว่างสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์จึงไม่ถูกต้อง

สรุป ดังนั้นเราจึงเห็นได้ว่าสินค้าทั่วไปมีมาตรฐานการคุ้มครองตามความตกลงทริปส์ว่าด้วยการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่เทียบเท่ากับกลุ่มสินค้าประเภทไวน์และสุรา และเราก็ต้องมาคิดว่าสินค้าทั่วไปที่ไม่ได้รับคุ้มครองหรือขึ้นทะเบียนตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เกิดจากปัญหาหรือสาเหตุใด และควรจะแก้ไขหรือเพิ่มเติมอย่างไรต่อไป

#### 4.2.3 ปัญหาข้อจำกัดสิทธิที่ได้รับในการใช้และส่งต่อเพื่อฟื้นฟูและสืบสานภูมิปัญญาที่เกิดจากประเพณีวัฒนธรรม

ตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์ ข้อ 22.1 กฎหมายนี้ต้องการปกป้องเฉพาะชื่อทางภูมิศาสตร์ของสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อป้องกันแหล่งที่มาของสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ว่ามีแหล่งกำเนิดหรือแหล่งผลิต ณ ที่ใด เพื่อให้ผู้บริโภคทราบถึงความแตกต่างทางด้านคุณภาพ ชื่อเสียง หรือลักษณะอื่นใดของสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้าประเภทเดียวกัน ซึ่งกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์มิได้คุ้มครองภูมิปัญญาอันก่อให้เกิดสินค้าของชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ ฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือก่อให้เกิดระบบในการสืบทอดและส่งต่อภูมิปัญญาซึ่งเกิดจากประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน เพียงแต่ต้องการใช้ชื่อของแหล่งภูมิศาสตร์ที่มีคุณลักษณะเฉพาะเชื่อมโยงกับสินค้าในการจำหน่ายสินค้าเท่านั้น

เมื่อความตกลงทริปส์ว่าด้วยการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองเฉพาะชื่อทางภูมิศาสตร์ของสินค้า ดังนั้นรัฐภาคีสมาชิกขององค์การการค้าโลกอย่างประเทศไทยและประเทศอินเดียก็ต้องปฏิบัติตามความตกลงทริปส์ มีผลทำให้พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999 และพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 คุ้มครองเฉพาะชื่อทางภูมิศาสตร์ของสินค้า

สินค้าที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ได้แก่ สินค้าทางการเกษตร งานหัตถกรรม และอุตสาหกรรม แม้ว่าสินค้าอันเกิดจากอุตสาหกรรมเป็นสินค้าที่แตกต่างจากสินค้าทางการเกษตร และสินค้าหัตถกรรม เพราะสินค้าทางการเกษตร และสินค้านงานหัตถกรรมเป็นสินค้าอันเกิดจากฝีมือแรงงานของมนุษย์ผลิตขึ้น มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมซึ่งการผลิตสินค้าแบบเดียวกันแต่ผลิตสินค้ามากกว่าหนึ่งชิ้น อาจจะก่อให้เกิดความแตกต่างกันขึ้นในสินค้าเหล่านั้น แม้ว่าจะผลิตโดยผู้ผลิตคนเดียวกันก็ตาม แตกต่างจากสินค้าด้านอุตสาหกรรมที่ผลิตสินค้าชนิดเดียวกัน ออกมาไม่แตกต่างกันเพราะใช้แรงงานของเครื่องจักรในการผลิต จึงทำให้เห็นได้ว่ามาตรฐานสินค้าแบบอุตสาหกรรม ขัดต่อธรรมเนียมการผลิตสินค้าของชุมชนที่เน้นความหลากหลายทางวัฒนธรรมและกระบวนการผลิตสินค้า

ตามมาตรา 25 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 บัญญัติไว้ว่า “เมื่อมีการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สำหรับสินค้าใดแล้ว ผู้ผลิตสินค้านั้นซึ่งอยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้านั้นดังกล่าว หรือผู้ประกอบการค้าเกี่ยวกับสินค้านั้นมีสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ขึ้นทะเบียนกับสินค้าที่ระบุ ตามเงื่อนไขที่นายทะเบียนกำหนด” ประโยคที่ว่าตามเงื่อนไขที่นายทะเบียนกำหนด คือ วิธีปฏิบัติที่ทางเจ้าหน้าที่กำหนด และสิ่งสำคัญหนึ่งในเงื่อนไขนั้น คือ ผู้ผลิตต้องรักษาไว้ซึ่งคุณลักษณะเฉพาะของสินค้าที่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ ซึ่งแหล่งภูมิศาสตร์นี้เป็นแหล่งผลิตสินค้าที่ขึ้นทะเบียนเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 เงื่อนไขดังกล่าวเป็นการรักษาไว้ซึ่งมาตรฐาน คุณภาพ เอกลักษณ์และชื่อเสียงของสินค้า และมีเงื่อนไขที่สำคัญอีกประการคือผู้ผลิตต้องผลิตสินค้าในแหล่งพื้นที่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่จดทะเบียน วิธีปฏิบัติดังกล่าวผู้ศึกษาคิดว่ามันเป็นข้อจำกัดเหตุผลเพราะเงื่อนไขดังกล่าวกลับกลายเป็นว่าชุมชนต้องสร้างมาตรฐานของสินค้าขึ้น ให้สินค้ามีความคล้ายคลึงกัน ซึ่งการผลิตสินค้าของชุมชนมิได้ใช้แต่แรงงานเครื่องจักรหรือเป็นงานด้านอุตสาหกรรม แต่เป็นงานฝีมือที่ชุมชนผลิตขึ้นมีความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม การกำหนดดังกล่าวจึงเป็นการตีกรอบที่แคบและยังขัดต่อแนวคิดความเป็นเลิศความเป็นเลิศแห่งความแตกต่าง เพื่อการดำรงอยู่ของความหลากหลายทางวัฒนธรรม ของ Johann Gottfried von Herder ซึ่งมองว่าเอกลักษณ์ของแต่ละชนชาติมีความหลากหลายไม่สามารถยึดวิธีการใดวิธีการหนึ่งเป็นมาตรฐานได้

แม้ว่าความตกลงทริปส์ว่าด้วยการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะมีได้มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองภูมิปัญญาอันก่อให้เกิดสินค้า แต่ความตกลงทริปส์ว่าด้วยการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ข้อ 22.1 ก็ต้องการสร้างมาตรการเพื่อรักษาคุณภาพ ชื่อเสียง และคุณลักษณะเฉพาะของสินค้าที่ใช้ชื่อภูมิศาสตร์ อันก่อให้เกิดการรวมตัวของกลุ่มผู้ผลิตสินค้าทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง และรู้ถึงความสำคัญของภูมิปัญญาและร่วมกันอนุรักษ์ แต่ความตกลงทริปส์ ณ ปัจจุบันนี้ก็มิได้ทำให้เพียงอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งไม่มีผลต่อการตัดสินใจสืบทอดภูมิปัญญาของชุมชน ซึ่งก็หมายความว่าหากชุมชนผู้ผลิตสินค้าเล็กใช้ภูมิปัญญาการผลิตสินค้าวันใดวันหนึ่ง ภูมิปัญญาการผลิตสินค้านั้นก็จะหายไปพร้อมกับการที่ชุมชนเลิกใช้ภูมิปัญญาด้วย

สรุป แม้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์จะมีมาตรการตามกฎหมายที่คุ้มครองเฉพาะชื่อทางภูมิศาสตร์ของสินค้า แต่อย่างไรก็ตามกฎหมายฉบับนี้ก็ยังคงสอดคล้องมาตรการในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการผลิตสินค้าของชุมชนไว้ ถึงแม้ว่ากฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ณ ปัจจุบันจะยังไม่เพียงพอเพื่อที่จะก่อให้เกิดการสืบทอดภูมิปัญญาการผลิตสินค้าของชุมชนก็ตาม

#### 4.3 ปัญหาและข้อจำกัดการใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ในประเทศไทย

ประเทศไทยในฐานะที่เป็นสมาชิกขององค์การการค้าโลก(WTO) มีพันธกรณีต้องบัญญัติกฎหมายภายในประเทศให้สอดคล้องกับสนธิสัญญาความตกลงทริปส์ ประเทศไทยจึงตรากฎหมายพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ซึ่งมีผลมาจากสนธิสัญญาระหว่างประเทศคือความตกลงทริปส์ ซึ่งเป็นกฎหมายเพื่อนำมาปกป้องชื่อแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้าอันเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

ปัจจุบันผู้ศึกษาเห็นว่าพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ยังคงพบปัญหาในการคุ้มครองสินค้าอันเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น เพราะบทบัญญัติในตัวบทกฎหมายไม่ปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือไม่มีขั้นตอนเพื่อการอนุรักษ์ พื้นฟู และการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งผู้ศึกษาจะได้อธิบายดังต่อไปนี้

##### 4.3.1 ปัญหาข้อจำกัดด้านคำนิยามศัพท์ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ต่อประโยชน์ทางอ้อมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 มาตรา 3 ได้บัญญัติคำนิยามศัพท์ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ว่าหมายถึง “ชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์ และที่สามารถบ่งบอกว่าสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์” โดยจากคำนิยามศัพท์ดังกล่าวตาม



พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ทำให้เห็นว่าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีองค์ประกอบสำคัญด้วยกัน 3 ประการ คือ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นชื่อ หรือสัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์ และชื่อหรือสิ่งอื่นใดดังกล่าวต้องใช้กับสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้น<sup>30</sup>

หากนำสินค้าชั้นลงหิน บ้านบุ ซึ่งเป็นงานหัตถกรรม เป็นสินค้าที่เกิดจากฝีมือของช่างนำมาเทียบกับคำนิยามศัพท์ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในปัจจุบันก็ต้องพิจารณาก่อนว่าชื่อ ชั้นลงหิน บ้านบุ เป็นชื่อสามัญหรือไม่ ซึ่งชั้นลงหิน บ้านบุ คือ ชั้นสำริด หรือเครื่องใช้ที่ทำด้วยทองเหลือง ซึ่งเป็นโลหะผสมระหว่างทองแดงกับดีบุก หล่อเป็นแผ่นกลมๆ แล้วตีขึ้นรูปเป็นภาชนะ<sup>31</sup> โดยปัจจุบันชั้นลงหิน บ้านบุ มีแหล่งภูมิศาสตร์ตั้งอยู่บริเวณริมคลองบางกอกน้อยฝั่งใต้ หลังสถานีรถไฟธนบุรี ยาวขนานไปกับลำคลองราว 800 เมตร ถึงบริเวณวัดสุวรรณาราม<sup>32</sup> ในซอยเจริญสนิทวงศ์ 32 มีเนื้อที่ทั้งหมด 25 ไร่ ซึ่งคำว่า “ลงหิน” เป็นชื่อที่ใช้เรียกขั้นตอนในการทำสินค้าชั้นลงหินในอดีต ซึ่งใช้หินในการขัดสินค้าชั้นลงหินให้เงา<sup>33</sup> ส่วนคำว่า “บุ” หมายถึงการตีให้เข้ารูป ใช้กับงานโลหะ ซึ่งเป็นงานที่ต้องอาศัยความเชี่ยวชาญและความประณีต การทำชั้นบุของชาวบ้านบุใช้ทองสัมฤทธิ์ คือการนำโลหะผสมระหว่างทองแดงกับดีบุก เป็นวัตถุดิบในการผลิต หรือที่เรียกว่าทองสำริด โดยนำทองสำริดมาตีแผ่นขึ้นรูปเป็นภาชนะ ในงานช่างเรียกว่าการบุ<sup>34</sup>

แม้ว่าคำว่า “ลงหิน” และคำว่า “บุ” จะเป็นชื่อเฉพาะในการทำสินค้าประเภทโลหะของชุมชนชาวบ้านบุ แต่คำดังกล่าวเป็นคำที่ใช้เรียกโดยทั่วไปกับสินค้าชั้นลงหิน บ้านบุ ซึ่งในอดีตชุมชน

<sup>30</sup> ธนพจน เอกโยคยะ, กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาว่าด้วยการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์(การใช้ชื่อท้องถิ่นแสดงบนสลากสินค้าเพื่อระบุแหล่งกำเนิดของสินค้า), (กรุงเทพ : บริษัท ทีชซิงทอยส์ จำกัด, 2547), น.19

<sup>31</sup> วชิร กมลเสรีรัตน์, ภูมิปัญญาการทำชั้นลงหิน บ้านบุ, สืบค้นเมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม พ.ศ.2558 จาก <https://www.gotoknow.org/posts/244751>

<sup>32</sup> เต็นดาว ศิลปานนท์, ภูมิปัญญาไทยในงานศิลป์, (กรุงเทพ : ฝ่ายบริการการศึกษา พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร), น.126

<sup>33</sup> เฟื่องอ้าง, น.126

<sup>34</sup> ศูนย์ข้อมูลกลางทางวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, สืบค้นเมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม พ.ศ.2558 จาก <http://www.m-culture.in.th/>

ชาวบ้านประกอบอาชีพชั้นลงหิน บ้านบุกันมากมาย คำดังกล่าวจึงถือเป็นคำสามัญ ซึ่งคำสามัญเป็นคำที่ต้องห้ามตามมาตรา 5 (1)<sup>35</sup> แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546

ข้อพิจารณาต่อมาคือ สินค้าชั้นลงหิน บ้านบุ เป็นสินค้าที่มีความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าหรือไม่ ซึ่งหากพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ในการใช้ทำสินค้าชั้นลงหิน บ้านบุ สินค้าชั้นลงหิน บ้านบุ ไม่ได้มีวัตถุประสงค์ภายในแหล่งภูมิศาสตร์ ซึ่งก็คือ ดิบูกกับทองแดง ซึ่งต้องอาศัยในการซื้อจากต่างประเทศหรือซื้อจากสถานที่ต่างๆ ทำให้ภูมิปัญญาในการทำชั้นลงหิน บ้านบุ ไม่มีจุดเชื่อมโยงทางด้านวัตถุประสงค์ แต่จากการที่ภูมิปัญญาในการทำชั้นลงหิน บ้านบุ เป็นการทำมาตั้งแต่สมัยโบราณสืบทอดภูมิปัญญาในการทำชั้นลงหินมาเป็นเวลาช้านาน ซึ่งผู้บริโภคหรือบุคคลทั่วไปรู้จักการทำชั้นลงหินก็เพราะเป็นภูมิปัญญาด้านกรรมวิธีการผลิตที่ถ่ายทอดมาจากอดีตจนถึงปัจจุบันในบ้านบุ ซึ่งเป็นทักษะเชิงช่างที่ ณ ปัจจุบันมีที่นี้ที่เดียว ซึ่งภูมิปัญญาการทำชั้นลงหินในส่วนนี้ผู้ศึกษาจึงคิดว่าสามารถนำไปเป็นจุดเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ได้ ซึ่งตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ก็ได้ห้ามไว้

ความคิดดังกล่าวนี้สอดคล้องกับความตกลงกรุงลิสบอน<sup>36</sup> ซึ่งความตกลงกรุงลิสบอนนี้ถูกนำมาพัฒนาเป็นความตกลงทริปส์ในภายหลัง และหลักการในความตกลงกรุงลิสบอนถูกนำมาใช้ประกอบในความตกลงทริปส์ ซึ่งได้นิยามศัพท์คำว่า “เครื่องหมายแหล่งกำเนิด” หมายถึง “ชื่อ หรือสิ่งบ่งชี้ถึงประเทศ ภูมิภาค หรือท้องถิ่นที่แสดงว่าลักษณะหรือคุณภาพสินค้าที่มีแหล่งกำเนิดในพื้นที่นั้น ทั้งนี้ลักษณะหรือคุณภาพสินค้าที่มีแหล่งกำเนิดในพื้นที่เป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ รวมทั้งปัจจัยทางธรรมชาติ เช่น สภาพอากาศ หรือดิน เป็นต้น หรือปัจจัยที่ได้จากมนุษย์ เช่น ความชำนาญในการผลิต เป็นต้น หรืออาจจะเป็นเพราะทั้งปัจจัยทางด้านธรรมชาติและปัจจัยที่ได้จากมนุษย์ก็ได้” จากคำนิยามศัพท์ดังกล่าวทำให้เห็นว่าเครื่องหมายแหล่งกำเนิดตีความไปถึงปัจจัยที่ได้จากมนุษย์ เช่น ความชำนาญในการผลิต ซึ่งชั้นลงหิน บ้านบุ เป็นงานหัตถกรรมซึ่งมนุษย์สร้างขึ้นกรรมวิธีต่างๆในการทำชั้นลงหิน บ้านบุ เป็นทักษะเชิงช่างในการผลิตชั้นลงหิน ดังนั้นภูมิปัญญาการ

<sup>35</sup> มาตรา 5 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546

สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ขอขึ้นทะเบียนสำหรับสินค้าใดต้องไม่มีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้

(1) เป็นชื่อสามัญของสินค้าที่จะใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้น

<sup>36</sup> ความตกลงกรุงลิสบอน เป็นความตกลงที่ว่าด้วยเรื่องการคุ้มครองเครื่องหมายอ้างอิงแหล่งกำเนิดสินค้าและการขึ้นทะเบียนระหว่างประเทศ ได้มีการลงนามในปี ค.ศ.1958 มีประเทศสมาชิกด้วยกัน 26 ประเทศ

ทำชั้นลงหิน จึงสามารถได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546

หากนำพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999 สืบค้นอันเกิดจาก ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ อาจจะได้รับ ความคุ้มครองที่กว้างขวางกว่าพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 เพราะพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย มาตรา 2(1)<sup>37</sup> ได้ นิยามศัพท์คำว่า “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ไว้ว่า “สิ่งบ่งชี้ที่แสดงถึงเอกลักษณ์ต่างๆของสินค้าทาง การเกษตร สินค้าตามธรรมชาติ หรือสินค้าที่ถูกผลิตขึ้นในแหล่งกำเนิดหรือในดินแดนของประเทศ หรือภูมิภาค หรือท้องถิ่นหนึ่ง ซึ่งการผลิตสินค้าในพื้นที่ดังกล่าวก่อให้เกิดคุณภาพ ชื่อเสียง หรือ คุณลักษณะพิเศษแก่สินค้าอย่างสำคัญ และหมายความรวมถึงสินค้าที่ถูกผลิตเพียงขั้นตอนหนึ่งใน พื้นที่ หรือสินค้าที่ถูกผลิตบางขั้นตอนในพื้นที่หรือสินค้าที่ถูกเตรียมในพื้นที่ซึ่งพื้นที่ดำเนิน กิจกรรมดังกล่าวเป็นพื้นที่ในดินแดน ภูมิภาค หรือท้องถิ่น” จะเห็นได้ว่าคำนิยามศัพท์สิ่งบ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดียมีขอบเขตที่กว้างขวางมากกว่า พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 เพราะเขาต้องการคุ้มครองภูมิปัญญาที่ เกิดภายในประเทศ หรือท้องที่ใดท้องที่หนึ่ง โดยสินค้านั้นเพียงแค่ผลิตภายในประเทศเพียงขั้นตอนใด ขั้นตอนหนึ่งเท่านั้นก็สามารถได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายนี้

ยกตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาในการทำชั้นลงหินบ้านบุ มีกรรมวิธีการทำด้วยกัน 7 ขั้นตอน ซึ่งจากที่ผู้ศึกษาได้กล่าวไว้ในหัวข้อที่ 2.2.3 ขั้นตอนสุดท้ายขั้นตอนที่ 7<sup>38</sup> ขั้นตอนการแกะลาย จะส่ง ขั้นตอนการทำชั้นตอนนี้ไปแหล่งภูมิศาสตร์อื่น ซึ่งมีได้ทำภายในบ้านบุ เพื่อที่จะนำไปแกะลายบน

<sup>37</sup> มาตรา 2(1) พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999

“geographical indication” , in relation to goods, means an indication which identifies such goods as agricultural goods, natural goods or manufactured goods as originating, or manufactured in the territory of a country, or a region or locality in that territory, where a given quality, reputation or other characteristic of such goods is essentially attributable to its geographical origin and in case where such goods are manufactured goods one of the activities of either the production or of processing or preparation of the goods concerned take place in such territory, region or locality, as the case may be.

<sup>38</sup> แพรพรรณ ฉ่ำรัมย์, การศึกษากระบวนการผลิตเครื่องทองลงหินและการถ่ายทอดภูมิ ปัญญาการทำเครื่องทองลงหิน ชุมชนบ้านบุ กรุงเทพมหานคร, น.13

สินค้าชั้นลงหิน บ้านบุ มีความสวยงาม ทำให้การทำชั้นลงหิน บ้านบุ มีได้อยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์เดียว  
เพียงแหล่งเดียว โดยตามคำนิยามศัพท์ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้  
ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 กำหนดแต่เพียงว่าสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต้องผลิตภายในแหล่ง  
ภูมิศาสตร์เท่านั้น หากมีการผลิตนอกแหล่งภูมิศาสตร์ก็ไม่ถือเป็นวัตถุแห่งการคุ้มครองตาม  
พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่หากใช้พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย  
ค.ศ.1999 ซึ่งบัญญัติคำนิยามศัพท์ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ไว้กว้างถึงกรณีที่มีการผลิตสินค้าสิ่งบ่งชี้  
ทางภูมิศาสตร์ที่ไม่ได้มีแหล่งภูมิศาสตร์เดียว โดยปรากฏอยู่ ณ ตอนท้ายของคำนิยามศัพท์ “สิ่งบ่งชี้  
ทางภูมิศาสตร์” ว่า “และหมายความรวมถึงสินค้าที่ถูกผลิตเพียงขั้นตอนหนึ่งในพื้นที่ หรือสินค้าที่ถูก  
ผลิตบางขั้นตอนในพื้นที่หรือสินค้าที่ถูกเตรียมในพื้นที่ซึ่งพื้นที่ดำเนินกิจกรรมดังกล่าวเป็นพื้นที่ใน  
ดินแดน ภูมิภาค หรือท้องถิ่น” ดังนั้น ภูมิปัญญาการทำชั้นลงหิน บ้านบุ จึงสามารถได้รับความ  
คุ้มครองตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999 ได้ ซึ่งพระราชบัญญัติคุ้มครอง  
สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ไม่ได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์ขั้นตอนนี้ไว้ในคำนิยามศัพท์ “สิ่งบ่งชี้  
ทางภูมิศาสตร์” เช่นเดียวกันกับพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999 ทำให้  
ขอบเขตการคุ้มครองสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ภายในประเทศไทยมีลักษณะที่แคบกว่า และสามารถ  
คุ้มครองสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้น้อย ซึ่งการแก้ไขหรือเพิ่มเติมตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทาง  
ภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999 นี้สามารถแก้ไขหรือเพิ่มเติมได้โดยไม่ขัดต่อความตกลงทริปส์  
ก็ด้วยสาเหตุที่ว่าเพราะความตกลงทริปส์เป็นเพียงหลักเกณฑ์หรือมาตรฐานขั้นต่ำ<sup>39</sup> ในการคุ้มครอง  
สินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เท่านั้น หากรัฐภาคีสมาชิกความตกลงทริปส์มีการบัญญัติกฎหมาย  
ภายในประเทศโดยมีมาตรฐานที่สูงกว่าบทบัญญัติตามความตกลงทริปส์ก็ย่อมสามารถกระทำได้<sup>40</sup>

สรุป จากที่ผู้ศึกษาได้ศึกษามาทำให้เห็นว่าพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์  
ยังมีขอบเขตที่น้อยและแคบในการที่จะคุ้มครองสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ จึงควรที่จะได้รับการ  
แก้ไข และเพิ่มเติมให้มีความสมบูรณ์ ชัดเจน เพื่อให้มีขอบเขตการคุ้มครองสินค้าสิ่งบ่งชี้ทาง

---

<sup>39</sup> มาตรฐานขั้นต่ำ หมายถึง หลักเกณฑ์ขั้นต่ำตามความตกลงทริปส์ ซึ่งรัฐภาคีสมาชิก  
ทั้งหลายมีหน้าที่และความผูกพันที่จะต้องให้ความคุ้มครองแก่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ด้วยมาตรฐานที่ไม่  
ต่ำไปกว่าที่ความตกลงทริปส์ให้ความคุ้มครองไว้ แต่รัฐภาคีสมาชิกสามารถที่จะเลือกให้ความคุ้มครอง  
แก่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ด้วยมาตรฐานระดับความคุ้มครองที่สูงกว่าที่ความตกลงทริปส์ ให้ความ  
คุ้มครองได้ ตราบเท่าที่การให้ความคุ้มครองแก่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นไม่ขัดแย้งกับหลักการที่ความ  
ตกลงทริปส์ได้กำหนดไว้

<sup>40</sup> รัชชัย ศุภผลศิริ, อ้างแล้ว, *เชิงอรรถที่ 27*, น.76-81.

ภูมิศาสตร์มากขึ้น แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นการจะแก้ไขหรือเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546 นั้น ก็ต้องอยู่ภายใต้ความตกลงทริปส์ โดยไม่ขัดหรือแย้งตามความตกลงทริปส์ เป็นต้น

#### 4.3.2 ปัญหาข้อจำกัดสิทธิด้านสินค้าทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นวัตถุแห่งการคุ้มครองตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

คำว่า “สินค้า” ได้มีปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ซึ่งบัญญัติไว้ในมาตรา 3 โดยบัญญัติไว้ว่า “สินค้า หมายความว่า สิ่งของที่สามารถซื้อขาย แลกเปลี่ยน หรือโอนกันได้ ไม่ว่าจะเกิดโดยธรรมชาติหรือเป็นผลผลิตทางการเกษตร รวมตลอดถึงผลิตภัณฑ์ทางหัตถกรรม และอุตสาหกรรม” ซึ่งเจตนารมณ์ของการกำหนดคำนิยามศัพท์สินค้าในพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ก็เพราะเพื่อสร้างความชัดเจนในการคุ้มครองสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ซึ่งเป็นวัตถุแห่งการคุ้มครองตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ. 2546 โดยสินค้าที่จะถือเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ อาจจะเป็นได้ทั้งผลผลิตทางการเกษตร หัตถกรรม และอุตสาหกรรมก็ได้ ซึ่งคำนิยามศัพท์สินค้าได้บัญญัติไว้อย่างกว้างขวาง

จากการสำรวจเมื่อปีพ.ศ.2559 ทำให้ผู้ศึกษาทราบว่าพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ได้มีการขึ้นทะเบียนสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ รวมทั้งหมด 61 สินค้า โดยแยกเป็นสินค้าทางภาคเหนือ 19 สินค้า เป็นสินค้าภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวม 15 สินค้า เป็นสินค้าภาคกลางรวม 14 สินค้า เป็นสินค้าภาคตะวันออกรวม 3 สินค้า และสุดท้ายภาคใต้รวม 10 สินค้า จัดเป็นสินค้างานหัตถกรรมจำนวน 25 สินค้า<sup>41</sup> โดยทั้ง 61 สินค้าที่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่เคยมีการขึ้นทะเบียนสินค้าที่เกิดจากอุตสาหกรรม สินค้าที่ได้รับการจดทะเบียนคุ้มครองตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 มีเพียงสินค้าทางการเกษตร อาหาร และผลผลิตทางหัตถกรรม เป็นต้น ซึ่งสินค้าทางการเกษตรกลุ่มนี้จะมีเอกลักษณ์เกิดขึ้นจากปัจจัยทางธรรมชาติได้แก่ ดิน ฟ้า อากาศ เป็นต้น และสินค้าหัตถกรรมก็อาศัยปัจจัยทักษะแรงงานความสามารถของมนุษย์หรือช่าง ซึ่ง2กลุ่มที่ได้กล่าวก่อนนี้แตกต่างจากสินค้าอุตสาหกรรม เพราะสินค้าอุตสาหกรรมเกิดจากเครื่องจักรกล สินค้าที่เกิดขึ้นแต่ละครั้งจึงมีลักษณะเหมือนกัน และเมื่อผลิตก็ผลิตเป็นจำนวนมาก ทำให้สินค้าในกลุ่มนี้ไม่มีเอกลักษณ์โดยอาศัยปัจจัยหรือฝีมือแรงงาน

---

<sup>41</sup> ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง, เอกสารประกอบโครงการสัมมนากลุ่มทางวิชาการ เรื่อง มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสินค้าอาหารในประชาคมอาเซียน : บทเรียนสำหรับประเทศไทย, น.1

ความสามารถของมนุษย์ การขึ้นทะเบียนสินค้าอุตสาหกรรมจึงมักขาดคุณสมบัติตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546<sup>42</sup>

หากนำคำนิยามศัพท์ “สินค้า” ของพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ. 1999<sup>43</sup> มาเปรียบเทียบกับจะเห็นได้ว่ามีความคล้ายคลึงกัน เพราะพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999 มุ่งคุ้มครองสินค้าทางการเกษตร สินค้างานหัตถกรรม และสินค้าอุตสาหกรรม เช่นเดียวกันกับพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546

สำหรับสภาพลักษณะการขึ้นทะเบียนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 กับสินค้าทางวัฒนธรรมเครื่องโลหะ ซึ่งตั้งแต่พระราชบัญญัตินี้ประกาศใช้งาน หัตถกรรมด้านเครื่องโลหะไม่เคยได้รับการขึ้นทะเบียนเพื่อคุ้มครองตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 เนื่องด้วยเหตุผลหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นเพราะคำนิยามศัพท์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เป็นต้น ซึ่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ควรที่จะยอมรับว่าสินค้าที่มีคุณลักษณะเฉพาะจากแรงงานทักษะของมนุษย์หรือช่าง โดยเฉพาะสินค้าที่มนุษย์ผลิตขึ้นมาที่ปัจจุบันเหลือเพียงแหล่งภูมิศาสตร์เดียว ยกตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาการทำชันลงหิน บ้านบุซึ่งปัจจุบันเหลือผู้ประกอบการรายเดียว ซึ่งภูมิปัญญาการผลิตสินค้าของภูมิปัญญาการทำชันลงหิน บ้านบุ อันเป็นแหล่งภูมิศาสตร์สุดท้ายนี้ควรที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

แต่อีกเหตุผลหนึ่งที่เป็นเหตุผลสำคัญเช่นเดียวกันก็คือการขึ้นทะเบียนเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีความยุ่งยากซับซ้อนซึ่งต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของนายทะเบียนหรือกฎกระทรวง เป็นต้น และการขึ้นทะเบียนเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ภายในประเทศไทยไม่ก่อให้เกิดมูลค่าของสินค้านั้นมีมูลค่าที่สูงขึ้นเหมือนประเทศอื่นที่ใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ก็เป็นผลทำให้ชุมชนหรือชุมชนท้องถิ่นซึ่งผลิตสินค้าตามภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ไปจดทะเบียนเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพราะคิดว่าตนจะได้ประโยชน์น้อยจากการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และเสียเวลาเพราะขั้นตอนการจดทะเบียนเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีความยุ่งยากซับซ้อน และไม่ได้รับผลประโยชน์จากกฎหมายนี้เท่าที่ควร

<sup>42</sup> ทวีพฤทธิ ศิริศักดิ์บรรจง, อ้างแล้ว, *เชิงอรรถที่ 2*, น.100-101

<sup>43</sup> มาตรา 2(1) พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999

In this Act, unless the context otherwise requires:

“goods” means any agricultural, natural or manufactured goods or any goods of handicraft or of industry and includes food stuff;

สรุป จากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น ควรที่จะมีมาตรการในการสนับสนุนให้ชุมชนเข้ามาขึ้นทะเบียนเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ให้มากขึ้น ซึ่งบางชุมชนอาจจะไม่เห็นถึงประโยชน์ในการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หรือการเข้าถึงการจดทะเบียนมีความยุ่งยากซับซ้อนเกินควร หรือประโยชน์ที่จะได้รับจากกฎหมายนี้น้อยเกินไป ดังนั้นเราจึงควรที่จะเพิ่มเติมแก้ไขไม่ว่าจะในบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 หรือการเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับกฎหมายนี้เพื่อให้ชุมชนเห็นถึงประโยชน์ในการขึ้นทะเบียนเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เป็นต้น

#### 4.3.3 ปัญหาข้อจำกัดสิทธิที่ได้รับในการใช้และส่งต่อเพื่อฟื้นฟูและสืบสานงานหัตถกรรมที่เกิดจากประเพณีวัฒนธรรม

แม้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ซึ่งเกิดจากตามความตกลงทริปส์จะมีเจตนารมณ์เพียงคุ้มครองชื่อทางภูมิศาสตร์ของสินค้า แต่ความตกลงทริปส์เพื่อการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ก็ยังมีมาตรการโดยอ้อมเพื่อการคุ้มครองภูมิปัญญาในการทำสินค้าอันก่อให้เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นอยู่ ไม่ว่าจะเป็นกรณีที่กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ส่งเสริมการรวมตัวของชุมชน ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งขึ้น หรือให้คนในชุมชนตื่นตัวในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น<sup>44</sup> เป็นต้น

อย่างไรก็ตามประโยชน์ทางอ้อมตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์ในการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นในปัจจุบัน กลับไม่มีผลต่อการใช้และส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญาในการผลิตสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งในปัจจุบันประเทศไทยไม่มีกฎหมายใดที่มีผลต่อการใช้และสืบต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นเลย มีเพียงพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ที่มีการอนุรักษ์และกฎหมายดังกล่าวยังส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่ก็ยังไม่เพียงพอต่อการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การพัฒนาของสังคมโลกาภิวัตน์ทำให้เทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาแทนที่สินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นบางอย่างขาดองค์ประกอบตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงไม่สามารถได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และมาตรการตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ก็ไม่ได้คุ้มครองไปถึงกรรมวิธีการผลิต การใช้และการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจนเป็นสาเหตุทำให้ภูมิปัญญาบางอย่างภายในประเทศไทยในการผลิตสินค้าไม่มีผู้สืบทอดและสาบสูญไปในที่สุด

เช่นเดียวกันกับพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999 ซึ่งมีระบบการคุ้มครองสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์คล้ายพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.

<sup>44</sup> จักรกฤษณ์ ควรพจน์, *อ้างแล้ว*, *เชิงอรรถที่ 23*, น.41-43

2546 โดยคุ้มครองเพียงชื่อทางภูมิศาสตร์ของสินค้า และมีประโยชน์ทางอ้อมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นตามวัตถุประสงค์ของความตกลงทริปส์ ซึ่งพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ. 1999 นี้เองก็ยังคงปราศจากการใช้และส่งผลต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นเช่นกัน

หากเปรียบเทียบมาตรการตามพระราชบัญญัติปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมเกาหลี ค.ศ. 2007 ของประเทศเกาหลีใต้ อันเกิดจากอนุสัญญาปกป้องและส่งเสริมความหลากหลายการแสดงออกทางวัฒนธรรม ค.ศ.2005 และอนุสัญญาปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมที่ไม่มีรูปร่าง ค.ศ.2003 ขององค์การยูเนสโก โดยกฎหมายนี้มีได้เป็นกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา ที่มอบสิทธิในการเป็นประธานแก่ปัจเจกชน นิติบุคคลหรือชุมชน แต่ตามกฎหมายฉบับนี้มีมอบสิทธิในความเป็นประธานแห่งสิทธิแก่รัฐ เป็นผู้ผูกขาดสิทธิในการจัดการ และบริการมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นผลตามรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐเกาหลี ค.ศ.1987<sup>45</sup> ซึ่งรัฐมีหน้าที่สนับสนุนและพัฒนามรดกทางวัฒนธรรมและยกระดับมรดกทางวัฒนธรรม ตามมาตรา 9<sup>46</sup> รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐเกาหลี ซึ่งบัญญัติเพื่อให้สอดคล้องกับสนธิสัญญาขององค์การยูเนสโก โดยกฎหมายฉบับนี้ถือว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นมรดกทางวัฒนธรรมและสมบัติของชาติต้องรักษาไว้ ซึ่งกฎหมายฉบับนี้มีมาตรการในการอนุรักษ์ พื้นฟู ถ่ายทอด และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น อันเป็นมาตรการที่สำคัญในการใช้และส่งผลต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยปัจจุบันมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมเกาหลี ค.ศ.2007 มีด้วยกันทั้งสิ้น 109 ชิ้น<sup>47</sup>

หากประเทศไทยนำมาตราการการใช้และส่งผลต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นในชื่อมรดกทางวัฒนธรรมตามพระราชบัญญัติปกป้องมรดกทางวัฒนธรรม ค.ศ.2007 มาใช้ก็น่าจะสามารถรักษาอนุรักษ์ พื้นฟู และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นภายในประเทศไทยได้ ไม่ว่าจะเป็นมาตรการดังกล่าวมาเพิ่มเติมลงในพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 โดยอาจจะเพิ่มลงในหมวดที่ 4 การใช้และการสั่งระงับการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เป็นมาตราที่กล่าวต่างหากเกี่ยวกับการใช้และสืบทอดภูมิปัญญาภายในพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นการแก้ไขเพิ่มเติมดังกล่าวก็ต้องคำนึงก่อนว่าการแก้ไขเพิ่มเติมนั้นขัดต่อความตกลงทริปส์หรือไม่ หรือเสนอกฎหมายปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมไทยขึ้นมาเพิ่มเพื่อเป็นกฎหมายที่ไว้ใช้เพื่อปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมภายในประเทศไทยไม่ให้สาบสูญไปตามกาลเวลา ซึ่งบริบทในปัจจุบันระหว่าง

<sup>45</sup> ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง, มาตรการทางกฎหมายเพื่อคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นในระบบทรัพย์สินทางปัญญา ศึกษากรณี เพลงพื้นบ้านหมอลำในภาคอีสาน, น.213

<sup>46</sup> เฟื่องอ้าง, น.213

<sup>47</sup> เฟื่องอ้าง, น.224



ประเทศไทยและประเทศเกาหลีใต้มีความใกล้เคียงกัน ผู้ศึกษาจึงคิดว่าประเทศไทยเองก็สามารถที่จะได้รับประโยชน์จากมาตรการทางกฎหมายนี้เช่นกัน

การที่จะนำบทบัญญัติตามพระราชบัญญัติปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมเกาหลี ค.ศ.2007 มาบัญญัติลงในพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 นั้นไม่สามารถกระทำได้ทั้งหมด ด้วยสาเหตุเพราะพระราชบัญญัติปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมเกาหลี ค.ศ.2007 ไม่ได้จำกัดการคุ้มครองแต่เพียงภูมิปัญญาในการผลิตสินค้า แต่มีขอบเขตการคุ้มครองที่เกินกว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ศิลปะ ประเพณีวัฒนธรรม ดนตรี เพลง เป็นต้น ซึ่งเกินขอบเขตความคุ้มครองตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์ที่คุ้มครองเพียงชื่อทางภูมิศาสตร์ของแหล่งผลิตสินค้า แต่หากจะนำเพียงมาตรการบางประการของพระราชบัญญัติปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมเกาหลี ค.ศ.2007 มาบัญญัติเพิ่มลงในกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ผู้ศึกษาคิดว่าสามารถกระทำได้ ซึ่งการเพิ่มเติมดังกล่าวนี้ต้องไม่ขัดต่อความตกลงทริปส์เพื่อการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ประเด็นที่ต้องพิจารณาต่อมา ก็คือหากจะนำมาตรการการใช้และการสืบทอด ภูมิปัญญาตามพระราชบัญญัติปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมเกาหลี ค.ศ.2007 มาบัญญัติเพิ่มลงในกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะขัดต่อความตกลงทริปส์หรือไม่ โดยความตกลงทริปส์ว่าด้วยการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นความคุ้มครองที่คุ้มครองชื่อทางภูมิศาสตร์ของสินค้า โดยกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ปรากฏอยู่ในความตกลงทริปส์ข้อ 22 ถึงข้อ 24 โดยข้อ 22 จะเป็นการกล่าวถึงสินค้าทั่วไปที่ไม่ใช่สินค้าประเภทไวน์และสุรา ซึ่งสินค้างานหัตถกรรมก็ถูกจัดอยู่ในกลุ่มสินค้าทั่วไปตามข้อ 22 ความตกลงทริปส์นี้ โดยสาระสำคัญที่กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์ต้องการปกป้องก็คือ หลักการป้องกันการใช้อันเป็นเท็จหรือก่อให้เกิดความสับสนหลงผิดและหลักการป้องกันการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมตามข้อ 22.2 ความตกลงทริปส์ และหลักการปฏิเสธการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้า หากเครื่องหมายการค้าใดประกอบด้วยเครื่องหมายเกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามข้อ 22.3 ความตกลงทริปส์ และสุดท้ายหลักการป้องกันการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่เป็นความจริงซึ่งสร้างความสับสนหลงผิด<sup>48</sup> จะสังเกตได้ว่าความตกลงทริปส์ว่าด้วยการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มิได้ห้ามรัฐภาคีสมาชิกในการเพิ่มมาตรการในการใช้และสืบทอดภูมิปัญญาลงในกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ดังนั้นผู้ศึกษาจึงคิดว่าการเพิ่มมาตรการในการใช้และสืบทอดภูมิปัญญาลงในกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์ไม่ขัดต่อเจตนารมณ์ของกฎหมายฉบับนี้

---

<sup>48</sup> Dev Gangjee, Relocating the Law of GeoGraphical Indications, (UK : Cambridge,2012), p.192

จากการที่ประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกับองค์การการค้าโลก ทำให้ประเทศไทยมีพันธกรณีต้องบัญญัติกฎหมายภายในประเทศตามสนธิสัญญาระหว่างประเทศต่างๆขององค์การการค้าโลก ซึ่งความตกลงทริปส์เพื่อการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ก็เป็นหนึ่งในนั้น เป็นเหตุให้ประเทศไทยตราพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ขึ้นเพื่อคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์<sup>49</sup>

กรณีการจัดให้มีการส่งต่อมรดกทางวัฒนธรรม คณะกรรมาธิการดังกล่าวที่รัฐตั้งขึ้นสามารถแต่งตั้งศิลปินท้องถิ่น ซึ่งมีตำแหน่งอยู่ 5 ระดับ ได้แก่ ผู้ครอบครองอาวุโส ผู้ครอบครองอาจารย์ที่ปรึกษา ครูด้านศิลปะ และผู้ฝึกหัดตามลำดับ ซึ่งศิลปินท้องถิ่นจะทำการศึกษามรดกทางวัฒนธรรม และทำหน้าที่ส่งต่อมรดกทางวัฒนธรรมในรูปแบบการศึกษาและการฝึกอบรมไปสู่ทายาทรุ่นต่อไป ซึ่งการถ่ายทอดนี้ไม่จำเป็นต้องเป็นเครือญาติกันก็ได้ ซึ่งรัฐเองก็มีผลประโยชน์ตอบแทนแก่ศิลปินท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมเกาหลี ค.ศ.2007<sup>50</sup> และ

เมื่อพิจารณาแล้วว่าพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ไม่มีมาตรการในการใช้และสืบทอดภูมิปัญญา หากจะนำมาตรการในการใช้และสืบทอดภูมิปัญญาของพระราชบัญญัติปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมเกาหลี ค.ศ.2007 มาใช้ในพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ก็ต้องพิจารณาจากสนธิสัญญาอันเป็นผลให้เกิดกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ก็คือ ความตกลงทริปส์ ซึ่งจากที่พิจารณาก่อนหน้านี้ความตกลงทริปส์ มิได้มีบทบัญญัติห้ามมิให้มีการเพิ่มมาตรการการใช้และสืบทอดภูมิปัญญาลงในกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่การแก้ไขหรือเพิ่มเติมนั้นต้องไม่ต่ำกว่ามาตรฐานขั้นต่ำที่ความตกลงทริปส์ว่าด้วยการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กำหนดไว้ ซึ่งการที่จะเพิ่มมาตรการในการใช้และสืบทอดภูมิปัญญาลงในกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ก็จะมีผลทำให้ขอบเขตการคุ้มครองตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กว้างมากขึ้น ทำให้การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีมาตรฐานที่สูงขึ้น จึงไม่ขัดต่อความตกลงทริปส์<sup>51</sup> อันเป็นผลทำให้ประเทศไทยซึ่งได้ตราพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ตามความตกลงทริปส์สามารถเพิ่มมาตรการในการใช้และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นได้

โดยปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 ก็ได้มีมาตรการที่คล้ายกับรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐเกาหลี ค.ศ.1987 คือให้รัฐมีหน้าที่เข้าไปมีส่วนร่วมกับชุมชนในการอนุรักษ์ พื้นฟู บริหารจัดการ ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และ

<sup>49</sup> ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง, *อ้างแล้ว, เชิงอรรถที่ 2*, น.131

<sup>50</sup> *เพ็ญอ้าง*, น.227

<sup>51</sup> ธัชชัย ศุภผลศิริ, *อ้างแล้ว, เชิงอรรถที่ 27*, น.76-81

มรดกทางวัฒนธรรม ร่วมกับประชาชน ชุมชน หรือชุมชนท้องถิ่น ตามมาตรา 57<sup>52</sup> รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 ถึงแม้ในปัจจุบันประเทศไทยยังมิได้ลงนามเป็นภาคีสมาชิกตามสนธิสัญญาขององค์การยูเนสโกเพื่อการปกป้องความหลากหลายทางวัฒนธรรม แต่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 ก็ได้เห็นถึงความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมจึงได้มีการบัญญัติให้รัฐมีหน้าที่ในการจัดการร่วมกับชุมชน

มาตรการตามพระราชบัญญัติปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมเกาหลี ค.ศ.2007 จะให้รัฐเป็นผู้ดำเนินการทั้งหมดเกี่ยวกับการบริหารมรดกทางวัฒนธรรม โดยรัฐจะจัดตั้งกลุ่มคณะกรรมการการขึ้นมรดกทางวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นการขึ้นทะเบียน การศึกษา วิจัย การคัดเลือก และการส่งเสริมและยกระดับมรดกทางวัฒนธรรม และจัดให้มีการส่งต่อมรดกทางวัฒนธรรมขึ้น เป็นต้น<sup>53</sup>

คณะกรรมการตามพระราชบัญญัติปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมเกาหลี ค.ศ.2007 ดังกล่าวยังสามารถดำเนินการอย่างอื่นเพื่อรักษาไว้ซึ่งความรู้ทางมรดกทางวัฒนธรรมไม่ให้สูญหายและส่งต่อมรดกทางวัฒนธรรม ยกตัวอย่างเช่น อาจมีคำสั่งให้มีการบันทึกภาพและเสียงของการแสดงมรดกทางวัฒนธรรม หรือการบันทึกข้อมูลไว้ในภาพ วิดีโอ ภาพเคลื่อนไหว เป็นต้น<sup>54</sup>

การเพิ่มเติมมาตรการในการใช้และส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมเกาหลี ค.ศ.2007 กรณีนี้ผู้ศึกษาต้องการเพิ่มเติมเพื่อต้องการให้เกิดการอนุรักษ์ฟื้นฟู และสืบทอดต่อไป ซึ่งรัฐเองก็จำเป็นต้องเข้ามาช่วยเหลือชุมชนในการส่งเสริม ฟื้นฟู และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยเช่นกัน อาจจะเป็นในด้านกฎหมาย เพื่อกำหนดให้เกิดมาตรการดังกล่าวขึ้น เพราะชุมชนนั้นไม่มีงบประมาณหรือบุคลากรที่มีความรู้เพื่อสนับสนุนภูมิปัญญาท้องถิ่น ยกตัวอย่างเช่น กรณีศึกษาของผู้ศึกษา คือ ชนลงหิน บ้านบุ ซึ่งชุมชนบ้านบุต้องการรักษาภูมิปัญญาในการทำชนลงหิน จึงได้ออกแนวทางมา 2 วิธี ได้แก่ วิธีแรก ช่างผู้ทำชนลงหิน ต้องการหาผู้สืบทอด

<sup>52</sup> มาตรา 57 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560

รัฐต้อง

(1) อนุรักษ์ ฟื้นฟู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ และจัดให้มีพื้นที่สาธารณะสำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องรวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ใช้สิทธิและมีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย

<sup>53</sup> ทวีพทุทธ์ ศิริศักดิ์บรรจง, *อ้าวแล้ว,เชิงอรรถที่ 45*, น.225

<sup>54</sup> *เพ็ญอ้าว*, น.228

องค์ความรู้ในการทำชันลงหิน จึงได้ประกาศหาผู้ที่ต้องการมาสืบทอดต่อ โดยไม่จำกัดว่าต้องเป็นบุคคลภายในชุมชนเท่านั้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้เห็นได้ว่า ภูมิปัญญาการทำชันลงหินใกล้หมดสูญสืบทอดแล้ว อันเป็นผลมาจากการเป็นช่างต้องใช้แรงงาน และความอดทนที่สูง<sup>55</sup> ซึ่งวิธีนี้ก็ยังคงไม่ได้รับความสนใจจากคนภายนอกอยู่ดี วิธีที่สอง ในปัจจุบันผลิตภัณฑ์ชันลงหิน บ้านบุ มิได้เจาะจงแค่ผู้บริโภคชาวไทยเท่านั้น แต่เจาะจงไปที่นักท่องเที่ยวหรือชาวต่างประเทศด้วย แต่ในอดีตชันลงหิน บ้านบุ ทำแต่ชันที่ไว้ใส่น้ำซึ่งมีขนาดใหญ่ การที่นักท่องเที่ยวหรือชาวต่างประเทศจะนำกลับไปต่างประเทศด้วยมันเป็นเรื่องยากเพราะต้องตรวจน้ำหนักสัมภาระหากนักท่องเที่ยวหรือชาวต่างประเทศโดยสารกลับโดยเครื่องบิน ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาเรื่องน้ำหนักเกิน ดังนั้นผู้ประกอบการชันลงหิน บ้านบุ จึงได้มีนโยบายนี้ขึ้น คือการผลิตผลิตภัณฑ์ชันลงหินในรูปแบบของขำร่วย เพื่อไม่ให้ก่อให้เกิดปัญหาในการพกพา และการโดยสารโดยเครื่องบิน เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามทั้ง 2 วิธีดังกล่าวข้างต้นก็ยังคงไม่ได้รับสนใจพอสมควร อาจจะด้วยเหตุผลหลายๆประการ เช่น การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับชันลงหิน หรือสถานที่ที่จำหน่ายชันลงหินไม่สามารถหาได้จากร้านค้าทั่วไป เป็นต้น ซึ่งปัญหาดังกล่าวที่ผู้ศึกษาได้เสนอมา หากได้รับความช่วยเหลือจากรัฐซึ่งมีงบประมาณและบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถก็อาจจะสามารถแก้ปัญหานี้ได้ ดังนั้นจะเป็นการดีกว่าหากว่ารัฐและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมฟื้นฟู และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

ต่อจากนี้ จะเป็นการวิเคราะห์ถึงปัญหาของสินค้าชันลงหิน บ้านบุในปัจจุบัน ซึ่งผู้ศึกษาได้มีแนวคิดอยู่ด้วยกัน 3 ประการ ได้แก่

กรณีแรก ความตกลงทริปส์อันเป็นความตกลงอันก่อให้เกิดกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มิได้มีเจตนารมณ์โดยตรงเพื่อก่อให้เกิดมาตรการในการใช้และส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่กฎหมายฉบับนี้ต้องการเพียงปกป้องชื่อทางภูมิศาสตร์ของสินค้าเท่านั้น โดยการใช้และส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนก็คือ การส่งต่อองค์ความรู้ หรือกรรมวิธีการผลิตที่ก่อให้เกิดสินค้าซึ่งตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546 คำนิยามศัพท์ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” มิได้กำหนดถึงการสืบทอดความรู้ แต่สิ่งที่พระราชบัญญัติฉบับนี้ให้ความสำคัญ คือ วัตถุพิบ ที่มีความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ มันจึงเป็นข้อจำกัดที่ทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนไม่อยู่ในองค์ประกอบเพื่อการคุ้มครองตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ แต่ก็มีสินค้าอันเกิดภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบางชนิดที่ได้รับการยกเว้น เพราะมีวัตถุพิบเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ สินค้าดังกล่าวนี้ได้รับการ

<sup>55</sup> สำนักข่าว คมชัดลึก, “ชันลงหิน” บ้านบุ ที่กำลังรอผู้สานต่อ, สืบค้นเมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2560, <http://www.komchadluek.net/news/regional/263681>

อนุรักษ์ ฟันฟู และส่งต่อโดยอัตโนมัติตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546 ด้วยเหตุที่ว่าสินค้ามีคุณภาพ ชื่อเสียง ทำให้ผู้บริโภครู้จักและเป็นที่แพร่หลายในท้องตลาด แต่หากเป็นสินค้าอันเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนที่ไม่มีวัตถุดิบเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ ภูมิปัญญาดังกล่าวนี้อาจไม่ได้รับความคุ้มครองและไม่ก่อให้เกิดการอนุรักษ์ ฟันฟู และส่งต่อตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ยกตัวอย่างเช่น ชนลงหิน บ้านบุ ไม่สามารถได้รับการคุ้มครองตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546 เพราะวัตถุดิบที่นำมาผลิตสินค้าชนลงหิน บ้านบุ ได้แก่ ดิบูกและทองแดง ปัจจุบันไม่สามารถหาได้ในแหล่งภูมิศาสตร์แล้ว เป็นผลให้สินค้าชนลงหิน บ้านบุ ไม่มีคุณภาพสินค้าเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ จึงไม่เข้าองค์ประกอบแห่งการคุ้มครองตามมาตรา 3 คำนิยามศัพท์ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546

การที่พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 บัญญัติเช่นนั้น ก็มีผลจากการที่ประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นสมาชิก WTO จึงต้องบัญญัติกฎหมายภายในประเทศให้สอดคล้องกับความตกลงต่างๆของ WTO ประเทศไทยจึงได้นำเอาแนวคิดตามความตกลงทริปส์มาบัญญัติเพื่อใช้ในประเทศ แต่ความตกลงทริปส์ดังกล่าวมิได้กำหนดไว้ชัดเจนว่าคุณลักษณะเฉพาะที่เชื่อมโยงระหว่างแหล่งภูมิศาสตร์กับสินค้าต้องเป็นสิ่งใด เพียงกำหนดไว้กว้างๆว่าต้องมีจุดเชื่อมโยงกัน ดังนั้นการที่พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 กำหนดเพียงว่าวัตถุดิบที่ใช้ผลิตสินค้าต้องเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์เพียงอย่างเดียวจึงไม่ถูกต้อง

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงคิดว่า ควรจะแก้ไขเพิ่มเติมคำนิยามศัพท์คำว่า “สินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 จากปกติว่าหมายถึง “ชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์ และที่สามารถบ่งบอกว่าสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว” เป็น ว่าหมายถึง “ชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์ และที่สามารถบ่งบอกว่าสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นด้านวัตถุดิบ ความรู้ที่สืบทอดต่อกันภายในพื้นที่ หรือสิ่งอื่นใดที่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้า”

กรณีที่สอง ได้แก่ กรณีที่ผู้ศึกษาได้เคยอธิบายไว้ที่บทที่ 2 ว่าชนลงหิน บ้านบุ นั้น มีขั้นตอนการผลิตด้วยกัน 7 ขั้นตอน แต่กระบวนการผลิตสินค้าทั้ง 6 ขั้นตอนแรก ได้มีกระบวนการผลิตภายในแหล่งภูมิศาสตร์ก็คือ เขตบางกอกน้อย แขวงบางขุนนนท์ จังหวัดกรุงเทพมหานคร แต่ในขั้นตอนที่ 7 หรือก็คือการแกะลายไม้ได้ผลิตในแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว แต่นำออกไปแกะลายภายนอกแหล่งภูมิศาสตร์หรือก็คือ เขตบางกอกน้อย แขวงบางขุนนนท์ จังหวัดกรุงเทพมหานคร จากเหตุผล

ดังกล่าวเป็นอีกหนึ่งสาเหตุที่ทำให้ชั้นลงหินมีปัญหาในการจดทะเบียนเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ กระผมผู้จัดทำจึงขอเสนอแนวทางในการแก้ปัญหาโดยการนำพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999

พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999 ได้นิยามศัพท์คำว่า “สินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ไว้ในมาตรา 2(1) ว่าหมายถึง “สิ่งบ่งชี้ที่แสดงถึงเอกลักษณ์ต่างๆของสินค้าทางการเกษตร สินค้าตามธรรมชาติ หรือสินค้าที่ถูกผลิตขึ้นในแหล่งกำเนิดหรือในดินแดนของประเทศหรือภูมิภาค หรือท้องถิ่นหนึ่ง ซึ่งการผลิตสินค้าในพื้นที่ดังกล่าวก่อเกิดคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะพิเศษแก่สินค้าอย่างสำคัญ และหมายความรวมถึงสินค้าที่ถูกผลิตเพียงขั้นตอนหนึ่งในพื้นที่ หรือสินค้าที่ถูกผลิตบางขั้นตอนในพื้นที่หรือสินค้าที่ถูกเตรียมในพื้นที่ซึ่งพื้นที่ดำเนินกิจกรรมดังกล่าวเป็นพื้นที่ในดินแดน ภูมิภาค หรือท้องถิ่น” จากคำนิยามศัพท์ดังกล่าว ทำให้เห็นว่าสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศอินเดียไม่จำกัดว่าสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะต้องมีแหล่งภูมิศาสตร์ในการผลิตเพียงแห่งเดียวเท่านั้น แต่หากเพียงการผลิตสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นมีการผลิตในสถานที่อื่นด้วยไม่ว่ามากหรือน้อย สถานที่นั้นก็ถือเป็นแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นด้วย

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงคิดว่า หากนำแนวคิดของพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999 มาปรับใช้กับพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ. 2546 จะทำให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และเป็นประโยชน์ต่อสินค้าภูมิปัญญาท้องถิ่นมากมาย ไม่เพียงแต่สินค้าชั้นลงหิน บ้านบุ เท่านั้น กระผมจึงอยากให้มีการเพิ่มเติมคำนิยามศัพท์ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” จากปกติหมายถึง “ชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์ และที่สามารถบ่งบอกว่าสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว” เป็น “ชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์ และที่สามารถบ่งบอกว่าสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว หรือสินค้าที่ถูกผลิตบางขั้นตอนในพื้นที่หรือสินค้าที่ถูกเตรียมในพื้นที่ซึ่งพื้นที่ดำเนินกิจกรรมดังกล่าวเป็นพื้นที่ในดินแดน ภูมิภาค หรือท้องถิ่น”

กรณีที่สาม พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ไม่มีมาตรการในการใช้ ฟันฟู และส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นผลทำให้สินค้าอันเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความเสี่ยงที่จะไร้ผู้สืบทอด ยกตัวอย่างเช่น ชั้นลงหิน บ้านบุ ปัจจุบันเหลือเพียงผู้ประกอบการรายเดียว เพราะกระบวนการผลิตสินค้าชั้นลงหินมีหลายขั้นตอน แต่ละขั้นตอนต้องใช้ช่างผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางในการทำ ดังนั้นการจะผลิตสินค้าได้หนึ่งชิ้นจึงมีความล่าช้า และผลิตได้ครั้งละจำนวนน้อย

เป็นผลให้สินค้ามีราคาแพง เมื่อสินค้ามีราคาแพง ผู้บริโภคก็หันไปใช้สินค้าที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรมที่ผลิตครั้งละจำนวนมากซึ่งมีราคาถูก ด้วยเหตุนี้ผู้ประกอบการชั้นลงหินมากมายจึงได้เลิกกิจการไป เป็นต้น ดังนั้นควรเพิ่มเติมมาตรการในการใช้และส่งออกภูมิปัญญาท้องถิ่นลงในพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 เพื่อให้สินค้าอันเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นได้รับการอนุรักษ์ พัฒนา และส่งต่อไปในอนาคต

การเพิ่มเติมมาตรการในการใช้และส่งออกภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวนี้ ต้องพิจารณาจากความตกลงทริปส์อันเป็นความตกลงที่ก่อให้เกิดกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขององค์การการค้าโลก ซึ่งความตกลงทริปส์เป็นเพียงมาตรฐานขั้นต่ำ เพื่อให้รัฐภาคีสมาชิกรับไปบัญญัติกฎหมายภายในประเทศของตนมีระดับการคุ้มครองไม่ต่ำกว่าที่ความตกลงทริปส์กำหนดไว้ แต่หากเป็นกรณีที่รัฐภาคีสมาชิกรัฐบัญญัติกฎหมายภายในประเทศให้มีมาตรฐานการคุ้มครองที่สูงกว่าความตกลงทริปส์ย่อมไม่ขัดต่อความตกลงทริปส์อันเป็นความตกลงอันก่อให้เกิดกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ดังนั้นการจะเพิ่มเติมมาตรการในการใช้และส่งออกภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงไม่ขัดต่อความตกลงทริปส์

แม้การเพิ่มเติมมาตรการใช้และส่งออกภูมิปัญญาท้องถิ่นลงในพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 จะไม่ขัดต่อความตกลงทริปส์ แต่จากผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาทำให้ทราบว่ากฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มิได้มีเจตนารมณ์ในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยตรง แต่ต้องการเพียงคุ้มครองชื่อทางภูมิศาสตร์ของสินค้าเท่านั้น ดังนั้นการจะเพิ่มเติมมาตรการในการใช้และส่งออกภูมิปัญญาท้องถิ่นลงในพระราชบัญญัติโดยตรงจึงอาจจะไม่เหมาะสม ผู้ศึกษาจึงขอเสนออีกวิธีโดยการใช้อำนาจตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ออกกฎกระทรวงกำหนดเกี่ยวกับข้อปฏิบัติสำหรับพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 เพื่อให้มีข้อกำหนดมาตรการในการใช้และส่งออกภูมิปัญญาท้องถิ่นขึ้นมาแทน

สรุป ไม่ว่าจะเป็นวิธีการแก้ไขเพิ่มเติมคำนิยามศัพท์ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 โดยใช้พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999 เป็นตัวเปรียบเทียบ หรือการเพิ่มเติมมาตรการในการใช้และส่งออกแบบพระราชบัญญัติปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมเกาหลี ค.ศ.2007 ลงในพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546 ผู้ศึกษาก็คิดว่ามาตรการดังกล่าวที่ผู้ศึกษาเสนอนั้นจะช่วยพัฒนาหรือมีประโยชน์ต่อการปกป้อง และฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการอนุรักษ์ พัฒนา และส่งต่อซึ่งองค์ความรู้ หรือกรรมวิธีในการผลิตสินค้าภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนไม่ให้สูญหาย หรือไร้ผู้สืบทอดไปตามกาลเวลากับโลกที่มีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว

## บทที่ 5

### บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาทำให้ผู้ศึกษาทราบว่าพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ยังคงพบปัญหาในการให้ความคุ้มครองภูมิปัญญาการทำชันลงหิน บ้านบุ ผู้ศึกษาจึงสรุปถึงปัญหาว่าเพราะเหตุใดชันลงหิน บ้านบุจึงไม่สามารถได้รับความคุ้มครอง และข้อเสนอแนะเพื่อนำไปแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายให้มีความสมบูรณ์และสามารถปกป้องคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นได้

#### 5.1 บทสรุป

ด้วยเหตุที่ว่าสังคมในปัจจุบันมีการพัฒนาการด้านอิเล็กทรอนิกส์ ความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์ และอุตสาหกรรมมากขึ้น มีสิ่งอำนวยความสะดวกมากมาย ทำให้มนุษย์สามารถนำนวัตกรรมเครื่องจักรกลมาใช้ในการผลิตสินค้าโดยเฉพาะสินค้าทางด้านหัตถกรรม ทำให้สินค้าหัตถกรรมที่ใช้เครื่องจักรกลเป็นสินค้าที่ตอบสนองความต้องการของตลาดและผู้บริโภคสินค้านี้ในทางวิชาการเรียกว่าสินค้าโภคภัณฑ์ ซึ่งผลิตครั้งละจำนวนมาก สินค้าทุกชิ้นมีลักษณะแบบเดียวกัน มีราคาถูก และตอบสนองผู้บริโภคได้มากกว่า ทำให้สินค้าเหล่านี้เข้ามาแทนที่สินค้าภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเกิดจากฝีมือแรงงานมนุษย์ เพราะสินค้าอันเกิดจากฝีมือแรงงานมนุษย์จะมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมซึ่งขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของผู้ผลิตสินค้า และแม้ว่าสินค้าชนิดเดียวกันจะมีผู้ผลิตคนเดียวก็อาจจะแตกต่างกันได้ เป็นผลทำให้สินค้าอันเกิดจากฝีมือแรงงานมีราคาแพงกว่าสินค้าที่ใช้เครื่องจักรกล ยกตัวอย่างเช่น ชันลงหิน บ้านบุ ปัจจุบันมีขั้นตอนการผลิตถึง 7 ขั้นตอน ซึ่งแต่ละขั้นตอนก็ใช้ช่างเฉพาะทางขั้นสูงในการผลิตสินค้า ดังนั้นการจะผลิตสินค้าแต่ละชิ้นออกมาจึงต้องใช้ช่างถึง 7 คน ในการผลิต เป็นผลทำให้สินค้าชันลงหินมีราคาแพงกว่าสินค้าสำริดทั่วไปที่ใช้แรงงานเครื่องจักรกลซึ่งผลิตครั้งละจำนวนมาก มีราคาถูกและมีลักษณะเช่นเดียวกันทุกชิ้น

ขาดซึ่งความหลากหลายทางวัฒนธรรม เป็นต้น ด้วยการที่สินค้าหัตถกรรมอันเกิดจากกำลังเครื่องจักรกลเข้าแทนที่ทำให้สินค้าหัตถกรรมอันเกิดจากฝีมือแรงงานมนุษย์เริ่มลดจำนวนลงซึ่งชันลงหิน บ้านบุก็เป็นหนึ่งในนั้นที่ปัจจุบันในชุมชนบ้านบุเหลือเพียงผู้ประกอบการรายเดียวที่เหลืออยู่ ทั้งที่ในอดีตสินค้าชันลงหิน บ้านบุได้รับความนิยมอย่างมาก คนในชุมชนประกอบอาชีพผลิตชันลงหินมากมายแตกต่างจากปัจจุบันที่เหลือเพียงรายเดียว เป็นผลทำให้การผลิตสินค้าหัตถกรรมเริ่มมิได้รักษาไว้ซึ่งวิธีการผลิตสินค้าแบบทักษะแรงงานฝีมือของชุมชนตามภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากปัญหาของสินค้าชันลงหิน บ้านบุ ด้านการตลาดในแง่ข้อเท็จจริงแล้ว ในแง่ของกฎหมายในปัจจุบันมีเพียงแค่ 2 ฉบับเท่านั้นที่มีประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ พื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นได้แก่ พระราชบัญญัติมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ.2559 และอีกฉบับได้แก่ พระราชบัญญัติ



ฉบับหนึ่งซึ่งมีประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตสินค้าของชุมชน ซึ่งพระราชบัญญัติดังกล่าวก่อให้เกิดการรวมตัวกันของชุมชนผู้ผลิตสินค้าอันเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น และยังกำหนดให้สินค้านั้นต้องมีมาตรฐานตามที่กำหนด พระราชบัญญัติฉบับนั้นได้แก่พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 อันเป็นกฎหมายที่เกิดจากความตกลงทริปส์ขององค์การการค้าโลกที่ประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิก มีมาตรการในการคุ้มครองชื่อทางภูมิศาสตร์ทำให้ผู้บริโภคทราบถึงแหล่งผลิตของสินค้าอันเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน แต่พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวยังคงไม่ได้เกิดขึ้นเพื่ออนุรักษ์ พันธุ์ การใช้และสืบทอดภูมิปัญญา อีกทั้งพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวยังถูกพบว่ามีปัญหาในด้านการคุ้มครองสินค้าอันเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบางชนิด เป็นเหตุให้ไม่สามารถคุ้มครองสินค้าอันเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ดังนั้นผู้ศึกษาจึงได้ทำการวิเคราะห์ถึงประเด็นปัญหาทั้งกฎหมายภายในประเทศไทย และกฎหมายที่ผู้ศึกษาได้นำมาศึกษาเปรียบเทียบได้แก่ กฎหมายประเทศอินเดีย และกฎหมายประเทศเกาหลีใต้ เพื่อนำมาแก้ไข เพิ่มเติมพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ให้เกิดการคุ้มครองสินค้าอันเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยผู้ศึกษาขอเสนอผลไว้ดังนี้

### 5.1.1 ความเป็นประธานแห่งสิทธิของชุมชนเพื่อการใช้สิทธิตามกฎหมาย

จากการที่ผู้ศึกษาทำการศึกษาค้นคว้าทำให้เห็นได้ว่าบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ก่อให้เกิดสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้น ได้แก่ ชุมชน ชุมชนเป็นผู้ก่อให้เกิดความหลากหลายทางประเพณีวัฒนธรรมมากมายด้วยสาเหตุไม่ว่าจะเป็นสภาพของพื้นที่แหล่งภูมิศาสตร์ สภาพอากาศ หรือสาเหตุอย่างอื่นอีกมากมาย แต่ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546 ได้กำหนดไว้เพียงว่าผู้ที่มีสิทธิใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ได้แก่ ผู้ผลิตสินค้าหรือผู้ประกอบการค้าซึ่งอยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้านั้น แต่จากสภาพการประกอบธุรกิจตามความเป็นจริงของประเทศไทยต้องเป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้กำหนดสภาพบุคคลไว้ 2 ประเภท ได้แก่ บุคคลธรรมดา และนิติบุคคล ดังนั้นจึงต้องพิจารณาว่าชุมชนเข้าอยู่ในกลุ่มใด แต่จากการที่ผู้ศึกษาทำการศึกษามา ชุมชนเป็นกลุ่มบุคคลซึ่งเกิดจากบุคคลธรรมดาหลายๆคนรวมตัวกันขึ้น ซึ่งตามกฎหมายไทยได้อธิบายไว้ว่า บุคคลธรรมดาหมายถึง สิ่งที่มีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมาย ซึ่งกฎหมายต้องการคุ้มครองบุคคลธรรมดา ปัจเจกชนหรือบุคคลเพียงบุคคลเดียวมิได้มีเจตนาที่จะคุ้มครองกลุ่มบุคคลอย่างชุมชน ชุมชนจึงไม่ได้เข้าตามข้อนี้ ส่วนนิติบุคคลตามกฎหมายได้กำหนดไว้คือ กลุ่มบุคคลที่กฎหมายสมมติให้มีตัวตนขึ้น โดยมีเจตนาเพื่อแสวงหาผลกำไร ซึ่งชุมชนไม่ถูกจัดอยู่ในข้อนี้เช่นกัน จึงทำให้เห็นได้ว่าการที่พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ตามมาตรา 25 ดังกล่าวยังมิได้ระบุไว้ชัดเจนว่าใครเป็นประธาน

แห่งสิทธิตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่กำหนดไว้เพียงผู้มีสิทธิใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่นายทะเบียนกำหนดเกี่ยวกับการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของสินค้าเท่านั้น

จากการที่ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษามาทำให้ทราบว่าความตกลงทริปส์อันก่อให้เกิดกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ยอมรับสิทธิของชุมชน ให้ชุมชนเป็นประธานแห่งสิทธิ เพราะชุมชนอาจจะเป็นผู้ก่อให้เกิดสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่สิทธิดังกล่าวนี้มิได้มีการบัญญัติไว้ในมาตราใดเลยในพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ซึ่งในคำขอขึ้นทะเบียนเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ก็จะมีการระบุว่าใครเป็นประธานแห่งสิทธิของสินค้านั้น ยกตัวอย่างกรณีปัญหาของสินค้าชั้นลงหิน บ้านบุ ผู้ที่จะเป็นผู้ขอขึ้นทะเบียนหรือประธานแห่งสิทธิตามกฎหมายของสินค้าชั้นลงหิน บ้านบุ ก็จะต้องเป็นชุมชน บ้านบุ เพราะสถานที่นี้เป็นแหล่งกำเนิดสินค้าชั้นลงหินมาแต่โบราณ แม้ในปัจจุบันจะเหลือผู้ผลิตสินค้าเพียงรายเดียวก็ตาม อันได้แก่ตระกูลโตทรัพย์ หรือโรงงานเจียม แสงสัจจา อันมีสถานะเป็นนิติบุคคล ซึ่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 มิได้บัญญัติให้ชุมชนสามารถเป็นประธานแห่งสิทธิได้ และชุมชนมิได้มีสถานภาพตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เป็นผลให้ชุมชนไม่มีสิทธิตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ดังนั้นชุมชนจึงหันไปรวมตัวกันเป็นนิติบุคคลเพื่อขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แทน เพื่อให้สามารถได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในปัจจุบัน

กรณีดังกล่าวหากไม่บัญญัติไว้ชัดเจนว่าชุมชนเป็นประธานแห่งสิทธิตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หากเกิดการละเมิดสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของชุมชนโดยมิชอบด้วยกฎหมายขึ้น ชุมชนก็ไม่สามารถฟ้องหรือดำเนินคดีต่อพวกที่กระทำละเมิดได้ แต่ชุมชนในที่นี้จะต้องเป็นชุมชนที่เป็นผู้ผลิตสินค้าตามมาตรา 25 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 และเป็นผู้ที่ขอขึ้นทะเบียนหรือขออนุญาตใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ด้วย หากนำไปเปรียบเทียบกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 ซึ่งเป็นกฎหมายลำดับสูงสุด มาตรา 43 กำหนดว่าชุมชนสามารถมีสิทธิที่จะอนุรักษ์ ฟื้นฟู หรือส่งเสริมภูมิปัญญา ขนบธรรมเนียมประเพณีจารีตประเพณีอันดีงามของชุมชน และรวมถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในแหล่งภูมิศาสตร์ด้วย ดังนั้นการบัญญัติดังกล่าวนี้ถือเป็นการเปิดช่องให้ชุมชนสามารถมีสิทธิตามกฎหมายเพื่อปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนได้ โดยกำหนดให้ชุมชนเป็นประธานแห่งสิทธิตามมาตรา 25 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ซึ่งอาจจะเพิ่มเติมจากที่มีบัญญัติไว้เพียง “ผู้ผลิตสินค้า” หรือ “ผู้ประกอบการ” เป็น “ผู้ผลิตสินค้า ชุมชน หรือผู้ประกอบการ” แทนเพื่อความสะดวกของกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย และเพื่อผลประโยชน์ของชุมชนซึ่งเป็นผู้ผลิตสินค้าอันก่อให้เกิดสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั่นเอง และเพื่อความสอดคล้องกันระหว่างพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 กับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 ซึ่งเป็นกฎหมายลำดับสูงสุดของประเทศ

### 5.1.2 การแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 3 คำนิยามศัพท์และองค์ประกอบคำนิยามศัพท์ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 เพื่อประโยชน์แก่สินค้าของชุมชน

การกำหนดขอบเขตว่าสินค้าใดเป็นสินค้าภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นวัตถุแห่งความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ถูกจำกัดไว้อยู่ในคำนิยามศัพท์ตามมาตรา 3 คำว่า “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 โดยให้ความหมายไว้ว่าหมายถึง “ชื่อ สัญลักษณ์หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์และสามารถบ่งบอกได้ว่าสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว” เมื่อพิจารณาจากคำนิยามศัพท์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ทำให้เห็นว่าคำนิยามศัพท์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ มีปัญหาในการให้ความคุ้มครองสินค้าอันเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น กรณีคุณลักษณะเฉพาะเชื่อมโยงระหว่างสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ ที่พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 กำหนดไว้เพียงวัตถุดิบเท่านั้นที่เป็นคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ เป็นผลให้สินค้าอันเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นมากมายไม่สามารถได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายฉบับนี้

ยกตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาการทำชันลงหิน บ้านบุไม่สามารถได้รับความคุ้มครองจากพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ด้วยเหตุที่ว่าวัตถุดิบที่นำมาผลิตชันลงหิน ได้แก่ ดิบูกและทองแดง ไม่สามารถหาได้ในแหล่งภูมิศาสตร์ เป็นสาเหตุให้ภูมิปัญญาการทำชันลงหินไม่มีคุณลักษณะเฉพาะเชื่อมโยงกันระหว่างสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ จึงไม่สามารถขอขึ้นทะเบียนเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อได้รับความคุ้มครองจากพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ได้ แต่เมื่อพิจารณาจากความตกลงทริปส์อันเป็นความตกลงแม่บทที่ก่อให้เกิดกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้นิยามศัพท์คำว่า “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ไว้ในข้อ 22.1 ซึ่งมีความหมายว่า “สิ่งบ่งชี้ที่ได้บ่งระบุสินค้าว่ามีแหล่งกำเนิดในดินแดนของประเทศสมาชิกหนึ่งหรือในภูมิภาคหรือท้องถิ่นดินแดนแห่งนั้น ซึ่งคุณภาพ ชื่อเสียง หรือลักษณะอื่นใดของสินค้าได้เกิดมีขึ้นอย่างสำคัญอันเนื่องมาจากแหล่งกำเนิดทางภูมิศาสตร์ของสินค้า” ตามคำนิยามศัพท์นี้ได้กำหนดว่าสินค้าที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะต้องมีคุณภาพ ชื่อเสียง ลักษณะเฉพาะอื่นๆที่เชื่อมโยงกับแหล่งกำเนิดเท่านั้น สินค้าที่มีคุณภาพ หรือชื่อเสียง แต่สินค้าไม่ยึดโยงกับแหล่งกำเนิดสินค้า สินค้าก็ไม่สามารถได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่กรณีนี้เป็นกรณีที่ความตกลงทริปส์กำหนดไว้กว้างๆว่า สินค้านั้นจะต้องมีความยึดโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์มิได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนว่าสิ่งที่ต้องยึดโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์เป็นสิ่งที่ใด ดังนั้นการที่พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 กำหนดไว้เพียงวัตถุดิบเท่านั้นที่เป็น

คุณลักษณะเฉพาะของสินค้าที่มีความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์จึงไม่ถูกต้อง เพราะสินค้าชั้นลงหิน บ้านบุ มีจุดเกาะเกี่ยวสำคัญของภูมิปัญญาการทำชั้นลงหิน บ้านบุ กับแหล่งภูมิศาสตร์ก็คือ การถ่ายทอดความรู้กรรมวิธีการทำชั้นลงหิน บ้านบุ จากอดีตจนถึงปัจจุบันกว่าร้อยปีจนเป็นประเพณี วัฒนธรรมของชุมชนชาวบ้านบุ

คำนิยามศัพท์ตามมาตรา 3 คำว่า “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ก็ยังพบปัญหาในการที่จะคุ้มครองสินค้าชั้นลงหิน บ้านบุด้วยเหตุที่ว่าคำนิยามศัพท์ดังกล่าวมิได้กำหนดถึงกรณีสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาของชุมชน หากมีแหล่งภูมิศาสตร์มากกว่าหนึ่งแห่งจะสามารถขึ้นทะเบียนเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นสินค้าชนิดเดียวกันได้หรือไม่ โดยหากนำมาเปรียบเทียบกับสินค้าชั้นลงหิน บ้านบุ ขั้นตอนการทำชั้นลงหิน บ้านบุ มีด้วยกัน 7 ขั้นตอน โดยขั้นตอนที่ 1 ถึงขั้นตอนที่ 6 ได้ทำภายในชุมชนบ้านบุ แต่ขั้นตอนที่ 7 การลาย ได้นำออกไปทำภายนอกชุมชนบ้านบุ ทำให้สินค้าชั้นลงหิน บ้านบุ มีแหล่งภูมิศาสตร์แห่งหนึ่ง แต่มีขั้นตอนการผลิตบางขั้นตอนที่ผลิตนอกแหล่งภูมิศาสตร์ ซึ่งตามคำนิยามศัพท์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มิได้เปิดช่องให้กับสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาของชุมชนที่มีแหล่งผลิตมากกว่าหนึ่งแห่งสามารถขึ้นทะเบียนเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ ทำให้สินค้าชั้นลงหิน บ้านบุไม่สามารถได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทยด้วยสาเหตุดังกล่าว

หากนำคำนิยามศัพท์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ไปเปรียบเทียบกับประเทศอินเดียซึ่งผู้ศึกษาได้นำมาศึกษาเปรียบเทียบ ซึ่งพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999 โดยบัญญัติคำนิยามศัพท์ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สำหรับสินค้า” ไว้ในมาตรา 2(1) โดยบัญญัติว่า “สิ่งบ่งชี้ที่แสดงถึงเอกลักษณ์ต่างๆของสินค้าทางการเกษตร สินค้าตามธรรมชาติ หรือสินค้าที่ถูกผลิตขึ้นในแหล่งกำเนิดหรือในดินแดนของประเทศ หรือภูมิภาค หรือท้องถิ่นหนึ่ง ซึ่งการผลิตสินค้าในพื้นที่ดังกล่าวก่อให้เกิดคุณภาพชื่อเสียง หรือคุณลักษณะพิเศษแก่สินค้าอย่างสำคัญ และหมายความรวมถึงสินค้าที่ถูกผลิตเพียงขั้นตอนหนึ่งในพื้นที่ หรือสินค้าที่ถูกผลิตบางขั้นตอนในพื้นที่หรือสินค้าที่ถูกเตรียมในพื้นที่ซึ่งพื้นที่ดำเนินกิจกรรมดังกล่าวเป็นพื้นที่ในดินแดน ภูมิภาค หรือท้องถิ่น” จะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999 คุ้มครองไปถึงหากการผลิตสินค้าซึ่งผลิตในแหล่งภูมิศาสตร์มากกว่าแหล่งภูมิศาสตร์เดียว อยู่ในความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ.1999 ซึ่งไม่ขัดต่อความตกลงทริปส์ว่าด้วยการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพราะความตกลงทริปส์ว่าด้วยการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นเพียงมาตรฐานขั้นต่ำในการบัญญัติกฎหมายภายในของรัฐภาคีสมาชิก โดยการบัญญัติกฎหมายภายในของรัฐภาคีสมาชิกต้องมีการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่ต่ำกว่าความตกลงทริปส์ แต่หากเป็นกรณีที่รัฐภาคีสมาชิกบัญญัติกฎหมายภายในประเทศได้กว้างกว่าความ ตกลงทริปส์ย่อมสามารถกระทำได้ เพราะการบัญญัติการปกป้องไว้

กว้างกว่าความตกลงทริปส์ว่าด้วยการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นการเพิ่มมาตรฐานการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ให้มีมาตรฐานที่สูงกว่าความตกลงทริปส์ หากเป็นเช่นนั้นแล้วพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ก็สามารถคุ้มครองสินค้าชั้นลงหิน บ้านบุได้ แต่อย่างไรก็ตามการเพิ่มเติมกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์ของรัฐภาคีสมาชิกก็ต้องไม่ขัดหรือแย้งต่อความตกลงทริปส์ด้วยเช่นกัน

### 5.1.3 ปัญหาข้อจำกัดต่อสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อันเป็นวัตถุแห่งการคุ้มครองตามกฎหมาย

จากที่ได้เคยกล่าวมาแล้วว่าสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ สินค้าทั่วไป เช่น สินค้าอันเกิดจากผลผลิตทางการเกษตร สินค้าหัตถกรรม หรือสินค้าอุตสาหกรรม เป็นต้น และสินค้าอีกประเภทได้แก่สินค้ากลุ่มประเภทไวน์สุรา โดยสินค้าทั้ง 2 ประเภทนี้มีความแตกต่างกัน เพราะจากที่ทราบกันดีว่าความตกลงทริปส์อันเป็นความตกลงอันก่อให้เกิดกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีแนวคิดมาจากชาวตะวันตก ซึ่งกลุ่มประเทศแถบสหภาพยุโรปต้องการที่จะปกป้องสินค้ากลุ่มประเภทไวน์สุราด้วยเหตุที่ว่าสินค้าชนิดนี้เป็นสินค้าเศรษฐกิจอันเป็นสินค้าหลักของกลุ่มประเทศแถบสหภาพยุโรปและมีราคาที่สูง จึงทำให้สินค้าประเภทไวน์สุรามีมาตรฐานการคุ้มครองที่สูงกว่าสินค้าทั่วไปอันได้กำหนดไว้ในความตกลงทริปส์ข้อ 23 และข้อ 24

สินค้าทั่วไปตามความตกลงทริปส์มิได้กำหนดว่าสินค้านั้นจะเป็นสินค้าประเภทใด เพียงแต่ว่าสินค้านั้นมีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือลักษณะพิเศษเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ ซึ่งไม่ใช่สินค้ากลุ่มประเภทไวน์สุรา ก็สามารถได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ได้นิยามศัพท์คำว่า “สินค้า” ไว้ว่าหมายถึง “สิ่งของที่สามารถซื้อขาย แลกเปลี่ยน หรือโอนกันได้ ไม่ว่าจะเกิดโดยธรรมชาติหรือเป็นผลผลิตทางการเกษตร รวมตลอดถึงผลิตภัณฑ์ทางหัตถกรรมและอุตสาหกรรม” แต่ปัจจุบันสินค้าด้านหัตถกรรม และสินค้าด้านอุตสาหกรรมไม่สามารถได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 เพราะวัตถุดิบอันเป็นคุณลักษณะเฉพาะที่เชื่อมโยงระหว่างสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้าประเภทหัตถกรรมและอุตสาหกรรมไม่สามารถหาได้ในแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้า ยกตัวอย่างเช่น สินค้าชั้นลงหิน บ้านบุ ปัจจุบันมีแหล่งภูมิศาสตร์ ตั้งอยู่ริมคลองบางกอกน้อย ซอยจรัญสนิทวงศ์ 32 เขตบางกอกน้อย แขวงบางขุนนนท์ จังหวัดกรุงเทพมหานคร เป็นสินค้าอันเกิดจากฝีมือแรงงานของมนุษย์ เป็นเครื่องสำริดซึ่งมีขั้นตอนการผลิตที่แตกต่างจากสินค้าเครื่องสำริดชนิดอื่น เพราะมีขั้นตอนการผลิตถึง 7 ขั้นตอน เป็นสินค้าด้านหัตถกรรมอันเป็นวัตถุแห่งความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ตามคำนิยามศัพท์มาตรา 3 คำว่า “สินค้า” แต่การผลิตสินค้าชั้นลงหินในปัจจุบันต้องใช้วัตถุดิบได้แก่ ดินบุกและทองแดง ซึ่งในอดีต

วัตถุดิบดังกล่าวสามารถหาได้ในแหล่งภูมิศาสตร์ แต่ปัจจุบันวัตถุดิบดังกล่าวนี้ไม่สามารถที่จะหาได้ในแหล่งภูมิศาสตร์แล้ว เป็นผลทำให้สินค้าชั้นลงหิน บ้านบุ ไม่สามารถขึ้นทะเบียนเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ได้ เพราะขาดองค์ประกอบกรณีคุณลักษณะเฉพาะเชื่อมโยงระหว่างสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ ได้แก่ วัตถุดิบ ตามคำนิยามศัพท์มาตรา 3 “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546

## 5.2 ข้อเสนอแนะ

เมื่อพิจารณาจากข้อสรุปดังกล่าวข้างต้น ทำให้เห็นได้ว่าปัจจุบันพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 พบปัญญามากมาย ไม่ว่าจะเป็นกรณีด้านประธานแห่งสิทธิตามกฎหมาย ด้านคำนิยามศัพท์ ขอบเขตการคุ้มครองที่แคบ หรือด้านการใช้และสืบต่อภูมิปัญญา ซึ่งปัญหาดังกล่าวเหล่านี้ทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตสินค้าของชุมชนไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย และเมื่อกฎหมายไม่สามารถปกป้องคุ้มครองก็เป็นเหตุให้ปัจจุบันภูมิปัญญาของชุมชนมากมายเริ่มลดน้อยลงด้วยเหตุที่ภูมิปัญญาของชุมชนเริ่มไม่มีผู้สืบทอดการทำ ยกตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาการทำซังลงหิน บ้านบุ ปัจจุบันเหลือผู้ประกอบการเพียงรายเดียว จากที่ในอดีตเคยประกอบอาชีพกันทั้งชุมชน ด้วยสาเหตุมากมายทั้งการที่สังคมที่การพัฒนาไปอย่างรวดเร็วมีสิ่งอำนวยความสะดวกมากมาย มีการแข่งขันทางการตลาดมากขึ้น และการผลิตชั้นลงหินมีต้นทุนการผลิตที่สูงเป็นผลให้สินค้ามีราคาแพง ซึ่งการที่เหลือผู้ประกอบการรายเดียวทำให้เสี่ยงต่อการไร้ผู้สืบทอด อีกทั้งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ก็ไม่สามารถคุ้มครองภูมิปัญญาการทำซังลงหินได้ ผู้ศึกษาจึงขอเสนอแนวทางในการดำเนินการดังนี้

1. ควรจะแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 เกี่ยวกับสิทธิทางกฎหมายของชุมชนซึ่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ซึ่งมาตรา 25 กำหนดไว้แต่เพียงผู้มีสิทธิใช้ชื่อทางภูมิศาสตร์ได้แก่ ผู้ผลิตสินค้า โดยแก้ไขจากที่บัญญัติปกติว่า “เมื่อมีการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สำหรับสินค้าใดแล้ว ผู้ผลิตสินค้านั้นซึ่งอยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้านั้นดังกล่าว หรือผู้ประกอบการค้าเกี่ยวกับสินค้านั้นมีสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ขึ้นทะเบียนกับสินค้าที่ระบุตามเงื่อนไขที่นายทะเบียนกำหนด” แก้ไขใหม่เป็น “เมื่อมีการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สำหรับสินค้าใดแล้ว ผู้ผลิตสินค้า หรือชุมชนซึ่งอยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้านั้นดังกล่าว หรือผู้ประกอบการค้าเกี่ยวกับสินค้านั้นมีสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ขึ้นทะเบียนกับสินค้าที่ระบุตามเงื่อนไขที่นายทะเบียนกำหนด” โดยเพิ่มเติมคำว่า “ชุมชน” หลังคำว่าผู้ผลิตสินค้า เพื่อให้ชุมชนเป็นประธานแห่งสิทธิตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพราะชุมชนเป็นผู้ก่อให้เกิดสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และเพื่อให้กฎหมาย

สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีความสอดคล้องกันกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 อันเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศซึ่งได้มอบสิทธิและหน้าที่แก่ชุมชนในการจัดการอนุรักษ์ ดูแล ปันฟู ประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองได้

2.ควรจะแก้ไขกรณีพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 บัญญัติมาตรา 3 นิยามศัพท์คำว่า “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ไว้ไม่ชัดเจนเป็นผลทำให้สินค้าอันเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นมากมายไม่สามารถได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายฉบับนี้ เพราะกรณีประเด็นคุณลักษณะเฉพาะเชื่อมโยงระหว่างสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ ปัจจุบันกำหนดไว้เพียงวัตถุดิบเท่านั้นที่เป็นสิ่งเชื่อมโยงกันระหว่างสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ การตีความดังกล่าวนี้เป็นการตีความแบบจำกัดไม่ถูกต้องตามเจตนารมณ์ของความตกลงทริปส์อันก่อให้เกิดกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยควรจะแก้ไขจากที่บัญญัติปกติว่า “ชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์ และที่สามารถบ่งบอกว่าสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว” แก้ไขใหม่เป็น “ชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์ และที่สามารถบ่งบอกว่าสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นส่วนวัตถุดิบ ความรู้ที่สืบทอดต่อกันภายในพื้นที่ หรือสิ่งอื่นใดที่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้า” เพื่อพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 มีความชัดเจนสมบูรณ์เพื่อประโยชน์แก่สินค้าของชุมชน และถูกต้องตามเจตนารมณ์ของความตกลงทริปส์

3.ควรที่เพิ่มเติมบทบัญญัติของพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ. 2546 มาตรา 3 คำนิยามศัพท์คำว่า “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ให้มีองค์ประกอบการคุ้มครองสินค้าของชุมชนตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีมาตรฐานที่สูงขึ้น โดยกำหนดให้สินค้าของชุมชนที่มีแหล่งภูมิศาสตร์แห่งหนึ่งแต่มีขั้นตอนการผลิตสินค้าบางขั้นตอนที่มีความเชื่อมโยงกับสินค้าอีกแห่งหนึ่งซึ่งอยู่นอกแหล่งภูมิศาสตร์แห่งแรกของสินค้าสามารถขึ้นทะเบียนเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ชนิดเดียวกันหรืออันเดียวกันได้ โดยเปรียบเทียบกับพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ. 1999 ที่สินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มีแหล่งภูมิศาสตร์มากกว่าหนึ่งแห่งสามารถขึ้นทะเบียนเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งการเพิ่มเติมดังกล่าวนี้ก็ไม่ขัดต่อความตกลงทริปส์อันเป็นความตกลงที่ก่อให้เกิดกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยเพิ่มเติม “หรือสินค้าที่ถูกผลิตบางขั้นตอนในพื้นที่หรือสินค้าที่ถูกเตรียมในพื้นที่ซึ่งพื้นที่ดำเนินกิจกรรมดังกล่าวเป็นพื้นที่ในดินแดน ภูมิภาค หรือท้องถิ่น” ดังกล่าวนี้อาจในช่วงท้ายของคำนิยามศัพท์ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อให้สินค้าที่มีแหล่งภูมิศาสตร์มากกว่าหนึ่งแห่ง ยกตัวอย่างเช่น ชนลงหิน บ้านบุ เป็นต้น สามารถได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

4.ควรเพิ่มเติมประกาศโดยใช้อำนาจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ ตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ซึ่งให้อำนาจรัฐมนตรีกระทรวงพาณิชย์ออกกฎกระทรวงกำหนดเกี่ยวกับข้อปฏิบัติสำหรับพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 เพื่อให้มีมาตรการในการใช้และส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยเปรียบเทียบจากพระราชบัญญัติมรดกทางวัฒนธรรมเกาหลี ค.ศ.1999 ทำให้ภูมิปัญญาในการผลิตสินค้าเกิดการสืบทอดและส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นการอนุรักษ์ไว้ซึ่งกรรมวิธีหรือกระบวนการผลิตสินค้า โดยการเพิ่มมาตรการใช้และส่งต่อลงในกฎกระทรวงว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการขึ้นทะเบียนการประกาศโฆษณา การคัดค้าน และการโต้แย้งคำคัดค้านการขึ้นทะเบียนการอุทธรณ์และการแก้ไขหรือเพิกถอนทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2547 ไว้ในข้อที่ 15 ว่าด้วยเรื่องการขอขึ้นทะเบียนสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพิ่มเติมไว้ในข้อ 15 ว่าด้วยเรื่องการขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยเพิ่มอนุที่ 7 กำหนดให้ผู้ผลิตสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นศิลปินท้องถิ่นมีหน้าที่ส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นและหาผู้สืบทอดความรู้ในการผลิตสินค้าต่อไป ไม่ว่าจะเป็นบุคคลภายในแหล่งภูมิศาสตร์หรือบุคคลภายนอกซึ่งมีได้อยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้านั้นก็ตาม และเพิ่มอนุที่ 8 กำหนดให้มีการบันทึกภาพ เสียง วิดีโอ ภาพเคลื่อนไหวของวิธีการทำสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อรักษาไว้ซึ่งองค์ความรู้ กรรมวิธีการผลิตสินค้าของสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์



## บรรณานุกรม

กมลขวัญ สุริยะ ณ อยู่ธยา. (2558). *การให้ความคุ้มครองทางสิทธิบัตรต่อกรรมวิธีทางการแพทย์*.

(วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

กรมทรัพย์สินทางปัญญา. (ม.ป.ป). *ความรู้เบื้องต้น เรื่องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์*. วันที่สืบค้น 1 ตุลาคม

พ.ศ.2558 เข้าถึงได้จาก [www.ipthailand.go.th](http://www.ipthailand.go.th)

กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่. (ม.ป.ป). *สถานการณ์ดีบุกของโลกในช่วง ค.ศ.1950-2011*

*และแนวโน้มในอนาคต*. วันที่สืบค้น 1 ตุลาคม พ.ศ.2558 เข้าถึงได้จาก

<http://www.dpim.go.th/>

กิตติศักดิ์ ปกรติ. (2550). *สิทธิของบุคคลที่อยู่ร่วมกันเป็นชุมชน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานศาล

รัฐธรรมนูญ.

กาญจนา คุ่มทรัพย์. (2558). สิทธิชุมชนกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาป่าชุมชน

ในจังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์*, 4(1), 152

กรมทรัพย์สินทางปัญญา. (2549). *กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเทศอินเดีย*. กรุงเทพมหานคร:

กรมทรัพย์สินทางปัญญา.

คณะกรรมการการร่างรัฐธรรมนูญ. (2559). *คำอธิบายสาระสำคัญของร่างรัฐธรรมนูญ เล่มที่ 1*. วันที่สืบค้น

14 พฤษภาคม พ.ศ.2559. เข้าถึงได้จาก <http://cdc.parliament.go.th/>

เครื่องกลึง. (ม.ป.ป). *ความปลอดภัยเกี่ยวกับเครื่องกลึง*. วันที่สืบค้น 1 ตุลาคม พ.ศ. 2558. เข้าถึงได้จาก

<http://latherank.com/>

จกกฤษณ์ ควรพจน์. (2551). *กฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อการส่งเสริมการส่งออกและการ*

*สร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

(สกว).

จิตติมา เสือทอง, มัทนา โมรากุล, วรุทัย หาญโชติพันธุ์. (2554). *เรื่องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาบรรจุ*

*ภัณฑ์และตราสัญลักษณ์สู่ความต้องการของกลุ่มผู้บริโภคผลิตภัณฑ์ชั้นลงหิน บ้านบุ เขตบางกอก*

*น้อย*. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

จุมพต ภิญโญสินวัฒน์. (2552). *หลักเหตุผลของการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา*. (ดุชนิพนธ์

ดุชนิพนธ์). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ชิตชนก มั่นวิมล, วสุนธรา ปานทอง, ศิริลักษณ์ ขุนวงศ์, สาธิตา ไชยภา, อภิญญา สมชอบ. (ม.ป.ป). *การเสนอโครงการศึกษาวัฒนธรรม/ภูมิปัญญาท้องถิ่น ชื่อโครงการ ชันลงหิน บ้านบุ. สาขา การศึกษาภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา กรุงเทพมหานคร. วันที่สืบค้น 5 กันยายน พ.ศ.2558. เข้าถึงได้จาก <https://www.l3nr.org>*
- ไชยณรงค์ จิริยะผล. (2558). *ปัญหาการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์: ศึกษากรณีผลิตภัณฑ์อาหารไทย(ผัดไทยเส้นจันท์).* (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสยาม.
- ณทัก นพันธนากร. (2559). *มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อปกป้องภูมิปัญญาชุมชน: กรณีศึกษาผลผลิตสินค้ากาแฟเชียงใหม่.* (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสยาม.
- เด่นดาว ศิลปานนท์. (2543). *ภูมิปัญญาไทยในงานศิลป์.* กรุงเทพมหานคร: ฝ่ายบริการการศึกษา พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร.
- โดมพล เฉลิมช่วง. (2550). *ปัญหาการอนุวัติกฎหมายให้เป็นไปตามความตกลงทริปส์เกี่ยวกับการคุ้มครอง สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มีข้อขัดแย้ง.* (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ตะลุยก ทท. กับผู้ว่าอัสวิน. (ม.ป.ป). *มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม...ชันลงหินบ้านบุ. วันที่สืบค้น 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2562. เข้าถึงได้จาก <https://www.aswinbkk.com/khanlonghin-banbu/>*
- ตะวัน เดชภักดิ์มงคล. (2551). *การให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์: ศึกษาเปรียบเทียบ มาตรการ ตามกฎหมายไทยกับสหภาพยุโรป.* (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- นเรศ ชูดวง. (2550). *วิเคราะห์ถึงปัญหาและอุปสรรคต่างๆที่เกี่ยวกับการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ในประเทศไทย.* (สารนิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์. (ม.ป.ป). *หนังสือ 80 ปี เขตบางกอกน้อย.* วันที่สืบค้น 19 กันยายน 2558. เข้าถึงได้จาก <http://office.bangkok.go.th/bangkoknoi/travel/banbu.htm>
- ทวีฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง. (2557). *กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อปกป้องผลประโยชน์ในสินค้าอาหาร ของประชาคมอาเซียน.* กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิศวกรรมกราฟิก มหาวิทยาลัยสยาม.
- ทวีฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง. (2557). *ขอบเขตของวิชาทรัพย์สินทางปัญญา เอกสารสรุปการบรรยาย.* กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสยาม.
- ทวีฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง. (2556). *มาตรการคุ้มครองการแสดงออกทางวัฒนธรรมแบบประเพณี ศึกษา กรณี: ผ้าไหมสุรินทร์.* (ดุขนิพนธ์). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง. (2557). มาตรการทางกฎหมายเพื่อคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นในระบบทรัพย์สินทางปัญญา ศึกษากรณี เพลงพื้นบ้านหมอลำในภาคอีสาน. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสยาม
- ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง. (2558). เอกสารประกอบการสอนวิชาทรัพย์สินทางปัญญาชั้นสูง การปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยเครื่องหมายคำ. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสยาม
- ทวีพฤกษ์ ศิริศักดิ์บรรจง. (2557). เอกสารประกอบการสอนวิชานิติปรัชญา. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสยาม.
- ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง. (2559). เอกสารประกอบโครงการสัมมนากลุ่มทางวิชาการ เรื่องมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสินค้าอาหารในประชาคมอาเซียน: บทเรียนสำหรับประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสยาม
- ธนพจน เอกโยคยะ. (2547). กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาว่าด้วยการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์(การใช้ชื่อท้องถิ่นแสดงบนสลากสินค้าเพื่อระบุแหล่งกำเนิดของสินค้า). กรุงเทพมหานคร: บริษัท ทีชชิงทอยส์ จำกัด.
- ธัชชัย ศุภผลศิริ. (2544). ระบบทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์.
- บริษัท บราสเทค. ลวดทองแดง. วันที่สืบค้น 1 ตุลาคม พ.ศ.2558. เข้าถึงได้จาก [www.brastechcompany.com](http://www.brastechcompany.com)
- บริษัท โอเชียนสไมล์ทัวส์ จำกัด. (ม.ป.ป). ประวัติศาสตร์ประเทศเกาหลี. วันที่สืบค้น 31 กรกฎาคม 2559. เข้าถึงได้จาก <http://www.oceansmile.com/Korea/HistoryKorea.htm>
- บ้านจอมยุทธ. (ม.ป.ป). การแต่งกายชาวอินเดีย. วันที่สืบค้น 19 มีนาคม พ.ศ.2559. เข้าถึงได้จาก <http://www.baanjommyut.com/>
- ปรีดี เกษมทรัพย์. (2531). นิติปรัชญา. กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราและเอกสารการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปิยะนาถ อังควาณิชกุล. (2561). มรดกช่างสมัยอยุธยา: กรณีศึกษาชั้นลงหินบ้านบุ. วารสารประวัติศาสตร์, 43, 130-131
- พงศ์เสวก อนเนกจำนงพร, นวพร ศิริยันเทิงศิลป์. (2550). สิทธิชุมชนกับการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย. วารสารนักการบริหาร, 32(1), 184
- แพรวพรรณ ณัฏฐ์. (2555). การศึกษากระบวนการผลิตเครื่องทองลงหินและการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำเครื่องทองลงหิน ชุมชนบ้านบุ กรุงเทพมหานคร. กรุงเทพมหานคร: สาขาวิชาศิลปศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- มาตา สีนดำ. (2558). *ปัญหาทางกฎหมายลิขสิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับการจำหน่ายจ่ายโอนต่อสินค้าที่อยู่ในรูปแบบดิจิทัล*. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- วารินริน Warinarin. (ม.ป.ป). *ดนตรีเกาหลี*. วันที่สืบค้น 2 เมษายน พ.ศ.2559. เข้าถึงได้จาก <http://www.bloggang.com/>
- วัชร กมลเสรีรัตน์. (ม.ป.ป). *ภูมิปัญญาการทำขันลงหิน บ้านบุ*. วันที่สืบค้น 16 กรกฎาคม พ.ศ.2558. เข้าถึงได้จาก <https://www.gotoknow.org/posts/24475>
- วิชัย อริยะนันทกะ. (ม.ป.ป). “ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับเครื่องหมายการค้าและการป้องกันการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม”. วันที่สืบค้น 7 สิงหาคม 2559. เข้าถึงได้จาก <http://www.library.coj.go.th>
- วิทยา เมฆขำ. (2550). การพัฒนารูปแบบการจัดการความปลอดภัยอาชีวอนามัยและสภาพแวดล้อมในการทำงาน งานศิลปหัตถกรรมโลหะที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกรุงรัตนโกสินทร์. *วารสารศึกษาศาสตร์*, 19(2), 33
- ศูนย์ข้อมูลกลางทางวัฒนธรรม. (ม.ป.ป). *กระทรวงวัฒนธรรม*. วันที่สืบค้น 16 กรกฎาคม พ.ศ.2558. เข้าถึงได้จาก <http://www.m-culture.in.th/>
- สารสนเทศจังหวัดที่ตั้งสาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. (ม.ป.ป). *ศิลปกรรมสมัยสุโขทัย ด้านทัศนศิลป์ (Visual Arts)*. วันที่สืบค้น 1 กันยายน พ.ศ.2559. เข้าถึงได้จาก <http://www.info.ru.ac.th/province/Sukhotai/art22.htm>
- สำนักงานพาณิชย์จังหวัดเชียงราย. (ม.ป.ป). *Story Telling: สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ GI กับการพัฒนาเศรษฐกิจของจังหวัดและประเทศ*. วันที่สืบค้น 1 มกราคม พ.ศ.2559. เข้าถึงได้จาก <http://www.km.moc.go.th/download/article/27-08-58Story%20Telling.pdf>
- สำนักงานราชบัณฑิตยสถาน. (ม.ป.ป). *พจนานุกรม*. วันที่สืบค้น 21 พฤษภาคม พ.ศ.2559. เข้าถึงได้จาก <http://www.royin.go.th/>
- เสนห์ จามริก. (2555). *สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ*. กรุงเทพมหานคร: กลุ่มงานผลิตเอกสาร สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- หลักสูตรภาษาจีน. (ม.ป.ป). *ตัวหนังสือจีน*. วันที่สืบค้น 21 พฤษภาคม พ.ศ.2559. เข้าถึงได้จาก [http://www.dict2u.com/index.php?option=com\\_content&view=article&id=82:chinese-characters&catid=34&Itemid=60&lang=th](http://www.dict2u.com/index.php?option=com_content&view=article&id=82:chinese-characters&catid=34&Itemid=60&lang=th)
- องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก(WIPO). (n.d.). “Intellectual Property and Traditional Cultural Expressions/Folklore”. Retrieved 1 January 2016. Retrieved from [http://www.wipo.int/freepublications/en/tk/913/wipo\\_pub\\_913.pdf](http://www.wipo.int/freepublications/en/tk/913/wipo_pub_913.pdf)

- อารีย์ นัยพินิจ. (2557). การปรับตัวภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์. *วารสารวิชาการ*, 7(1), 3.
- Jensen, Bo Hammer. (2006). *Art and cultural heritage law: Policy and practice*. New York USA.: Cambridge University Press.
- Gangjee, Dev. (2012). *Relocating the law of Geographical indications*. UK: Cambridge.
- Coleman, Elizabeth Burns. (2008). *Intellectual property and traditional cultural expressions in a digital environment*. USA: Edward Elgar Publishing.
- Geographical Indications Registry Government of India. (n.d.). “*Geographical Indications Journal*” 12.
- Deepak, J Sai. (n.d.). Protection of traditional handicrafts under Indian intellectual property laws. *Journal of Intellectual Property Right*. 13.
- Kinney and Lange. (2006). *P.A. intellectual property law for business lawyers*. USA: Thomson West.
- Echols, Marsha A.. (2008). *Geographical indications for food products*. UK: Kluwer Law International.
- Michael Forster. (2016). *Johann Gottfried von herder: Stanford encyclopedia of philosophy*. Retrieved 1 January 2018. Retrieved from <http://www.science.uva.nl/seop/entries/herder/#LanIntTra>
- WIPO. (n.d.). “*WIPO-Administered treaties*”. Retrieved 20 Mar. 2017. Retrieved from [http://www.wipo.int/treaties/en/ShowResults.jps?lang=en&treaty\\_id=](http://www.wipo.int/treaties/en/ShowResults.jps?lang=en&treaty_id=)

### ประวัติผู้เขียน

ชื่อ นายสุกิตติ คงสถิตมัน  
วัน เดือน ปีเกิด 11 ตุลาคม 2534  
ประวัติการศึกษา นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ปี 2557

